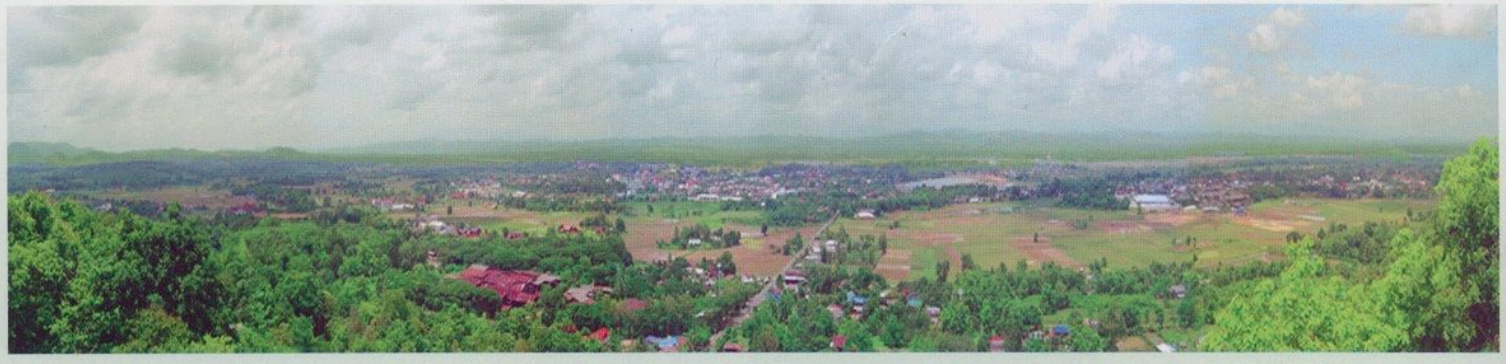
แผนแม่บทและผังแม่บท
การอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน

เสนอต่อ

สำนักงานนโยบายและแผน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เสนอโดย

SYNCHRON GROUP CO.,LTD.

บริษัท ซินครอนกรุ๊ป จำกัด

บริษัท มรดกโลก จำกัด

มิถุนายน 2548

คำนำ

แผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่านฉบับนี้ เป็นแผนกลยุทธ์ที่กำหนดแนวทางและมาตรการต่าง ๆ ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการกำกับ ควบคุม เพื่อการดูแลและคุ้มครองความเป็นเมืองเก่าที่สำคัญในอดีตให้คงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม วัฒนธรรมประเพณี และการสืบทอดอารยธรรมล้านนานตะวันออกที่ยาวนานไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณ**ใจเมืองน่าน**และ**วัดพระธาตุแช่แห้ง** ยังคงปรากฏโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมเป็นจำนวนมาก อีกทั้งเมืองเก่าน่านยังเป็นเมืองที่มีมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาอันล้ำค่าเมืองหนึ่งของประเทศ ซึ่งหากจะมีการพัฒนา จำเป็นต้องมีการควบคุม กำกับ ดูแลให้มีรูปแบบ "การพัฒนาเชิงอนุรักษ์" คงไว้ซึ่งบรรยากาศของความเป็นเมืองเก่าให้สมบูรณ์ที่สุด

คณะผู้ศึกษา โดย บริษัท ซินครอนกรุ๊ป จำกัด ร่วมกับ บริษัท มรดกโลก จำกัด ได้ใช้กระบวนการศึกษาโดยการสำรวจสภาพพื้นที่ ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การศึกษาเชิงลึกจากผู้รู้ ภูมิปัญญา การสำรวจจากประชาชน และรวมถึงการใช้กระบวนการรับฟังความคิดเห็น จนสามารถกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าน่านที่สำคัญ ประกอบด้วย **พื้นที่ใจเมืองน่าน**และ**พื้นที่เวียงพระธาตุแช่แห้ง** รวมถึงการกำหนดเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ตามแผนกลยุทธ์การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน รวมทั้งนำเสนอให้ประกาศขอบเขตพื้นที่ดังกล่าว ให้เป็น "เมืองเก่า" ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ.2546

แผนและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านฉบับนี้มีสาระสำคัญ คือ

- ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของเมือง
- ศักยภาพพื้นที่เมืองเก่าน่าน
- วิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน
- นโยบาย แนวทาง หลักการ วิธีการในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน
- แผนและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน
- การดำเนินการให้เป็นไปตามแผนและผังแม่บท

คณะผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานฉบับนี้จะเป็นแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านที่มีความเป็นไปได้สูงสุด ภายใต้ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน

คณะผู้ศึกษา

มิถุนายน 2548

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่านฉบับนี้ คณะผู้ศึกษาได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูล และได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคประชาสังคม และบุคคลหลายฝ่าย อาทิ

- ผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน
- สำนักงานจังหวัดน่าน
- อำเภอเมืองน่าน
- กิ่งอำเภอภูเพียง
- สำนักงานธนารักษ์พื้นที่น่าน
- สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดน่าน
- สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน
- เทศบาลเมืองน่าน
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน
- องค์การบริหารส่วนตำบลม่วงตึ๊ด
- องค์การบริหารส่วนตำบลฝายแก้ว
- องค์การบริหารส่วนตำบลดู่ใต้
- สำนักงานป่าไม้จังหวัดน่าน
- สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดน่าน
- สำนักงานแขวงการทางน่านที่ 1
- สำนักงานขนส่งจังหวัดน่าน
- สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน
- สำนักงานสถิติจังหวัดน่าน
- ศูนย์ประสานงานประชาคมน่าน
- มูลนิธิฮักเมืองน่าน
- หอการค้าจังหวัดน่าน
- สภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน
- ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองน่าน
- สถานีวิทยุโทรทัศน์ จังหวัดน่าน
- ชมรมสื่อมวลชนจังหวัดน่าน
- เจ้าคณะจังหวัดน่าน
- เจ้าคณะอำเภอเมืองน่าน
- เจ้าอาวาสวัดพญาวัด
- เจ้าอาวาสวัดอรัญญาวาส
- ทายาทเจ้าผู้ครองนครน่าน
- ผู้ทรงคุณวุฒิ

คณะผู้ศึกษาขอขอบคุณหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคประชาสังคม และบุคคลต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้นเป็นอย่างสูง และขอขอบคุณคณะอนุกรรมการกลั่นกรองและพิจารณาแผนการดำเนินงานในพื้นที่เมืองเก่า รวมทั้งผู้เข้าร่วมสัมมนาและประชาชนชาวจังหวัดน่านทุกท่านที่กรุณาให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อให้การจัดทำแผนแม่บทฯ ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอขอบคุณกองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ได้สนับสนุนงบประมาณในการศึกษา ตลอดจนการอำนวยความสะดวกให้การศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(1)
กิตติกรรมประกาศ	(2)
สารบัญ	(3)
สารบัญแผนที่	(10)
สารบัญภาพ	(14)
สารบัญตารางและสารบัญแผนภูมิ	(18)
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาของโครงการ	1 - 1
1.2 วัตถุประสงค์	1 - 2
1.3 เป้าหมาย	1 - 2
1.4 พื้นที่ศึกษา	1 - 2
1.5 ขอบเขตการศึกษา	1 - 2
1.6 วิธีการศึกษา	1 - 3
1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	1 - 6
1.8 การบริหารแผนและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน	1 - 7
บทที่ 2 ข้อมูลทั่วไป	
2.1 สภาพทางกายภาพ	2 - 1
2.1.1 ที่ตั้ง อาณาเขต และเขตปกครอง	2 – 1
2.1.2 ภูมิประเทศ	2 – 2
2.1.3 ภูมิอากาศ	2 – 5
2.1.4 ทรัพยากรธรรมชาติ	2 – 5
2.1.5 การคมนาคม	2 – 6
2.1.6 สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ	2 - 8
2.2 เศรษฐกิจและสังคม	2 – 9
2.2.1 สภาพเศรษฐกิจ	2 – 9
2.2.2 สภาพสังคม	2 – 10
2.2.3 การท่องเที่ยว	2 - 13
2.3 แผนพัฒนาที่เกี่ยวข้อง	2 – 15

หน้า

บทที่ 3 ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของเมือง

3.1 ประวัติศาสตร์เมืองน่าน 3 – 1

3.1.1 สมัยก่อนประวัติศาสตร์ 3 – 2

3.1.2 สมัยประวัติศาสตร์ 3 – 3

3.2 แหล่งโบราณคดีที่สำคัญของน่าน 3 – 11

3.2.1 แหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ 3 – 11

3.2.2 แหล่งโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ 3 - 12

3.3 ชุมชนและเมืองโบราณในเขตเมืองน่าน 3 - 14

บทที่ 4 การกำหนดขอบเขตพื้นที่ “เมืองเก่า”

4.1 คุณลักษณะโดดเด่นของเมืองเก่าน่าน 4 – 1

4.1.1 องค์ประกอบหลักของเมืองเก่าน่าน 3 เมือง 4 – 1

4.1.2 วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 – 6

4.1.3 ความเชื่อมโยงระหว่างเมืองเก่าน่านและดินแดนอื่นโดยรอบ 4 – 8

4.1.4 ศิลปะและสถาปัตยกรรม 4 - 11

4.2 การพิจารณาพื้นที่เมืองเก่าเพื่อประกอบการจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บท 4 – 41

4.2.1 เกณฑ์การพิจารณาเพื่อกำหนดขอบเขต “เมืองเก่า” 4 – 41

4.2.2 ขอบเขตพื้นที่ “เมืองเก่า” 4 – 43

4.2.3 การกำหนดเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “เมืองเก่า” 4 – 46

บทที่ 5 ศักยภาพเมืองเก่าน่าน

5.1 คุณค่าความสำคัญของ “เมืองเก่าน่าน” 5 – 1

5.1.1 คุณค่าทางวัฒนธรรม 5 – 1

5.1.2 คุณค่าทางเศรษฐกิจ 5 – 1

5.1.3 คุณค่าด้านการใช้งาน 5 – 2

5.1.4 คุณค่าด้านการศึกษา 5 – 2

5.1.5 คุณค่าด้านสังคม 5 - 2

หน้า

5.2 “เมืองเก่าน่าน” กับการพัฒนาภาค 5 – 2

5.2.1 สร้างฐานเศรษฐกิจใหม่เป็นยุทธศาสตร์เชิงรุก 5 – 2

5.2.2 เพิ่มมูลค่าฐานเศรษฐกิจเดิมเพื่อการปรับตัว 5 – 3

5.2.3 สนับสนุนฐานเศรษฐกิจเดิมและฐานเศรษฐกิจใหม่เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน 5 – 3

5.2.4 กำหนดให้พื้นที่ “ใจเมืองน่าน” และ “วัดพระธาตุแช่แห้ง” เป็นพื้นที่สงวน 5 - 3

5.3 ผลการวิเคราะห์ด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ 5 – 4

5.3.1 ด้านประชากร 5 – 4

5.3.2 ด้านสังคม 5 – 7

5.3.3 ด้านเศรษฐกิจ 5 – 10

5.4 ศักยภาพด้านกายภาพ 5 – 13

5.4.1 ระดับเมือง 5 – 13

5.4.2 ระดับพื้นที่ 5 - 45

5.5 ภาพอนาคตการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองน่าน 5 – 75

5.5.1 ข้อจำกัด 5 – 75

5.5.2 โอกาส 5 – 75

5.5.3 ประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการอนุรักษ์และพัฒนา 5 – 76

5.5.4 สรุปสภาพแวดล้อมภายนอกและภายในที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์และพัฒนา 5 - 82

บทที่ 6 ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

6.1 วิสัยทัศน์ “เมืองเก่าน่าน” 6 – 1

6.2 พันธกิจ 6 – 1

6.3 วัตถุประสงค์ 6 – 2

6.3.1 วัตถุประสงค์เร่งด่วน 6 – 2

6.3.2 วัตถุประสงค์ระยะยาว 6 – 2

หน้า

6.4 ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์การพัฒนาเมืองเก่าน่าน 6 – 3
6.4.1 ยุทธศาสตร์ที่ 1 การกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า 6 – 3
6.4.2 ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างกลไกการบริหารจัดการเมืองเก่าน่าน และพื้นที่โดยรอบเชิงบูรณาการ 6 – 3
6.4.3 ยุทธศาสตร์ที่ 3 การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดความสมดุล ระหว่างธรรมชาติ ศิลปกรรม และคุณภาพชีวิต 6 – 3
6.4.4 ยุทธศาสตร์ที่ 4 การใช้ประโยชน์เมืองเก่าน่านอย่างรู้คุณค่า เพื่อประชาชนในเขตเมืองเก่า 6 – 3
6.4.5 ยุทธศาสตร์ที่ 5 ส่งเสริมการเป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก แบบน่าน 6 – 4
6.4.6 ยุทธศาสตร์ที่ 6 ส่งเสริมการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน 6 - 4

บทที่ 7 การกำหนดนโยบาย เป้าหมาย และมาตรการการอนุรักษ์และพัฒนา

7.1 นโยบาย เป้าหมาย และมาตรการในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน 7 – 1
7.1.1 นโยบาย 7 – 1
7.1.2 เป้าหมาย 7 – 2
7.1.3 มาตรการ 7 - 3
7.2 นโยบาย เป้าหมาย และมาตรการ การอนุรักษ์โบราณสถาน และการพัฒนาบริเวณ 7 – 4
7.2.1 นโยบาย 7 – 4
7.2.2 เป้าหมาย 7 – 4
7.2.3 มาตรการ 7 - 4

บทที่ 8 การกำหนดแนวทางอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

8.1 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า 8 – 1
8.2 หลักการพัฒนาเมืองเก่าน่าน 8 - 3
8.3 วิธีการพัฒนาเมืองเก่าน่าน 8 - 3
8.4 มาตรการด้านกฎหมายกำกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน 8 - 5

หน้า

บทที่ 9 แผนและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

9.1 แนวคิด หลักในการจัดทำแผนและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน 9 - 1

9.2 แผนและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน 9 – 3

9.2.1 แผนด้านการบริหารจัดการองค์กร 9 – 3

9.2.1.1 หลักการ 9 – 3

9.2.1.2 มาตรการ 9 – 5

9.2.2 แผนด้านกายภาพ 9 – 5

9.2.2.1 ระดับเมือง 9 - 5

1) การใช้ประโยชน์ที่ดิน 9 – 5

2) โครงข่ายการคมนาคมและขนส่ง 9 – 10

3) การควบคุมสภาพแวดล้อม 9 – 10

9.2.2.2 ระดับพื้นที่ 9 – 15

1) เขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมใจเมืองน่าน 9 – 15

1.1) การใช้ประโยชน์ที่ดิน 9 – 15

1.2) โครงข่ายคมนาคมและขนส่ง 9 – 18

1.3) การควบคุมอาคาร 9 – 18

1.4) การควบคุมสภาพแวดล้อม 9 - 22

2) เขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมเวียงพระธาตุแช่แห้ง 9 – 23

2.1) การใช้ประโยชน์ที่ดิน 9 – 23

2.2) การควบคุมอาคาร 9 – 24

9.2.3 แผนด้านสังคม 9 – 27

9.2.3.1 หลักการ 9 – 27

9.2.3.2 มาตรการ 9 – 27

9.2.4 แผนด้านเศรษฐกิจ 9 – 28

9.2.4.1 หลักการ 9 – 28

9.2.4.2 มาตรการ 9 – 28

หน้า

9.3 แผนงาน / โครงการตามแผนและผังแม่บท 9 – 29

9.3.1 แผนด้านการบริหารจัดการองค์กร 9 – 29

9.3.1.1 โครงการจัดตั้งองค์กรการบริหารงานอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า 9 – 29

9.3.2 แผนด้านกายภาพ 9 – 32

9.3.2.1 แผนงานระดับเมือง 9 – 32

1) โครงการวางแผนและผังพื้นที่รองรับเมืองเพื่อรักษาเอกลักษณ์เมืองน่าน 9 – 32

2) โครงการจัดระบบขนส่งสาธารณะเอื้อต่อเมืองเก่าน่าน 9 – 35

3) โครงการควบคุมและรักษาคุณภาพแวดล้อมและพื้นที่สีเขียวบริเวณเส้นทางสัญจรระดับเมืองและแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ 9 - 40

4) โครงการวางแผนการใช้ที่ดินของหน่วยงานภาครัฐในเขตเมืองเก่าน่าน 9 – 41

9.3.2.2 แผนงานระดับพื้นที่ 9 – 43

1) โครงการกำหนดและบังคับใช้มาตรการด้านกฎหมายควบคุมการใช้ที่ดินและควบคุมอาคารในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม 9 – 43

2) โครงการเสริมเส้นทางสัญจรขนาดเบาเพื่อสร้างบรรยากาศเมืองน่าน 9 – 45

3) โครงการแหล่งเรียนรู้วิถีชาวน่านในอดีต ณ คุ้มเจ้าราชบุตร 9 – 48

4) โครงการฟื้นฟูลานวัฒนธรรม (ข่วงเมืองน่าน) 9 – 49

5) โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์โบราณสถานและศาสนสถานภายในเขตใจเมืองน่าน 9 – 51

6) โครงการปรับปรุงสภาพแวดล้อมแนวกำแพงเมืองคูเมืองเมืองน่าน 9 – 54

7) โครงการปรับปรุงการใช้พื้นที่อาคารส่วนราชการ (ปัจจุบัน) 9 – 56

หน้า

8) โครงการปรับปรุงการใช้พื้นที่บริเวณกลุ่มบ้านพักข้าราชการ 9 – 59

9) โครงการฟื้นฟูแม่น้ำน่านสายเก่าเพื่อเสริมสร้างภูมิทัศน์เมือง 9 – 61

10) โครงการห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติ 9 – 63

11) โครงการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์บริเวณเวียงพระธาตุแช่แห้ง 9 – 69

9.3.3 แผนด้านสังคม 9 – 73

9.3.3.1 โครงการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก 9 – 73

9.3.4 แผนด้านเศรษฐกิจ 9 – 75

9.3.4.1 โครงการจัดตั้งศูนย์เสริมสร้างศักยภาพชุมชนด้านเศรษฐกิจ 9 – 75

บทที่ 10 การดำเนินการให้เป็นไปตามแผนและผังแม่บท

10.1 มาตรการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนและผังแม่บท 10 – 1

10.1.1 มาตรการด้านกฎหมาย 10 – 1

10.1.2 มาตรการด้านการบริหารจัดการองค์กร 10 – 2

10.1.3 มาตรการด้านงบประมาณ 10 – 3

10.1.4 มาตรการด้านเวลา 10 – 4

10.1.5 มาตรการด้านการมีส่วนร่วม 10 – 4

10.2 สรุป 10 – 5

10.2.1 ผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาข้อมูลและสำรวจพื้นที่เมืองเก่าน่าน 10 – 5

10.2.2 ผลที่เกิดขึ้นตามแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน ในระยะเวลา 5 ปี 10 – 5

10.2.3 ผลที่เกิดขึ้นตามแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน ในระยะเวลา 10 ปี 10 – 6

10.2.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานในปัจจุบันและอนาคต 10 – 7

บรรณานุกรม

คณะผู้ดำเนินการศึกษา

สารบัญแผนที่

หน้า

แผนที่ที่ 2.1	แผนที่แสดงที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อจังหวัด และประเทศใกล้เคียง	2 – 1
แผนที่ที่ 2.2	แผนที่แสดงเขตการปกครองของจังหวัดน่าน	2 – 2
แผนที่ที่ 2.3	ภาพถ่ายแสดงแอ่งที่ราบที่สำคัญในพื้นที่จังหวัดน่าน	2 – 3
แผนที่ที่ 2.4	แผนที่แสดงบริเวณแอ่งที่ราบอำเภอเมืองน่านและอำเภอเวียงสา	2 – 4
แผนที่ที่ 2.5	แผนที่แสดงถนนสายสำคัญที่ใช้ติดต่อระหว่างจังหวัดน่านกับอำเภอและจังหวัดต่าง ๆ	2 – 7
แผนที่ที่ 3.1	แผนที่แสดงภูมิประเทศและตำแหน่งที่ตั้งของเมืองเก่าในสมัยประวัติศาสตร์	3 – 9
แผนที่ที่ 3.2	แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศแสดงขอบเขตคูเมือง กำแพงเมืองในพื้นที่เมืองเก่าน่านสมัยประวัติศาสตร์	3 – 10
แผนที่ที่ 3.3	แผนที่แสดงแหล่งโบราณคดี และเมืองหรือชุมชนโบราณในเขตเมืองน่านและบริเวณต่อเนื่องโดยรอบ	3 – 13
แผนที่ที่ 3.4	แผนที่แสดงผังเมืองของเวียงพระธาตุแช่แห้ง	3 – 15
แผนที่ที่ 3.5	แผนที่แสดงผังเมืองของเมืองน่าน	3 – 16
แผนที่ที่ 3.6	แผนที่แสดงผังเมืองของเวียงดงพระเนตร	3 – 17
แผนที่ที่ 3.7	แผนที่แสดงตำแหน่งเมืองโบราณในเขตเมืองน่าน และเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างเมืองโบราณ	3 – 19
แผนที่ที่ 3.8	แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ (พ.ศ.2545) บริเวณตำแหน่งเมืองโบราณในเขตเมืองน่าน	3 – 20
แผนที่ที่ 3.9	แผนที่แสดงตำแหน่งโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียน และแนวกำแพงเมืองคูเมืองในเขตเมืองเก่าน่าน	3 – 21
แผนที่ที่ 4.1	แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศแสดงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเมืองเก่า	4 – 3
แผนที่ที่ 4.2	แผนที่แสดงความเชื่อมโยงระหว่างเมืองเก่าน่านกับพื้นที่โดยรอบ	4 – 9
แผนที่ที่ 4.3	แผนที่แสดงการสัญจรทางถนนระหว่างเมือง	4 – 10
แผนที่ที่ 4.4	แผนที่แสดงตำแหน่งโบราณสถาน อาคาร และสิ่งก่อสร้าง ที่อยู่ภายในแนวเขตกำแพงเมืองคูเมืองเมืองน่าน	4 – 28
แผนที่ที่ 4.5	แผนที่แสดงตำแหน่งโบราณสถาน อาคาร และสิ่งก่อสร้าง ที่อยู่ภายนอกแนวเขตกำแพงเมืองคูเมืองเมืองน่าน	4 – 36

หน้า

แผนที่ที่ 4.6	แผนที่แนบท้ายประกาศจังหวัดน่าน เรื่อง กำหนดขอบเขตเมืองประวัติศาสตร์น่านชั้นใน	4 – 43
แผนที่ที่ 4.7	แผนที่แสดงการกำหนดขอบเขตพื้นที่ใจเมืองน่าน	4 – 44
แผนที่ที่ 4.8	แผนที่แสดงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เวียงพระธาตุแช่แห้ง	4 – 45
แผนที่ที่ 4.9	แผนที่แสดงเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “ใจเมืองน่าน”	4 – 50
แผนที่ที่ 4.10	แผนที่แสดงเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “เวียงพระธาตุแช่แห้ง”	4 – 51
แผนที่ที่ 5.1	แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศแสดงการเปลี่ยนแปลงของแนวลำน้ำน่าน	5 – 15
แผนที่ที่ 5.2	แผนที่แสดงที่โล่งในระดับเมืองปัจจุบัน	5 – 17
แผนที่ที่ 5.3	แผนที่แสดงประเภทที่ดินตามผังเมืองรวมเมืองน่าน พ.ศ.2543	5 – 19
แผนที่ที่ 5.4	แผนที่แสดงสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินในระดับเมืองปัจจุบัน (พ.ศ.2547)	5 – 21
แผนที่ที่ 5.5	แผนที่แสดงระยะสูงอนุญาตก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างภายในเขตปลอดภัยในการเดินอากาศบริเวณใกล้เคียงสนามบินน่าน	5 – 23
แผนที่ที่ 5.6	แผนที่แสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินในระดับเมือง	5 – 24
แผนที่ที่ 5.7	แผนที่แสดงระวางที่ดินในระดับเมือง	5 – 25
แผนที่ที่ 5.8	แผนที่แสดงประเภทถนนตามผังเมืองรวม	5 – 28
แผนที่ที่ 5.9	แผนที่แสดงปริมาณยานพาหนะ และสัดส่วนจำนวนรถยนต์ต่อรถจักรยานยนต์ที่ผ่านแยกต่าง ๆ ใน พ.ศ.2545	5 – 30
แผนที่ที่ 5.10	แผนที่แสดงปริมาณการจราจรในระดับเมือง พ.ศ.2535	5 – 31
แผนที่ที่ 5.11	แผนที่แสดงปริมาณการจราจรเข้าสู่เมือง พ.ศ.2545 – 2546	5 – 32
แผนที่ที่ 5.12	แผนที่แสดงเส้นทางเดินรถโดยสารระหว่างจังหวัด และจุดจอดรถบริการสาธารณะ	5 – 34
แผนที่ที่ 5.13	แผนที่แสดงเส้นทางเดินรถโดยสารระหว่างอำเภอเมืองกับชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัด	5 – 35
แผนที่ที่ 5.14	แผนที่แสดงเส้นทางเดินรถโดยสารภายในชุมชนเมือง	5 – 36
แผนที่ที่ 5.15	แผนที่แสดงโครงสร้างจินตภาพในระดับเมือง	5 – 43
แผนที่ที่ 5.16	แผนที่แสดงมุมมองและช่องมองในระดับเมือง	5 – 44
แผนที่ที่ 5.17	แผนที่แสดงประเภทที่ดินตามผังเมืองรวมเมืองน่าน พ.ศ.2543 ในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “ใจเมืองน่าน”	5 – 47
แผนที่ที่ 5.18	แผนที่แสดงสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “ใจเมืองน่าน” ปัจจุบัน (พ.ศ.2547)	5 – 49
แผนที่ที่ 5.19	แผนที่แสดงขอบเขตที่ดินกำแพงเมือง-คูเมือง เมืองน่าน จังหวัดน่าน	5 – 50

หน้า

แผนที่ที่ 5.20	แผนที่แสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “ใจเมืองน่าน”	5 – 53
แผนที่ที่ 5.21	แผนที่แสดงระวางที่ดินในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “ใจเมืองน่าน”	5 – 54
แผนที่ที่ 5.22	แผนที่แสดงที่โล่งและที่ว่างสำคัญในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “ใจเมืองน่าน”	5 – 57
แผนที่ที่ 5.23	แผนที่แสดงโครงสร้างจินตภาพในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “ใจเมืองน่าน”	5 – 62
แผนที่ที่ 5.24	แผนที่แสดงมุมมองและช่องมองในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “ใจเมืองน่าน”	5 – 63
แผนที่ที่ 5.25	แผนที่แสดงประเภทที่ดินตามผังเมืองรวมเมืองน่าน พ.ศ.2543 ในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “เวียงพระธาตุแช่แห้ง”	5 – 65
แผนที่ที่ 5.26	แผนที่แสดงสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “เวียงพระธาตุแช่แห้ง” ปัจจุบัน (พ.ศ.2547)	5 – 67
แผนที่ที่ 5.27	แผนที่แสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “เวียงพระธาตุแช่แห้ง”	5 – 68
แผนที่ที่ 5.28	แผนที่แสดงระวางที่ดินในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “เวียงพระธาตุแช่แห้ง”	5 – 69
แผนที่ที่ 5.29	แผนที่แสดงที่โล่งและที่ว่างสำคัญในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “เวียงพระธาตุแช่แห้ง”	5 – 70
แผนที่ที่ 5.30	แผนที่แสดงโครงสร้างจินตภาพในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “เวียงพระธาตุแช่แห้ง”	5 – 73
แผนที่ที่ 5.31	แผนที่แสดงมุมมองและช่องมองในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “เวียงพระธาตุแช่แห้ง”	5 – 74
แผนที่ที่ 9.1	แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมเมืองน่าน (พ.ศ.2543) และข้อเสนอแนะการใช้ประโยชน์ที่ดินผังเมืองรวมเมืองน่าน	9 – 9
แผนที่ที่ 9.2	แผนที่แสดงแนวเขตพื้นที่ควบคุมสภาพแวดล้อมระดับเมือง	9 – 14
แผนที่ที่ 9.3	ผังแสดงมาตรการด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “ใจเมืองน่าน”	9 – 17
แผนที่ที่ 9.4	ผังแสดงมาตรการด้านการควบคุมอาคารในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “ใจเมืองน่าน”	9 – 21
แผนที่ที่ 9.5	ผังแสดงมาตรการด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “เวียงพระธาตุแช่แห้ง”	9 – 25
แผนที่ที่ 9.6	ผังแสดงมาตรการด้านการควบคุมอาคารในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “เวียงพระธาตุแช่แห้ง”	9 – 26

หน้า

แผนที่ที่ 9.7	แผนที่แสดงแนวคิดการวางแผนและผังพื้นที่รองรับเมืองเพื่อรักษาเอกลักษณ์เมืองเก่าน่าน	9 – 33
แผนที่ที่ 9.8	แผนที่แสดงแนวคิดระบบขนส่งสาธารณะระหว่างอำเภอในเขตจังหวัดน่าน (ในช่วงที่ยังไม่สร้างถนนเลี่ยงเมือง)	9 – 37
แผนที่ที่ 9.9	แผนที่แสดงแนวคิดระบบขนส่งสาธารณะระหว่างอำเภอในเขตจังหวัดน่าน (ภายหลังจากสร้างถนนเลี่ยงเมือง)	9 – 38
แผนที่ที่ 9.10	แผนที่แสดงแนวคิดระบบขนส่งสาธารณะในเขตชุมชนเมือง	9 – 39
แผนที่ที่ 9.11	แผนที่แสดงผังโครงการบริเวณพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “ใจเมืองน่าน” ในช่วงระยะเวลา 5 ปี	9 – 65
แผนที่ที่ 9.12	แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งโครงการบริเวณพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “ใจเมืองน่าน” ที่ดำเนินการภายในระยะ 5 ปี	9 – 66
แผนที่ที่ 9.13	แผนที่แสดงผังโครงการบริเวณพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “ใจเมืองน่าน” ในช่วงระยะเวลา 10 ปี	9 – 67
แผนที่ที่ 9.14	แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งโครงการบริเวณพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “ใจเมืองน่าน” ที่ดำเนินการภายในระยะ 10 ปี	9 – 68
แผนที่ที่ 9.15	แผนที่แสดงผังโครงการบริเวณพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “เวียงพระธาตุแช่แห้ง”	9 – 71
แผนที่ที่ 9.16	แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งโครงการบริเวณพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “เวียงพระธาตุแช่แห้ง”	9 – 72

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 4.1	โครงสร้างองค์ประกอบของเมืองน่าน ในสมัยพระเจ้าอนันตวรฤทธิเดช พ.ศ.2396	4 – 4
ภาพที่ 4.2	เจดีย์วัดสวนตาลในอดีต-ปัจจุบัน	4 – 11
ภาพที่ 4.3	เจดีย์วัดพระธาตุช้างค้ำฯ	4 – 11
ภาพที่ 4.4	เจดีย์วัดพญาวัด	4 – 11
ภาพที่ 4.5	เจดีย์ช้างค้ำ และวิหารหลวง	4 – 12
ภาพที่ 4.6	หอไตรวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร	4 – 13
ภาพที่ 4.7	พระพุทธนันทบุรีศรีศากยมุนี	4 – 13
ภาพที่ 4.8	วิหารวัดภูมินทร์	4 – 14
ภาพที่ 4.9	จิตรกรรมฝาผนัง	4 – 14
ภาพที่ 4.10	พระพุทธรูปศิลปะเชียงแสนปางมารวิชัย หันพระพักตร์ออกไปทั้ง 4 ด้าน	4 – 14
ภาพที่ 4.11	วิหารและเจดีย์วัดกู่คำ	4 – 15
ภาพที่ 4.12	วิหารวัดหัวข่วง	4 – 16
ภาพที่ 4.13	หอพระไตรปิฎก	4 – 16
ภาพที่ 4.14	เจดีย์วัดหัวข่วง	4 – 16
ภาพที่ 4.15	วิหารวัดพญาภู	4 – 17
ภาพที่ 4.16	บานประตูไม้จำหลักฝีมือช่างน่าน	4 – 17
ภาพที่ 4.17	พระพุทธรูปปางลีลาศิลปะสุโขทัย	4 – 17
ภาพที่ 4.18	ศาลหลักเมือง	4 – 18
ภาพที่ 4.19	วิหารวัดมิ่งเมือง	4 – 18
ภาพที่ 4.20	วิหารวัดไผ่เหลือง	4 – 19
ภาพที่ 4.21	วิหารวัดมงคล	4 – 19
ภาพที่ 4.22	วิหาดวัดมณเฑียร	4 – 20
ภาพที่ 4.23	วิหารวัดศรีพันต้น	4 – 20
ภาพที่ 4.24	วิหารวัดอภัย	4 – 21
ภาพที่ 4.25	แนวกำแพงเมืองน่านด้านทิศเหนือ	4 – 21
ภาพที่ 4.26	แนวกำแพงเมืองน่านด้านทิศใต้	4 – 21
ภาพที่ 4.27	สะพานกรุงศรี	4 – 22

หน้า

ภาพที่ 4.28	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน (หอคำ)	4 – 23
ภาพที่ 4.29	วัดน้อย	4 – 23
ภาพที่ 4.30	คุ้มเจ้าราชบุตรปัจจุบัน	4 – 24
ภาพที่ 4.31	คุ้มเจ้าราชบุตรในอดีต มีขบวนแห่ศพเจ้าราชบุตรออกจากคุ้ม	4 – 24
ภาพที่ 4.32	คุ้มเจ้าเทพมาลา	4 – 25
ภาพที่ 4.33	คุ้มเจ้าเมฆวดี	4 – 25
ภาพที่ 4.34	คุ้มเจ้าจันทร์ทองดี	4 – 26
ภาพที่ 4.35	คุ้มเจ้าบัวเขียว สงวนศรี	4 – 26
ภาพที่ 4.36	กองกำกับการตำรวจภูธรจังหวัดน่าน	4 – 27
ภาพที่ 4.37	อาคารโอสถสภา	4 – 27
ภาพที่ 4.38	อาคารเก่าในเรือนจำจังหวัดน่าน	4 – 27
ภาพที่ 4.39	วิหารวัดสวนตาล	4 – 29
ภาพที่ 4.40	เจดีย์วัดสวนตาล	4 – 29
ภาพที่ 4.41	พระพุทธรูปพระเจ้าทองทิพย์	4 – 29
ภาพที่ 4.42	วิหารวัดพญาวัด	4 – 30
ภาพที่ 4.43	เจดีย์สี่เหลี่ยมมีลายปูนปั้นรูปพญานาคประกับซุ้มจรนัม	4 – 30
ภาพที่ 4.44	พระธาตุ วัดพระธาตุเขาน้อย	4 – 31
ภาพที่ 4.45	วิหารหลวง มีนาคกระหวัดบนสันหลังคา	4 – 32
ภาพที่ 4.46	พระธาตุแช่แห้ง	4 – 32
ภาพที่ 4.47	การจัดสภาพภูมิทัศน์บริเวณบันไดนาค	4 – 32
ภาพที่ 4.48	วิหารวัดท่าล้อ	4 – 33
ภาพที่ 4.49	เจดีย์ทรงน้ำเต้าวัดท่าล้อ	4 – 33
ภาพที่ 4.50	วัดมหาโพธิ์	4 – 33
ภาพที่ 4.51	แนวคูเมือง – กำแพงเมืองบริเวณเวียงวัดพญาวัด	4 – 34
ภาพที่ 4.52	แนวคูเมือง – กำแพงเมืองบริเวณเวียงดงพระเนตร	4 – 35
ภาพที่ 4.53	แสดงการกำหนดขอบเขตการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	4 – 48
ภาพที่ 5.1	ที่ว่างบริเวณเขตชุมชนเป็นพื้นคอนกรีต	5 – 13
ภาพที่ 5.2	ป่าไม้และแหล่งน้ำของเมืองน่าน	5 – 14
ภาพที่ 5.3	ประเพณีการแข่งเรือบริเวณแม่น้ำน่าน	5 – 14

หน้า

ภาพที่ 5.4 พื้นที่สีเขียวริมถนนทางหลวงหมายเลข 101 5 – 16
ภาพที่ 5.5 กลุ่มที่พักอาศัยและร้านค้าริมถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101 5 – 16
ภาพที่ 5.6 ที่ว่างสองข้างถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1025 5 – 16
ภาพที่ 5.7 ที่ว่างสองข้างถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168 5 – 16
ภาพที่ 5.8 ทางเท้าบริเวณถนนสุริยพงษ์ 5 – 37
ภาพที่ 5.9 น้ำหลากในช่วงฤดูฝน บริเวณริมฝั่งแม่น้ำน่าน 5 – 38
ภาพที่ 5.10 พื้นที่บริเวณถนนอนันตวรฤทธิเดช 5 – 38
ภาพที่ 5.11 กำแพงเมืองเก่าบริเวณถนนอนันตวรฤทธิเดช 5 – 41
ภาพที่ 5.12 พื้นที่การเกษตรรอบเมือง 5 – 41
ภาพที่ 5.13 – 5.14 ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101 มุ่งออกนอกเมือง และมุ่งเข้าพื้นที่ใจเมืองน่าน 5 – 42
ภาพที่ 5.15 – 5.16 พระธาตุเขาน้อย และพระธาตุแช่แห้ง : ที่หมายตาของเมือง 5 – 42
ภาพที่ 5.17 กลุ่มอาคารพักอาศัย บริเวณใจเมืองน่าน 5 – 45
ภาพที่ 5.18 กลุ่มอาคารพักอาศัยบริเวณถนนสุมนเทวราช 5 – 45
ภาพที่ 5.19 อาคารศาลากลางจังหวัดน่าน 5 – 48
ภาพที่ 5.20 อาคารศาลจังหวัด 5 – 48
ภาพที่ 5.21 อาคารเทศบาลจังหวัดน่าน 5 – 48
ภาพที่ 5.22 ห้างสรรพสินค้าดีเบส 5 – 51
ภาพที่ 5.23 แนวกำแพงเมืองบริเวณถนนรอบเมืองทิศใต้ 5 – 51
ภาพที่ 5.24 สภาพแวดล้อมโดยรอบกำแพงเมืองที่เป็นอาคารพาณิชย์หนาแน่น 5 – 51
ภาพที่ 5.25 สวนสาธารณะศรีเมือง 5 – 55
ภาพที่ 5.26 สวนสาธารณะริมแม่น้ำน่าน 5 – 55
ภาพที่ 5.27 ข่วงเมือง 5 – 55
ภาพที่ 5.28 ข่วงหลวง 5 – 56
ภาพที่ 5.29 ข่วงหลวง ซึ่งถูกบดบังจากป้าย 5 – 56
ภาพที่ 5.30 คุ้มเจ้าราชบุตร 5 – 56
ภาพที่ 5.31 กำแพงเมืองบริเวณถนนอนันตวรฤทธิเดช 5 – 58
ภาพที่ 5.32 ร่องรอยกำแพงเมืองบริเวณถนนท่าลี่ 5 – 58
ภาพที่ 5.33 พื้นที่ใจเมืองน่าน 5 – 59

หน้า

ภาพที่ 5.34	วัดสวนตาล	5 – 59
ภาพที่ 5.35	วัดพญาวัด	5 – 59
ภาพที่ 5.36	สถานีขนส่งจังหวัดน่าน	5 – 59
ภาพที่ 5.37	ถนนสุมนเทวราชบริเวณหน้าโรงแรมเทวราช	5 – 59
ภาพที่ 5.38	สวนสาธารณะริมแม่น้ำน่าน	5 – 59
ภาพที่ 5.39	ย่านการค้าบริเวณถนนสุมนเทวราช	5 – 60
ภาพที่ 5.40	ย่านการค้าบริเวณถนนอนันตวรฤทธิเดช	5 – 60
ภาพที่ 5.41	ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168	5 – 66
ภาพที่ 5.42	พื้นที่เกษตรกรรมริมถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168	5 – 66
ภาพที่ 5.43	ทัศนียภาพพื้นที่เกษตรกรรมจากบริเวณวัดพระธาตุแช่แห้ง	5 – 66
ภาพที่ 9.1	ทัศนียภาพ “ใจเมืองน่าน” ในช่วงระยะเวลา 5 ปี	9 – 79
ภาพที่ 9.2	ทัศนียภาพ “ใจเมืองน่าน” ในช่วงระยะเวลา 10 ปี	9 – 80

สารบัญตารางและแผนภูมิ

หน้า

ตารางที่ 4.1 ประเมินศักยภาพโบราณสถานและสถานที่สำคัญในพื้นที่ศึกษา 4 – 39

1.1 ความเป็นมาของโครงการ

ปัจจุบันคาดว่ามี “เมืองเก่า”[1] ไม่น้อยกว่า 78 เมืองกระจายอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ เมืองเก่าเหล่านี้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาติ รัฐบาลมีนโยบายให้มีการดำเนินงานเป็นพิเศษ **ภายใต้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ.**2546 โดยมี**คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า**มีหน้าที่ วางนโยบาย กำหนดพื้นที่ จัดทำแผนแม่บท / แนวทาง / แผนปฏิบัติการและมาตรการที่กำหนดขึ้นโดยผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี **เพื่อให้พื้นที่เมืองเก่าได้รับการคุ้มครองดูแล มีการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ สามารถตอบสนองต่อความต้องการใช้สอยที่ดินซึ่งมีความเข้มข้นมากขึ้นในปัจจุบัน และสามารถดำรงคุณค่าความเป็นมรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของประเทศไว้ได้อย่างยั่งยืน**

บริเวณใจกลางเมืองและพื้นที่บางส่วนของจังหวัดน่าน ปรากฏร่องรอยหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สืบเนื่องจนถึงสมัยประวัติศาสตร์หลายยุคหลายสมัย จากหลักฐานที่ปรากฏในตำนานและพงศาวดารหลายฉบับ ยืนยันความ**เป็นที่ตั้งชุมชนที่สำคัญของพื้นที่ภาคเหนือตอนบน** ประกอบกับภายในบริเวณดังกล่าวมี**โบราณสถานและศิลปวัตถุที่ทรงคุณค่าและมีเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมเป็นจำนวนมาก** ส่งผลให้**หน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน และชุมชนของจังหวัดน่าน**ดำเนินการรวบรวมหลักฐานและข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ศาสนา สังคม ฯลฯ รวมทั้งกำหนดนโยบายและวิสัยทัศน์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองน่าน ให้เป็นเมืองแห่งธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของประเทศไทยเมืองหนึ่ง และ**เสนอต่อสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ในฐานะสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พิจารณาดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

ในการนี้ สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พิจารณาเห็นสมควรให้จัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา ”เมืองเก่าน่าน” ภายใต้ภารกิจตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ.2546 โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน โดยเฉพาะชุมชนในพื้นที่ เพื่อให้แผนและผังแม่บทฯ ได้รับการนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

[1] ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2546 ให้ความหมาย”เมืองเก่า” ว่า (1) เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแห่งสืบต่อมาแต่กาลก่อนหรือมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือมีลักษณะจำเพาะของสมัยหนึ่งในประวัติศาสตร์ (2) เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีรูปแบบผสมผสานสถาปัตยกรรมท้องถิ่น หรือมีลักษณะเป็นรูปแบบวิวัฒนาการทางสังคมที่สืบต่อมาในยุคต่าง ๆ (3) เมืองหรือบริเวณของเมืองที่เคยเป็นตัวเมืองดั้งเดิมในสมัยหนึ่งและยังคงมีลักษณะเด่น ประกอบด้วยโบราณสถาน (4) เมืองหรือบริเวณของเมืองซึ่งโดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ หรือโดยอายุ หรือโดยลักษณะแห่งสถาปัตยกรรม มีคุณค่าในทางศิลปะ โบราณคดี หรือประวัติศาสตร์

ทั้งนี้การศึกษาเพื่อวางแผนและผังแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา "เมืองเก่าน่าน" ฉบับนี้ เป็นการประกาศขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าที่มีความสำคัญต้องเร่งวางแผนอนุรักษ์และพัฒนาในระยะแรก หากจะมีการประกาศขยายพื้นที่เมืองเก่าเพิ่มไปจากรายงานฉบับนี้ ก็สามารถดำเนินการได้ในโอกาสต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

เพื่อวางนโยบาย กำหนดขอบเขตพื้นที่ จัดทำแผนแม่บท แนวทาง แผนปฏิบัติ และมาตรการต่าง ๆ ในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมให้ภาคเอกชนและประชาชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดความเจริญรุ่งเรืองด้านศิลปกรรมและวัฒนธรรมของชาติ

1.3 เป้าหมาย

1.3.1 ผลผลิต

1) ขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าน่าน
2) แผนและผังแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน

1.3.2 ผลลัพธ์

อนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไว้ได้อย่างยั่งยืน

1.4 พื้นที่ศึกษา

บริเวณเมืองเก่าน่านและบริเวณต่อเนื่องโดยรอบ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

1.5 ขอบเขตการศึกษา

1.5.1 ศึกษา ค้นคว้า รวบรวม วิเคราะห์ วิจัย และนำเสนอหลักฐานข้อมูลเอกสารทั้งที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และภาคสนามในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

1) ลักษณะทั่วไปทางกายภาพ
2) ประวัติศาสตร์โบราณคดี
3) ศิลปะและสถาปัตยกรรม
4) วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น
5) กรรมสิทธิ์ที่ดิน
6) กฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ หรือมติคณะรัฐมนตรีที่ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน
7) สิ่งก่อสร้าง ภูมิทัศน์ และสภาพแวดล้อม
8) ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ

9) สังคม ประชากร และเศรษฐกิจ

10) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะของชุมชนที่เกี่ยวข้อง

1.5.2 วิเคราะห์และประเมินคุณลักษณะ และคุณค่าที่มีความสำคัญ และมีเอกลักษณ์โดดเด่นในระดับชาติของพื้นที่ศึกษา และระบุให้ชัดเจนว่าพื้นที่ศึกษามีความสอดคล้องหรือตรงกับความหมายของ "เมืองเก่า" ตามความในข้อ 4 ย่อหน้า 2 ของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ.2546 ข้อใดบ้าง

1.5.3 กำหนดขอบเขตพื้นที่ "เมืองเก่าน่าน" บนพื้นฐานการสนับสนุนของข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วัฒนธรรมประเพณี และเหตุผลความจำเป็น เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์และพัฒนา

1.5.4 กำหนดวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ "เมืองเก่าน่าน" ที่ครอบคลุมทั้งในด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี และการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

1.5.5 เสนอแนะนโยบาย แนวทาง มาตรการ และระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ "เมืองเก่าน่าน" ที่มีรายละเอียดที่ชัดเจน สมเหตุสมผล และเป็นที่ยอมรับได้จากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

1.5.6 เสนอแนะแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ในลักษณะแผนแม่บทและผังแม่บทที่ครอบคลุมสาระสำคัญตามที่กำหนดไว้ในข้อ 1.5.4 และข้อเสนอในข้อ 1.5.5

1.5.7 แผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่เสนอ จะระบุรายละเอียดในประเด็นหลัก ๆ เช่น หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ แนวทางการดำเนินงาน สถานที่ดำเนินการ ระยะเวลาดำเนินการ แหล่งที่มาของงบประมาณ หน่วยงานที่รับผิดชอบ และผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.8 จัดทำกิจกรรมการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) เสนอแผนการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการมีส่วนร่วมฯ ในขั้นตอนต่าง ๆ ของการศึกษา ตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดการดำเนินงาน

2) ดำเนินการประชาสัมพันธ์และจัดกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมฯ ตามข้อ 1)

1.6 วิธีการศึกษา

การศึกษาและจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน มีวิธีการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 กระบวนการหลัก ประกอบด้วย

1.6.1 การศึกษาโดยกระบวนการทางวิชาการ

วิธีการศึกษา มุ่งหลักสำคัญตามกระบวนการวิชาการดังนี้

1) ใช้ฐานข้อมูลทุกด้านทุกแหล่งที่ได้จากการสำรวจและศึกษาพื้นที่ ตลอดจนสภาพชุมชน ตามเงื่อนไขโครงการการศึกษาและจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

2) ดำเนินการศึกษาอย่างเป็นขั้นตอน ได้แก่ การรวบรวมกลั่นกรอง วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวกับสภาพของพื้นที่โครงการ พื้นที่ต่อเนื่อง และชุมชน ตั้งแต่ความเป็นมาในอดีตจนถึงปัจจุบัน จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่

2.1) หลักฐานทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ที่ยังคงปรากฏร่องรอย

2.2) กลุ่มบุคคล ภูมิปัญญาท้องถิ่น และปราชญ์ชาวบ้าน

2.3) เอกสารจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

2.4) หลักฐานจากการสำรวจพื้นที่และชุมชนภาคสนาม

2.5) ตำราวิชาการ

2.6) รายงาน

2.7) ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.8) กฎหมาย

2.9) บทความ

2.10) แผนที่ : แผนที่ทางหลวง แผนที่ภูมิประเทศ แผนที่ท่องเที่ยว

2.11) ภาพถ่าย:ภาพถ่ายทางอากาศ ภาพถ่ายจากการสำรวจ ภาพถ่ายจากเอกสาร

3) แสดงผลการศึกษาตามขั้นตอนต่าง ๆ นับตั้งแต่ได้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพพื้นที่เมืองเก่า และชุมชน ศักยภาพของเมือง และขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าน่าน กำหนดเป็นแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน สรุปผลในรูปแบบรายงานฉบับสมบูรณ์

1.6.2 การศึกษาโดยกระบวนการมีส่วนร่วม

1) **ขั้นตอนจัดทำ** Preliminary Report ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกเพื่อขอความคิดเห็นในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน จากผู้นำองค์กรวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัดที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน

2) **ขั้นตอนจัดทำ** Progress Report ดำเนินการโดยใช้วิธีการมีส่วนร่วม 3 วิธี เพื่อสอบถามแนวความคิดในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน ประกอบด้วย

วิธีการ 1 การจัดประชุมกลุ่มสนใจ รวม 3 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 หัวหน้าบ้านในเขตเทศบาลเมืองน่าน จำนวน 27 ชุมชน นายกเทศมนตรีและเทศมนตรี เทศบาลเมืองน่าน

กลุ่มที่ 2 หัวหน้าชุมชนวัดพระธาตุแช่แห้งและวัดพญาวัด

กลุ่มที่ 3 ผู้แทนเยาวชน ผู้แทนเครือข่ายประชาคม และนักธุรกิจจังหวัดน่าน

วิธีการ 2 ประยุกต์ใช้เทคนิคเดลฟาย ในการสัมภาษณ์ผู้นำ ภูมิปัญญาของน่าน

วิธีการ 3 การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เขตชุมชนเมืองและกิ่งอำเภอภูเพียง ด้วยแบบสอบถาม

3) **ขั้นตอนจัดทำ** Draft Final Report ดำเนินการจัดประชุมเพื่อขอความคิดเห็นต่อผลการศึกษาโครงการ โดยดำเนินการ 2 ระดับ ประกอบด้วย

ระดับที่ 1 การจัดกลุ่มประชุมเพื่อขอความคิดเห็นต่อผลการศึกษา เพื่อประกอบการจัดทำเอกสารประกอบการประชุมสัมมนา รวม 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้แทนเครือข่ายประชาคมและหัวหน้าชุมชนเขตเมืองน่าน

กลุ่มที่ 2 ผู้นำและตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนหัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้อง และผู้สนใจ

ระดับที่ 2 การจัดประชุมสัมมนา นักวิชาการ ผู้แทนหน่วยงานราชการในจังหวัดน่าน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนเครือข่ายประชาคมจังหวัดน่าน สื่อมวลชน รวมถึงหัวหน้าชุมชนและประชาชนที่อยู่อาศัยในบริเวณโครงการ เพื่อขอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และการอนุมัติเห็นชอบแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

1.6.3 การศึกษาโดยกระบวนการประชาสัมพันธ์

1) คณะผู้ศึกษาลงพื้นที่เพื่อแนะนำตนเอง โดยติดต่อโดยตรงกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ประชาคม ภาคธุรกิจต่าง ๆ และชุมชน ตามหนังสือแนะนำจากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากร-ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่

1.1) *ส่วนราชการระดับจังหวัด* ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน หัวหน้าสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดน่าน หัวหน้าสำนักงานจังหวัดน่าน หัวหน้าสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน หัวหน้าสำนักงานธนารักษ์จังหวัด หัวหน้าสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน ผู้อำนวยการสำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน

1.2) *องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น* ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองน่าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตกิ่งอำเภอภูเพียงแช่แห้ง ชุมชนพญาวัด

1.3) *ผู้นำทางศาสนา* ได้แก่ เจ้าคณะจังหวัดน่าน (วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร) เจ้าคณะอำเภอเมืองน่าน (วัดมิ่งเมือง) เจ้าอาวาสวัดอรัญญาวาส เจ้าอาวาสวัดหัวข่วง เจ้าอาวาสวัดภูมินทร์ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุแช่แห้ง

1.4) *หัวหน้าชุมชน*ในเขตเทศบาลเมืองน่าน จำนวน 27 ชุมชน หัวหน้าชุมชนเขตภูเพียง หัวหน้าชุมชนเขตพญาวัด

1.5) *สภาวัฒนธรรมและประชาคมจังหวัดน่าน* ได้แก่ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน ประธานสภาวัฒนธรรมกิ่งอำเภอภูเพียง นายกสมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิงจังหวัดน่าน มูลนิธิฮักเมืองน่าน ศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน ผู้นำภูมิปัญญาด้านดนตรีพื้นเมือง (ศิลปินแห่งชาติ) ผู้นำภูมิปัญญาด้านอนุรักษ์ สื่อมวลชนในจังหวัดน่าน

2) การประชาสัมพันธ์โดยผ่านทางสื่อมวลชนจังหวัดน่านและประชาคมน่าน ได้แก่ การเขียนข่าวให้ผู้สื่อข่าวนำไปประชาสัมพันธ์ในรายการวิทยุ และการนำเสนอผ่านศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน

3) การประชาสัมพันธ์โดยผ่านการจัดประชุมกลุ่มสนใจ หัวหน้าชุมชน ผู้แทนเยาวชน และภาคธุรกิจต่าง ๆ

4) การประชาสัมพันธ์ในลักษณะปากต่อปาก โดยลงเก็บข้อมูลและเข้าหาชุมชน

1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 เมืองเก่าน่านได้รับการประกาศตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ.2546

1.7.2 แผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน ได้รับการยอมรับและนำไปปฏิบัติสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

1.7.3 ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและอนุรักษ์โบราณสถาน ศาสนสถาน วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.7.4 เมืองเก่าน่านเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาติ สามารถดำรงคุณค่าของเมืองน่าอยู่ที่เอื้อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน

1.8 การบริหารแผนและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

เป็นแนวทางหรือวิธีการนำแผนแม่บทและผังแม่บท ตลอดจนแผนงาน/โครงการ และผังที่ได้เสนอแนะและกำหนดไว้ไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิผล บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย เพื่อจัดการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านอย่างยั่งยืน สมดุลกับระบบนิเวศน์ สภาพเศรษฐกิจ สังคม ศิลปวัฒนธรรมและคุณภาพชีวิต โดยจะต้องนำมาตรการสำคัญ 5 ด้าน มาใช้เป็นเครื่องมือควบคุมและพัฒนาการดำเนินงานอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านให้เป็นไปตามแผนและผังแม่บทตามข้อเสนอ

1.8.1 **มาตรการด้านกฎหมาย** ใช้กฎหมายให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการ กำกับ ควบคุมสภาพแวดล้อมพื้นที่เมืองเก่าบางส่วนที่ถูกทำลาย ได้แก่ การปลูกสร้างอาคารรุกล้ำในเขตโบราณสถานกำแพงเมือง เป็นต้น โดยใช้มาตรการทางด้านกฎหมายในการกำกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและการควบคุมอาคาร

1.8.2 **มาตรการด้านการบริหารจัดการ** มีหน่วยงานที่เป็นแกนนำในการบริหารจัดการเมืองเก่าซึ่งมีโครงสร้าง องค์ประกอบ และระบบที่เป็นเอกภาพ โดยจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการเมืองเก่าที่มาจากทุกภาคส่วน จะใช้มาตรการนี้เพื่อประเมินการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนงานและโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน รวมทั้งการติดตามประเมินผล ตลอดจนการช่วยตรวจตราการละเมิดและกระทำผิดกฎหมายทั้งภาคประชาชนและภาครัฐ

1.8.3 **มาตรการด้านงบประมาณและด้านเวลา** มีปัจจัยที่สนับสนุนการบริหารจัดการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของแผนงาน/โครงการอย่างแท้จริง ที่มาของงบประมาณอาจได้มาจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องจัดตั้งไว้, จังหวัด, เทศบาล, เงินอุดหนุน, เงินกองทุน, เงินกู้ยืม, เงินสะสมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, เงินบริจาค ฯลฯ และกำหนดกรอบการดำเนินงาน และระยะเวลาในการบริหารแผนงาน/โครงการ ให้สัมพันธ์กับงบประมาณ และจะต้องกำหนดให้มีการตรวจสอบและติดตามผลที่ปฏิบัติ รวมทั้งการประสานงานกับส่วนราชการต่าง ๆ ในแต่ละช่วงระยะเวลา เพื่อให้งาน/กิจกรรมแล้วเสร็จตามกำหนด

1.8.4 **มาตรการด้านการมีส่วนร่วม** ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอนุรักษ์และพัฒนา โดยทุกภาคส่วนร่วมกันรับผิดชอบ มีองค์กรบริหารจัดการเมืองเก่าร่วมกับกลุ่มประชาคมน่านเป็นแกนสำคัญ โดยมีวิธีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและแสดงความคิดเห็นในรูปแบบกลุ่มสนใจ และการประชุมสัมมนา มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึงและจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและจิตสำนึกของประชาชนให้รักความเป็นเมืองเก่าน่าน

2.1 สภาพทางกายภาพ

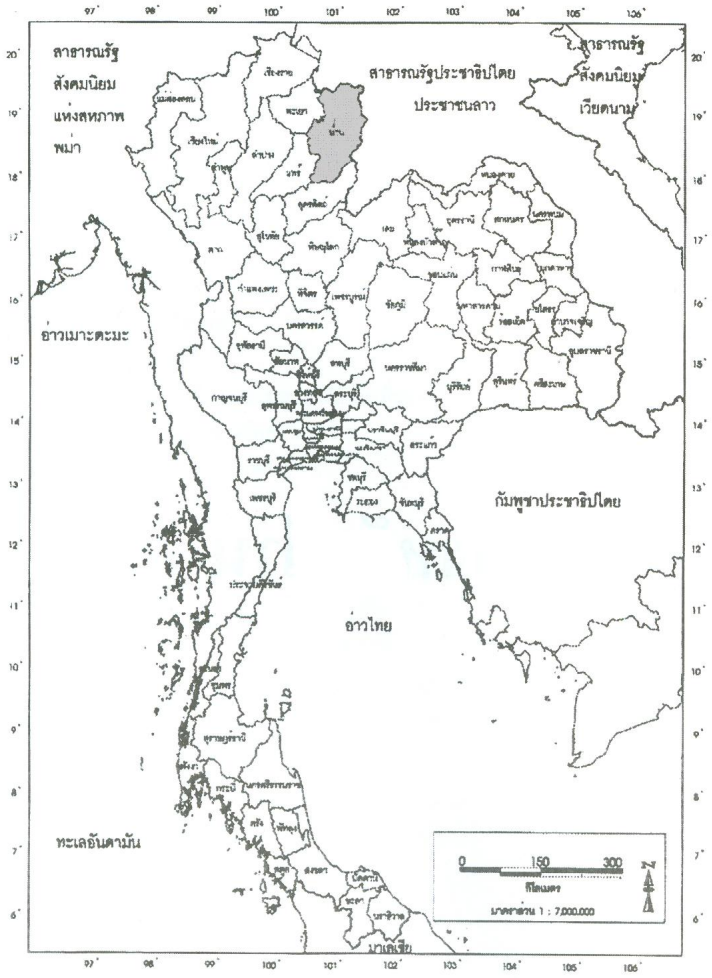
2.1.1 ที่ตั้ง อาณาเขต และเขตปกครอง

จังหวัดน่านเป็นจังหวัดชายแดนตะวันออกของภาคเหนือ ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 18 องศา 00 ลิปดา 45 ฟิลิปดา ถึง 19 องศา 37 ลิปดา 53 ฟิลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 100 องศา 20 ลิปดา ถึง 100 องศา 06 ลิปดา 29 ฟิลิปดาตะวันออก มีพื้นที่รวมประมาณ 11,472 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่ในเขตเมือง (เทศบาล) 5.4 ตารางกิโลเมตร และในเขตชนบท (นอกเขตเทศบาล) 11,466.6 ตารางกิโลเมตร[1] ห่างจากกรุงเทพมหานครตามเส้นทางรถยนต์ 668 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศและจังหวัดใกล้เคียงดังนี้ (แผนที่ที่ 2.1)

ทิศเหนือและทิศตะวันออก ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีเทือกเขาหลวงพระบางเป็นเส้นแบ่งเขตแดนตามธรรมชาติ มีความยาวตามแนวชายแดนประมาณ 277 กิโลเมตร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดพะเยา

ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดแพร่ และจังหวัดอุตรดิตถ์

แผนที่ที่ 2.1 แผนที่แสดงที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อจังหวัด และประเทศใกล้เคียง

ที่มา : มรดกท้องถิ่นน่าน เล่ม 1 : น่าน ภูมิหลังและเจ้าผู้ครองนคร

[1] เทศบาลเมืองน่าน. 2545

เขตการปกครองจังหวัดน่านแบ่งออกเป็น 14 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ ได้แก่ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอทุ่งช้าง อำเภอสองแคว อำเภอเชียงกลาง อำเภอปัว อำเภอท่าวังผา อำเภอบ่อเกลือ อำเภอสันติสุข อำเภอเมืองน่าน อำเภอบ้านหลวง อำเภอแม่จริม อำเภอเวียงสา อำเภอนาน้อย อำเภอนาหมื่น และกิ่งอำเภอภูเพียง (แผนที่ที่ 2.2)

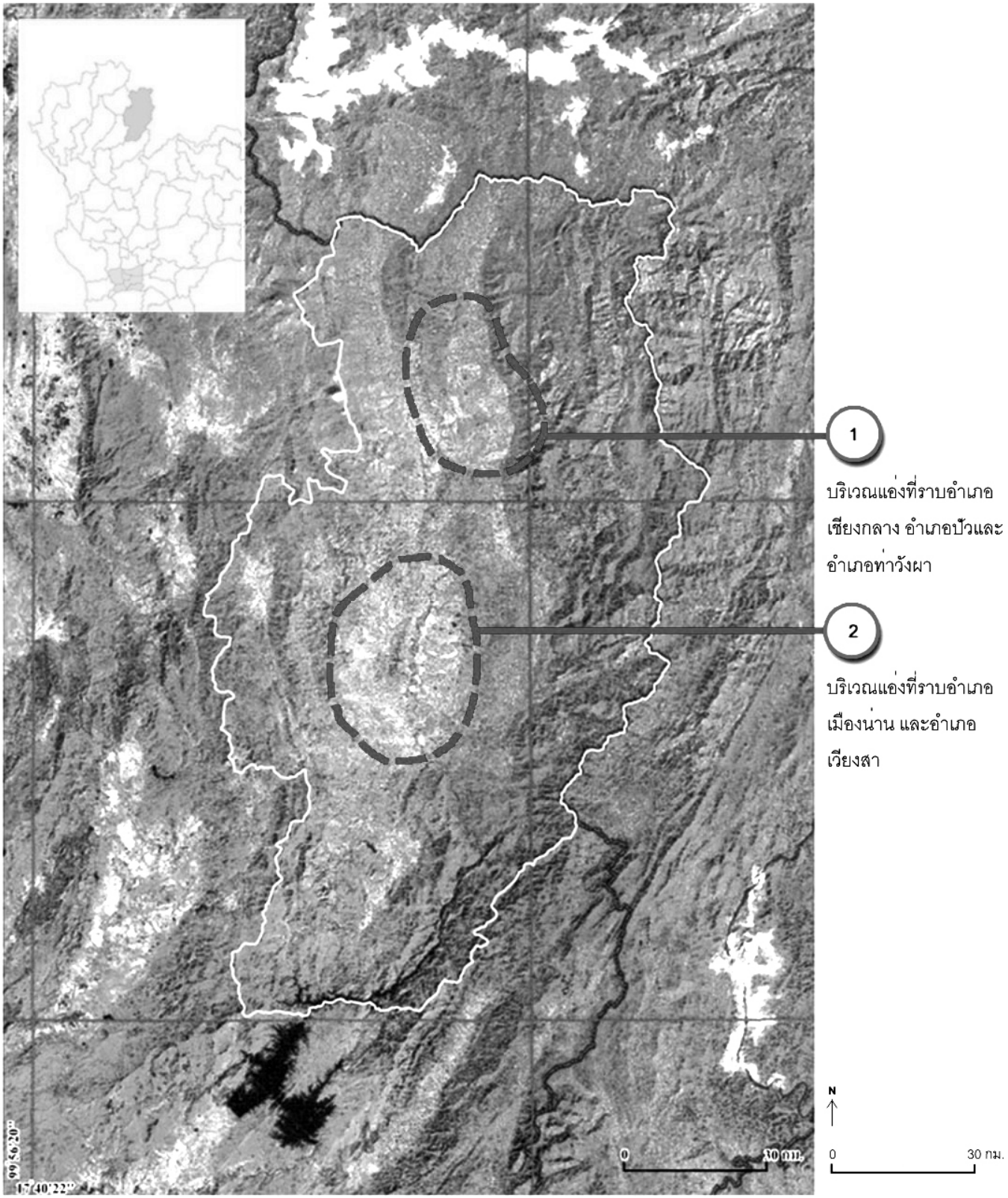

แผนที่ที่ 2.2 แผนที่แสดงเขตการปกครองของจังหวัดน่าน

ที่มา : สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดน่าน

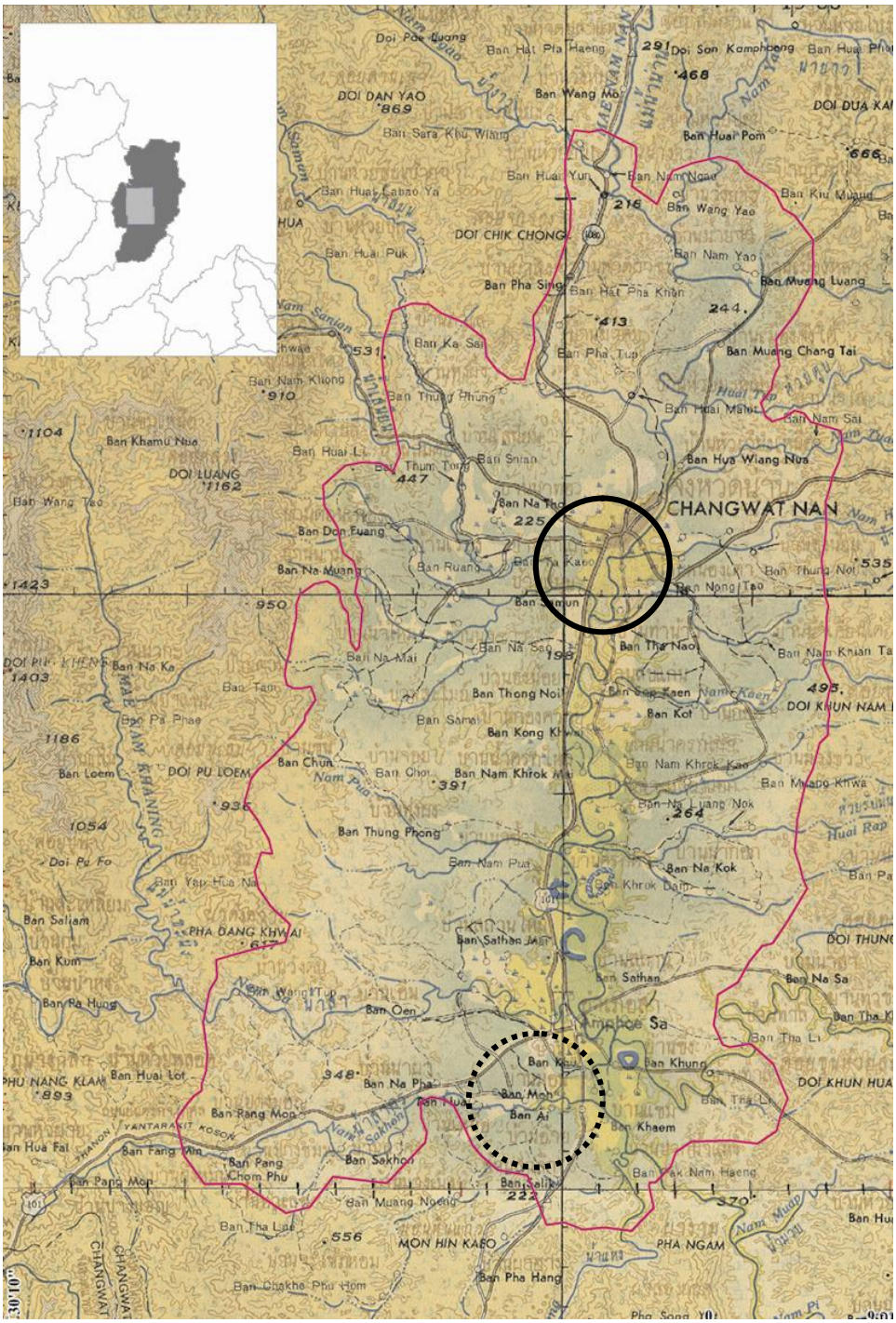
2.1.2 ภูมิประเทศ

จังหวัดน่านมีลักษณะภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสูงล้อมรอบแอ่งที่ราบขนาดใหญ่ที่เกิดจากการทรุดตัวของแผ่นดิน โดยมีพื้นที่เทือกเขาและป่าไม้มากถึงร้อยละ 85.86 ของพื้นที่จังหวัด เทือกเขาส่วนใหญ่มีความลาดชันเกิน 30 องศา และมีความสูงกว่า 400 เมตรจากระดับน้ำทะเล มีเทือกเขาที่สำคัญได้แก่ ดอยภูคา ดอยภูแว ดอยผากิ และแอ่งที่ราบสำคัญได้แก่ แอ่งที่ราบอำเภอเชียงกลาง-อำเภอปัว-อำเภอท่าวังผา และแอ่งที่ราบอำเภอเมืองน่าน-อำเภอเวียงสา (แผนที่ที่ 2.3)

แผนที่ที่ 2.3 ภาพถ่ายแสดงแอ่งที่ราบที่สำคัญในพื้นที่จังหวัดน่าน

ที่มา : ผศ.ทิวา ศุภจรรยา

แผนที่ที่ 2.4 แสดงบริเวณแอ่งที่ราบอำเภอเมืองน่านและอำเภอเวียงสา

ที่มา : ผศ.ทิวา ศุภจรรยา

พื้นที่ตั้งอำเภอเมืองน่าน

พื้นที่ตั้งอำเภอเวียงสา

2.1.3 ภูมิอากาศ

1) **ฤดูกาล** จังหวัดน่านได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะภูมิประเทศแบบฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดูกาล (Tropical Sawanna Climate : AW) สามารถแบ่งฤดูกาลออกเป็น 3 ฤดูนี้

- *ฤดูฝน* เริ่มตั้งแต่ปลายเดือนเมษายนถึงราวปลายเดือนตุลาคม
- *ฤดูหนาว* เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงปลายเดือนกุมภาพันธ์
- *ฤดูร้อน* เริ่มตั้งแต่ต้นเดือนมีนาคม ถึงปลายเดือนเมษายน

2) **ปริมาณน้ำฝน** ฝนตกเฉลี่ยปีละ 122.5 วัน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,371.53 มิลลิเมตร และวัดปริมาณน้ำฝนได้มากที่สุดในช่วงเดือนสิงหาคมเฉลี่ยครั้งละ 257.2 มิลลิเมตร

3) **อุณหภูมิ** ในช่วงระหว่างปี 2540 ถึง 2545 จังหวัดน่านมีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 26.35 องศาเซลเซียส โดยอุณหภูมิต่ำสุดกับสูงสุดมีความแตกต่างกันมาก มีอากาศหนาวจัดและร้อนจัด โดยอุณหภูมิต่ำสุดอยู่ในช่วง 2.7 องศาเซลเซียส ถึง 11.5 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิสูงสุดอยู่ในช่วง 39.6 องศาเซลเซียส ถึง 41.2 องศาเซลเซียส

2.1.4 ทรัพยากรธรรมชาติ

1) **ป่าไม้** พื้นที่ป่าไม้ที่มีอยู่จริงของจังหวัดน่าน ตามภาพถ่ายดาวเทียม พ.ศ.2541 มีเนื้อที่ประมาณ 4,792 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ (2,995,238 ไร่) คิดเป็นร้อยละ 41.63 ของพื้นที่จังหวัด ป่าไม้ที่พบในจังหวัดน่านแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือป่าดงดิบ ป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 16 แห่ง อุทยานแห่งชาติ 1 แห่ง และป่าเตรียมการ 6 แห่ง[2]

2) **แหล่งน้ำและการชลประทาน** เนื่องจากจังหวัดน่านมีพื้นที่ประกอบด้วยภูเขาสูงมากมายทั้งตอนเหนือ ตะวันออก และตะวันตก จึงเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำหลายสาย แม่น้ำที่สำคัญนับเป็นแม่น้ำหลักของน่านมี 3 สาย ได้แก่ แม่น้ำน่าน แม่น้ำว้า และแม่น้ำสมุน สภาพทั่วไปของท้องน้ำของลำน้ำในจังหวัดน่านมีความลาดชัน จึงทำให้น้ำไหลลงสู่พื้นที่ราบภาคกลางอย่างรวดเร็วในฤดูฝน และก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง อย่างไรก็ตามจังหวัดน่านยังมีแหล่งน้ำใต้ดินที่สามารถขุดเจาะมาใช้ประโยชน์ได้มากมายในแถบเทือกเขาต้นน้ำ ตลอดจนที่ราบลุ่มน้ำน่านและลุ่มน้ำต่าง ๆ

สำหรับแหล่งน้ำจากการชลประทานที่มีอยู่ภายในจังหวัดน่าน ประกอบด้วย แหล่งน้ำตามโครงการขนาดใหญ่ ขนาดกลาง โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน และโครงการขนาดเล็ก รวมแล้วสามารถเก็บกักน้ำได้ 43.31 ล้านลูกบาศก์เมตร มีพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการทั้งสิ้น 188,141 ไร่ หรือร้อยละ 22.42 ของพื้นที่ที่ถือครองทางการเกษตรของจังหวัด

[2] สำนักงานป่าไม้จังหวัดน่าน. 2547

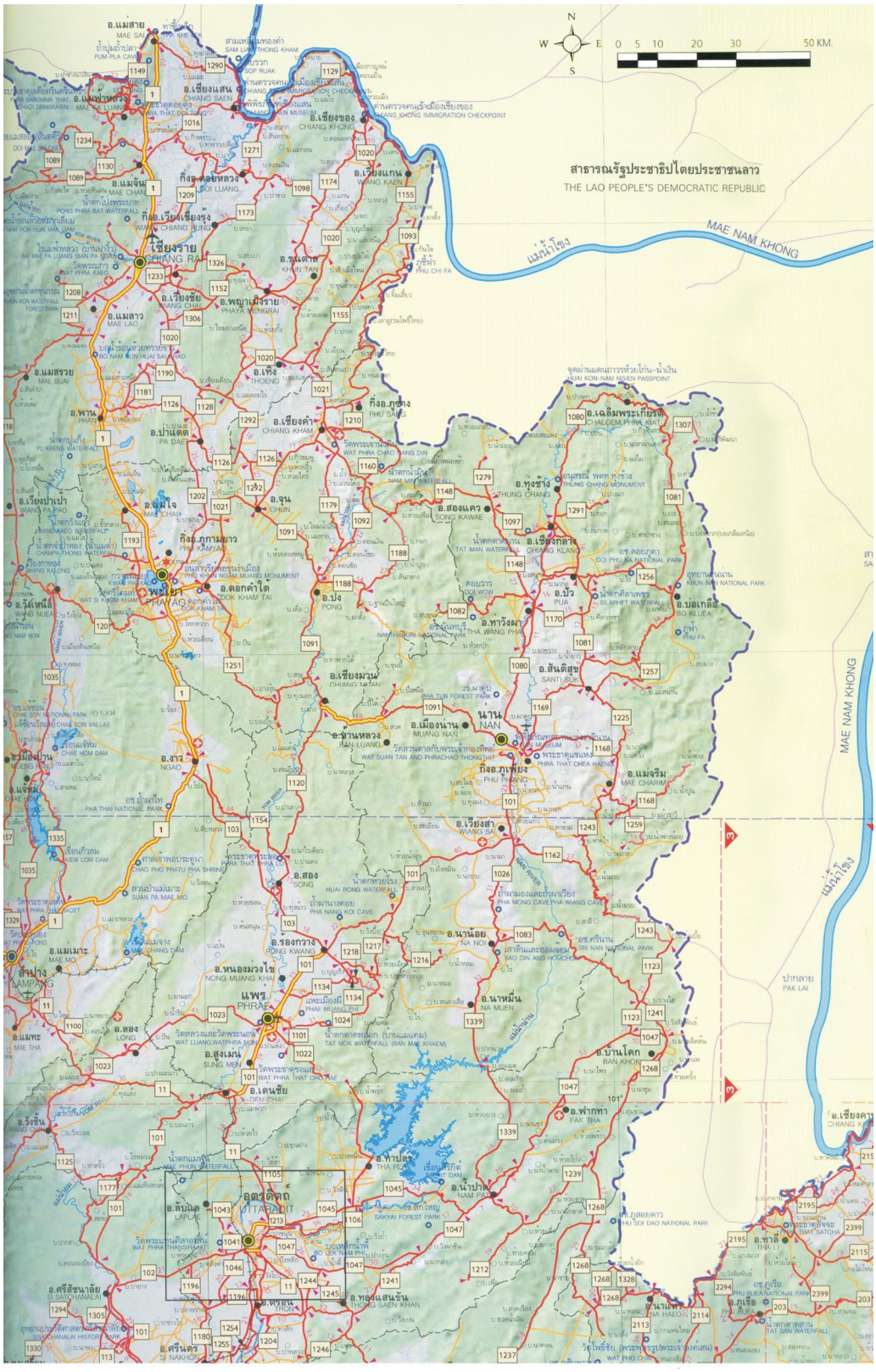
2.1.5 การคมนาคม

1) **การคมนาคมทางบก** การคมนาคมทางบกเป็นเส้นทางที่สำคัญที่สุด ในการเชื่อมต่อระหว่างตัวเมืองน่านกับพื้นที่ภายนอก โดยมีทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงจังหวัด และถนนมาตรฐานให้ใช้เดินทางติดต่อ ลักษณะของถนนเป็นรูปแบบที่แยกออกจากตัวเมืองน่านในลักษณะรัศมี ถนนสายสำคัญที่ใช้ติดต่อกับอำเภอและจังหวัดต่าง ๆ ได้แก่ (แผนที่ที่ 2.5)

ด้านใต้	ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101 จากอำเภอเมืองไปจังหวัดแพร่
ด้านตะวันออกเฉียงเหนือ	ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1169 จากอำเภอเมืองไปอำเภอสันติสุข
ด้านตะวันออกเฉียงใต้	ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168 จากอำเภอเมืองไปอำเภอแม่จริม
ด้านตะวันตก	ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1091 จากอำเภอเมืองไปอำเภอบ้านหลวง อำเภอเชียงม่วน (จังหวัดพะเยา)
ด้านตะวันตกเฉียงเหนือ	ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1080 จากอำเภอเมืองไปอำเภอเฉลิมพระเกียรติ

2) **การคมนาคมทางน้ำ** แม่น้ำน่านเป็นเส้นทางคมนาคม ใช้ติดต่อในระยะทางสั้น ๆ ซึ่งมีการใช้มากในช่วงฤดูฝน ส่วนฤดูร้อนและฤดูหนาวสามารถใช้ได้เพียงบางช่วงของแม่น้ำเท่านั้น

3) **การคมนาคมทางอากาศ** จังหวัดน่านมีสนามบิน 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่เดียวกับกองบังคับการฝูงบิน 466 ใช้ร่วมกันทั้งกิจการพาณิชย์และกิจการทหาร

แผนที่ที่ 2.5 แผนที่แสดงถนนสายสำคัญที่ใช้ติดต่อระหว่างจังหวัดน่าน กับอำเภอและจังหวัดต่าง ๆ

ที่มา : สมาคมทางหลวงแห่งประเทศไทย แผนที่ทางหลวงประเทศไทย หน้า 9 – 11

2.1.6 สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

1) **ไฟฟ้า** จังหวัดน่านมีสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดน่านเป็นหน่วยผลิตกระแสไฟฟ้าให้บริการแก่ประชาชน โดยมีโรงจักรไฟฟ้าภายในจังหวัด 3 แห่ง สามารถจ่ายกระแสไฟฟ้าครอบคลุม 814 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 97.3 จำหน่ายกระแสไฟฟ้า 140.48 ล้านยูนิต และยังมีหมู่บ้านที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ 2 หมู่บ้าน

2) **ประปา** จังหวัดน่านมีบริการด้านการประปา ภายใต้การดำเนินการของสำนักงานการประปาส่วนภูมิภาค จังหวัดน่าน 3 แห่ง คือ

2.1) สำนักงานการประปาน่าน กำลังการผลิต 6,720 ลบ.ม.ต่อวัน

2.2) หน่วยบริการกลางเวียง อ.เวียงสา กำลังการผลิต 1,200 ลบ.ม.ต่อวัน

2.3) หน่วยบริการนาน้อย กำลังการผลิต 1,200 ลบ.ม.ต่อวัน และจะขยายการบริการออกไปให้ครอบคลุมในเขตพื้นที่อื่นอย่างทั่วถึงต่อไป โดยมีแหล่งน้ำดิบจากแม่น้ำน่าน

3) **การระบายน้ำ** การป้องกันน้ำท่วมและการระบายน้ำ จังหวัดน่านได้สร้างสถานีสูบน้ำและเขื่อนกันน้ำล้น แต่เดิมมีพื้นที่รับน้ำและระบายสู่ลำห้วยที่มุ่งสู่ใจเมือง แต่ปัจจุบันลำห้วยตื้นเขิน และไม่สามารถผ่านตัวเมืองได้จึงเกิดปัญหาน้ำท่วม ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนจังหวัดมีโครงการทำถนนเพื่อเบี่ยงน้ำระบายสู่แม่น้ำน่านแล้ว นอกจากนี้บางพื้นที่ยังไม่มีการวางระบบท่อระบายน้ำ จึงต้องอาศัยเส้นทางระบายน้ำตามธรรมชาติ เช่น ลำห้วย คู คลอง

4) **โทรศัพท์** สถิติปีพ.ศ.2545 ของกองเศรษฐกิจและสถิติ องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทยมีชุมสายบริการ 19 ชุมสาย มีจำนวนเลขหมายบริการ 23,826 เลขหมาย มีจำนวนเลขหมายที่ถูกเช่า 13,680 เลขหมาย

5) **สถานศึกษา** ข้อมูล ณ วันที่ 31 กรกฎาคม 2545 จากสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดน่าน รายงานว่า มีจำนวนสถานศึกษาในระบบรวมทั้งสิ้น 443 แห่ง และสถานศึกษานอกระบบโรงเรียนจำนวน 882 แห่ง มีครู-อาจารย์ ในระบบโรงเรียนรวม 5,230 คน และครู-อาจารย์ นอกระบบโรงเรียนรวม 1,206 คน โดยในระดับสามัญ มีสถาบันการศึกษาทั้งในระดับอนุบาล ประถมศึกษา จนถึงมัธยมศึกษาจำนวนมาก ส่วนในระดับสายอาชีพ มีสถาบันการศึกษาระดับวิทยาลัยเปิดสอน 4 แห่ง คือ วิทยาลัยเทคนิคน่าน วิทยาลัยสารพัดช่าง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตน่าน และวิทยาลัยการอาชีพเวียงสา

6) **สถานพยาบาล** จังหวัดน่านมีโรงพยาบาลประจำจังหวัด 1 แห่ง คือโรงพยาบาลน่าน ขนาด 430 เตียง มีโรงพยาบาลประจำอำเภอทุกอำเภอ ยกเว้นกิ่งอำเภอภูเพียงใช้บริการที่โรงพยาบาลน่าน มีสถานีอนามัยทุกตำบล โรงพยาบาลของรัฐมีจำนวน 15 แห่ง เอกชน 1 แห่ง สถานีอนามัย 119 แห่ง จำนวนแพทย์ 84 คน ทันตแพทย์ 22 คน พยาบาล 908 คน จำนวนเตียง 870 เตียง สัดส่วนเตียงต่อประชากร 1:554 สัดส่วนแพทย์ต่อประชากร 1:500 โดยให้การดูแลประชาชนจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และจังหวัดใกล้เคียงที่มารักษาที่โรงพยาบาลน่านด้วย

2.2 เศรษฐกิจและสังคม

2.2.1 สภาพเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจโดยภาพรวมของจังหวัดน่าน ผลิตภัณฑ์จังหวัดราคาประจำปี 2543 (ตัวเลขเบื้องต้น) มีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดเท่ากับ 13,275 ล้านบาท เป็นอันดับที่ 14 ของภาคเหนือ คิดเป็นร้อยละ 3.01 ของภาคเหนือ และเป็นอันดับที่ 57 ของประเทศ สาขาบริการเป็นสาขาที่มีมูลค่าสูงสุด 3,029 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 22.82 รองลงมาได้แก่ สาขาการค้าส่งและค้าปลีกมีมูลค่า 2,902 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 21.86 และสาขาเกษตรมูลค่า 2,704 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 20.37[3]

เมื่อเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์จังหวัดตามราคาประจำปี จำแนกตามสาขาการผลิต พ.ศ.2543 ตั้งแต่ปี พ.ศ.2538 – พ.ศ.2543 พบว่าสาขาการบริการมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้น และในปี พ.ศ.2543 เป็นสาขาที่มีมูลค่าสูงสุด ในขณะที่สาขาการค้าส่งและค้าปลีกที่เคยมีมูลค่าสูงสุดกลับลดลงในปี พ.ศ.2542 และ พ.ศ. 2543 ภาพรวมของโครงสร้างทางเศรษฐกิจสรุปได้ดังนี้

1) **การเกษตรกรรม** จังหวัดน่านมีพื้นที่ทำการเกษตรกรรมประมาณ 780,109 ไร่ หรือร้อยละ 10.88 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด พืชเศรษฐกิจที่สำคัญได้แก่ ข้าวโพด ถั่ว ฝ้าย ส้ม ลิ้นจี่ กะหล่ำปลี มีการทำนาทั้งนาปี และนาปรัง แต่ผลผลิตไม่มากนัก เพียงพอสำหรับการบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น

อาชีพเกษตรกรรมรองลงมา ได้แก่ การปศุสัตว์ มีการทำฟาร์มขนาดใหญ่จำนวนไม่มาก ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการบริโภคในครัวเรือน สำหรับการประมง มีการเพาะเลี้ยงไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นการจับสัตว์น้ำตามแหล่งน้ำทั่วไป

2) **ด้านพาณิชยกรรม** ธุรกิจเมืองน่านเป็นธุรกิจขนาดเล็ก พึ่งพาการค้า การบริการ และการท่องเที่ยว การค้าได้แก่ การค้าส่ง - ค้าปลีกสินค้าอุปโภคบริโภคกับพื้นที่รอบนอกตัวเมือง และส่งออกไปยังประเทศลาว รวมถึงพื้นที่ต่อเนื่อง โดย**มีด่านการค้าชายแดน 3 แห่ง ได้แก่ บริเวณจุดผ่านแดนถาวร บ้านห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จุดผ่อนปรนบ้านห้วยสะแตง อำเภอทุ่งช้าง และจุดผ่อนปรนบ้านใหม่ชายแดน อำเภอสองแคว** รองรับการขยายตัวด้านการค้า การบริการ การท่องเที่ยว คลังสินค้า บริเวณอำเภอทุ่งช้าง อำเภอเชียงกลาง อำเภอสองแคว ขณะนี้มูลค่าการค้ายังไม่มากนัก แต่ในอนาคตโดยเฉพาะที่ด่านห้วยโก๋นจะมีความสำคัญในแง่การขยายการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวกับลาว-จีนตอนใต้-เวียดนามตอนเหนือ เมื่อมีความร่วมมือในการปรับปรุงและสร้างถนนเชื่อมโยงระหว่างประเทศ และภายในแต่ละประเทศเกิดขึ้น แต่ปัจจุบันเป็นเพียงตลาดนัดขายสินค้าอุปโภคบริโภคเฉพาะวันเสาร์เท่านั้น

[3] สำนักงานสถิติจังหวัดน่าน. 2546. สมุดรายงานสถิติจังหวัด พ.ศ. 2546. น.61

3) **ด้านอุตสาหกรรม** ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อมประเภทแปรผลผลิตทางการเกษตรเบื้องต้น และอุตสาหกรรมในครัวเรือน ซึ่งใช้เงินทุนไม่สูงมากนัก อาทิ โรงบ่มใบยาสูบ ผ้าทอพื้นเมือง การทำผลิตภัณฑ์จากหวาย การทำเครื่องเงิน กระดาษสา โรงงานอุตสาหกรรมส่วนมากรวมตัวกันอยู่ในพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอเวียงสา อำเภอท่าวังผา อำเภอปัว และอำเภอเชียงกลาง ในส่วนของผลผลิตส่งออกไม่มีการส่งออกต่างประเทศ เนื่องจากไม่มีอุตสาหกรรมส่งออก

4) **ด้านการบริการและการท่องเที่ยว** พื้นที่สามในสี่ของจังหวัดน่านเป็นภูเขาและป่าไม้ เป็นข้อได้เปรียบหรือเป็นโอกาสที่จะช่วยเสริมศักยภาพด้านการท่องเที่ยวด้านธรรมชาติของจังหวัด ประกอบกับประวัติความเป็นมาอันยาวนานของจังหวัด จึงทำให้มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ ตลอดทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมอันเก่าแก่มากมายและยังคงอนุรักษ์ไว้ได้อย่างดี นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายอาศัยอยู่ จึงทำให้จังหวัดน่านเป็นจังหวัดที่น่าสนใจในด้านการท่องเที่ยวในเชิงมานุษยวิทยา และเชิงวัฒนธรรมอีกด้วย

ผลดีของการท่องเที่ยวทำให้เกิดความรักและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและความเป็นคนน่าน ประชาชนในจังหวัดน่านมีรายได้เพิ่มขึ้น งานด้านบริการมีผลตอบแทนสูง ส่งผลให้เศรษฐกิจภายในจังหวัดมีการเจริญเติบโตมากยิ่งขึ้น จากตัวเลขประมาณการรายได้จากการท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน คาดว่ารายได้จะเพิ่มจากปี พ.ศ.2542 จาก 569.70 ล้านบาทเป็น 1,709.3 ล้านบาทในปี พ.ศ.2547 และ 2,142.98 ล้านบาทในปี พ.ศ.2548 และคาดว่าจะเพิ่มเป็น 2,686.91 ล้านบาทในปี พ.ศ.2549[4]

5) **รายได้** รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของจังหวัดน่านเท่ากับ 29,965 บาท ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ค่าเฉลี่ยของภาคเหนือซึ่งเท่ากับ 38,348 บาทต่อคนต่อปี อย่างไรก็ตามตัวเลขเหล่านี้ไม่ได้เป็นตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตว่าดีหรือเลวไปกว่ากัน เพราะตัวเลขเป็นการวัดเพียงความสัมพันธ์การค้ากับภายนอก ซึ่งความสัมพันธ์ระดับชุมชนในแต่ละจังหวัดไม่เท่ากันและยังหลากหลายไปด้วยผู้คน ฐานะ อาชีพ ดังนั้น เมื่อดูจากสภาพความเป็นจริงของจังหวัดน่านแล้วพบว่า ประชากรมีคุณภาพชีวิตที่ดีในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง

2.2.2 สภาพสังคม

1) **ประชากร** ประชากรของจังหวัดน่าน ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2546 มีประชากร 482,181 คน แยกเป็นประชากรชาย 243,617 คน และหญิง 238,564 คน จำนวนอาคารพักอาศัยรวม 132,636 หลังคาเรือน ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่เท่ากับ 42 คน/ตารางกิโลเมตร สัดส่วนของหญิงต่อชายเท่ากับ 49.5 ต่อ 50.5[5] แสดงว่ามีประชากรชายมากกว่าหญิง แต่เมื่อฉายภาพไปในระดับอำเภอ ตำบล และเทศบาล สัดส่วนชายต่อหญิงไม่แตกต่างมากนัก

[4] สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.2543

[5] กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

อำเภอที่มีประชากรมากที่สุดคือ อำเภอเมืองน่าน มีจำนวน 82,428 คน รองลงมาได้แก่ อำเภอเวียงสา อำเภอปัว อำเภอท่าวังผา มีจำนวน 71,318 คน 65,585 คน และ 52,506 คน ตามลำดับ สัดส่วนประชากรเมือง (ประชากรในเขตเทศบาล) กับประชากรชนบท (ประชากรนอกเขตเทศบาล) เท่ากับ 1:7.21 หรือคิดเป็นสัดส่วน ประชากรเมืองร้อยละ 12 ประชากรชนบทร้อยละ 88

สถิติทางประชากรศาสตร์ในปี พ.ศ.2545 พบว่า อัตราการเกิดเท่ากับ 8.98 ต่อประชากรพันคน โดยเป็นชายมากกว่าหญิง อัตราการตายเท่ากับ 5.94 ต่อประชากรพันคน โดยเป็นชายมากกว่าหญิง และมีการย้ายเข้ามากกว่าย้ายออก โดยผู้ย้ายเข้าและออกส่วนใหญ่เป็นชาย

ด้านการขยายตัวของประชากรในรอบปี พ.ศ.2542-2546 จำนวนประชากรของจังหวัดน่านมีแนวโน้มลดลง อันเนื่องมาจากมาตรการวางแผนครอบครัว

ประชากรจังหวัดน่านประกอบด้วยชาติพันธุ์ต่าง ๆ ถึง 16 ชาติพันธุ์ ดังนี้

1.1) **ไทยหรือคนไทยเมือง** ปัจจุบันกระจายตัวอยู่ตามชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดน่าน

1.2) **ไทลื้อ หรือชาวลื้อ** ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอท่าวังผา

1.3) **ม้ง** ตั้งถิ่นฐานอยู่ 10 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง (อยู่ในเขตตำบลสะเนียน) อำเภอเวียงสา อำเภอนาน้อย อำเภอปัว อำเภอท่าวังผา อำเภอทุ่งช้าง อำเภอแม่จริม อำเภอสันติสุข อำเภอบ่อเกลือ และอำเภอสองแคว

1.4) **เมี่ยนหรือเย้า** จัดเป็นกลุ่มฮุงเมี่ยน ใช้ผ้าแดงพันศีรษะ ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอเมืองน่าน อำเภอเวียงสา อำเภอปัว อำเภอท่าวังผา และอำเภอสองแคว

1.5) **ไทพวนหรือลาวพวน** ตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยในเขตอำเภอเวียงสาและอำเภอท่าวังผา

1.6) **ขมุ** ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองน่าน อำเภอเวียงสา อำเภอท่าวังผา อำเภอทุ่งช้าง อำเภอสองแคว และกิ่งอำเภอภูเพียง

1.7) **ลาฮูหรือมูเซอ** เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประชากรน้อยที่สุดของจังหวัดน่าน ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอท่าวังผา

1.8) **เขิน** อพยพจากเมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศพม่า ตั้งถิ่นฐานอยู่รวมกับไทลื้อที่อยู่ติดชายแดนไทย-ลาว ในพื้นที่บ้านหล่ายทุ่ง อำเภอทุ่งช้าง และบ้านห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ

1.9) **ลัวะ** ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอเวียงสา อำเภอปัว อำเภอเชียงกลาง อำเภอทุ่งช้าง อำเภอแม่จริม อำเภอสันติสุข อำเภอบ่อเกลือ อำเภอสองแคว และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ

1.10) **มลาบรีหรือผีตองเหลือง** ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอเวียงสา อำเภอบ้านหลวง และอำเภอเมือง

1.11) **ลาวเวียง** ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอเชียงกลาง

1.12) **ลาวเหาะ** ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอทุ่งช้างและอำเภอเฉลิมพระเกียรติ

1.13) **ไท-ยวน** ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอท่าวังผาและอำเภอเชียงกลาง

1.14) **ไทเชียงแสน** ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอท่าวังผาและอำเภอเชียงกลาง

1.15) **ก่อ** ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอสองแคว

1.16) **กะเหรี่ยง** ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอนาน้อย

กลุ่มพระสงฆ์เป็นกลุ่มที่มีบทบาทสูงในสังคม เพราะแต่ก่อนพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดวิชา ความรู้ทางธรรม ประเพณี พิธีกรรม ซึ่งมีความสำคัญและคุณค่าตามวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย พิธีกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพิธีสู่ขวัญ ส่งเคราะห์ สืบชะตา ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่มีพลังต่อชุมชน ล้วนได้ร่ำเรียนมาจากวัดทั้งสิ้น รวมทั้งความรู้ด้านสมุนไพร และเวทมนต์คาถา จึงทำให้เกิดการตั้งชุมชนโดยรอบศาสนสถานหรือที่เรียกว่า "ศรัทธาวัด"

2) **ศาสนา** ประชาชนร้อยละ 97 นับถือศาสนาพุทธ โดยยังคงมีอิทธิพลของความเชื่อดั้งเดิมทางศาสนาพราหมณ์ การนับถือผีบรรพบุรุษ นอกจากนั้นยังนับถือศาสนาคริสต์ร้อยละ 0.90 มีโบสถ์คาทอลิค 9 แห่ง และโบสถ์โปรแตสแตนท์ 12 แห่ง และศาสนาอิสลาม ร้อยละ 0.55

3) **ประเพณีวัฒนธรรม** วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของน่านมีความคล้ายคลึงกับจังหวัดอื่น ๆ ในล้านนา (ภาคเหนือตอนบน) โดยได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธและพราหมณ์ โดยแบ่งตามโบราณราชประเพณีของอาณาจักรหลักคำเมืองน่านเป็นประเพณี 12 เดือนดังนี้

เดือนสาม เดือนสี่ (ธันวาคม มกราคม)	มหรสพตามกาล
เดือนห้า (กุมภาพันธ์)	ประเพณีนมัสการพระธาตุดอนแก้ว ประเพณีขึ้นถ้ำผาตูบ
เดือนหก (มีนาคม)	ประเพณีหกเป็งนมัสการพระธาตุแช่แห้ง พิธีเลี้ยงผีปู่ย่า เลี้ยงผีหลวง
เดือนเจ็ด (เมษายน)	ประเพณีสงกรานต์ พิธีส่งเคราะห์ สะเดาะเคราะห์ ประเพณีจุดบอกไฟ งานนมัสการพระธาตุท่าล้อ
เดือนแปด (พฤษภาคม)	ประเพณีนมัสการพระธาตุเขาน้อย
เดือนเก้า (มิถุนายน)	งานปอยบวชลูกแก้ว
เดือนสิบ (กรกฎาคม)	ประเพณีเข้าพรรษาและประเพณีแรกนาขวัญ
เดือนสิบเอ็ด-สิบสอง (สิงหาคม กันยายน)	ดูแลเหมืองฝาย ทำไร่ทำนา
เดือนเกี๋ยง (ตุลาคม)	ประเพณีทานกฐิน ทานสลากภัตร และประเพณีแข่งเรือ
เดือนยี่ (พฤศจิกายน)	ประเพณีลอยกระทงวันเพ็ญเดือนสิบสอง (ภาคกลาง) หรือยี่เป็ง (ภาคเหนือ) เป็นการแสดงความกตัญญูต่อแม่น้ำ

นอกจากกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยพื้นราบแล้ว ยังมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยภูเขาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดน่าน เช่น ประเพณีปีใหม่ชาวเขาเผ่าม้ง ในช่วงต้นเดือนกุมภาพันธ์ (บ้านปางแก บ้านมณีพฤกษ์ บ้านน้ำสอด อำเภอทุ่งช้าง) ในงานจะมีการละเล่นและพิธีกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวเผ่าม้ง ซึ่งอนุญาตให้คนต่างถิ่นสามารถเข้าร่วมพิธีกรรมและการละเล่นได้อย่างสนุกสนาน

4) **ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน** มีคดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญในรอบปี ตั้งแต่มกราคม – ตุลาคม 2544 เกิดขึ้น 45 ราย คิดเป็นอัตรา 9.25 คดีต่อประชากรแสนคน ส่วนใหญ่เป็นคดีประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกาย และเพศ

2.2.3 การท่องเที่ยว

1) **แหล่งท่องเที่ยว** จังหวัดน่านได้รับการประกาศให้เป็นจังหวัดท่องเที่ยว เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2528 เนื่องจากมีทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมที่สมบูรณ์หลากหลายและมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น จำนวนมาก สามารถจำแนกได้ดังนี้

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

- วนอุทยานถ้ำผาตูบ	อำเภอเมืองน่าน
- ผาชู้ (ผาชูธง)	อำเภอนาน้อย
- เสาดินนาน้อย	อำเภอนาน้อย
- ผาหัวสิงห์และดอยเสมอดาว	อำเภอนาน้อย
- อุทยานแห่งชาติแม่จริม	อำเภอแม่จริม
- น้ำตกแม่ละนาน	อำเภอสันติสุข
- น้ำตกห้วยกกและน้ำตกห้วยปา	อำเภอสันติสุข
- ดอยผากิ	อำเภอบ้านหลวง
- น้ำตกศิลาเพชร	อำเภอปัว
- ดอยภูคา	อำเภอปัว
- บ่อเกลือภูเขาแห่งเดียวในโลก	อำเภอบ่อเกลือ
- ดอยภูแว	อำเภอเฉลิมพระเกียรติ
- ป่าปาล์มดึกดำบรรพ์	อำเภอเฉลิมพระเกียรติ
- พลาญหินและหน้าผา	อำเภอเฉลิมพระเกียรติ
- ถ้ำเวียงแก	อำเภอสองแคว
- น้ำตกห้วยหาด	อำเภอสองแคว

แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์และศาสนา

- วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร	อำเภอเมืองน่าน
- วัดภูมินทร์	อำเภอเมืองน่าน
- กำแพงเมืองน่าน	อำเภอเมืองน่าน
- วัดพระธาตุเขาน้อย	อำเภอเมืองน่าน
- วัดพญาวัด	อำเภอเมืองน่าน
- วัดสวนตาล	อำเภอเมืองน่าน
- คุ้มเจ้าราชบุตร	อำเภอเมืองน่าน
- ศาลหลักเมือง วัดมิ่งเมือง	อำเภอเมืองน่าน
- แหล่งเตาเผาบ่อสวก	อำเภอเมืองน่าน
- วัดพระธาตุแช่แห้ง	กิ่งอำเภอภูเพียง
- พระธาตุเมล็ดข้าว	อำเภอบ้านหลวง
- วัดหนองบัว	อำเภอ ท่าวังผา
- วัดดอนแก้ว	อำเภอ ท่าวังผา
- วัดดอนมูล	อำเภอ ท่าวังผา
- วัดพระธาตุเบ็งสกัด	อำเภอปัว
- วัดต้นแหลง	อำเภอปัว
- วัดหนองแดง	อำเภอเชียงกลาง
- พระพุทธบาทจำลอง	อำเภอเชียงกลาง

แหล่งท่องเที่ยวประเภทประเพณีวัฒนธรรม

- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน	อำเภอเมืองน่าน
- ชนเผ่าตองเหลือง	อำเภอเวียงสา
- หมู่บ้านไทลื้อหนองบัว	อำเภอท่าวังผา
- หอศิลป์ริมน่าน	อำเภอท่าวังผา
- กลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติบ้านดอนมูล	อำเภอท่าวังผา
- หมู่บ้านพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาป่ากลาง	อำเภอปัว อำเภอบ่อเกลือ
- แหล่งทอผ้า	อำเภอปัว
- อนุสาวรีย์วีรกรรม พ.ต.ท.ทุ่งช้าง	อำเภอทุ่งช้าง
- พิพิธภัณฑ์ทหารอำเภอทุ่งช้าง	อำเภอทุ่งช้าง

แหล่งท่องเที่ยวประเภทนันทนาการ

- แก่งหลวงน้ำน่าน อำเภอนาน้อย
- แก่งหลวงลำน้ำว้า อำเภอแม่จริม
- ล่องไพรนั่งช้างลำน้ำปี้สู่ลำน้ำน่าน อำเภอเวียงสา
- แก่งสะม้าเก้าบั้ง (เก้าแก่ง) อำเภอเชียงกลาง
- จุดผ่านแดนถาวรห้วยโก๋น – น้ำเงิน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ

แหล่งท่องเที่ยวประเภทเชิงนิเวศน์

- หมู่บ้านชาวประมงปากนาย อำเภอนาหมื่น
- แหล่งเพาะพันธ์ปลาน้ำจืดลำน้ำน่าน(บ้านศรีบุญเรือง) กิ่งอำเภอภูเพียง

2) **ตลาดและประเภทนักท่องเที่ยว** การท่องเที่ยวในจังหวัดน่านมีนักท่องเที่ยวชาวไทยมาเที่ยวชมมากกว่านักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ สถิตินักท่องเที่ยวชาวไทย ปี พ.ศ.2546 มีจำนวน 322,374 คน และนักท่องเที่ยวต่างประเทศมีจำนวน 7,840 คน นักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่มาจากกลุ่มจังหวัดในภูมิภาคเดียวกัน ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศมาจากทวีปยุโรปเป็นส่วนใหญ่ แหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมคือ แหล่งท่องเที่ยวในเมือง และอุทยานแห่งชาติต่างๆ หากพิจารณาผู้เยี่ยมเยือนตามพาหนะการเดินทางพบว่าพาหนะหลักที่นิยมใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวคือรถส่วนตัว รถนำเที่ยว และรถโดยสารประจำทาง ตามลำดับ

ในการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแต่ละครั้งผู้เยี่ยมเยียนมีระยะพำนักเฉลี่ยในแต่ละพื้นที่ท่องเที่ยวประมาณ 1.90 วัน และการใช้จ่ายแต่ละวันประมาณ 877.64 บาท ส่วนนักทัศนาจรมาใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อวัน ประมาณ 732.57 บาท

2.3 แผนพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

แผนพัฒนาที่เกี่ยวข้องซึ่งมีผลกระทบต่อการพัฒนาจังหวัดน่าน ประกอบด้วย

2.3.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 – 2549)

2.3.2 กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน

2.3.3 ยุทธศาสตร์การจัดระบบเศรษฐกิจตามแนวชายแดนระหว่าง กัมพูชา ลาว พม่า และไทย (Economic Cooperation Strategy Between Cambodia, Lao PDR, Myanmar and Thailand : ECS)

2.3.4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคเหนือ

2.3.5 ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน (กลุ่มล้านนา)

2.3.6 ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดน่าน

3.1 ประวัติศาสตร์เมืองน่าน

พื้นที่เมืองน่านปัจจุบัน เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของมนุษย์มาเป็นเวลานานจนกระทั่งได้มีการพัฒนาเป็นเมืองน่าน และกลายเป็นจังหวัดน่าน ชื่อเมือง “น่าน” เป็นทั้งชื่อเมืองและชื่อจังหวัดหนึ่งในล้านนาตะวันออก มีประวัติความเป็นมายาวนาน ที่มาของชื่อเมือง “น่าน” จากเอกสารและตำนานพื้นเมืองต่าง ๆ เรียกชื่อเมืองน่าน แตกต่างกันไป ตำนานเก่า ๆ มักเรียกเมืองน่านว่า “กาวน่าน” สันนิษฐานว่าคำว่า “กาว” เลือนมาจากภาษาจีนว่า “แกว กอย ก้อ และ กุ๊ย” (หมายถึงพวกดำมืดหรืออนารยชน) ส่วนคำว่า “น่าน” มีสำเนียงคล้ายจีนว่า “น่าง” หรือ “น่างเจียง” แปลว่าทางทิศใต้ “กาวน่าน” จึงน่าจะเป็นคำที่ชาวจีนเรียกเมืองน่าน โดยหมายถึงพวกอนารยชนที่อยู่ทางทิศใต้[1]

ยังมีอีกแนวคิดหนึ่งเชื่อว่า เมืองน่าน น่าจะมาจาก “นันทบุรี” หรือ “นันทบุรีศรีนครน่าน” ในช่วงยุคที่พระพุทธศาสนาและภาษาบาลีเฟื่องฟูในล้านนา โดยเป็นการเปลี่ยนชื่อเมือง ให้สละสลวยตามภาษาที่นิยมในสมัยนั้น[2]

ในตำนานพระธาตุแช่แห้ง เรียกเมืองนี้ว่า “เมืองน่าน” (เข้าใจว่าน่าจะเลือนมาจาก “เมืองนาน”) และในพื้นเมืองน่านได้กล่าวถึงที่มาของชื่อเมืองน่านและเวียงภูเพียงแช่แห้งไว้ตอนหนึ่งว่า

*“...เมื่อพายลูนนั้นเล่า ยังมีคาบ 1 ก็สระเด็จเดินไป มีแต่เจ้าอานันทะถือบาตรมาแต่เมืองห้อวิเทหะ เถิง**เมืองนันทะ**นี้ กล่าวเทสน์ถ้วน 2 ที ในคีรีพูเพียงนั่งอยู่ใต้ร่มไม้สำโรงหว่างกลางแม่เตียนแม่ลิงคะหั้นแล เมื่อนั้นท้าวพราหมณ์ผู้ 1 ลุกแต่บ้านห้วยไคร้ กับด้วยข้าชายแห่งตน หันพระพุทธเจ้ากับทั้งเจ้าอานันทะนั่งอยู่เค้าไม้สำโรงต้นนั้น พราหมณ์รู้ว่าพระเจ้ามานั่งอยู่ที่นั้น ท่านพราหมณ์จิ่งใช้ข้าชายตน เมื่อเอาหมากสมอแช่ยังบ้านห้วยไคร้ มาทานแก่พระเจ้า มันเมื่อนานมามากนัก ท่านพราหมณ์กล่าวว่ามึงสังนานมามากนักชา ข้าชายกล่าวว่า น้ำแช่หมากสมอแห้งเสียหั้นนา ว่าอั้น ที่นั้นท่านพราหมณ์ก็เอาหมากสมอ น้อมหื้อทานแก่พระเจ้าฉัน หั้นแล*

*ในขณะนั้นยังมีแมงหมาเต้าตัว 1 ออกจากสูงตนมา แล้วน้อมไว้วรปาทะแห่งพระพุทธเจ้า พระเจ้าก็จิ่งแย้มหัวน้อย 1 เจ้าอานันทะก็ไหว้ ถามว่า พระพุทธเจ้าแย้มหัวเหตุใดซา พระก็กล่าวว่า ดูราอานันทะ ในเมื่อกูคถาคตนิพพานไปแล้ว อันว่าตุกูก็ซ้ำจักมาตั้งอยู่ที่นี้ ตราบต่อเท่า 5 พันพระวัสสา บ้านห้วยไคร้จักเปนเมืองอัน 1 ชื่อว่า **เมืองน่าน** ที่นี้จักได้ชื่อว่า **แช่แห้ง** แมงหมาเต้าตัวนี้จักได้เปนพระญากินเมืองอันนี้ชื่อว่า **ท้าวขาก่าน** มีตัวลายด้วยน้ำหมึก ก็จักได้เลิกยังสาสนาคถาคตะที่นี้...”*

นับแต่นั้นมา **เวียงภูเพียง** จึงมีสร้อยต่อท้ายว่า **แช่แห้ง** หมายถึงเมืองที่แห้งแล้ง ส่วนพระธาตุก็เรียกว่า พระธาตุแช่แห้ง เวียงภูเพียงแช่แห้งทำหน้าที่เป็นเวียงพระธาตุ ซึ่งต่อมาเรียกชื่อว่า **เวียงพระธาตุแช่แห้ง**[3]

[1] สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ,2545

[2] ประสิทธิ์ พงศ์อุดม,1996

[3] สรัสวดี อ่องสกุล,ปริวรรต พื้นเมืองน่าน, หน้า 7 หน้า 11, สรัสวดี อ่องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ.2544, หน้า 90

นอกจากนี้ชื่อ "เมืองน่าน" ปรากฏครั้งแรกในหลักศิลาจารึกสุโขทัย ราวปี พ.ศ.1915 ซึ่งสามารถแบ่งประวัติศาสตร์เมืองน่านได้เป็น 2 สมัย ได้แก่ **สมัยก่อนประวัติศาสตร์** และ**สมัยประวัติศาสตร์**

3.1.1 สมัยก่อนประวัติศาสตร์[4]

จังหวัดน่านมีลักษณะภูมิประเทศที่ประกอบด้วยป่าเขาสลับกับที่ราบแคบ ๆ ระหว่างภูเขาและที่ราบใหญ่ขนานไปกับลำน้ำ ลักษณะภูมิประเทศเช่นนี้มีความเหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นพื้นที่จังหวัดน่านจึงมีคนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยเป็นเวลานานนับพันปี โดยได้พบหลักฐานของมนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่สามารถกำหนดอายุได้ถึง 5,000-7,000 ปี หลักฐานดังกล่าวได้แก่ เครื่องมือหิน ซึ่งทำจากหินชนวนอันเป็นหินธรรมชาติของเนินเขาในจังหวัดน่าน พบทั้งเครื่องมือหินกะเทาะอย่างหยาบ ขวานหินกะเทาะ ขวานหินขัด ตลอดจนเครื่องมือหินรูปกลมเจาะรูตรงกลาง เป็นจำนวนมาก กระจัดกระจายอยู่ตามพื้นที่บริเวณแนวเขา ตั้งแต่ยอดเนินจนถึงที่ลาดเชิงเขา ซึ่งนักโบราณคดีได้สันนิษฐานลักษณะสังคมและการดำรงชีวิตของคนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของเมืองน่านได้ดังนี้

มนุษย์กลุ่มแรกอาศัยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำแหง เขตอำเภอนาน้อย และบริเวณที่ราบริมฝั่งแม่น้ำน่าน เขตอำเภอเมืองน่าน รู้จักกะเทาะเครื่องมือหินอย่างหยาบเพื่อใช้เป็นอาวุธ และเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิต หาอาหารจากธรรมชาติด้วยการล่าสัตว์ เก็บพืชผักป่าเป็นอาหาร พักพิงอยู่ตามบริเวณที่ลาดเนินใกล้กับแหล่งน้ำ ลักษณะสังคมดังกล่าวเรียกว่า ***สังคมล่าสัตว์*** (Hunting Gatherings Society)

ต่อมากลุ่มคนเหล่านี้ได้ตั้งหลักแหล่งพัฒนาการทำเครื่องมือหินให้มีลักษณะประณีต ฝนขัดจนมีผิวเรียบและมีความคม ตั้งหลักแหล่งกระจัดกระจายอยู่ตามที่ราบเชิงเขา และอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำมากกว่าแต่ก่อน และได้พัฒนาการทำเครื่องมือหิน มีการเพาะปลูกบนพื้นที่ราบ และแพร่ขยายชุมชนเพื่อแสวงหาหลักแหล่งที่เหมาะสมต่อการเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์เพื่อการยังชีพ ลักษณะสังคมเช่นนี้เรียกว่า ***สังคมเกษตรกรรม*** (Agricultural Society)

เมื่อกลุ่มคนดังกล่าวได้พัฒนาจากสังคมล่าสัตว์เข้าสู่สังคมเกษตรกรรมแล้ว การติดต่อกับชุมชนอื่นน่าจะเกิดขึ้น แต่ด้วยสภาพภูมิประเทศของเมืองน่านซึ่งเป็นภูเขาสูงและป่าทึบ จึงเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อช่วยในการดำรงชีวิตเป็นไปอย่างเชื่องช้า ทั้งการพัฒนาด้วยตนเองและการรับเข้ามาจากภายนอก เช่น การใช้โลหะ เป็นต้น เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในบริเวณจังหวัดน่านก้าวเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ช้ากว่าที่อื่น

[4] สมชาย ณ นครพนม, น่านในสมัยก่อนประวัติศาสตร์, เมืองน่านโบราณคดีประวัติศาสตร์และศิลปะ. (กรุงเทพ. 2537), หน้า 33-36

3.1.2 สมัยประวัติศาสตร์[5]

ประวัติศาสตร์ของเมืองน่านที่ปรากฏในเอกสารประวัติศาสตร์ต่าง ๆ อาทิ พงศาวดาร ประชุมพงศาวดาร จดหมายเหตุและหลักศิลาจารึก สามารถแบ่งตามลำดับเหตุการณ์ได้ 5 ช่วงคือ

- ช่วงสร้างเมืองปัวและเมืองน่านระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ 18 – พ.ศ.1911
- ความสัมพันธ์กับกรุงสุโขทัย ระหว่างปี พ.ศ.1915 – พ.ศ.1981
- เมืองน่านขึ้นกับอาณาจักรล้านนาระหว่างปี พ.ศ.1993 – พ.ศ.2101
- เมืองน่านตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า ระหว่างปี พ.ศ.2103 – พ.ศ.2328
- เมืองน่านขึ้นกับกรุงรัตนโกสินทร์ ระหว่างปี พ.ศ.2331 – พ.ศ.2474

1) ช่วงสร้างเมืองปัวและเมืองน่าน ระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ 18 - พ.ศ.1992[6]

ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 18 พญาภูคา ได้นำชาวไทยกลุ่มหนึ่งเข้าอยู่อาศัยในบริเวณพื้นที่ราบทางตอนบนของจังหวัดน่าน โดยตั้งศูนย์กลางการปกครองที่เมืองย่าง (อาจเป็นเมืองโบราณที่ตั้งอยู่ริมฝั่งด้านใต้ของแม่น้ำย่าง ใกล้กับดอยภูคา เขตบ้านเสี้ยว ตำบลยม อำเภอท่าวังผา) ต่อมาเจ้าขุนฟองราชบุตรบุญธรรมของพญาภูคา ได้นำไพร่พลไปตั้งเมืองขึ้นอีกแห่งหนึ่ง บริเวณที่ราบแถบตำบลศิลาเพชร ในเขตอำเภอปัว เรียกชื่อว่า “เมืองปัว” เมื่อบ้านเมืองเริ่มเป็นปึกแผ่น พญางำเมืองแห่งแคว้นพะเยาได้แผ่ขยายอำนาจเข้ามาในพื้นที่เมืองปัวชั่วระยะเวลาหนึ่ง หลังจากเจ้าขุนฟองถึงแก่พิราลัยแล้ว เมืองปัวจึงได้เริ่มเข้าไปมีสัมพันธภาพกับกรุงสุโขทัยในระหว่างรัชกาลพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ดังปรากฏชื่อเมืองปัวในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 ร่วมกับหัวเมืองอื่น ๆ ที่อยู่ในเขตกรุงสุโขทัย

ในปี พ.ศ.1902 พญาการเมืองได้ย้ายผู้คนลงมาสร้างเมืองใหม่บริเวณที่ราบตอนล่างทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน โดยพระองค์ได้สร้างองค์พระธาตุชื่อ “พระธาตุแช่แห้ง” ภายในบรรจุพระธาตุและพระพิมพ์ซึ่งได้มาจากกรุงสุโขทัย ให้เป็นศูนย์กลางของ “เวียงภูเพียงแช่แห้ง”

เหตุที่ย้ายเมืองครั้งนี้อาจด้วยจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ที่อยู่อาศัยในบริเวณเดิมไม่เพียงพอ จึงนับเป็นโอกาสที่จะขยายอาณาเขตของเมืองให้กว้างขวางออกไปจนจรดกับเมืองแพร่ที่อยู่ทางตอนใต้ อีกทั้งที่ตั้งของเมืองใหม่ยังอยู่ในชัยภูมิที่ดีกว่า และสะดวกต่อการติดต่อระหว่างหัวเมืองในเขตปกครอง ดังนั้นพญาการเมืองจึงใช้กุศโลบายการสร้างพระธาตุเป็นแรงดึงดูดให้ผู้คนพากันลงมาตั้งเมืองใหม่ขึ้นทางตอนใต้ ต่อมาเมื่อบริเวณเวียงภูเพียงแช่แห้งเกิดความแห้งแล้ง พญาผากองโอรสพญาการเมืองจึงได้ย้ายเมืองมาสร้างขึ้นทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่านเมื่อปีพ.ศ.1911 และการย้ายเมืองครั้งนี้นับเป็นครั้งสุดท้าย เมืองน่านได้ตั้งอยู่ ณ ที่นี้นับแต่นั้นจวบจนปัจจุบัน

[5] สุรศักดิ์ ศรีสำอาง. ภูมิศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน. เมืองน่านโบราณคดีประวัติศาสตร์และศิลปะ. (กรุงเทพ, 2537), หน้า 44

[6] สุรศักดิ์ ศรีสำอาง. ภูมิศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน. เมืองน่านโบราณคดีประวัติศาสตร์และศิลปะ. (กรุงเทพ, 2537), หน้า 51-52

2) **สมัยสุโขทัยระหว่างปี พ.ศ.1915 - พ.ศ.1981**

ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองน่านกับกรุงสุโขทัย มีความปรากฏในหลักศิลาจารึกสมัยสุโขทัยหลายหลัก ได้แก่ จารึกหลักที่ 8 หลักที่ 45 และหลักที่ 64 ข้อความกล่าวถึงความสัมพันธ์ทางด้านการปกครองและความสัมพันธ์ทางเครือญาติ

ความสัมพันธ์ทางการปกครอง ปรากฏในจารึกหลักที่ 8 จารึกขึ้นในรัชสมัยของพระมหาธรรมราชาที่ 2 ราวปี พ.ศ.1915 มีข้อความที่กล่าวถึงเมืองน่านว่า *".....**เบื้องเหนือน้ำน่าน**.....**ถี**.....**เจ้าพญาผากอง เจ้าเมืองน่านเมืองพลั่ว**....."*

ส่วนความสัมพันธ์ทางเครือญาตินั้น ปรากฏในจารึกหลักที่ 45 และหลักที่ 64 (จารึกวัดช้างค้ำ) มีข้อความกล่าวถึงการกระทำสัตย์สาบานระหว่างพญาผากอง (ซึ่งมีศักดิ์เป็นปู่) และพระมหาธรรมราชาที่ 2 (ซึ่งมีศักดิ์เป็นหลาน) ในปี พ.ศ.1935 ว่าจะช่วยเหลือกันเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเกิดศึกสงคราม และก่อนหน้านี้ในปี พ.ศ.1919 พญาผากองได้เคยยกทัพจากเมืองน่านมาช่วยพระมหาธรรมราชาที่ 2 คราวทำศึกกับสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) แห่งกรุงศรีอยุธยาที่เมืองกำแพงเพชร แต่ในการศึกครั้งนั้น ทั้งสองพระองค์ไม่อาจทานกำลังทัพจากกรุงศรีอยุธยาได้

อย่างไรก็ตาม กรุงศรีอยุธยาได้พยายามตัดความสัมพันธ์ระหว่างกรุงสุโขทัยและเมืองน่านหลายครั้ง เพื่อไม่ให้เมืองน่านส่งกองทัพมาช่วยกรุงสุโขทัย ด้วยการส่งขุนนางมาลอบปลงพระชนม์เจ้าผู้ครองนครรัฐปัว-น่านถึง 2 องค์คือ พญาการเมืองและเจ้าคำตัน แต่ก็ไม่สามารถทำลายความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ จนกระทั่งกรุงสุโขทัยถูกผนวกเข้ากับกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ.1981

3) **เมืองน่านขึ้นกับอาณาจักรล้านนา ระหว่างปี พ.ศ.1993 - พ.ศ.2101**[7]

ในปี พ.ศ.1993 พระเจ้าติโลกราช กษัตริย์ผู้ครองนครเชียงใหม่ ได้ยกทัพมาตีเมืองน่าน และผนวกเข้าไว้กับอาณาจักรล้านนา ระยะแรกเมืองน่านมีฐานะเป็นเมืองประเทศราช แต่หลังจากที่พญาผาแสง เจ้าผู้ครองนครราชวงศ์ภูคาองค์สุดท้ายถึงแก่พิราลัย ฐานะของเมืองน่านกลับกลายมาเป็นหัวเมืองในราชอาณาเขตของอาณาจักรล้านนา พระมหากษัตริย์ผู้ครองนครเชียงใหม่ได้จัดส่งเจ้าเมืองที่อยู่ในเขตปกครองของพระองค์ผลัดเปลี่ยนกันมาปกครองเมืองน่าน นับแต่หมื่นสร้อยเชียงของ เมื่อปี พ.ศ.2005 เป็นต้นมา จนถึงพญาพลเทพฤาชัย

ในระหว่างปี พ.ศ.2096 - พ.ศ.2101 พระเจ้าบุเรงนอง กษัตริย์ผู้ครองกรุงหงสาวดีในเขตประเทศพม่า ได้ยกทัพมาตีเมืองเชียงใหม่ ครั้งนั้น กษัตริย์เมืองเชียงใหม่คือ พระเมกุฏิ ไม่สามารถต้านทานกำลังพม่าได้ จึงยอมอ่อนน้อมเป็นประเทศราชของพม่า พญาพลเทพฤาชัย เจ้าเมืองน่านจึงได้หนีไปพึ่งเมืองหลวงพระบาง

[7] สุรศักดิ์ ศรีสำอาง. ภูมิศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน. เมืองน่านโบราณคดีประวัติศาสตร์และศิลปะ. (กรุงเทพ, 2537), หน้า 52

4) เมืองน่านตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า ระหว่างปีพ.ศ.2103 - พ.ศ.2328[8]

หลังจากพญาพลเทพฤาชัยหนีไปเมืองหลวงพระบางแล้ว พระเจ้าบุเรงนองโปรดฯ ให้พญาหน่อคำเสถียรชัยสงครามมาเป็นเจ้าเมืองน่านแทน ตลอดช่วงระยะเวลา 200 ปีเศษนั้น หัวเมืองล้านนาตกอยู่ในความระส่ำระสาย เพราะเกิดศึกสงครามทั้งกับพม่าและกรุงศรีอยุธยาอยู่เนือง ๆ เมื่อพระนางสุทธิเทวีเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่เชื้อสายราชวงศ์มังรายองค์สุดท้ายถึงแก่พิราลัยในปี พ.ศ.2122 พระเจ้าหงสาวดีได้ส่งมังนรธาช่อ[9] มาครองเมืองเชียงใหม่เพื่อปกครองหัวเมืองล้านนาโดยตรง เมืองน่านจึงต้องขึ้นตรงต่อการปกครองของพม่าที่เมืองเชียงใหม่ด้วย เจ้าเมืองน่านได้พยายามแข็งเมืองต่อพม่าหลายครั้งแต่ไม่เป็นผลสำเร็จ ครั้งหนึ่งเจ้าผู้ครองนครน่านองค์หนึ่งคือ เจ้าเจตบุตรพรหมินทร์ถึงกับถูกจับตัวไปประหารที่เมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ.2146 อีก 20 ปีต่อมา เจ้าอุ่นเมือง เจ้าผู้ครองนครน่านอีกองค์หนึ่งต้องหนีภัยลงไปพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ในเวลานั้นตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (ครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ.2153 - พ.ศ.2171)

ในปี พ.ศ.2167 พระเจ้าสุทโธธรรมราชาแห่งกรุงหงสาวดีได้ยกทัพมาตีเมืองน่าน กวาดต้อนผู้คนไปเมืองหงสาวดี และได้มีการโยกย้ายสับเปลี่ยนเจ้าเมืองในเขตหัวเมืองล้านนาเข้ามาปกครองเมืองน่านอีกครั้งหนึ่ง ในช่วงเวลาหลังจากปี พ.ศ.2167 เป็นต้นมา เมืองน่านต้องรับศึกสงคราม 2 ด้าน ด้านหนึ่งคือกองทัพจากพม่า อีกด้านหนึ่งคือกองทัพจากกรุงศรีอยุธยา ดังปรากฏในเอกสารว่าสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงส่งกองทัพมาตีเมืองน่านในปี พ.ศ.2205 และจับตัวพญาแหลมมุม (ครองเมืองน่านระหว่างปี พ.ศ.2191 - พ.ศ.2205) เจ้าเมืองน่านลงไปยังกรุงศรีอยุธยา ทางเมืองน่านจึงยกพญายอดใจผู้น้องของพญาแหลมมุมขึ้นครองเมืองน่านในปี พ.ศ.2207 และในปี พ.ศ.2230 พญายอดใจถึงแก่พิราลัย พระเมืองราชาผู้น้องสุดท้องจึงได้ขึ้นครองเมืองน่านสืบต่อมา[10]

ล่วงมาถึงปี พ.ศ.2246 พระเมืองราชาได้แข็งเมืองต่อพม่า พระเจ้ากรุงอังวะจึงส่งกองทัพจากเมืองเชียงใหม่มาปราบปราม ทำให้เมืองน่านเสียหายอย่างหนัก ผู้คนพากันละทิ้งบ้านเรือนอพยพหนีภัยสงครามเข้าไปอยู่ตามป่าตามเขา ครั้งนั้นมีชายผู้หนึ่งชื่อน้อยอินทร์ ได้พยายามชักจูงผู้คนให้กลับมาตั้งบ้านเมืองขึ้นใหม่ เมื่อความทราบไปถึงพระเจ้ากรุงอังวะจึงโปรดให้ตั้งน้อยอินทร์เป็นพระนาซ้ายผู้รักษาเมือง ต่อมาพระเจ้ากรุงอังวะได้ส่งเจ้าฟ้าเมืองคองมาเป็นเจ้าเมืองน่าน และเมื่อเจ้าฟ้าเมืองคองถึงแก่พิราลัย ทรงส่งเจ้าฟ้าเมียวซามาเป็นเจ้าเมืองคนต่อไป และเมื่อเจ้าฟ้าเมียวซาถึงแก่พิราลัย พระนาซ้ายซึ่งต่อมาได้เป็นพญานาขวา (น้อยอินทร์) ได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจากพระเจ้ากรุงอังวะอัญเชิญพญาหลวงติ่นมหาวงศ์เจ้าเมืองเชียงใหม่ มาเป็นเจ้าเมืองน่านในปี พ.ศ.2269 เมืองน่านจึงได้

[8] สุรศักดิ์ ศรีสำอาง. ภูมิศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน. เมืองน่านโบราณคดีประวัติศาสตร์และศิลปะ. (กรุงเทพ, 2537), หน้า 52-53

[9] ในพงศาวดารโยนกเรียก มังชานรธามังคุย ในพงศาวดารเมืองน่านเรียก เจ้าฟ้าสาระวดี

[10] ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 10 พงศาวดารเมืองน่าน, หน้า 104-105

กลับมามีเจ้าผู้ครองนคร โดยการสืบเชื้อสายลำดับราชวงศ์อีกครั้งหนึ่ง เรียกว่า ***ราชวงศ์หลวงติ๋นมหาวงศ์*** (ต้นสกุล ณ น่าน)

ในปี พ.ศ.2303 พระเจ้าอลองพญา พระมหากษัตริย์พม่าเสด็จสวรรคต หัวเมืองล้านนาถือโอกาสกระด้างกระเดื่อง พระเจ้ามังลอกเสด็จเสวยราชย์ต่อจากพระเจ้าอลองพญา ได้ส่งแม่ทัพชื่ออภัยคามณีมาตีเมืองเชียงใหม่และหัวเมืองอื่น ๆ เวลานั้นเจ้าอริยวงศ์ผู้ครองนครเมืองน่าน ได้หันไปอ่อนน้อมกับพม่าดังเดิม เมื่อปราบปรามหัวเมืองล้านนาราบคาบแล้ว พระเจ้ามังลอกทรงแต่งตั้งให้อภัยคามณีเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่ ต่อมาในปีพ.ศ.2306 พระเจ้ามังระเสวยราชย์ครองเมืองอังวะ อภัยคามณีได้ไปเฝ้าพระเจ้ากรุงอังวะองค์ใหม่ เจ้านายท้าวพญาในหัวเมืองล้านนาซึ่งได้กำลังสนับสนุนจากหลวงพระบางถือโอกาสพากันแข็งเมือง พระเจ้ามังระจึงทรงให้เนเมียวสีหบดีเป็นแม่ทัพนำกำลังร่วมกับกองทัพของอภัยคามณียกมาปราบปราบอีกครั้ง จากนั้นในปี พ.ศ.2310 หัวเมืองล้านนานำโดยอภัยคามณี ได้สนับสนุนทัพพม่ายกมาตีกรุงศรีอยุธยา ครั้งนั้นเจ้าอริยวงศ์เจ้าผู้ครองนครน่านได้มอบหมายเจ้านายอ้ายผู้เป็นหลานคุมกำลังพลเมืองน่านมาสมทบกับกองทัพพม่า ในปีนั้นกรุงศรีอยุธยาได้เสียเอกราชแก่พม่าเป็นครั้งที่ 2

เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชกอบกู้เอกราชและสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานีแห่งใหม่ในปี พ.ศ.2310 หัวเมืองล้านนายังคงอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า พระองค์จึงทรงยกกองทัพมาตีเมืองเชียงใหม่ถึง 2 ครั้งด้วยกัน ครั้งแรกไม่สามารถตีได้ จึงยกขึ้นมาอีกครั้งในปี พ.ศ.2317 ครั้งนั้นพญาจ่าบ้าน เจ้าเมืองเชียงใหม่ และพญากาวิละ เจ้าเมืองลำปาง ได้หันมาสวามิภักดิ์กับฝ่ายไทย นำกำลังผู้คนเข้ามาสมทบตีเมืองเชียงใหม่ ส่วนทางเมืองน่านซึ่งในเวลานั้นยังอยู่ภายใต้การปกครองของพม่าได้มอบให้เจ้าน้อยวิฐูร ตำแหน่งเจ้านาขวา เกณฑ์พลมาช่วยพม่าป้องกันเมืองเชียงใหม่ซึ่งมีโปมะยุง่วนเป็นเจ้าเมือง แต่ไม่สามารถต้านกำลังทัพไทยได้ จึงทิ้งเมืองไปตั้งมั่นอยู่ที่เมืองเชียงแสน ส่วนเจ้าน้อยวิฐูรถูกจับกุม

หลังจากที่มีชัยชนะเหนือเมืองเชียงใหม่ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดฯ ให้เจ้าพระยาจักรี (ต่อมาได้ขึ้นครองราชย์เป็นองค์ปฐมบรมกษัตริย์ราชวงศ์จักรีในปี พ.ศ.2325) อยู่จัดการปกครองหัวเมืองล้านนา ครั้งนั้นได้เกลี้ยกล่อมให้เจ้าเมืองน่านยอมสวามิภักดิ์กับฝ่ายไทย และให้เจ้าน้อยวิฐูรกลับไปปกครองเมืองน่าน ต่อมาเจ้าน้อยวิฐูรกระด้างกระเดื่องต่อฝ่ายไทย พญากาวิละเจ้าผู้ครองนครลำปาง จึงนำกำลังไปควบคุมตัวเจ้าน้อยวิฐูรพร้อมทั้งครอบครัวส่งลงมากรุงธนบุรีในปี พ.ศ.2321 เป็นเหตุให้เมืองน่านขาดเจ้าผู้ครองนคร กองทัพพม่าจากเมืองเชียงแสนจึงได้ยกทัพมากวาดต้อนผู้คนในเมืองน่านไปไว้ที่เมืองเชียงแสน เมืองน่านจึงถูกทิ้งร้างอีกเป็นครั้งที่ 2 เป็นเวลาถึง 23 ปี นับตั้งแต่เวลานั้นเป็นต้นมาเมืองน่านตกอยู่ในความวุ่นวายสับสน เจ้านายเชื้อสายราชวงศ์หลวงติ๋นมหาวงศ์ที่ยังหลงเหลืออยู่ตามบ้านเล็กเมืองน้อยในเขตเมืองน่านและหัวเมืองใกล้เคียงพากันแตกความสามัคคี แบ่งแยกออกเป็นฝักเป็นฝ่าย บ้างหันไปเข้ากับพม่า บ้างเข้ากับไทย ประกอบกับระยะเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่กรุงธนบุรีเกิดเหตุการณ์ไม่

ค่อยสงบ มีการผลัดเปลี่ยนแผ่นดิน และย้ายราชธานี และทางฝ่ายพม่าคือ โปมะยุง่วน ก็ยังคงตั้งมั่นอยู่เมืองเชียงแสน

ในปี พ.ศ.2325 สมเด็จเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกได้เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเป็นองค์ปฐมบรมกษัตริย์ราชวงศ์จักรี ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี ในปี พ.ศ.2326 ทรงแต่งตั้งเจ้าหนานนันทปโชติผู้ซึ่งเป็นบุตรของเจ้าอริยวงศ์ เจ้าผู้ครองนครน่าน (ระหว่างปี พ.ศ.2297 - พ.ศ.2311) ขึ้นเป็นพญามงคลวรยศ และให้มาครองเมืองน่าน เวลานั้นเมืองน่านยังคงรกร้างว่างเปล่า พญามงคลวรยศจึงคงตั้งมั่นอยู่ที่บ้านท่าปลา ฝ่ายทางพม่าได้แต่งตั้งเจ้าอัตถวรปัญโญ ลูกหลานเชื้อสายเจ้าเมืองน่านขึ้นเป็นเจ้าเมืองน่านเช่นกัน เจ้าอัตถวรปัญโญ ได้ตั้งมั่นอยู่ที่เมืองเทิง และเจ้าสุมนเทวราชผู้เป็นน้องของพญามงคลวรยศได้ตั้งมั่นอยู่ที่เวียงสา

หลังจากที่เมืองเชียงแสนถูกกำลังหัวเมืองฝ่ายเหนือตีได้ในปี พ.ศ.2329 แล้ว เจ้าอัตถวรปัญโญ ได้นำครอบครัวชาวน่านและชาวเมืองเทิงย้ายลงมาอยู่ที่บ้านถิดในเขตเมืองน่าน ต่อมาได้เกิดกรณีวิวาทกับเจ้าสุมนเทวราชผู้เป็นน้า พญามงคลวรยศได้ไกล่เกลี่ยและยกเมืองน่านให้เจ้าอัตถวรปัญโญขึ้นครอง

5) เมืองน่านขึ้นกับกรุงรัตนโกสินทร์ ระหว่างปี พ.ศ.2331 - พ.ศ.2474[11]

ในปี พ.ศ.2331 เจ้าอัตถวรปัญโญ ได้ลงมาเฝ้าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ณ กรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อขอเป็นข้าขอบขัณฑสีมา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าอัตถวรปัญโญเป็นเจ้าผู้ครองนครน่าน และแต่งตั้งเจ้าสุมนเทวราชขึ้นเป็นเจ้าพระยาหอหน้า อันเป็นตำแหน่งเจ้าอุปราช ล่วงมาถึงปี พ.ศ.2343 เจ้าอัตถวรปัญโญ ได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตย้ายจากบ้านถิดกลับไปตั้งที่เมืองน่าน ซึ่งถูกทิ้งร้าง พร้อมทั้งได้ก่อสร้างกำแพงและบูรณะเมืองขึ้นใหม่ เมื่อเจ้าอัตถวรปัญโญถึงแก่พิราลัยในปี พ.ศ.2353 เจ้าสุมนเทวราชก็ได้ครองเมืองน่านสืบต่อมา ในปี พ.ศ.2360 เมืองน่านเกิดอุทกภัย เจ้าสุมนเทวราชจึงได้ย้ายเมืองไปตั้งขึ้นใหม่ ณ บริเวณดงพระเนตรช้างทางตอนเหนือ เรียกว่า ***เมืองเวียงเหนือ***

เมืองน่านตั้งอยู่ที่เมืองเวียงเหนือมาจนถึงปี พ.ศ.2398 เวลานั้นมี**เจ้าอนันตวรฤทธิเดชกุลเชษฐมหันต์ ไชยนันทบุรีมหาราชวงษาธิบดี**[12] เป็นเจ้าผู้ครองนคร แม่น้ำน่านได้เปลี่ยนเส้นทางออกห่างจากบริเวณกำแพงเมืองเก่าไปมาก เจ้าอนันตวรฤทธิเดชฯ จึงได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอย้ายเมืองกลับไปตั้งยังที่เดิม และสร้างกำแพงเมืองขึ้นใหม่

[11] สุรศักดิ์ ศรีสำอาง. ภูมิศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน. เมืองน่านโบราณคดีประวัติศาสตร์และศิลปะ. (กรุงเทพ, 2537), หน้า 54-55

[12] พงศาวดารเมืองน่าน, อนุสรณ์งานบำเพ็ญพระราชกุศลออกเมรุ พระราชทานเพลิงศพพระเทพนันทาจารย์, 1 เมษายน 2543 หน้า 118

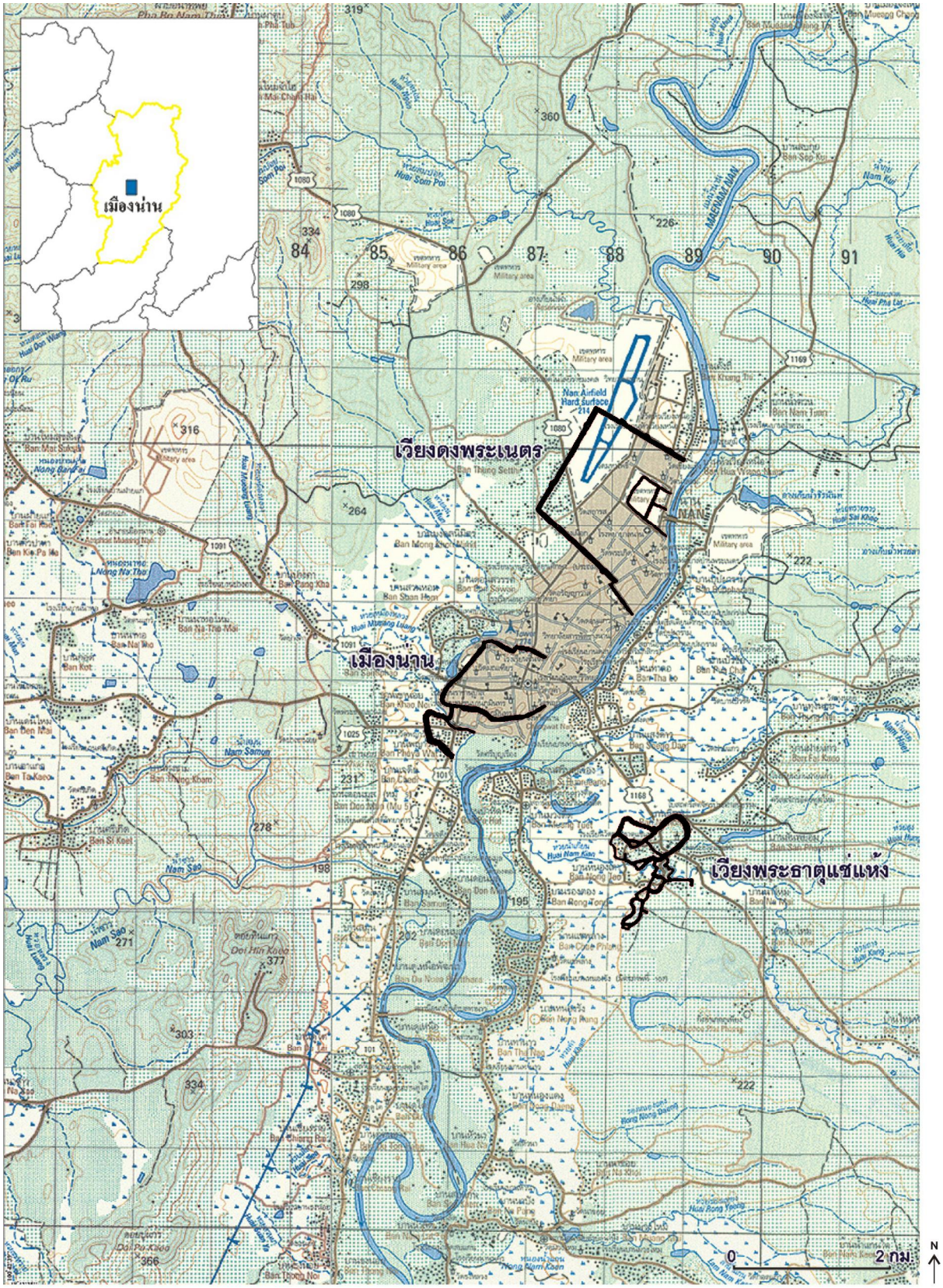
นับแต่เจ้าอัตถวรปัญโญ ได้ขอเป็นข้าขอบขัณฑสีมากรุงรัตนโกสินทร์ เมืองน่านมีฐานะเป็นหัวเมืองประเทศราช เจ้าผู้ครองนครมีอำนาจสิทธิเด็ดขาดในการปกครองพลเมือง การขึ้นครองนคร แม้ว่าจะต้องได้รับความเห็นชอบจากกรุงรัตนโกสินทร์ แต่โดยทางปฏิบัติแล้วพระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ทรงให้เจ้านายและขุนนางผู้ใหญ่ในเมืองน่านเลือกตัวเจ้าผู้ครองนครกันเอง มิได้ทรงยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในเมืองน่านเลย

เจ้าผู้ครองนครน่านในชั้นหลังทุกองค์ต่างปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความเที่ยงธรรม มีความซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรี ได้ช่วยราชการบ้านเมืองสำคัญหลายครั้ง และยังได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในเมืองน่าน ทำให้เมืองน่านกลับคืนสู่สันติสุขและร่มเย็นต่างจากระยะเวลาที่ผ่านมา

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ทรงแก้ไขวิธีการปกครองแผ่นดินขึ้นใหม่ในปี พ.ศ.2435 โดยแบ่งการปกครองหัวเมืองออกเป็นมณฑลเทศาภิบาล ได้ทรงส่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัยจากกรุงเทพฯ เป็นผู้แทนต่างพระเนตรพระกรรณมากำกับดูแลการบริหารบ้านเมือง เรียกชื่อตามตำแหน่งทำเนียบว่า ***ข้าหลวงประจำเมือง*** เวลานั้นเมืองน่านมีเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ เป็นเจ้าผู้ครองนคร

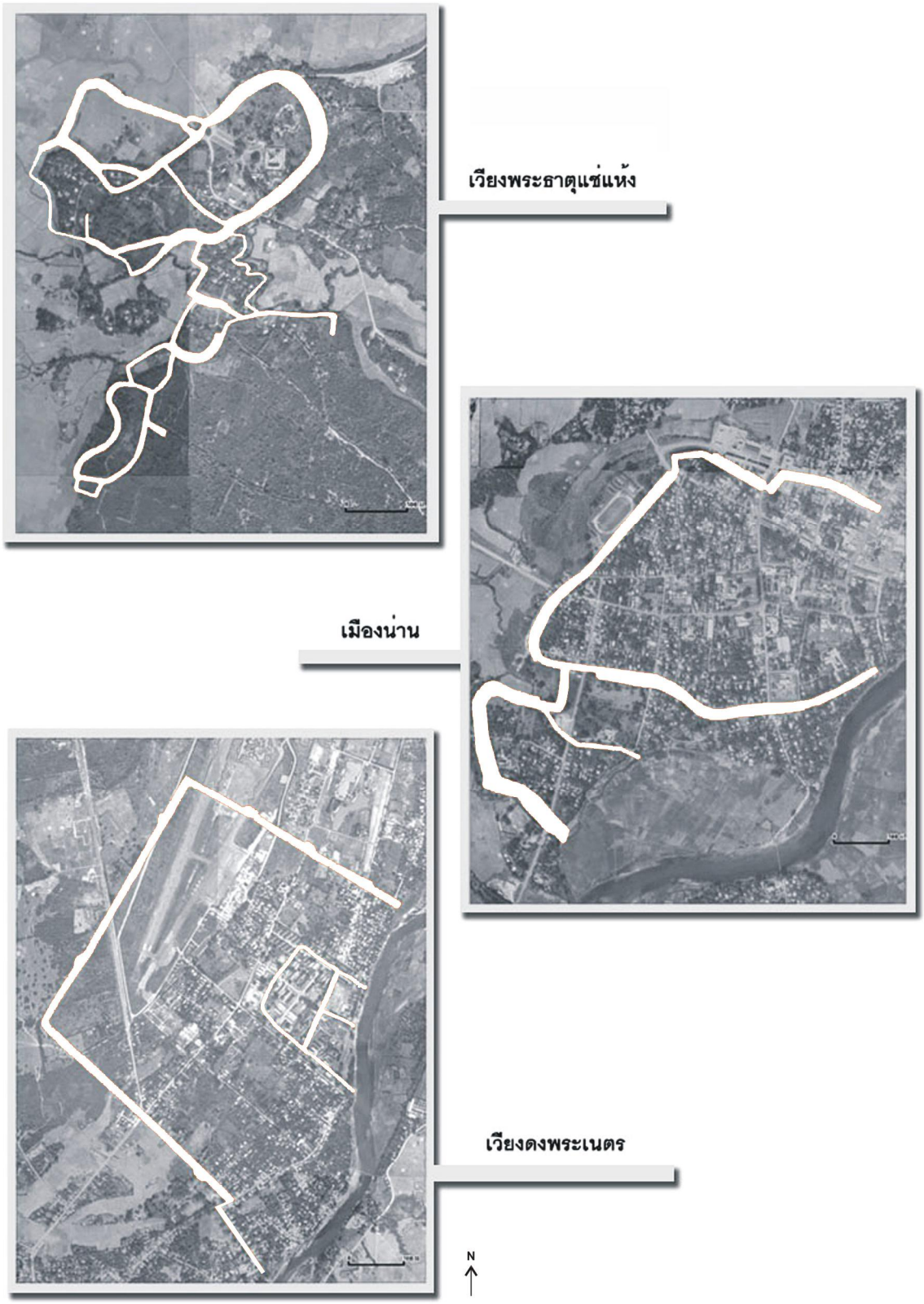
ในปี พ.ศ.2446 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริว่าเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ ได้ประกอบคุณงามความดีแก่ราชการบ้านเมือง เป็นที่รักใคร่นับถือของเจ้านายท้าวพญา และพลเมืองทั่วไป จึงมีพระบรมราชโองการให้สถาปนาเลื่อนฐานันดรศักดิ์ขึ้นเป็น ***พระเจ้านครน่าน*** มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า ***พระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดช กุลเชษฐมหันต์ ชัยนันทบุรมหาราชวงศาธิบดี สุจริตจารีราชานุภาวรักษ์ วิบูลยศักดิกิติไพศาล ภูบาลบพิตร สถิตณนันทราชวงศ์***

เมื่อพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ ถึงแก่พิราลัยเมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ.2461 เจ้ามหาพรหมสุรธาดา (เจ้าอุปราช) ได้ขึ้นครองเมืองน่าน ในสมัยนี้อำนาจของเจ้าผู้ครองนครลดน้อยลง ทางกรุงเทพฯ ได้จัดส่งข้าราชการ เช่น ผู้ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัด คลังจังหวัด และสรรพากรจังหวัด ฯลฯ มาประจำหน่วยงานที่เรียกว่า เค้าสนามหลวง ส่วนตัวเจ้าผู้ครองนคร ได้มีการกำหนดรายได้เป็นอัตราเงินเดือน ส่วยอากรต่าง ๆ ต้องเก็บเข้าท้องพระคลังหลวงทั้งสิ้น เมื่อเจ้ามหาพรหมสุรธาดาถึงแก่พิราลัยในปี พ.ศ.2474 ตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครจึงถูกยุบนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา และเมืองน่านก็ได้กลายเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบัน (แผนที่ที่ 3.1 และแผนที่ที่ 3.2)

แผนที่ที่ 3.1 แสดงภูมิประเทศและตำแหน่งที่ตั้งของเมืองเก่าในสมัยประวัติศาสตร์

(ที่มา : ผศ.ทิวา ศุภจรรยา)

แผนที่ที่ 3.2 แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศแสดงขอบเขตคูเมือง กำแพงเมือง ในพื้นที่เมืองเก่าน่านสมัยประวัติศาสตร์

(ที่มา : ผศ.ทิวา ศุภจรรยา)

3.3 แหล่งโบราณคดีที่สำคัญของน่าน

3.3.1 **แหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์** มีจำนวน 5 แห่ง ได้แก่

1) **แหล่งโบราณคดีเขาหินแก้ว** ตั้งอยู่ในเขตบ้านดู่ใต้ อำเภอเมือง อยู่บนเนินเขาสูงสามลูกด้วยกัน ลูกที่สูงที่สุดอยู่ที่ระดับ 384 เมตร บนเนินเขาหินแก้วทั้งสามลูกมีหินวัตถุดิบท้องถิ่นบนภูเขา (Local/Residual Raw Material) ประเภทหินแปรจากชีสต์ (Partially Metamorphosed Schist) หินควอตไซต์เนื้อละเอียด (Fine Grained Quartzite) หินชนวนสีดำ (Black Slate) และหินทัฟฟ์ (Tuff) บนไหล่เขาตลอดไปจนถึงยอดเขาพบหินวัตถุดิบมากมาย และพบหลักฐานการผลิตเครื่องมือหินหนาแน่นครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของลาดเนินเขาด้านทิศตะวันตก

2) **แหล่งโบราณคดีเขาชมพู** ตั้งอยู่ในเขตบ้านนาซาวและบ้านดู่ใต้ อำเภอเมือง เป็นเนินเขาเตี้ย ๆ สองลูกติดกัน อยู่ถัดจากเขาหินแก้วลงไปทางทิศใต้ โดยมีลาดเชิงเขาต่อเนื่องกับดอยปู่แก้วทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ด้านทิศเหนือของเนินเขาชมพูมีร่องน้ำไหลผ่านลงไปสู่แม่น้ำน่านทางทิศตะวันออก ปัจจุบันมีการพัฒนาสร้างเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กบนเนินเขาชมพูทั้งสองลูก พบหลักฐานการผลิตเครื่องมือหินเช่นเดียวกับที่พบบนเขาหินแก้ว แต่ขนาดพื้นที่และปริมาณโบราณวัตถุน้อยกว่า

3) **แหล่งโบราณคดีดอยปู่แก้ว** ตั้งอยู่ที่บ้านก้อด ตำบลนาซาว อำเภอเมือง เป็นเนินเขาสูง ๆ ต่ำ ๆ 4 ลูกต่อเนื่องกันเป็นแนวยาว พบหินประเภทหินทัฟฟ์ และหินดินดานกึ่งหินชนวน (Slatey Shale) อยู่บ้างบนยอดเนิน ส่วนโบราณวัตถุประเภทเครื่องมือหินและสะเก็ดหินนั้นพบในปริมาณที่น้อยกว่าเขาหินแก้วและเขาชมพู เครื่องมือหินที่ปรากฏส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับที่พบบนเขาหินแก้วและเขาชมพู คือ เป็นขวานหิน (Adzes) รูปแบบและขนาดต่าง ๆ ทั้งชนิดธรรมดา (Plain Adzes) และชนิดมีบ่า (Shouldered Adzes) ที่ “โกลน” ไว้ (Blank)

4) **แหล่งโบราณคดีดอยภูทอก** เป็นเนินเขาเตี้ย ๆ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของบ้านทุ่งผง เขตอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ห่างจากกลุ่มแหล่งโบราณคดีเขาหินแก้ว – เขาชมพู – ดอยปู่แก้วไปทางทิศใต้ประมาณ 10 กิโลเมตร สภาพดอยภูทอก เป็นเนินเขาลูกโดด ความสูงเพียง 40-45 เมตรเหนือพื้นราบ บนยอดเนินซึ่งคาดว่าเป็นที่ตั้งหมู่บ้านเป็นที่ลาดกว้าง มีก้อนหินขนาดใหญ่โผล่อยู่ทั่วไป ส่วนมากเป็นหินเถ้าภูเขาไฟเนื้อละเอียด (Volcanic Rocks) ประกอบด้วยหินทัฟฟ์ (Tuff) ชนิดต่าง ๆ หิน Argillaceous Siltstone และหินชนวนเป็นส่วนน้อย

5) **แหล่งโบราณคดีบ้านนามน** ตั้งอยู่ในที่ดินของนายแสวง คำสีใส ในท้องที่บ้านนามน หมู่ที่ 7 ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ห่างจากเขาหินแก้วไปทางทิศตะวันตกประมาณ 7 กิโลเมตร สภาพพื้นที่เป็นที่ลาดเนินเตี้ย ๆ ริมลำห้วยขนาดใหญ่ ล้อมรอบด้วยเทือกเขา และที่ราบแคบ ๆ มีลำห้วยไหลผ่านหลายสาย หลักฐานทางโบราณคดีที่พบในแหล่งโบราณคดีบ้านนามน เป็นเครื่องมือหินรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ จักรหิน (Disc), ขวานหินกะเทาะรูปใบไม้ยาว, ขวานหินขัดขนาดเล็กชนิดมีบ่า, ขวานหินขัดขนาดเล็กชนิดไม่มีบ่า, สะเก็ดหิน และชิ้นส่วนเครื่องมือหินประเภทขวานหินกะเทาะที่หักชำรุด ประมาณ

20 ชิ้น เครื่องมือหินที่พบทั้งหมดทำจากหินชนิดเดียวกับเครื่องมือหินที่พบในเขาหินแก้ว เขาชมพู และดอยปู่แก้ว ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ สันนิษฐานว่าแหล่งโบราณคดีบ้านนามน คงเป็นแหล่งพักอาศัยชั่วคราวของคนก่อนประวัติศาสตร์กลุ่มเดียวกับที่ทำเครื่องมือหินบนเขาหินแก้ว

หลักฐานทางโบราณคดีในพื้นที่ต่าง ๆ เหล่านี้ แสดงว่าเคยมีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีการอยู่อาศัยและทำกิจกรรมผลิตเครื่องมือหินเพื่อการค้าขายแลกเปลี่ยนกับคนก่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่อื่นด้วยความชำนาญต่อเนื่องนับพันปี จนล่วงเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์

3.3.2 **แหล่งโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์** มี 1 แห่ง ได้แก่

เตาเผาบ้านบ่อสวก ตั้งอยู่ในเขตบ้านบ่อสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอไปทางตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 14 กิโลเมตร สภาพภูมิประเทศบริเวณที่พบเตาเผาเครื่องเคลือบเป็นที่ลาดใกล้ห้วยปวน ซึ่งเป็นร่องน้ำที่ไหลมาจากที่สูงทางตะวันตก ผ่านแหล่งโบราณคดีไปลงสาขาลำน้ำสมุนทางตะวันออก บริเวณลาดเนินทั้งสองฝั่งเป็นดินพอดโซลิคเหลือง-แดง (Red-Yellow Podzolic Soil) ปกคลุมหนาประมาณ 20-30 เซนติเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่ถูกไถพรวน เนินดินหลายแห่งถูกไถจนราบเรียบ บางแห่งพบก้อนดินเผามีน้ำเคลือบติดอยู่ เป็นลักษณะดินโครงสร้างเตาเผา และพบเศษภาชนะกระจายอยู่จำนวนมาก เครื่องเคลือบที่พบในบริเวณนี้เป็นลักษณะเฉพาะของเตาเผา ได้แก่ ชาม ครก และไห ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับผลผลิตจากแหล่งเตาเผาสุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกลุ่มล้านนา กลุ่มกาหลง-วังเหนือ แต่การเคลือบผิวจะค่อนไปทางล้านนามากกว่า อายุของแหล่งเตาเผา ไม่มีเอกสารหลักฐาน คาดว่าอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 18 จนถึงราว พ.ศ.2407 ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในด้านความสัมพันธ์กับอาณาจักรเพื่อนบ้าน

3.4 ชุมชนและเมืองโบราณในเขตเมืองน่าน

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีข้างต้นจะเห็นได้ว่า เมืองน่านเป็นชุมชนและเมืองโบราณที่มีอายุเก่าแก่เมืองหนึ่งในดินแดนล้านนาตะวันออก โดยที่ตั้งของตัวจังหวัดปัจจุบันตั้งซ้อนทับบนตัวเมืองโบราณเดิม มีการย้ายถิ่นฐานและสร้างเมืองใหม่อยู่หลายครั้ง เนื่องมาจากการปรับที่ตั้งให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และปัจจัยด้านอื่น ๆ เช่น ความต้องการที่จะเชื่อมต่อกับเมืองและอาณาจักรใกล้เคียง ความจำเป็นในการขยายเมืองเนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ฯลฯ ซึ่งการย้ายถิ่นฐานแต่ละครั้งล้วนก่อให้เกิดชุมชนหรือเมือง อันเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ

เมื่อจัดกลุ่มชุมชนและเมืองโบราณต่าง ๆ ออกตามตำแหน่งที่ตั้ง พบว่าในเขตเมืองน่าน[13] ปัจจุบันมีเมืองโบราณที่สำคัญ 3 แห่ง ด้วยกัน คือ

1) เวียงพระธาตุแช่แห้ง[14]

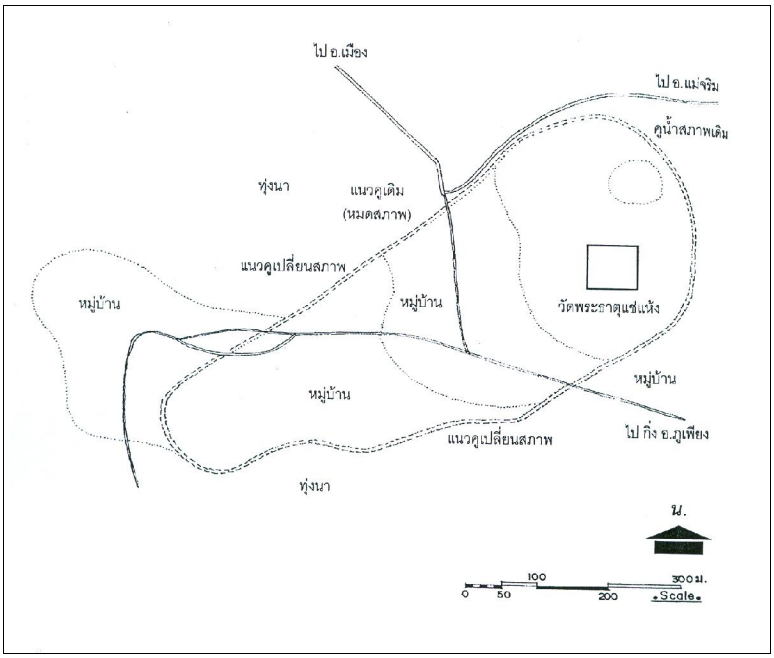
ในสมัยสุโขทัย (พ.ศ.1902) โดยพญาการเมือง ได้สร้างกำแพงเมือง-คูเมืองล้อมรอบพระธาตุแช่แห้งในเขตบ้านหนองเต่า ตำบลม่วงตึ๊ด กิ่งอำเภอภูเพียง “เวียงพระธาตุแช่แห้ง” หรือ “เวียงภูเพียงแช่แห้ง” ห่างจากฝั่งตะวันออกแม่น้ำน่านปัจจุบันประมาณ 2 กิโลเมตร ห่างจากร่องรอยทางน้ำเก่าประมาณ 1 กิโลเมตร กำแพงเมืองและคูเมืองสร้างล้อมรอบเนินตรงตำแหน่งที่เป็นขอบลานตะพัก[15] ที่ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 200–220 เมตร หรือสูงจากระดับน้ำท่วมแม่น้ำน่านประมาณ 16-20 เมตร กำแพงเมืองและคูเมืองเป็นแบบ”เมืองป้อมภูเขา” คูเมืองขุดลึกต่างระดับที่ล้อมรอบบริเวณเนินใช้ประโยชน์ในการป้องกันและหลบภัย บริเวณเนินสูงสุดเป็นที่ตั้งเจดีย์พระธาตุแช่แห้ง และพื้นที่เชิงเนินที่ลาดลงสู่ระดับพื้นที่ทำนาใช้เป็นที่อยู่อาศัย สันนิษฐานว่า ลักษณะผังเมืองเวียงพระธาตุแช่แห้งในสมัยโบราณเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามุมมน กว้างประมาณ 350 เมตร ยาวประมาณ 500 เมตร (แผนที่ที่ 3.4) โดยมีองค์พระธาตุแช่แห้งซึ่งตั้งอยู่บนยอดเขาเป็นศูนย์กลางของเมืองและชุมชน

ปัจจุบันคูน้ำคันดินที่เป็นคูเมืองและกำแพงเมืองถูกทำลายไปเกือบหมด คงเหลือแต่แนวคันดินด้านทิศเหนือและทิศใต้ ซึ่งมีพันธุ์ไม้รกเรื้อปกคลุมอยู่ และนอกเมืองทางทิศตะวันตกมีหนองน้ำขนาดใหญ่กว้างประมาณ 25 — 30 เมตร เรียกว่า *หนองเต่า* องค์พระธาตุแช่แห้งยังคงเป็นศูนย์กลางของเมืองและชุมชนดังเดิม มีการสร้างที่จอดรถใกล้ ๆ และตัดถนนทางหลวงผ่าน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาการสั่นสะเทือนรบกวนโครงสร้างองค์พระธาตุ

[13] พื้นที่ศึกษาตามที่กำหนดไว้ในบทที่ 1

[14] อ้างแล้ว หน้า 3-1

[15] ขอบลานตะพักของที่ราบลานตะพักแอ่งที่ราบในหุบเขาเมืองน่าน

แผนที่ที่ 3.4 **แสดงผังเมืองของเวียงพระธาตุแช่แห้ง**

(ที่มา : โครงการศึกษาวิจัยแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมและเมืองโบราณในจังหวัดน่าน)

2) เมืองน่าน

สมัยพญาผากองโอรสพญาการเมือง (ประมาณพ.ศ.1911) เวียงพระธาตุแช่แห้งเกิดความแห้งแล้งกันดาร จึงดำริให้ย้ายที่ตั้งเมืองข้ามมาทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน ซึ่งเป็นบริเวณที่ตั้งของจังหวัดน่านในปัจจุบัน และดำริให้สร้างกำแพงเมือง-คูเมืองล้อมรอบที่ราบบริเวณที่สูงกว่าระดับแม่น้ำน่านท่วม ลักษณะของกำแพงเมือง-คูเมืองเป็นรูปแบบตามที่พัฒนาจากเมืองป้อมภูเขา มีการขุดคูลึกต่างระดับบนขอบเนินเพื่อใช้ในการระบายและกักเก็บน้ำเป็นบางส่วน บนขอบคูด้านในเมืองยกคันดินสูงใช้ในการป้องกัน จวบจนถึงสมัยเจ้างั่วฟ้ารผาสุม (พ.ศ.1969) โปรดให้ก่อกำแพงเมืองขึ้นใหม่โดยใช้ไม้ซุงทั้งท่อนตามแนวกำแพงเมืองเดิม เพื่อเป็นป้อมปราการชั้นนอก เมืองน่านยังคงตั้งอยู่ที่เดิมตลอดเรื่อยมา ตลอดจนสมัยสุโขทัยและอยุธยาเป็นราชธานี รวมถึงช่วงเวลาที่บริเวณเขตล้านนาตกอยู่ภายใต้อำนาจของพม่า (พ.ศ.2103 - พ.ศ.2328)

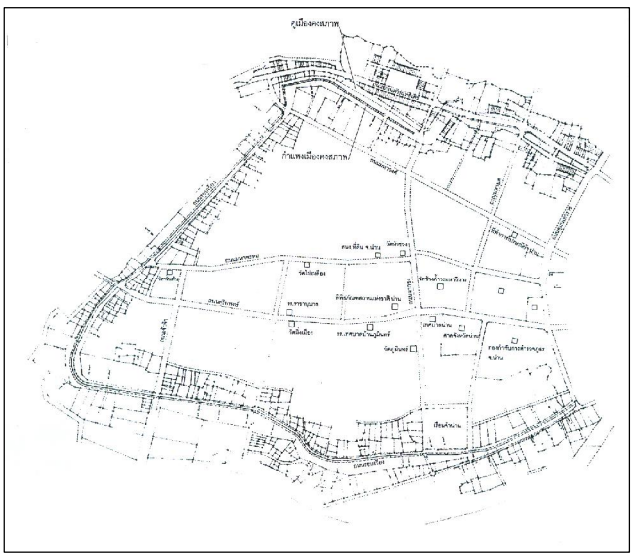
ต่อมาเมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีกอบกู้เอกราชของกรุงศรีอยุธยาจากพม่าได้ จึงยกทัพขึ้นมาตีเมืองเชียงใหม่เพื่อขับไล่พม่า และโปรดเกล้าให้เจ้าพระยาจักรี อยู่ปกครองหัวเมืองล้านนาและเกลี้ยกล่อมให้เจ้าเมืองน่านสวามิภักดิ์กับไทย จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้เจ้าอัตถวรปัญโญเป็นเจ้าผู้ครองนคร และโปรดให้บูรณะกำแพงเมือง-คูเมืองขึ้นใหม่

ในปี พ.ศ.2360 เมืองน่านเกิดอุทกภัย เจ้าสุมนเทวราชจึงได้ย้ายเมืองไปตั้งขึ้นใหม่ ณ บริเวณดงเพนียดช้างทางตอนเหนือ เรียกว่า "เมืองเวียงเหนือ" จนถึง พ.ศ.2398 เจ้าอนันตวรฤทธิเดชฯ จึงกลับมา

บูรณปฏิสังขรณ์เมืองน่านอีกครั้ง โดยสร้างกำแพงเมืองและประตูเมืองเป็นอิฐถือปูน ซ้อนทับบนแนวกำแพงเดิม สูงจากพื้นดิน 2 วา มีเชิงเทินกว้าง 3 ศอก ประกอบด้วยใบเสมาตั้งอยู่บนเชิงเทิน ซุ้มประตูและป้อมเป็นทรงเรือนยอด ที่มุมกำแพงก่อป้อมไว้ทั้ง 4 แห่ง มีปืนใหญ่ประจำป้อม ป้อมละ 4 กระบอก มีประตูทั้ง 8 ประตู และกำหนดให้พระธาตุช้างค้ำเป็นศูนย์กลางเมืองและชุมชน

แม้ว่าปัจจุบันหลักฐานทางโบราณคดี ได้แก่ กำแพงเมือง-คูเมืองมีสภาพให้เห็นได้เป็นส่วน ๆ ไม่ครบสมบูรณ์ทั้งเมือง เหลือเพียงแนวกำแพงเมืองด้านเหนือเป็นบางส่วน จากหลักฐานภาพถ่ายทางอากาศเมื่อ 50 ปีที่ผ่านมา ประกอบกับความทรงจำของผู้คนในท้องถิ่น ช่วยให้สามารถกำหนดขอบเขตกำแพงเมือง-คูเมืองได้ โดยไม่จำเป็นต้องขุดสำรวจทางโบราณคดี สรุปได้ว่า แนวกำแพงเมือง-คูเมืองน่าน[16] ล้อมรอบเนินทับถมตะกอนฝั่งแม่น้ำน่าน บริเวณที่เป็น 2 วงเชื่อมต่อกัน (แผนที่ที่ 3.5) ภายหลังแม่น้ำน่านได้กัดเซาะคูเมืองกำแพงเมือง ทำให้กำแพงเมือง-คูเมืองขาดหายไปและเปลี่ยนแปลงแตกต่างไปจากเมื่อเริ่มต้นสร้างเมือง โดยแนวแม่น้ำน่านเก่าได้กลายเป็นถนนสุมนเทวราชในปัจจุบัน

นอกจากนี้ บริเวณใกล้กับชุมชนเมืองน่านลงมาทางทิศใต้ มีเมืองโบราณแห่งหนึ่ง สันนิษฐานว่าสร้างพร้อมหรือก่อนการสร้างเมืองน่านครั้งที่ 1 (พ.ศ.1911) เรียกว่า “**เวียงวัดพญาวัด**” มีขนาดเล็กคล้ายกับลักษณะของเวียงเหล็ก (หมายถึงเวียงที่สร้างก่อนการสร้างเมืองใหม่) หรือในทางกลับกันอาจเป็นเมืองในสมัยหลังเกิดสงคราม ผู้คนอพยพออกไปเมื่อฟื้นฟูเมืองมีกำลังไม่พอ จึงลดขนาดเมืองให้เล็กลงก็เป็นได้ ลักษณะเป็นเมืองโบราณริมลำน้ำ มีคูน้ำ 3 ด้านกว้างราว 6-8 เมตร ด้านทิศตะวันออกเป็นแม่น้ำน่าน มีคันดิน 4 ด้าน ขนาดกว้าง 3-4 เมตร สูง 6-8 เมตร ลักษณะผังเมืองคดโค้งไปตามสภาพภูมิประเทศและลำน้ำที่ผ่านเมือง ปัจจุบันยังคงเหลือร่องรอยของคูเมืองและกำแพงเมืองทางทิศตะวันตก เป็นเนินดินและคูตื้น ๆ

แผนที่ที่ 3.5 แสดงผังเมืองของเมืองน่าน
(ที่มา : โครงการศึกษาวิจัยแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมและเมืองโบราณในจังหวัดน่าน)

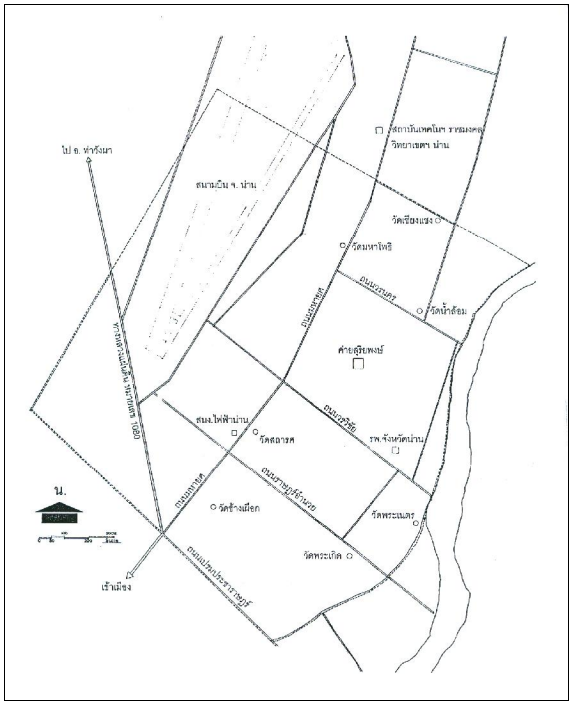
[16] สำรวจโดยกรมศิลปากร

3) เวียงดงพระเนตร

ในปี พ.ศ.2360 เมื่อน่านเกิดอุทกภัยน้ำท่วมใหญ่ เจ้าสุมนเทวราช จึงย้ายเมืองขึ้นไปตั้งบนที่ดอนบริเวณดงเพนียดช้าง (ภายหลังเรียกว่าดงพระเนตร) ทางตอนเหนือของเมืองน่าน สร้างกำแพงเมือง-คูเมืองล้อมรอบบริเวณขึ้นใหม่เรียกว่า"เวียงเหนือ" ปัจจุบันอยู่ในเขตบ้านมหาโพธิ์ และบ้านเวียงเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองน่าน ห่างจากตัวเมืองน่านขึ้นไปทางเหนือระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร (หรือห่างจากแนวกำแพงเมือง-คูเมืองน่านประมาณกิโลเมตรเศษ)

กำแพงเมืองและคูเมืองสร้างขึ้นเป็นแบบเส้นตรง รูปสี่เหลี่ยม ล้อมรอบบริเวณ 2 ชั้น ชั้นนอกขนาด 1,328x1,531 เมตร คูขุดลึกใช้ระบายและกักเก็บน้ำเป็นช่วง ๆ ขอบคูด้านในเป็นคันดินสูงมีป้อมและเชิงเทินใช้ประโยชน์ในการป้องกัน ชั้นในขุดเป็นคูคันดินล้อมรอบบริเวณกว้างยาว 394x678 เมตร กำแพงเมือง-คูเมืองด้านติดแม่น้ำน่าน ไม่พบหลักฐานว่าเคยมีอยู่แต่เดิมหรือไม่ แต่ได้พบหลักฐานการกัดเซาะของแม่น้ำน่าน ทำให้แผ่นดินติดแม่น้ำพังลง (แผนที่ที่ 3.6)

ปัจจุบัน มีการสำรวจพบส่วนของป้อมก่ออิฐทรงแปดเหลี่ยม บริเวณค่ายทหารสุริยพงษ์ สันนิษฐานว่าเป็นส่วนหนึ่งของป้อมกำแพงคุ้มหลวงหรือคุ้มแก้ว อย่างไรก็ตามแนวคูเมืองกำแพงเมืองนั้นได้สูญหายไปหมดแล้วเนื่องจากการพัฒนาเมือง และสันนิษฐานว่า เวียงดงพระเนตรอาจมีวัดมหาโพธิ์เป็นวัดหลวงเนื่องจากบริเวณบ้านมหาโพธิ์เป็นที่ตั้งของชุมชนซึ่งเป็นศูนย์กลางของเวียงเหนือ

แผนที่ที่ 3.6 แสดงผังเมืองของเวียงดงพระเนตร

(ที่มา : โครงการศึกษาวิจัยแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมและเมืองโบราณในจังหวัดน่าน)

สรุป

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีตามตำนานและพงศาวดารต่าง ๆ ล้วนบ่งชี้ว่าการสร้างเวียงพระธาตุแช่แห้งมีช่วงเวลาอยู่แค่เพียงสมัยสุโขทัย หรือช่วงเวลาใกล้เคียง และเมืองน่านกับเวียงดงพระเนตรก็ถูกสร้างตามมาในภายหลังตามลำดับ แต่หากเมื่อพิจารณาจากรูปแบบกลับพบข้อสังเกตว่ากำแพงเมือง-คูเมืองของเวียงพระธาตุแช่แห้งไม่ได้เป็นไปในรูปแบบเดียวกันกับเมืองสุโขทัย ที่มีการสร้างกำแพงเมือง-คูเมืองเป็นรูปแบบเส้นตรงมุมเหลี่ยม แต่กลับมีรูปแบบในลักษณะ “เมืองป้อมภูเขา” หรือแม้แต่ “เมืองน่าน” ก็มีกำแพงเมืองแบบ “พัฒนาการเมืองป้อมภูเขา” ซึ่งเป็นรูปแบบในทางเดียวกันกับเมืองโบราณอื่น ๆ ที่พบในเขตล้านนา เช่น แม่สาย และเมืองอื่น ๆ ที่สร้างขึ้นบนเนินรอบแอ่งที่ราบหุบเขาแม่สาย อันมีตำนานเก่าแก่โยงไปถึงเวียงพางคำซึ่งมีอายุยาวนานกว่าสมัยสุโขทัย จึงอาจมีความเป็นไปได้ที่การตั้งถิ่นฐานในน่านจะมีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่าการสร้างบ้านแปงเมืองในสมัยสุโขทัยตอนต้น

และแม้จะผ่านการพัฒนามาหลายยุคหลายสมัยเป็นระยะเวลาอันยาวนาน แต่หลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยสุโขทัย ล้านนา จวบจนรัตนโกสินทร์ เช่น แนวกำแพงเมือง คูเมือง ก็ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน แม้จะมีการลบเลือนไปบ้างเนื่องจากการถูกทำลายตามธรรมชาติและการพัฒนาที่ดิน ซึ่งมีระดับมากน้อยและส่งผลกระทบต่อโบราณสถานต่างกันไปในแต่ละเมือง ทั้งนี้สามารถแบ่งเมืองเก่าในเขตเมืองน่านได้เป็น 3 เมือง คือ (แผนที่ที่ 3.7-3.9)

1. เวียงพระธาตุแช่แห้ง
2. เมืองน่าน
3. เวียงดงพระเนตร

จากการศึกษา "ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของเมือง" แสดงให้เห็นว่าเมืองน่านมีเมืองเก่า 3 เมืองด้วยกัน คือ **เวียงพระธาตุแช่แห้ง, เมืองน่าน และเวียงดงพระเนตร** เมื่อศึกษาภาพถ่ายทางอากาศย้อนหลังตั้งแต่ พ.ศ.2497 - พ.ศ.2545 พบว่า เมืองและชุมชนโบราณ 3 แห่งนี้ มีการเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน และมีการพัฒนาเติบโตขึ้นมาเป็นชุมชนเมืองอย่างต่อเนื่อง โดยมีความหนาแน่นสูงขึ้นโดยเฉพาะในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองน่าน (แผนที่ที่ 4.1) ซึ่งสามารถชี้ให้เห็นคุณลักษณะอันโดดเด่นของแต่ละเมืองในปัจจุบันได้เป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

4.1 คุณลักษณะโดดเด่นของเมืองเก่าน่าน

4.1.1 องค์ประกอบหลักของเมืองเก่าน่าน 3 เมือง ได้แก่

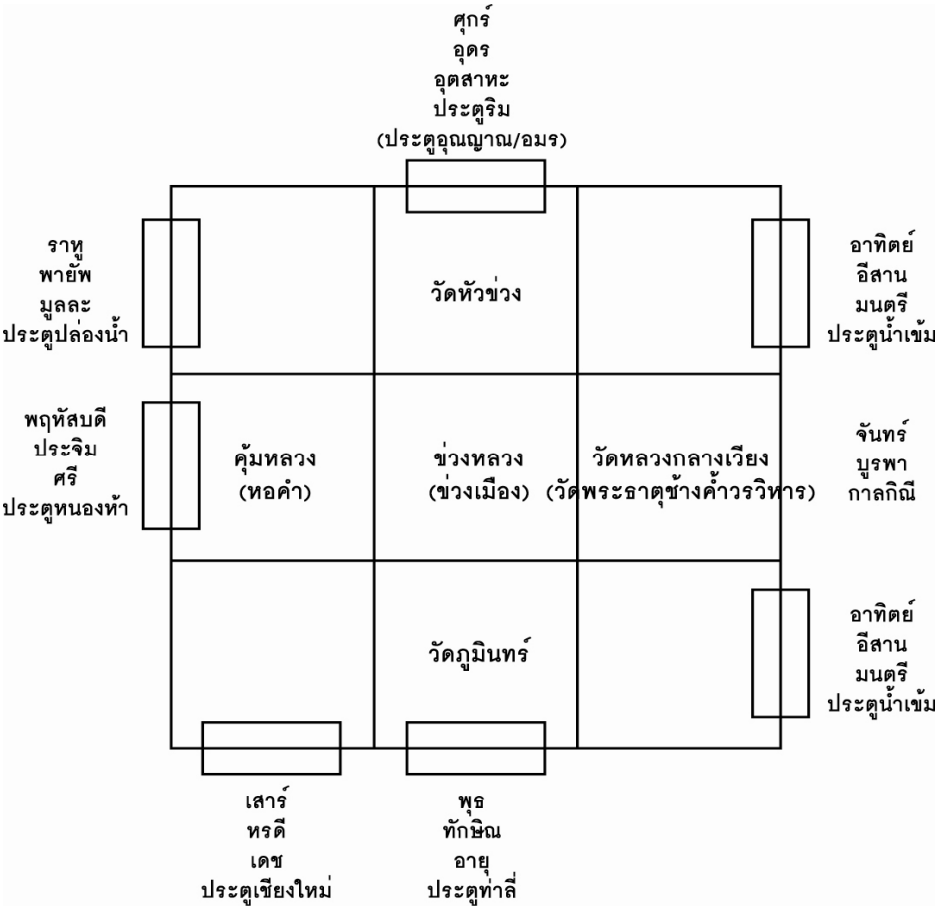
4.1.1.1 เวียงพระธาตุแช่แห้ง

พบว่าคูน้ำและคันดินที่เป็นคูเมืองและกำแพงเมืองส่วนใหญ่ถูกทำลายไปเกือบหมด คงเหลือแต่แนวคูน้ำและคันดินด้านทิศใต้ คุณลักษณะเด่นที่ยังคงเหลืออยู่คือวัดพระธาตุแช่แห้งตั้งอยู่บนยอดภูเพียงแช่แห้งซึ่งเป็นศูนย์กลางของเมืองเดิม

4.1.1.2 เมืองน่าน มีโครงสร้างและองค์ประกอบของเมืองที่ยังคงเหลือให้เห็น เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นถึงการกำหนดโครงสร้างและองค์ประกอบของเมืองตามแนวคิดการวางผังเมืองแบบล้านนาโบราณ

องค์ประกอบของเมืองดังกล่าวเป็นแบบแผนหรือการกำหนดตำแหน่งที่ตั้งที่คล้ายคลึงกันเกือบทุกเมืองในดินแดนล้านนา เช่น เชียงใหม่ เชียงราย แพร่ น่าน พะเยา เชียงตุง เชียงรุ้ง เมืองยอง รวมทั้งเมืองที่เคยมีสัมพันธไมตรีกับล้านนาในอดีต มีโครงสร้างองค์ประกอบเมืองที่สำคัญ[1] (ภาพที่ 4.1) ประกอบด้วย กำแพงเมือง ประตูเมือง ข่วงหรือลานโล่ง วัด วังหรือคุ้ม ดังต่อไปนี้

[1] มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สถาบันวิจัยสังคม. โครงการศึกษา สำรวจ ออกแบบเพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมเมืองบริเวณพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์น่าน ชั้นใน.2545. น.3-39,3-40.

ภาพที่ 4.1 **โครงสร้างองค์ประกอบของเมืองน่าน ในสมัยพระเจ้าอนันตวรฤทธิเดช พ.ศ.**2396

1) **กำแพงเมืองและประตูเมืองน่าน** กำแพงเมืองที่เห็นในปัจจุบัน ได้รับการซ่อมแซมและสร้างขึ้นในสมัยเจ้าอนันตวรฤทธิเดชเป็นผู้ครองนครน่าน โดยสร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2400 เป็นกำแพงก่ออิฐถือปูนมี 4 ด้าน ขนาดกำแพงกว้าง 20 เส้น ยาว 40 เส้น เนื่องจากตัวเมืองน่านมีลักษณะผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าเมืองออกสู่แม่น้ำน่าน ซึ่งเป็นด้านตะวันออก ด้านยาวของกำแพงทอดไปตามลำน้ำน่าน ตัวกำแพงสูงจากพื้นดินประมาณ 2 วา มีเชิงเทินกว้าง 3 ศอก ประกอบด้วยใบเสมาตั้งอยู่บนเชิงเทิน ซุ้มประตูและป้อมเป็นทรงเรือนยอด ที่มุมกำแพงก่อป้อมไว้ทั้งสี่แห่ง มีปืนใหญ่ประจำป้อม ๆ ละ 1 กระบอก มีประตู 7 ประตู และมีคูเมืองล้อม 3 ด้าน เว้นด้านตะวันออกซึ่งเป็นลำน้ำเดิมกั้นอยู่

1.1) **กำแพงเมืองด้านเหนือ** มีความยาวประมาณ 900 เมตร มี 2 ประตู คือประตูริมหรือประตูอุณญาน ซึ่งใช้เป็นทางออกไปสู่เมืองทางเหนือ ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของน่าน เช่น เมืองเชียงคำ เมืองเทิง เมืองเชียงของ เป็นต้น และประตูอมร เป็นประตูที่เจาะขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2450 เพื่อสร้างถนนมหายศไปวัดสวนตาลให้สะดวกขึ้น

1.2) **กำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก** มีความยาวประมาณ 650 เมตร มีประตู 2 ประตู คือประตูไชย เป็นประตูที่เจ้าผู้ครองนครและเจ้านายชั้นสูงใช้ในการเสด็จออกทางชลมารคสู่กรุงเทพฯ และประตูน้ำเข้มใช้สำหรับการติดต่อค้าขายทางน้ำ และเป็นประตูเข้าออกสู่แม่น้ำน่าน สำหรับประชาชนทั่วไป

1.3) **กำแพงด้านใต้** มีความยาวประมาณ 1,400 เมตร มีประตูเชียงใหม่เป็นประตูสำหรับเดินทางไปสู่ต่างเมือง โดยเฉพาะเมืองนครเชียงใหม่ และประตูท่าลี่ ซึ่งเป็นประตูที่ใช้นำศพผู้ตายออกจากเมือง เพื่อนำไปเผานอกเมือง ณ สุสานดอนไชย (ดอนไชยเป็นดอนที่อยู่ริมแม่น้ำน่านด้านตะวันออกและด้านใต้ของเมือง)

1.4) **กำแพงด้านตะวันตก** มีความยาวประมาณ 950 เมตร มีประตูปล่องน้ำ เนื่องจากเป็นที่ลุ่มจึงเป็นประตูที่ใช้ระบายน้ำออกจากภายในตัวเมืองด้านเหนือออกสู่คูด้านนอกซึ่งเป็นทุ่งกว้าง และประตูหนองห้า (บางที่เรียกหนองห่าน) เป็นประตูเมืองสำหรับคนในเมืองออกไปทำไร่ไถนาและขนผลิตผลเข้ามาในเมือง

1.5) **กำแพงเมือง คูเมืองเวียงวัดพญาวัด** ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเมืองน่าน ลักษณะเป็นคันดิน 4 ด้าน ขนาดกว้าง 3-4 เมตร สูง 6-8 เมตร มีคูน้ำ 3 ด้าน กว้างราว 6-8 เมตร ลักษณะผังเมืองคดโค้งตามสภาพภูมิประเทศ ปัจจุบันยังคงเหลือร่องรอยของคูเมือง กำแพงเมืองทางทิศตะวันตกอยู่แต่ไม่เด่นชัดนัก เนื่องจากกำแพงเมืองเป็นเนินดิน จึงถูกทำลายจากธรรมชาติและการพัฒนา โดยมีการตัดถนนทางหลวงหมายเลข 101 ผ่านกำแพงเมืองด้านใต้และถนนทางหลวงหมายเลข 1025 มุ่งสู่พระธาตุเขาน้อย ตัดผ่านแนวคูน้ำด้านทิศตะวันตก

2) **วังหรือคุ้ม** องค์ประกอบสำคัญอีกอย่างหนึ่งของเมืองโบราณ คือวังหรือคุ้ม ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของเจ้าผู้ครองนครและญาติพี่น้อง ซึ่งมักตั้งอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ที่ดินจำนวนมากในบริเวณพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์น่านชั้นในเป็นของเจ้าผู้ครองนครน่านและญาติพี่น้อง ต่อมาบางส่วนได้ขายให้เอกชน และบางส่วนได้ยกให้เป็นที่ตั้งสถานที่ราชการ

3) **วัด** เป็นองค์ประกอบสำคัญของเมืองโบราณล้านนาอย่างหนึ่ง บริเวณเมืองน่านสมัยประวัติศาสตร์ มีวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหารเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาในเมืองน่าน นอกจากนั้นยังมีวัดที่มีความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และสถาปัตยกรรมหลายแห่ง ได้แก่ วัดภูมินทร์ วัดหัวข่วง วัดพญาวัด วัดกู่คำ วัดพญาภู วัดสวนตาล วัดท่าล้อ วัดพระธาตุแช่แห้ง และวัดพระธาตุเขาน้อย

4) **ข่วง (ลานโล่ง)** เป็นองค์ประกอบหลักที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองโบราณล้านนา เป็นพื้นที่โล่งว่างขนาดใหญ่ตั้งอยู่ใกล้กับวังและศาสนสถาน มีบทบาทหน้าที่หลายประการ เช่น ใช้ประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ ใช้สวนสนาม ฝึกซ้อมทหาร เป็นที่ตั้งตลาดนัด ใช้ในงานเทศกาลต่าง ๆ และเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน

5) **สะดือเมืองหรือวิญญาณเมือง** ตั้งอยู่บริเวณใจกลางเมือง สำหรับเมืองน่าน สันนิษฐานว่าต้นโพธิ์กลางข่วงเมือง ระหว่างคุ้มหลวงและวัดหลวง น่าจะเป็นบริเวณที่ตั้งหลักเมืองน่านในอดีต ปัจจุบันต้นโพธิ์นี้ตั้งอยู่ในวัดน้อย ภายในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน

6) **ที่อยู่อาศัยของราษฎร** คุ้มเจ้านาย เชื้อพระวงศ์อยู่รอบคุ้มหลวง บริเวณเดชเมืองและอายุเมือง ส่วนขุนนาง ข้าราชการ พ่อค้าคหบดี ไพร่พลเมือง จะอยู่บริเวณศรีเมือง อุตสาหเมืองและมนตรีเมือง ชุมชนที่อยู่ในบริเวณกำแพงเมืองเรียกว่า "ในเวียง" และชุมชนที่อยู่นอกกำแพงเมืองเรียกว่า "นอกเวียง"

4.1.1.3 เวียงดงพระเนตร

คูน้ำคันดินที่เป็นคูเมืองและกำแพงเมืองส่วนใหญ่ถูกทำลายไปหมดเนื่องจากการพัฒนา และไม่พบองค์ประกอบหลักที่มีคุณค่าอื่น ๆ อีก

4.1.2 วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.1.2.1 ระบบเหมืองฝาย

น่านเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในหุบเขา มีเทือกเขาเป็นปราการล้อมทุกด้าน บริเวณที่เป็นที่ราบภายในหุบเขาของจังหวัดน่านมีหลายแห่ง และมีขนาดเล็กใหญ่แตกต่างกันไป ที่ราบขนาดใหญ่ได้แก่ ที่ราบขนาบสองฝั่งแม่น้ำน่านในเขตอำเภอปัวและอำเภอท่าวังผา และบริเวณที่เป็นที่ตั้งอำเภอเมืองน่านและอำเภอเวียงสา ยังมีที่ราบผืนเล็กผืนน้อยกระจายกันอยู่ตามริมน้ำระหว่างหุบเขาต่าง ๆ บริเวณอันเป็นที่ราบที่กล่าวถึงนี้มีความอุดมสมบูรณ์อย่างมาก

กลุ่มคนที่อาศัยอยู่บนภูเขาสูงหรือแนวเชิงเขา ส่วนใหญ่ทำไร่ตามไหล่เขา (Shifting Cultivation) โดยเป็นเกษตรกรรมแบบขั้นบันได จึงเกิดระบบการชลประทานตามลักษณะพื้นที่ที่เรียกว่า **ระบบเหมืองฝาย** อาศัยธรรมชาติของน้ำที่ไหลลงสู่ที่ต่ำ ให้ไหลแจกจ่ายไปตามแนวลำเหมืองหล่อเลี้ยงไร่นา ดัดแปลงให้สามารถเพาะปลูกในแนวระนาบได้ตามระดับลดหลั่นลาดเขา พบว่าเหมืองฝายที่สืบทอดการใช้งานจากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างน่าทึ่งตั้งอยู่ในบริเวณเหมืองฝายสมุน บ้านบ่อสวก บ้านถิ่มตอง บ้านนาท่อ บ้านสะเนียน อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

เมื่อย้อนไปถึงอดีตที่มีการทดน้ำจากร่องแม่น้ำน่านเดิม และจากลำห้วยลิง บ้านแช่แห้งในอดีต เข้าสู่บ่อน้ำโบราณของชุมชน อันเป็นแหล่งน้ำสำคัญในการก่อสร้างพระธาตุและการดำรงชีพของชาวบ้านในสมัยก่อน จะเห็นได้ว่าการทดน้ำทำเหมืองฝายของชาวน่าน เป็นภูมิปัญญาและเทคโนโลยีพื้นบ้านอันสำคัญ

4.1.2.2 การคำนวณหาชัยภูมิ จุดตั้งเมือง

เจ้าผู้ครองนครน่านได้แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาในการคำนวณหาชัยภูมิ จุดตั้งเมือง โดยคำนึงถึงแหล่งน้ำ ทิศทางการไหลของน้ำ การป้องกันข้าศึก การป้องกันน้ำท่วม และหลักการควบคุมปกครองชาวเมือง การสร้างเมืองในเวลานั้นมีการสร้างกำแพงเมืองล้อมรอบ ด้านทิศเหนือนอกกำแพงเมืองมีหมู่บ้านและแนวเหมืองฝาย สันนิษฐานว่าเป็นแนวเหมืองขุนน้ำสมุนที่ขุดลงมาใช้ในการเกษตรและไหลลงบึงเก่าที่เรียกว่า "**หนองโพลง**[2]" ปัจจุบันหมดสภาพและเป็นที่ตั้งชุมชนบริเวณตั้งแต่สี่แยกอมรศรีไปจนถึงบริเวณสำนักงานโทรศัพท์จังหวัดน่าน ภายในกำแพงเมืองประกอบด้วยคุ้มเจ้าเมือง ที่พำนักของขุนนางและผู้มีฐานะ มีการขุดหนองน้ำและลำเหมืองระบายลงสู่คูเมือง ด้านทิศตะวันตกและทิศใต้เป็นแนวคูเมือง ทิศตะวันออกใช้แม่น้ำน่านเป็นแนว แสดงให้เห็นว่าการสร้างเมืองคำนึงถึงระบบน้ำอันเป็นปัจจัยในการดำรงชีพของคนโบราณ และสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

4.1.2.3 ภาษาและวรรณกรรม

เมืองน่านมีอักษรเขียนซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของแผ่นดินล้านนา คือ **อักษรธรรมล้านนา อักษรฝักขาม อักษรไทยนิเทศ (ขอมเมือง)** มีการใช้ตัวอักษรเหล่านี้จดบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ เช่น ปูมโหร ตำรายา พิธีกรรม ความเชื่อ กฎหมาย วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา และวรรณกรรมประโลมโลก ฯลฯ โดยจารึกลงวัสดุต่าง ๆ เช่น แผ่นดิน แผ่นไม้ ใบไม้ ที่พบมากที่สุดคือลงใบลานและพับสา เอกสารโบราณเหล่านี้ถือเป็นขุมทรัพย์ทางปัญญาอันประมาณค่ามิได้ของชาติบ้านเมือง ในปัจจุบันได้มีการอนุรักษ์ฟื้นฟูตัวเมือง (อักษรล้านนา) เช่น มีแบบเรียนภาษาล้านนาเรียบเรียงโดย **อ.สมเจตน์ วิมลเกษม** และมีการเรียนการสอนในโรงเรียนตลอดจนนำอักษรล้านนามาเขียนชื่อวัดวาอาราม สถานศึกษาและชื่อห้างร้านสถานที่ต่าง ๆ ในจังหวัดน่าน อีกด้วย

4.1.2.4 เพลงพื้นบ้านและผ้าทอพื้นบ้าน

1) เพลงพื้นบ้าน ประกอบด้วย การจ้อย ซอ ค่าว ฮ่ำ ตามประเพณีต่าง ๆ ปัจจุบันได้มีการสืบทอด ดำรง อนุรักษ์ โดยมี**พ่อครูคำผาย นุปิง** ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (การแสดงพื้นบ้านขับซอ) ปี พ.ศ. 2538 เป็นผู้ถ่ายทอด ตลอดจนมีการจัดทำเทปและซีดีเผยแพร่ด้วย

2) ผ้าทอพื้นบ้านเมืองน่านที่สำคัญ คือ ผ้าทอลายน้ำไหล ลายไทลื้อ และผ้าทอลายโบราณต่าง ๆ เช่น ซิ่นเคิบ ซิ่นม่าน ซิ่นก่าน ซิ่นป้อง ซึ่งมีความประณีต งดงาม

4.1.2.5 วัฒนธรรม

ชาวน่านมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย อ่อนโยน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติรอบข้างอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะกับสายน้ำ ชาวน่านจะใช้ชายฝั่งริมแม่น้ำน่านเป็นพื้นประกอบ

[2] วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดน่าน, 2542 หน้า 170

พิธีกรรมและจัดงานประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับลำน้ำ เช่น การแข่งเรือประเพณีประจำปี (ราวกลางเดือนตุลาคมหรือต้นเดือนพฤศจิกายน) งานลอยกระทง และยังใช้เพื่อนันทนาการในโอกาสอื่นอยู่เสมอ ๆ

นอกจากนี้จังหวัดน่านยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย รูปแบบของกลุ่มทางสังคมจึงมีความแตกต่างตามกลุ่มชาติพันธุ์ ครอบครัวส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวขยายโดยจะถือสายตระกูลหรือถือผีสายแม่ ผู้ชายที่แต่งงานมีครอบครัวมักย้ายเข้าไปอยู่กับฝ่ายหญิงหรือแยกบ้านออกมาต่างหาก เมื่อถึงงานเทศกาลงานประเพณีต่าง ๆ ไม่ว่าจะวันสำคัญทางพุทธศาสนา หรืองานที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวและชุมชน เช่น สงกรานต์ ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ พิธีเลี้ยงผีปู่ย่า บรรดาลูกหลานที่แยกครอบครัวออกไปจะกลับมาอยู่พร้อมหน้าพร้อมตา นำสิ่งของเงินทองมาช่วยทำบุญ

ผู้อาวุโสจะเป็นผู้มีบทบาทอย่างมากในครอบครัวและชุมชน เป็นผู้นำทางความคิด เป็นผู้มีความรู้ซึ่งทรงคุณค่าแก่ชุมชนไม่ว่าจะเป็นด้านการทำบุญ ทำพิธี การแพทย์พื้นบ้าน ซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบความอ่อนน้อมถ่อมตนของคนในชุมชนที่เล็งเห็นคุณค่าของผู้อาวุโส ดังจะเห็นได้จากการมีชมรมผู้สูงอายุเกิดขึ้นเกือบทุกพื้นที่ของจังหวัดน่าน

พระสงฆ์ก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทสูงในสังคม เพราะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ทางธรรม ประเพณี พิธีกรรม ซึ่งมีความสำคัญหรือมีคุณค่าในความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้าน เพราะวิถีชีวิตผู้คนตั้งแต่เกิดจนตายโดยเฉพาะการทำมาหาเลี้ยงชีพล้วนอาศัยพิธีกรรม เช่น พิธีสู่ขวัญ ส่งเคราะห์สืบชะตา ฯลฯ พิธีกรรมหรือความเชื่อเกี่ยวกับวิถีชีวิตอันหนึ่งก็คือ การตั้ง**หอผี** หรือปลูกศาลเพื่อเซ่นสรวงเจ้าที่หรือพระแม่ธรณี ในช่วงต้นก่อนประกอบพิธีสู่ขวัญควายหรือการเพาะปลูกต่าง ๆ

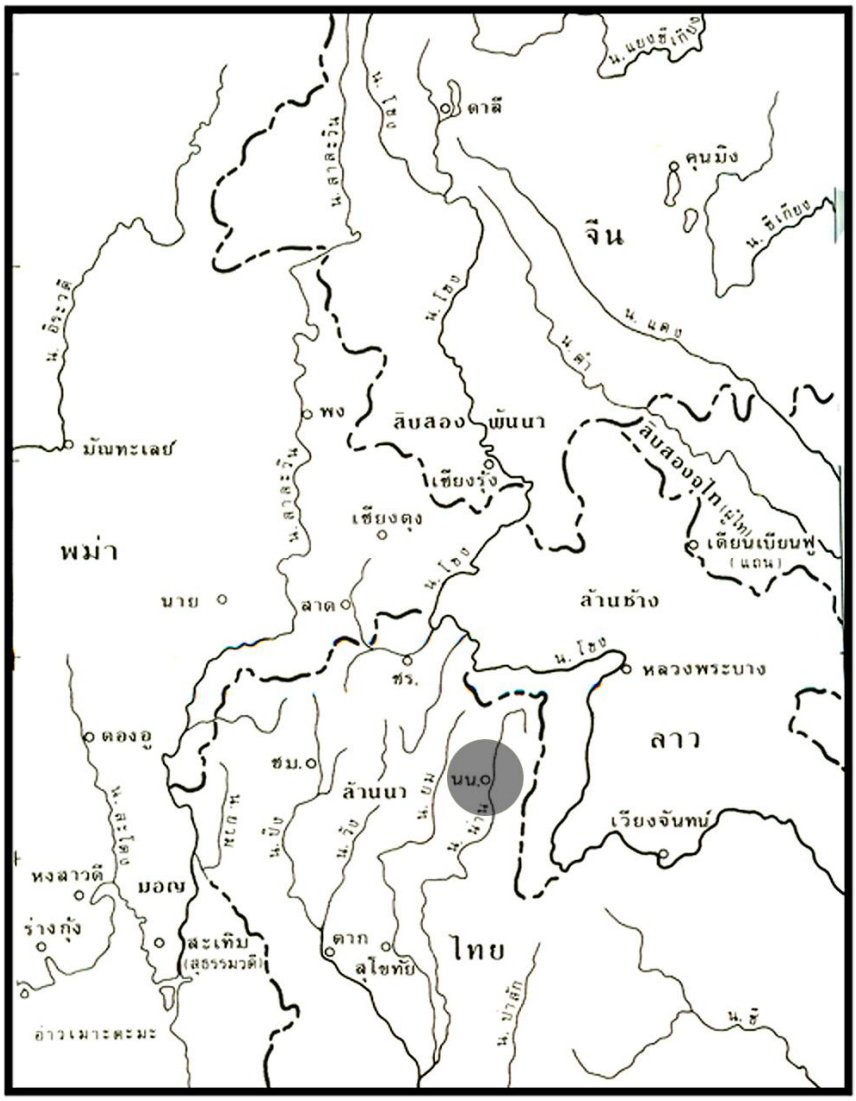
4.1.3 ความเชื่อมโยงระหว่างเมืองเก่าน่านและดินแดนอื่นโดยรอบ

เมืองน่านมีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบล้อมรอบด้วยภูเขา ซึ่งเป็นแอ่งที่ราบที่ใหญ่ที่สุดตั้งอยู่เกือบเป็นศูนย์กลางของพื้นที่จังหวัดน่าน มีความเป็นเอกลักษณ์ในฐานะดินแดนแห่งภูเขาและต้นน้ำเป็นต้นกำเนิดแม่น้ำน่านซึ่งไหลผ่านตัวเมืองเก่าน่าน เส้นทางสัญจรในอดีตแต่ครั้งย้ายเมืองจากเมืองปัวลงมาตั้งทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่านที่เวียงพระธาตุแช่แห้ง การอพยพย้ายเมืองยังคงใช้การล่องเรือมาตาม ลำน้ำน่านจนเกิด**ประเพณีแข่งเรือ** เป็นเอกลักษณ์ของเมืองน่านมาจนถึงปัจจุบัน

เส้นทางสายหลักที่ชาวเมืองน่านใช้ติดต่อค้าขายและรับอิทธิพลจากภายนอก ได้แก่ แม่น้ำน่าน ซึ่งไหลไปบรรจบแม่น้ำปิง และรวมกับแม่น้ำยมและแม่น้ำวังกลายเป็นต้นแม่น้ำเจ้าพระยาที่จังหวัดนครสวรรค์ เส้นทางสายนี้ใช้ติดต่อกับหัวเมืองในเขตที่ราบภาคกลางและชายฝั่งทะเล เป็นเส้นทางส่งผ่าน**ศิลปะสุโขทัย อยุธยา** และ**รัตนโกสินทร์** ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อศิลปะในเมืองน่าน ส่วนการค้าขายและ**ศิลปะล้านนา พม่า** และ**ลาว** ส่งผ่านมาทางเส้นทางช่องเขาด้านตะวันตกและตะวันออกของแอ่งที่ราบลุ่มแม่น้ำน่าน

ปัจจุบันการสัญจรทางน้ำลดน้อยลง ประชาชนส่วนใหญ่ใช้เส้นทางสัญจรทางบก มีการสร้างถนนเชื่อมต่อระหว่างเมืองเก่าน่าน 3 เมือง ได้แก่ **เวียงพระธาตุแช่แห้ง, เมืองน่าน และเวียงดงพระเนตร** โดยถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168 จาก**วัดพระธาตุแช่แห้ง**ข้ามสะพานสู่**เมืองน่าน**ย่านประตูน้ำเข้มเชื่อมต่อถนนมหาวงศ์ และผ่านประตูชัยเข้าสู่ตัวเมืองน่านด้วยถนนสุริยพงษ์ ในเมืองน่านจะมีถนนสายหลักขนานไปกับลำน้ำน่าน ได้แก่ ถนนมหายศและถนนสุมนเทวราชซึ่งเชื่อมต่อไปยัง**เวียงดงพระเนตร** สำหรับถนนซึ่งเชื่อมต่อเส้นทางภายในเมือง มีลักษณะเป็นตารางเชื่อมต่อระหว่างคุ้มหลวงกับวัดและเส้นทางไปสู่ประตูเมืองทั้ง 7 แห่ง ได้แก่ ถนนผากอง ถนนอริยวงศ์ ถนนเจ้าฟ้า และถนนมหาพรหม

นอกจากมีแม่น้ำน่านและถนนเป็นเส้นทางเชื่อมโยงเมืองเก่าน่านทั้ง 3 เมืองแล้ว ยังมีความเชื่อมโยงทางด้านสิ่งแวดล้อมโดยเมืองเก่าน่านถูกโอบล้อมด้วย**ทุ่งนาและพื้นที่เกษตรกรรม** ทั้งด้านทิศตะวันออก, ทิศตะวันตก และทิศใต้ของเมืองเก่าน่าน (แผนที่ที่ 4.2)

(ที่มา : นวลศิริ วงศ์ทางสวัสดิ์ ชุมชนโบราณในเขตล้านนา หน้า 11)

4.1.4 ศิลปะและสถาปัตยกรรม

ลักษณะทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของน่านเริ่มปรากฏรูปแบบเด่นชัด นับตั้งแต่การสร้างเวียงปัวเมื่อประมาณ พ.ศ. 1800 สถาปัตยกรรมสมัยเริ่มแรกเป็นแบบไทลื้อ ซึ่งเป็นพลเมืองส่วนใหญ่ของน่านร่วมกับชาวลัวะ ซึ่งมีถิ่นที่อยู่แถบดอยภูคามาแต่เดิม ตัวอย่างของงานสถาปัตยกรรมในยุคนี้ อาทิ เช่น วัดต้นแหลง วัดหนองแดง และพระธาตุเป็งสะกัด

ภาพที่ 4.2 **เจดีย์วัดสวนตาลในอดีต-ปัจจุบัน**

ภาพที่ 4.3 **เจดีย์วัดพระธาตุช้างค้ำฯ**

ภาพที่ 4.4 **เจดีย์วัดพญาวัด**

นอกเหนือจากลักษณะทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่เกิดจากการผสมผสานวัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายของเมืองน่าน ผลของความสัมพันธ์ของเมืองน่านกับเมืองอื่น ๆ นับตั้งแต่อาณาจักรสุโขทัย ทำให้ลักษณะทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมได้รับอิทธิพลจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งศิลปะสุโขทัย ศิลปะล้านนา ศิลปะอยุธยา จนถึงศิลปะรัตนโกสินทร์ มาเป็นแรงบันดาลใจผสมผสานให้เกิดงานศิลป์ต่าง ๆ ตัวอย่างดังจะเห็นได้จากเมื่อครั้งที่น่านมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับอาณาจักรสุโขทัย ก็ปรากฏศิลปสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะสุโขทัยอยู่มาก อาทิ **เจดีย์วัดสวนตาล** ซึ่งเป็นเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ (ภายหลังเมื่อมีการบูรณะ เจดีย์จึงเปลี่ยนทรง) **เจดีย์วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร**ที่มีช้างล้อมรอบส่วนฐานเจดีย์ หรือเมื่อน่านตกอยู่ในครอบครองของอาณาจักรล้านนาเป็นระยะเวลาเกือบ 100 ปี ประชาชนชาวน่านได้ค่อย ๆ ซึมซับศิลปวัฒนธรรมของล้านนามาไว้ในวิถีชีวิตโดยเฉพาะด้านศาสนา ปรากฏศิลปกรรมอิทธิพลล้านนาเข้ามาแทนที่อิทธิพลศิลปะสุโขทัย เช่น **เจดีย์สี่เหลี่ยมที่วัดพญาวัด** จนกระทั่งน่านได้สวามิภักดิ์ขึ้นตรงต่อกรุงรัตนโกสินทร์ ศิลปกรรมแบบรัตนโกสินทร์ก็เข้ามามีอิทธิพลต่องานศิลป์ของชาวน่าน เป็นต้น

ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของน่านได้ถูกสร้างสรรค์ สั่งสม และสืบทอด จนเกิดเป็นลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น เกิดศิลปะสกุลช่างเมืองน่านและกลายเป็นสิ่งอันทรงคุณค่า เช่น รูปนาคเกี่ยวกระหวัดบนสันหลังคาที่วิหารหลวง วัดพระธาตุแช่แห้ง และลวดลายปูนปั้นประดับกูในวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร พัฒนาการทางด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่ช่างชาวน่านร่วมกันสร้างสรรค์สืบเนื่องมาตั้งแต่ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 19 จนถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 ก่อนก้าวเข้าสู่สมัยปัจจุบัน ยังปรากฏให้

เห็นอยู่มากมายในเมืองน่าน ส่วนใหญ่เป็นอาคารและถาวรวัตถุทางศาสนา เช่น วัด เจดียสถาน พระพุทธรูป ส่วนอาคารบ้านเรือนส่วนใหญ่มีลักษณะสมัยใหม่ เนื่องจากเมืองเริ่มมีการเติบโตมาในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา

ลักษณะทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของน่าน ได้รับการบ่มเพาะสร้างสรรค์มาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง ในปัจจุบันยังปรากฏหลักฐานและร่องรอยจำนวนมาก สำหรับในบริเวณพื้นที่ศึกษาสามารถแจกแจงโบราณสถาน อาคาร และสิ่งก่อสร้างที่สำคัญได้ดังนี้

4.1.4.1 ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม โบราณสถาน อาคาร และสิ่งก่อสร้างซึ่งอยู่ภายในแนวเขตกำแพงเมือง และคูเมืองเมืองน่าน

1) วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร (วัดหลวงกลางเวียง)

ภาพที่ 4.5 **เจดีย์ช้างค้ำ และวิหารหลวง**

ที่ตั้ง หัวมุมถนนมหาพรหมตัดกับถนนผากอง ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

สถานภาพทางกฎหมาย ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเฉพาะเจดีย์ช้างค้ำ(องค์ประธาน) เจดีย์คฤห์ เจดีย์ทิพย์ และวิหารหลวง เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2475 และประกาศกำหนดขอบเขตเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2523 เขตที่ดินของวัดมีเนื้อที่ 11 ไร่ 3 งาน 72 ตารางวา

ความสำคัญ พงศาวดารเมืองน่านได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของวัดนี้ไว้ว่า สร้างในสมัยของพญาภูเข่ง ราชวงศ์ภูคาเมื่อ จ.ศ.768 (พ.ศ.1949) เรียกชื่อเมื่อครั้งนั้นว่า "วัดหลวง" ในฐานะเป็นวัดของราชสำนัก สมัยเจ้างั่วฟ้ารผาสุม (พ.ศ.1969-พ.ศ.1976) ได้โปรดให้ช่างหล่อพระพุทธรูปสำริดศิลปะสุโขทัย 5 พระองค์ มีพุทธลักษณะที่งดงาม เชื่อว่าสร้างแทนพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ในยุคภัทรกัปป์ ซึ่งได้มาตรัสรู้ในโลกมนุษย์แล้ว 4 พระองค์ อีกหนึ่งพระองค์ยังไม่ได้มาเกิด ได้แก่ พระศรีอริยเมตตรัย พระพุทธรูปปางลีลาที่สร้างแทนพระองค์จึงถูกสร้างขึ้นมาเป็นพิเศษ โดยมีส่วนผสมของทองคำค่อนข้างสูง ปัจจุบันพระพุทธรูปองค์นี้ถูกเก็บรักษาและประดิษฐานไว้ที่หอพระไตรปิฎก มีพระมณฑปศิลปะแบบล้านนาครอบเอาไว้อีกชั้นหนึ่ง พระพุทธรูปทั้ง 5 พระองค์นี้ประดิษฐานอยู่ที่วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร 3 องค์ และประดิษฐานอยู่ที่วัดพญาภู 2 องค์ วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหารมีความสำคัญในฐานะที่เป็นวัดหลวง

ประจำราชสำนักน่านที่สร้างอยู่บริเวณกลางเมืองพอดี จึงเป็นสถานที่ประกอบพิธีสำคัญของบ้านเมืองมาแต่โบราณกาล ถือเป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์เกี่ยวเนื่องกับเมืองน่านตลอดมา

ภาพที่ 4.6 หอไตรวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร

ภาพที่ 4.7 พระพุทธนันทบุรีศรีศากยมุนี

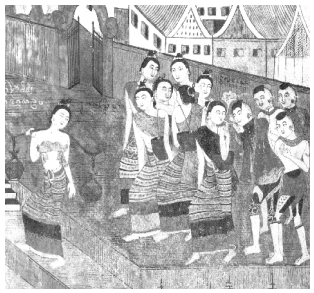
อาคาร สิ่งก่อสร้าง และงานศิลปกรรมที่สำคัญ ได้แก่ วิหารหลวง หอไตร เจดีย์ช้างค้ำ เจดีย์ทิพย์ เจดีย์คฤห์ และพระพุทธนันทบุรีศรีศากยมุนี

สภาพปัจจุบัน สภาพแวดล้อมศิลปกรรมในปัจจุบันอยู่ในเกณฑ์ที่ดี ถึงแม้ว่าจะถูกศิลปกรรมสมัยใหม่ไม่ว่าจะเป็นศาลาการเปรียญ กุฏิสงฆ์ อาคารเรียนของโรงเรียนนันทบุรีวิทยาก่อสร้างบดบังไปบ้างก็ตาม แต่เพราะมีแนวถนนและอาคารหอไตรกั้นอยู่ จึงช่วยลดความขัดแย้งทางศิลปกรรมลงไปได้ส่วนหนึ่ง สำหรับองค์เจดีย์ช้างค้ำนั้นมีพระสังกัจจายน์ปูนปั้นประดิษฐานที่หน้าฐานชั้นที่ 1 ทำให้บดบังความสง่างามขององค์พระเจดีย์ สมควรย้ายไปประดิษฐานในที่แห่งอื่น นอกจากนี้แล้วการเดินสายไฟเพื่อให้แสงสว่าง โดยเฉพาะบริเวณในพระวิหารหลวงควรปรับปรุงใหม่ทั้งหมด เนื่องจากการเดินสายไฟติดกับเสาพระวิหารเป็นการทำลายตัวศิลปกรรมหรือตัวโบราณสถานโดยตรง ส่วนการจัดภูมิทัศน์ด้านหน้าวัดบริเวณรอบวิหารหลวงและองค์เจดีย์ มีสภาพสวยงาม สามารถช่วยแยกตัวศิลปกรรมออกจากสถาปัตยกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ในระดับหนึ่ง

2) วัดภูมินทร์

ภาพที่ 4.8 **วิหารวัดภูมินทร์**

ภาพที่ 4.9 **จิตรกรรมฝาผนัง**

ภาพที่ 4.10 **พระพุทธรูปศิลปะเชียงแสนปางมารวิชัย หันพระพักตร์ออกไปทั้ง 4 ด้าน**

ที่ตั้ง เลขที่ 33 บ้านภูมินทร์ ถนนผากอง ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

สถานภาพทางกฎหมาย ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานและกำหนดขอบเขตเมื่อวันที่ 24 มกราคม 2523 ที่ดินที่ตั้งวัดมีเนื้อที่ 4 ไร่ 2 งาน 89 9/10 ตารางวา

ความสำคัญ วัดนี้สร้างขึ้นในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 21 ประมาณ 400 ปีมาแล้ว ในช่วงสมัยที่พุกามหรือพม่าปกครองเมืองน่าน แต่จะสร้างสมัยของพญาหน่อคำเสถียรไชยสงครามหรือสมัยของเจ้าเจตบุตรนั้นยังหาข้อยุติไม่ได้ หลักฐานการบูรณะซ่อมแซมครั้งใหญ่ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตามปรากฏในพงศาวดารว่าเจ้าอนันตวรฤทธิเดชฯ โปรดให้ช่างหลวงดำเนินการก่อสร้างใช้เวลาถึง 8 ปีจึงแล้วเสร็จ (พ.ศ. 2410 - 2418)

วัดภูมินทร์ ถือเป็นวัดสำคัญอีกแห่งหนึ่งที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เมืองน่าน พระวิหารเป็นทรงจตุรมุข มีรูปปั้นพระยานาคราช 2 ตัว ประดับไว้ทางประตูเข้าทางทิศเหนือส่วนหางโผล่ไปทางประตูทิศใต้ จึงมองดูมีลักษณะเหมือนจะทำหน้าที่เทินพระวิหารหลวงไว้บนหลัง มีลักษณะสง่างามน่าเกรงขามทำหน้าที่ปกป้องพระพุทธศาสนาของพระสมณะโคดมให้ถึง 5,000 พระวัสสา ตามความเชื่อเมื่อสร้างเป็นทรงจตุรมุข สล่าหรือช่างหลวงจึงได้สร้างพระธาตุเจดีย์เป็นแกนกลางเพื่อรับน้ำหนักและประดิษฐานพระพุทธรูปศิลปะเชียงแสนปางมารวิชัย หันพระพักตร์ออกไปทั้ง 4 ด้าน ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาและประสบความสำเร็จอย่างสูงของสกุลช่างน่าน ที่เพียบพร้อมด้วยองค์รวมของศาสตร์และศิลป์มีสัญลักษณ์ที่มีคุณค่าและความสำคัญทางพุทธปรัชญาอย่างสูง **เป็นวัดแห่งเดียวในประเทศไทยที่สร้างเป็นทรงจตุรมุข** และทำหน้าที่รับใช้สังคมพร้อมกัน 3 ประการ คือ ประการแรกใช้เป็น**พระวิหารหลวง** ประการที่สองใช้เป็น**อุโบสถ**เพื่อทำสังฆกรรม ประการที่สามเป็น**พระธาตุเจดีย์** นอกจากนี้ภายในพระวิหารยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง โดยเขียน**เรื่องคัทธนกุมารชาดก** ซึ่งถือเป็นภาพเขียนที่สะท้อนวิถีชีวิตของชาวเมืองน่านในอดีตได้อย่างดีเยี่ยม และแสดงภูมิปัญญาในการใช้สีตลอดจนเส้นสายที่ใช้เขียนนั้นก็เป็นตัวอย่างที่น่าศึกษารูปแบบเป็นอย่างดี

อาคาร สิ่งก่อสร้าง และงานศิลปกรรมที่สำคัญ ได้แก่ พระวิหาร และจิตรกรรมฝาผนังในพระวิหาร

สภาพปัจจุบัน การเดินสายไฟเข้าสู่ตัวพระวิหารและเสาโคมไฟสมัยใหม่ที่อยู่รอบวิหารนั้นสมควรปรับปรุงแก้ไข อาคารหอไตร และกุฏิสงฆ์ สร้างไม่เข้ากับตัวพระวิหาร การจัดสภาพภูมิทัศน์ภายในบริเวณรอบ ๆ พระวิหารดีมาก และเป็นที่น่ายินดีที่คณะอนุกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจังหวัดน่านร่วมกับเทศบาลเมืองน่าน ได้ตระหนักถึงความสำคัญและความมีคุณค่าของวัดภูมินทร์ ภูมิสถาปัตยกรรมด้านหน้าวัดจึงถูกกำหนดให้เปิดโล่งออกทั้งหมด และจัดแต่งเป็นลานอเนกประสงค์หรือข่วงเมือง ทำให้วัดภูมินทร์ที่เคยถูกปิดบังด้วยแนวต้นไม้ใหญ่และกำแพงรั้วของโรงเรียนจุมปีวนิดาภรณ์ (เทศบาล 2) มาเป็นเวลานานได้รับการเปิดโล่ง เห็นความสง่างาม ความยิ่งใหญ่และสุดยอดฝีมือสกุลช่างน่านที่เพียบพร้อมด้วยศาสตร์และศิลป์ในอดีต

ภาพที่ 4.11 **วิหารและเจดีย์วัดกู่คำ**

3) **วัดกู่คำ**

ที่ตั้ง หัวมุมถนนสุริยพงษ์ตัดกับถนนสุมนเทวราช ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

สถานภาพทางกฎหมาย ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2487 ประกาศกำหนดขอบเขตเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2523 ที่ตั้งวัดมีเนื้อที่ 1 ไร่ 2 งาน 7 ตารางวา

ความสำคัญ วัดนี้ไม่ปรากฏประวัติที่แน่นอน สันนิษฐานว่าสร้างเมื่อ พ.ศ. 1883 และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2500 ภายในวัดกู่คำมีพระเจดีย์ที่แสดงให้เห็นลักษณะอันเป็นแบบฉบับเฉพาะของช่างสกุลเมืองน่านเป็นอย่างดี ถึงแม้จะมีการซ่อมแซมเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ก็สามารถใช้เป็นประโยชน์ในการศึกษา และยังมีกุฏิสงฆ์ที่มีสถาปัตยกรรมงดงาม มีหลังคาทรงปั้นหยา อายุราวสมัยรัชกาลที่ 6-7 ซึ่งหลงเหลืออยู่ไม่กี่แห่งในจังหวัดน่าน

อาคาร สิ่งก่อสร้าง และงานศิลปกรรมที่สำคัญ ได้แก่ พระวิหาร พระเจดีย์ และกุฏิ

สภาพปัจจุบัน องค์พระเจดีย์ ตั้งอยู่ประชิดกับกำแพงวัดด้านทิศตะวันออก ทำให้มีพื้นที่โล่งน้อย เนื่องจากพื้นที่วัดด้านนี้ถูกแบ่งไปเป็นถนนสุมนเทวราช ประกอบกับมีการสร้างศาลาหลังเล็กประชิดปิดบังองค์พระเจดีย์จึงทำให้ลดความสง่างามลงไปมาก แนวกำแพงวัดเดิมได้สัดส่วนเหมาะสมและลงตัวกับขนาดของวัด ซึ่งมีพื้นที่ไม่กว้างขวางนัก ซุ้มประตูด้านหน้าที่ทำขึ้นใหม่ไม่ใช่ศิลปะแบบล้านนา และถึงแม้จะมีลายปูนปั้นที่สวยงามสื่อความหมายและเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดน่านก็ตาม

แต่ก็ขัดแย้งกับสถาปัตยกรรมเก่าแก่ของวัด นอกจากนี้ซุ้มประตูยังบดบังพระวิหารแบบสกุลช่างน่านและอาคารกุฏิสงฆ์

4) **วัดหัวข่วง**

ภาพที่ 4.12 **วิหารวัดหัวข่วง**

ภาพที่ 4.13 **หอพระไตรปิฎก**

ภาพที่ 4.14 **เจดีย์วัดหัวข่วง**

ที่ตั้ง หัวมุมถนนมหาพรหมตัดกับถนนผากอง ตำบลในเวียง อำเภอน่าน

สถานภาพทางกฎหมาย ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานและกำหนดขอบเขต เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2523 ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 2 ไร่ 1 งาน 10 ตารางวา

ความสำคัญ วัดนี้ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างที่แน่นอน เชื่อว่าเป็นวัดเก่าแก่คู่เมืองน่านมานานแล้ว นอกจากวัดหัวข่วงเป็นวัดที่สร้างติดกับข่วง (ลานเมือง) หรือเค้าสนามหลวงและตั้งอยู่ใกล้กับคุ้มเจ้าเมืองแล้ว ความสำคัญอีกประการหนึ่งของวัดหัวข่วง ได้แก่ เป็นวัดที่พระภิกษุสงฆ์หรือเจ้าอาวาสจะต้องมีฝีมือในเชิงช่างชั้นสูง เป็นสถาปนิกให้คำปรึกษาในการสร้างโบสถ์ วิหาร หรือสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ แก่เจ้าเมืองได้ เป็นแหล่งสร้างและผลิตสล่าหลวงหรือช่างหลวงให้กับบ้านเมือง ดังปรากฏในพงศาวดารน่านว่า สมัยพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ จะสร้างหอไตรวัดพระธาตุช้างค้ำขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ. 2453 ก็โปรดให้พระสมุห์อินทร์ วัดหัวข่วงเป็นประธานกองช่างในการดำเนินการวางแบบแปลนก่อสร้างทั้งหมดจนแล้วเสร็จ มีการบูรณะวัดหัวข่วงเมื่อประมาณ พ.ศ. 2425 โดยเจ้าอนันตวรฤทธิเดชฯ เจ้าผู้ครองนครน่านและต่อมาใน พ.ศ. 2474 ก็ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์อีกครั้งหนึ่งในสมัยพลตรีเจ้ามหาพรหมสุรธาดา เจ้าผู้ครองนครน่าน

จะเห็นได้ว่าวัดหัวข่วงนี้ได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากเจ้าผู้ครองนครมาโดยตลอด ภายในวัดมีเจดีย์ที่มีลักษณะทรวดทรงที่สวยงามองค์หนึ่งของน่าน ลวดลายมีลักษณะแบบเก่า ได้อิทธิพลจากศิลปะล้านช้างมาบางส่วน ซึ่งคาดว่าจะเป็นลักษณะฝีมือสกุลช่างน่าน จึงมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการศึกษา นอกจากนี้ยังมีหอพระไตรปิฎกศิลปะสกุลช่างน่าน ซึ่งมีความสวยงามและมีรูปลักษณ์ที่ลงตัวเป็นแบบอย่างในการศึกษาลักษณะหอไตรปิฎกของเมืองน่านได้เป็นอย่างดี

อาคาร สิ่งก่อสร้าง และงานศิลปกรรมที่สำคัญ ได้แก่ วิหาร เจดีย์ และหอพระไตรปิฎก

สภาพปัจจุบัน สภาพขององค์เจดีย์ยังอยู่ในสภาพที่ดี แต่ควรจะได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากวัดและชุมชนบ้านหัวข่วงให้มากขึ้น ในเรื่องการทำความสะอาดองค์พระเจดีย์ การจัดสภาพภูมิทัศน์ภายในบริเวณวัดอยู่ในเกณฑ์ดี มีความเป็นระเบียบและเป็นสัดส่วน กุฏิสงฆ์ซึ่งเป็นอาคารสมัยใหม่นั้นอยู่ห่างจากองค์เจดีย์พอสมควร ประกอบกับมีหอพระไตรปิฎกสร้างคั่นกลางอยู่จึงช่วยลดความขัดแย้งระหว่างกุฏิรูปแบบสมัยใหม่ลงไปได้เป็นอย่างมาก

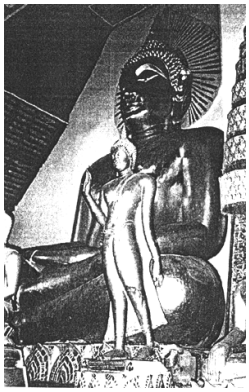
5) **วัดพญาภู**

ภาพที่ 4.15 **วิหารวัดพญาภู**

ภาพที่ 4.16 **บานประตูไม้จำหลักฝีมือช่างน่าน**

ภาพที่ 4.17 **พระพุทธรูปปางลีลา ศิลปะสุโขทัย**

ที่ตั้ง เลขที่ 5 บ้านพญาภู ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

สถานภาพทางกฎหมาย ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานและกำหนดขอบเขตเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2523 ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 4 ไร่ 1 งาน 18.5 ตารางวา

ความสำคัญ วัดนี้สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยพญาภูเข่ง ราชวงศ์ภูคา ประมาณพุทธศตวรรษที่ 20 (ราว พ.ศ.1949) วัดพญาภูเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปและบานประตูไม้จำหลักฝีมือสกุลช่างน่าน และภายในพระวิหารยังเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางลีลาศิลปะสุโขทัย 2 องค์ ซึ่งเจ้างั่วฟ้ารผาสุมให้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.1969

อาคาร สิ่งก่อสร้าง และงานศิลปกรรมที่สำคัญ ได้แก่ วิหาร และพระพุทธรูป

สภาพปัจจุบัน เนื่องจากวัดมีพื้นที่จำกัด ประกอบกับมีการสร้างอาคารเพื่อใช้สอย เช่น อาคารเรียนพระปริยัติธรรม กุฏิสงฆ์ และซุ้มประตูโขงขนาดใหญ่ จึงทำให้บริเวณวัดเหลือพื้นที่โล่งน้อย ยากต่อการจัดภูมิทัศน์ และจัดการสภาพแวดล้อมแหล่งศิลปกรรม

6) วัดมิ่งเมือง

ภาพที่ 4.18 **ศาลหลักเมือง**

ภาพที่ 4.19 **วิหารวัดมิ่งเมือง**

ที่ตั้ง เลขที่ 36 บ้านมิ่งเมือง ถนนสุริยพงษ์ ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

สถานภาพทางกฎหมาย ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ 14 พฤศจิกายน 2510 ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 3 ไร่ 92 2/10 ตารางวา

ความสำคัญ วัดนี้สร้างเมื่อ พ.ศ. 2400 เป็นที่ประดิษฐานของศาลหลักเมือง ภายในวัดมีวิหารซึ่งแต่เดิมคงเป็นช่างฝีมือแบบล้านนา ภายหลังมีการปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงรูปแบบ โดยผสมผสานแนวคิดสมัยใหม่ จุดเด่นอยู่ที่ลวดลายปูนปั้นที่สวยงาม นับเป็นงานฝีมือของช่างปูนยุคปัจจุบัน รวมถึงภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เขียนขึ้นใหม่ แสดงวิถีชีวิตของคนน่านได้อย่างน่าชม

อาคาร สิ่งก่อสร้าง และงานศิลปกรรมที่สำคัญ ได้แก่ วิหาร เจดีย์ ศาลาการเปรียญ และกุฏิสงฆ์

สภาพปัจจุบัน วิหารวัดมิ่งเมืองยังอยู่ในสภาพที่สวยงาม ตำแหน่งวิหารตั้งอยู่ประชิดกับศาลหลักเมือง พื้นที่บริเวณด้านหน้ากลุ่มอาคารศาสนสถานเป็นพื้นที่โล่ง แต่ขาดการจัดสภาพภูมิทัศน์ที่ดี ตลอดจนทางเดินเท้าและทางเดินรถบริเวณด้านข้างพื้นที่โล่ง ปัจจุบันมีสภาพไม่เรียบร้อยและขาดการดูแลรักษา กุฏิพระสงฆ์จะอยู่ถัดไปบริเวณด้านข้างวิหาร ซึ่งจะไม่รบกวนทัศนียภาพและกิจกรรมบริเวณด้านหน้าวัด

พื้นที่

ภาพที่ 4.20 **วิหารวัดไผ่เหลือง**

7) **วัดไผ่เหลือง**

ที่ตั้ง เลขที่ 32 บ้านไผ่เหลือง หัวมุมถนนมหาพรหมตัดกับถนนอริยวงศ์ ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

สถานภาพทางกฎหมาย ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ 23 มิถุนายน 2525 ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 3 ไร่ 37 9/10 ตารางวา

ความสำคัญ วัดนี้สร้างเมื่อ พ.ศ. 2119

อาคาร สิ่งก่อสร้าง และงานศิลปกรรมที่สำคัญ ได้แก่ วิหาร และกุฏิสงฆ์

สภาพปัจจุบัน บริเวณวัดมีพื้นที่จำกัด ทำให้มีโล่งน้อยมาก วิหารอยู่ในสภาพที่ดี แต่ถูกปกคลุมด้วยต้นไม้ ภายในบริเวณวัด ซึ่งขาดการจัดภูมิทัศน์ที่ส่งเสริมอาคารและขาดระเบียบ ทำให้บดบังอาคารเกือบทุกด้าน ยกเว้นบริเวณประตูทางเข้าด้านหน้าวัด อาคารอื่น ๆ ภายในบริเวณวัดอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรม ขาดการดูแลรักษาที่ดี

ภาพที่ 4.21 **วิหารวัดมงคล**

8) **วัดมงคล**

ที่ตั้ง เลขที่ 5 บ้านมงคล ถนนมหาวงศ์ ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

สถานภาพทางกฎหมาย ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ 19 กรกฎาคม 2503 ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 1 ไร่ 3 งาน 20 ตารางวา

ความสำคัญ วัดนี้สร้างเมื่อ พ.ศ. 2330

อาคาร สิ่งก่อสร้าง และงานศิลปกรรมที่สำคัญ ได้แก่ วิหาร และกุฏิสงฆ์

สภาพปัจจุบัน วิหารอยู่ในสภาพที่ดี มีพื้นที่ว่างภายในบริเวณวัดมากและต่อกันเป็นผืนใหญ่ แต่เป็นพื้นที่ลานดาดแข็งเป็นส่วนใหญ่ มีพื้นที่สีเขียวน้อยมาก อาคารอื่น ๆ กระจายอยู่โดยรอบวิหาร มีอาคารถาวรบางอาคารตั้งอยู่บริเวณด้านข้างวิหาร จนบดบังทัศนียภาพ

9) **วัดมณเฑียร**

ภาพที่ 4.22 **วิหารวัดมณเฑียร**

ที่ตั้ง เลขที่ 33 บ้านมณเฑียร ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

สถานภาพทางกฎหมาย ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ 9 มกราคม 2452 ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 3 ไร่ 1 งาน 15 ตารางวา

ความสำคัญ วัดนี้สร้างเมื่อ พ.ศ. 2300

อาคาร สิ่งก่อสร้าง และงานศิลปกรรมที่สำคัญ ได้แก่ วิหาร และกุฏิสงฆ์

สภาพปัจจุบัน วิหารอยู่ในสภาพที่ดี ภายในบริเวณวัดมีพื้นที่ว่างโดยรอบวิหาร ใช้เป็นพื้นที่ลานและพื้นที่สีเขียวได้อย่างเต็มพื้นที่ มีการจัดภูมิทัศน์ที่ดี แต่เนื่องจากพื้นที่วัดอยู่ติดถนน ทำให้มักมีรถยนต์จอดบริเวณด้านหน้าวัด และมีสายไฟฟ้าบดบังทัศนียภาพวัด

10) **วัดศรีพันต้น**

ภาพที่ 4.23 **วิหารวัดศรีพันต้น**

ที่ตั้ง เลขที่ 105 บ้านพันต้น หัวมุมถนนสุริยพงษ์ตัดกับถนนเจ้าฟ้า ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

สถานภาพทางกฎหมาย ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. 2478 ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 2 ไร่ 3 งาน 78 8/10 ตารางวา

ความสำคัญ วัดนี้สร้างเมื่อ พ.ศ. 2400

อาคาร สิ่งก่อสร้าง และงานศิลปกรรมที่สำคัญ ได้แก่ วิหาร ศาลาการเปรียญ และกุฏิสงฆ์

สภาพปัจจุบัน วิหารมีขนาดใหญ่และเป็นที่หมายตาให้กับบริเวณโดยรอบ ปัจจุบันอยู่ในสภาพดี ภายในบริเวณวัดมีพื้นที่โล่งซึ่งส่วนใหญ่เป็นลาดดาดแข็ง มีพื้นที่สีเขียวน้อยมาก อาคารอื่น ๆ ในบริเวณวัดตั้งอยู่โดยรอบวิหาร ทำให้เกิดทัศนียภาพที่ดีเฉพาะบริเวณด้านหน้าวิหาร

11) **วัดอภัย**

ภาพที่ 4.24 **วิหารวัดอภัย**

ที่ตั้ง เลขที่ 7 บ้านอภัย ถนนรอบเมืองทิศใต้ ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

สถานภาพทางกฎหมาย ได้รับพระราชทานวิสุงคาม-สีมา เมื่อ พ.ศ.2456 ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 7 ไร่ 2 งาน 80 ตารางวา

ความสำคัญ วัดนี้สร้างเมื่อ พ.ศ. 2400

อาคาร สิ่งก่อสร้าง และงานศิลปกรรมที่สำคัญ ได้แก่ วิหาร

สภาพปัจจุบัน วิหารอยู่ในสภาพที่ดี บริเวณวัดมีพื้นที่มากและขนาดใหญ่ แต่ถูกใช้เป็นอาคารพักอาศัย อาคารพาณิชยกรรม และพื้นที่สวนสาธารณะ ทำให้วิหารถูกบดบังทัศนียภาพแทบทุกด้านจากบริเวณถนนภายนอก พื้นที่สีเขียวมีการจัดภูมิทัศน์เฉพาะบริเวณด้านหน้าวัด ซึ่งเป็นบริเวณเดียวที่เปิดมุมมองสู่วิหาร

12) **กำแพงเมืองน่าน**

ภาพที่ 4.25 **แนวกำแพงเมืองน่านด้านทิศเหนือ**

ภาพที่ 4.26 **แนวกำแพงเมืองน่านด้านทิศใต้**

ที่ตั้ง ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

สถานภาพทางกฎหมาย กำแพงเมืองด้านทิศเหนือได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2487 และแนวกำแพงเมืองทั้งด้านทิศเหนือและทิศใต้ได้ประกาศ

เป็นเขตที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ตามผังเมืองรวมจังหวัดน่าน พ.ศ. 2543

ความสำคัญ สร้างขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.1969 ในสมัยเจ้างั่วฟ้ารผาสุม ต่อมาในปี พ.ศ. 2060 แม่น้ำน่านเปลี่ยนเส้นทาง เจ้าสุมนเทวราชจึงให้ย้ายเมืองไปตั้งบริเวณดงพระเนตรช้าง ต่อมาพระเจ้าอนันตวรฤทธิเดชฯ โปรดให้ย้ายเมืองกลับมาตำแหน่งเดิม และสร้างกำแพงเมืองขึ้นใหม่ตามแนวกำแพงเดิม ตัวเมืองที่สร้างในครั้งนั้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตัวกำแพงก่ออิฐถือปูน ชุ้มประตูเป็นทรงเรือนยอด ตัวประตูเป็นไม้ กำแพงเมืองน่านเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่บอกถึงความมั่นคงของรัฐเล็ก ๆ แห่งหนึ่งในลุ่มแม่น้ำน่านที่สามารถปกครองตนเองได้ แม้ต้องยอมอ่อนน้อมต่อหัวเมืองอื่นหลายครั้ง แต่เมืองน่านก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองไว้ได้เป็นอย่างดี

สภาพปัจจุบัน ตัวกำแพงเมืองด้านทิศเหนือได้ถูกรุกล้ำ มีการสร้างอาคารพาณิชย์ประชิดกับตัวศิลปกรรม ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม สูญเสียความสง่างามเกิดความสกปรก ขาดความเป็นระเบียบ ส่วนแนวกำแพงด้านทิศใต้เหลือเป็นเพียงเนินดิน และมีบ้านเรือนสร้างคร่อมแนวกำแพง ทำให้กำแพงเมืองเมืองน่านด้อยคุณค่าลงไป ปัจจุบันถึงแม้ว่าจะได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากขึ้น แต่ก็ยังไม่มีหน่วยงานที่จะรับผิดชอบโดยตรงในการดูแลรักษาความสะอาดและจัดการเรื่องสภาพภูมิทัศน์ของกำแพงเมืองน่านโดยเฉพาะ สมควรที่ชุมชนในเขตเทศบาล จังหวัด และหน่วยอนุรักษ์ฯ ต้องประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน เพื่อหามาตรการทั้งระยะสั้นและระยะยาว ในการวางแผนพัฒนาและอนุรักษ์กำแพงเมืองน่านที่เหลืออยู่ โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากยิ่งขึ้น

13) **สะพานกรุงศรี**

ภาพที่ 4.27 **สะพานกรุงศรี**

ที่ตั้ง ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

ความสำคัญ สร้างโดยมหาอำมาตย์ตรี พระยากรุงศรีสวัสดิการ ปลัดประจำมณฑลนครน่าน เมื่อ พ.ศ. 2473 โดยรื้ออิฐเก่าของกำแพงเมืองน่าน ด้านทิศตะวันออก ที่ติดกับวัดกู่คำมาสร้างแทนสะพานไม้ ที่พระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ ทรงสร้างแล้วประทานนามว่า *สะพานประตูไชย* โดยสะพานก่ออิฐถือปูนที่สร้างขึ้นใหม่เรียกว่า สะพานกรุงศรี ตามราชทินนามของตน

สภาพปัจจุบัน สะพานมีสภาพที่ทรุดโทรม และราวสะพานบางส่วนชำรุดเสียหาย พื้นที่สีเขียวโดยรอบไม่มีการจัดภูมิทัศน์ที่ดีและส่งเสริมสะพาน

14) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน (หอคำ)

ภาพที่ 4.28 **พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน(หอคำ)**

ภาพที่ 4.29 **วัดน้อย**

ที่ตั้ง ถนนผากอง ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

ความสำคัญ ตัวพิพิธภัณฑ์ซึ่งเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนสองชั้นนี้ เดิมเป็น "หอคำ" หรือคุ้มของพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ เจ้าผู้ครองนครน่าน ทรงสร้างขึ้นเป็นที่ประทับเมื่อ พ.ศ. 2446 แทนหอคำหลังเก่าซึ่งเป็นอาคารไม้ เมื่อเจ้ามหาพรหมสุรธาดา เจ้าผู้ครองนครน่านองค์สุดท้ายถึงแก่พิราลัย เจ้านายบุตรหลานของเจ้าผู้ครองน่าน จึงมอบอาคารหลังนี้และที่ดินโดยรอบทั้งหมดให้แก่รัฐบาลไทย เพื่อใช้เป็นศาลากลางจังหวัดในปี พ.ศ.2475 ต่อมาเมื่อมีการก่อสร้างศาลากลางจังหวัดหลังใหม่ ณ บริเวณที่ตั้งปัจจุบัน กรมศิลปากรจึงได้ขอรับมอบตัวอาคารหอคำ เพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่านในปี พ.ศ.2517 เริ่มจัดแสดงภายใน เปิดให้ประชาชนเข้าชมได้อย่างเต็มรูปแบบในปี พ.ศ.2530 ต่อมาในปี พ.ศ.2532 หอคำได้รับการพิจารณาคัดเลือกจากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ให้เป็นอาคารอนุรักษ์ศิลปะสถาปัตยกรรมดีเด่น ประเภทอาคารสาธารณะ และในปี พ.ศ.2546 จังหวัดน่านกำหนดให้หอคำเป็นศูนย์กลางของพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์น่านชั้นใน (หัวแหวนเมืองน่าน) ตามประกาศจังหวัดน่าน เรื่องกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์น่านชั้นใน (หัวแหวนเมืองน่าน) ลงวันที่ 13 มกราคม 2546 เพื่อคุ้มครองโบราณสถาน อาคารประวัติศาสตร์ รวมทั้งปกป้องภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม อันเป็นเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมของเมืองน่าน ให้คงอยู่เป็นมรดกของแผ่นดินสืบไป

สภาพปัจจุบัน สภาพอาคารหอคำและพื้นที่โดยรอบอยู่ในสภาพที่ดี เนื่องจากได้รับการบูรณะและปรับปรุงเป็นอย่างดีจากกรมศิลปากรเมื่อครั้งปรับเปลี่ยนเป็นอาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน และยังคงได้รับการดูแลตัวอาคารและพื้นที่อย่างสม่ำเสมอตลอดมา

15) คุ้มเจ้าราชบุตร

ภาพที่ 4.30 **คุ้มเจ้าราชบุตรปัจจุบัน**

ภาพที่ 4.31 **คุ้มเจ้าราชบุตรในอดีต มีขบวนแห่ศพเจ้าราชบุตรออกจากคุ้ม**

ที่ตั้ง หัวมุมถนนผากองตัดกับถนนมหาพรหม ด้านทิศเหนือของวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

ความสำคัญ คุ้มเจ้าราชบุตร หรือโฮงเจ้าราชบุตร สร้างขึ้นในปีพ.ศ.2409 (โฮง หมายถึง โรงเรือน ที่อยู่อาศัยของเจ้านายและบุตรหลาน) เพื่อเป็นที่อยู่ของเจ้าน้อยมหาพรหม ณ น่าน (เจ้ามหาพรหมสุรธาดา) และเจ้าหญิงศรีโสภา ต่อมาเมื่อได้รับสถาปนาเป็นมหาอำมาตย์โทและนายพลตรี เจ้ามหาพรหมสุรธาดา เจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ 64 จึงยกคุ้มแห่งนี้ให้บุตรชายคือเจ้าประพันธ์พงศ์ (เจ้าหมอกฟ้า ณ น่าน) และให้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าราชบุตรในปี พ.ศ.2486 หลังจากเจ้าราชบุตรถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2501 คุ้มแห่งนี้จึงตกทอดแก่ทายาท คือ เจ้าโคมทอง ณ น่าน ปัจจุบันเป็นสมบัติของเจ้าสมปรารถนา ณ น่าน และเจ้าวาสนา ภู่วุฒิกุล (ณ น่าน) อาคารคุ้มเจ้าราชบุตรมีสองหลัง หลังแรกเป็นเรือนไม้สักทองสองชั้นสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2409 อาคารปัจจุบันเป็นหลังที่สอง สร้างเมื่อ พ.ศ.2484 โดยสร้างย่อขนาดลงมาจากหลังเดิม และใช้วัสดุอุปกรณ์จากหลังเดิมมาปลูกสร้างในตำแหน่งเรือนเดิม

คุ้มเจ้าราชบุตรนับได้ว่าเป็นอาคารที่บอกเล่าเรื่องราวในอดีตได้เป็นอย่างดี โดยแสดงลักษณะของคุ้มที่อยู่ของเจ้าเมืองน่านในอดีต และยังเป็นที่เก็บโบราณวัตถุชิ้นสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติของเจ้าผู้ครองนครน่านในยุคที่ผ่าน ๆ มา

สภาพปัจจุบัน อยู่ในสภาพทรุดโทรม เพราะขาดปัจจัยในการบูรณะซ่อมแซม เนื่องจากเป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชน หน่วยงานรัฐจึงไม่สามารถดำเนินการซ่อมแซมปรับปรุงได้

ภาพที่ 4.32 **คุ้มเจ้าเทพมาลา**

16) **คุ้มเจ้าเทพมาลา**

ที่ตั้ง ถนนมหาพรหม ด้านทิศตะวันตกของหอคำ ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

ความสำคัญ เดิมเป็นที่พำนักของเจ้าเทพมาลา ธิดาคนที่ 1 ของพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯกับแม่เจ้ายอดหล้า ชายาคนที่ 5 ต่อมาได้ขายให้กับเจ้าบุญศรี เมืองชัย น้องชายแม่เจ้าบุญโสม ณ น่าน ชายาเจ้าราชบุตร ปัจจุบันเป็นที่พำนักของทายาทเจ้าบุญศรี เมืองชัย

สภาพปัจจุบัน อยู่ในสภาพค่อนข้างดี และยังคงความงามของอาคารและสภาพพื้นที่โดยรอบ

ภาพที่ 4.33 **คุ้มเจ้าเมฆวดี**

17) **คุ้มเจ้าเมฆวดี**

ที่ตั้ง ถนนมหายศ ด้านหลังโรงแรมเทวราช ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

ความสำคัญ เดิมเป็นที่พำนักของเจ้าเมฆวดี ธิดาของเจ้าราชวงศ์ (โอรสของพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ) และเจ้าบัวเขียว ณ น่าน ปัจจุบันเป็นที่อยู่ของธิดา คือเจ้ามอญแก้วและครอบครัว

สภาพปัจจุบัน สภาพของอาคารมีสภาพที่ดีและได้รับการดูแลจากผู้ที่อยู่อาศัย

18) **คุ้มเจ้าจันทร์ทองดี**

ภาพที่ 4.34 **คุ้มเจ้าจันทร์ทองดี**

ที่ตั้ง ถนนมหาพรหม ด้านทิศเหนือของหอคำ ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

ความสำคัญ พระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ โปรดให้สร้างคุ้มแห่งนี้ขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2459 เพื่อเป็นที่อยู่ของบุตร ธิดา ลักษณะคุ้มเป็นอาคารสองชั้นก่ออิฐถือปูนแบบศิลปะตะวันตก ภายหลังได้ขายอาคารพร้อมที่ดินให้แก่กระทรวงการคลังเมื่อ 22 สิงหาคม พ.ศ.2504 และใช้เป็นสำนักงานที่ดินจังหวัดน่านเรื่อยมาจนถึง พ.ศ.2525 จึงย้ายมาใช้อาคารสำนักงานที่ดินปัจจุบัน ส่วนอาคารหลังเดิมนี้ได้ทำการบูรณะในปี 2534

สภาพปัจจุบัน ยังมีสภาพสมบูรณ์ตามที่ได้บูรณะไว้

19) **บ้านเจ้าบัวเขียว สงวนศรี**

ภาพที่ 4.35 **คุ้มเจ้าบัวเขียว สงวนศรี**

ที่ตั้ง เลขที่ 93 ถนนมหาวงศ์ ติดกับโรงเรียนซินจง ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

ความสำคัญ บ้านหลังนี้สร้างขึ้นในปี 2479 โดยรองอำมาตย์ตรี เสงี่ยม สงวนศรี และเจ้าบัวเขียว สงวนศรี (มหายศนันท์) ลักษณะเป็นเรือนแบบตะวันตก ซึ่งยังคงแบบแผนของบ้านทางเหนือไว้ ปัจจุบันเป็นสมบัติของนางสาวบุญงำ สงวนศรี อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนสตรีศรีน่าน ตัวบ้านได้รับการซ่อมแซมโดยเปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคาในปี 2521 และได้ปรับเล้าข้าวเป็นห้องสำหรับใช้งานและปรับชานบ้านเป็นโถง

สภาพปัจจุบัน อาคารยังคงมีสภาพสมบูรณ์และใช้เป็นสถานที่อยู่อาศัย

20) **กองกำกับการตำรวจภูธรจังหวัดน่าน**

ภาพที่ 4.36 **กองกำกับการตำรวจภูธรจังหวัดน่าน**

ที่ตั้ง ถนนสุริยพงษ์ ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

ความสำคัญ อาคารเก่าหลังนี้สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นของพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ พระราชทาน

สภาพปัจจุบัน ยังมีสภาพดี และยังคงใช้เป็นสถานที่ทำงานกองกำกับการตำรวจภูธรจังหวัดน่าน

21) **โอสถสภา**

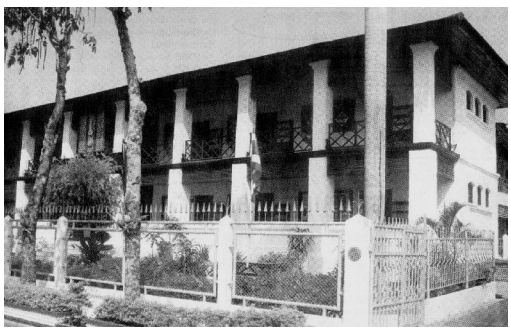
ภาพที่ 4.37 **อาคารโอสถสภา**

ที่ตั้ง ถนนข้าหลวง ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

ความสำคัญ อาคารหลังนี้สร้างโดยอำมาตย์โทเจ้าราชวงศ์สิทธิสาร โอรสของพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ พร้อมเจ้านายผู้เป็นบุตรหลาน เพื่ออุทิศพระกุศลถวายพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ เนื่องในวันถึงแก่พิราลัย 5 เมษายน พ.ศ.2461 แล้วเสร็จและเปิดทำการเป็นโอสถสภาของรัฐบาลเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2468 ปัจจุบัน คือสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองน่าน

สภาพปัจจุบัน ยังสภาพค่อนข้างดี และยังคงใช้ประโยชน์ตามสภาพ

22) **อาคารเก่าในเรือนจำจังหวัดน่าน**

ภาพที่ 4.38 **อาคารเก่าในเรือนจำจังหวัดน่าน**

ที่ตั้ง ถนนผากอง ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

ความสำคัญ อาคารหลังนี้สร้างเมื่อ พ.ศ.2456 ใช้เป็นที่ทำการและคุก ต่อมาใช้เป็นอาคารเรียนของนักโทษ มีชื่อว่า โรงเรียนผู้ใหญ่นันทานุเคราะห์ ลักษณะเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน สูงสองชั้น แบบศิลปะตะวันตก ในปี พ.ศ. 2546 เนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราช-สุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระชนมายุ 48 ชันษา ทางเรือนจำได้ทำการซ่อมแซมและปรับปรุงอาคารให้เป็นห้องสมุดและพิพิธภัณฑ์

สภาพปัจจุบัน อาคารเพิ่งได้รับการซ่อมแซมและปรับปรุง จึงมีสภาพดี

4.1.4.2 ศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม โบราณสถาน อาคาร และสิ่งก่อสร้างซึ่งอยู่นอกแนวเขตกำแพงเมือง และคูเมืองเขตเมืองน่าน

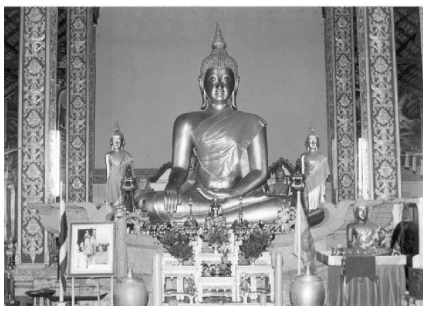
1) **วัดสวนตาล**

ภาพที่ 4.39 **วิหารวัดสวนตาล**

ภาพที่ 4.40 **เจดีย์วัดสวนตาล**

ภาพที่ 4.41 **พระพุทธรูปพระเจ้าทองทิพย์**

ที่ตั้ง ถนนมหายศ ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

สถานภาพทางกฎหมาย ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2487 ประกาศขอบเขตโบราณสถาน เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2523 ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 15 ไร่ 3 งาน

ความสำคัญ วัดนี้สร้างเมื่อ พ.ศ.1993 เป็นวัดที่ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองน่านด้านทิศเหนือ ในบริเวณที่เป็นสวนตาลหลวงซึ่งเป็นที่มาของชื่อวัด องค์เจดีย์หลังวิหารนั้นเดิมเป็นทรงพุ่มข้าวบิณฑ์แบบสุโขทัย ต่อมาพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ ผู้ครองนครน่านโปรดเกล้าฯ ให้บูรณะขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2457 ได้แก้ไขรูปทรงเป็นเจดีย์ยอดปรางค์ดังปัจจุบัน ภายในวิหารเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์สำคัญคือ พระเจ้าทองทิพย์ที่ชาวน่านให้ความเคารพนับถือเป็นพระคู่บ้านคู่เมือง พระเจ้าทองทิพย์เป็นพระพุทธรูปทองสำริดปางมารวิชัยองค์ใหญ่ ซึ่งพระเจ้าติโลกราชแห่งนครเชียงใหม่โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นในปี พ.ศ.1993 เพื่อแสดงถึงชัยชนะที่พระองค์สามารถยึดน่านไว้ในพระราชอำนาจได้

อาคาร สิ่งก่อสร้าง และงานศิลปกรรมที่สำคัญ ได้แก่ วิหาร เจดีย์ และพระพุทธรูปพระเจ้าทองทิพย์

สภาพปัจจุบัน เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งว่า พระเจ้าทองทิพย์ พระประธานที่ศักดิ์สิทธิ์ และทรงความงาม ความมีคุณค่าของศิลปะเชียงแสนที่หาชมที่ไหนไม่ได้อีกแล้วนั้น พระพักตร์ได้ถูกปรับเปลี่ยนให้มีรูปลักษณะคล้ายกับพระพุทธชินราช พระนาภีที่พองนูนก็ถูกเจียออกไปเพียงเพื่อต้องการผงทองสัมฤทธิ์ ผสมกับการหล่อพระเจ้าทองทิพย์จำลองเพื่อให้บูชา หาทุนบูรณปฏิสังขรณ์พระวิหารขึ้นใหม่จากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์และการตัดสินใจของกลุ่มคนเพียงไม่กี่คนนั้น ได้ทำลายประวัติศาสตร์ และความมีคุณค่าทางศิลปะชั้นสูงของล้านนาซึ่งมีอายุกว่า 500 ปี ลงไปอย่างไม่มีวันเรียกร้องกลับคืนมาได้ นับเป็นการสูญเสียทางด้านโบราณวัตถุและประวัติศาสตร์ศิลป์ครั้งใหญ่ของเมืองน่านอีกครั้งหนึ่ง

2) **วัดพญาวัด**

ภาพที่ 4.42 **วิหารวัดพญาวัด**

ภาพที่ 4.43 **เจดีย์สี่เหลี่ยม มีลายปูนปั้นรูปพญานาคประกับซุ้มจรนัม**

ที่ตั้ง บ้านดู่ใต้ หมู่ 6 ตำบลดู่ใต้ อำเภอเมืองน่าน

สถานภาพทางกฎหมาย ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2487 ประกาศกำหนดขอบเขต เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2523 ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 2 ไร่ 10 ตารางวา

ความสำคัญ วัดนี้ไม่มีบันทึกประวัติการสร้างที่แน่นอน แต่จากบริเวณที่ตั้งของวัดและลักษณะของเจดีย์ คาดว่าเจดีย์พญาวัดน่าจะสร้างในสมัยต้น ๆ ของเมืองน่าน คือ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 19-20 ลักษณะเป็นเจดีย์ทรงสี่เหลี่ยม ส่วนฐานทำเป็นฐานหน้ากระดานสี่เหลี่ยมซ้อนกัน 4 ชั้น มีชั้นบัวหงายคั่นฐานบัวแก้วย่อเก็จ ถัดขึ้นไปเป็นชั้นสี่เหลี่ยมเรียงซ้อนลดหลั่นกัน 5 ชั้น แต่ละชั้นจะมีซุ้มจรนัมก่อรูปเป็นวงโค้ง มีลายปูนปั้นเป็นรูปพญานาคประดับกับวงโค้งจรนัม เสียดายที่ปัจจุบันแทบจะไม่หลงเหลือให้เห็น ภายในซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นประทับยืนด้านละ 15 องค์ รวม 4 ด้าน 60 องค์ สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลมาจากเจดีย์กู่กุด ศิลปกรรมแบบหริภุญชัย นับได้ว่าเป็นเจดีย์รุ่นเก่าแบบหนึ่งที่มีความสำคัญเกี่ยวกับเมืองน่านในสมัยต้น เชื่อว่าเจดีย์แห่งนี้มีการก่อสร้างเพิ่มเติมและปฏิสังขรณ์หลายครั้ง เพราะส่วนฐานขยายสูงขึ้นโดยเพิ่มหน้ากระดานสี่เหลี่ยม และฐานบัวลูกแก้ว เข้ามารองรับชั้นซุ้มจรนัม ส่วนวงโค้งยอดซุ้มคงได้รับอิทธิพลมาจากเจดีย์ทรงเรือนธาตุศิลปะล้านนา ที่สร้างขึ้นระหว่างพุทธศตวรรษที่ 21 (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดน่าน 2539 : 3-4) และรูปลักษณ์ของเจดีย์ประเภทนี้หลงเหลือให้เห็นน้อยมากในภาคเหนือ จึงมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการศึกษาในด้านศิลปกรรมและโบราณคดี

อาคาร สิ่งก่อสร้าง และงานศิลปกรรมที่สำคัญ ได้แก่ เจดีย์ และวิหาร

สภาพปัจจุบัน ฐานขององค์เจดีย์ทรุดเอนไปทางทิศเหนือ เป็นที่น่ายินดีว่ากรมศิลปากรได้ทำการอนุรักษ์องค์พระเจดีย์ด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้มีความแข็งแรงมั่นคงยิ่งขึ้น ตัวองค์พระเจดีย์ถูกล้อมรอบด้วยสนามหญ้า และพื้นที่ว่างพอสมควรจึงทำให้การก่อสร้างอาคารสมัยใหม่ เช่น กุฏิสงฆ์ อาคารหรือหอพระนางจามเทวี และตัววิหารด้านหน้าไม่ส่งผลกระทบต่อตัวโบราณสถานมากนัก

การจัดภูมิทัศน์ภายในบริเวณวัดอยู่ในเกณฑ์ดี และกำลังได้รับการพัฒนา ในอนาคตอันใกล้เมื่องานแล้วเสร็จจะช่วยส่งเสริมภูมิทัศน์ให้มีความสวยงามมากขึ้น

ภาพที่ 4.44 พระธาตุ วัดพระธาตุเขาน้อย

3) **วัดพระธาตุเขาน้อย**

ที่ตั้ง หมู่ที่ 4 ตำบลดู่ใต้ อำเภอเมืองน่าน

สถานภาพทางกฎหมาย ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2487 ประกาศขอบเขต เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2523 ที่ดินของวัดมีเนื้อที่ 65 ไร่ 2 งาน 59 ตารางวา

ความสำคัญ วัดนี้มีประวัติเกี่ยวพันถึงพญาภูเข่ง เจ้าผู้ครองนครน่าน (พ.ศ.1950-1960) ว่าได้สร้างเจดีย์ขึ้นใหม่องค์หนึ่งบนเขาน้อย ต่อมาสมัยพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ เจ้าผู้ครองนครน่าน (พ.ศ. 2436-2461) ได้บูรณปฏิสังขรณ์ทั้งพระธาตุเจดีย์และพระวิหารหลวง ใช้เวลาถึง 7 ปี จึงแล้วเสร็จ โดยโปรดให้เจ้าไชยสงครามเป็นพนักงานต่างพระองค์และว่าจ้างหม่องยิง ช่างชาวพม่าเป็นผู้ก่อสร้าง เริ่มสร้าง พ.ศ.2447 แล้วเสร็จ พ.ศ.2454 วัดแห่งนี้เป็นที่เคารพนับถือของชาวเมืองน่านเป็นอย่างยิ่ง ได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากคณะศรัทธาของวัดพระธาตุเขาน้อยและประชาชนในจังหวัดน่านจนถึงปัจจุบัน

อาคาร สิ่งก่อสร้าง และงานศิลปกรรมที่สำคัญ ได้แก่ พระธาตุเจดีย์

สภาพปัจจุบัน ตัวเจดีย์และพระวิหาร อยู่ในสภาพที่ดีเนื่องจากได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์เอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ ประกอบกับตั้งอยู่บนภูเขาซึ่งมีสภาพแวดล้อมของตัวศิลปกรรมอยู่ในเกณฑ์ดี แม้ว่าจะมีกุฏิสงฆ์และศาลาที่พักเพื่อชมทิวทัศน์ของตัวเมืองน่าน เป็นศิลปกรรมสมัยใหม่ก็ไม่ส่งผลกระทบต่อตัวศิลปกรรมมากนัก เพียงแต่บริเวณเชิงบันไดนาคทางขึ้นด้านหน้า มีการก่อสร้างอาคารแบบจีน ไม่ว่าจะเป็นเก๋งจีน ศาลเจ้าแม่กวนอิน ฯลฯ จึงทำให้สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมด้านหน้าสูญเสียความสง่างามและทำให้ระบบนิเวศน์ของวัดแห่งนี้สูญเสียไปบางส่วน

4) วัดพระธาตุแช่แห้ง

ภาพที่ 4.45 **วิหารหลวง มีนาคกระหวัดบนสันหลังคา**

ภาพที่ 4.46 **พระธาตุแช่แห้ง**

ภาพที่ 4.47 **การจัดสภาพภูมิทัศน์บริเวณบันไดนาค**

ที่ตั้ง บ้านหนองเต่า ตำบลม่วงตึ๊ด กิ่งอำเภอภูเพียง

สถานภาพทางกฎหมาย ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน เมื่อ 24 ตุลาคม 2487 และประกาศขอบเขตโบราณสถานเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2523 ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 82 ไร่ 3 งาน 73/10 ตารางวา

ความสำคัญ วัดนี้มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 18 สมัยพระยาการเมืองครองเมืองน่าน (พ.ศ.1896-พ.ศ.1906) ต่อมาเมื่อพระเจ้าติโลกราชยึดเมืองน่านได้เมื่อ พ.ศ.1992 วัดแห่งนี้ก็ได้รับการทำนุบำรุงต่อมาจนถึงปัจจุบัน องค์พระธาตุแช่แห้งเป็นปูชนียสถานที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพนับถือของชาวจังหวัดน่านและจังหวัดใกล้เคียง สถาปัตยกรรมต่าง ๆ ภายในวัดแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานคติความเชื่อทางพุทธปรัชญาไว้อย่างกลมกลืน จึงเป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญทั้งในด้านแบบแผนศิลปกรรมและหลักฐานทางโบราณคดี

อาคาร สิ่งก่อสร้าง และงานศิลปกรรมที่สำคัญ ได้แก่ พระธาตุ และวิหารหลวง

สภาพปัจจุบัน ภายในบริเวณวัดมีพื้นที่กว้างขวางเนื่องจากตั้งอยู่บนเนินภูเพียง มีความสูงขนาดพอสมควรจึงทำให้โบราณสถานแห่งนี้มีความสง่างามน่าเลื่อมใสศรัทธา ประกอบกับมีสวนรุกขชาติขนาบอยู่ทั้งด้านข้างและด้านหลัง สร้างความร่มรื่นและความรู้สึกสงบเยือกเย็นให้แก่ผู้มาเยือน การจัดภูมิทัศน์บริเวณหน้าวัดได้รับการดูแลจากกรมโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดน่าน อาคารร้านค้าได้รับการพัฒนารูปแบบที่ดีขึ้น มีความเป็นระเบียบสวยงาม และความลงตัวของการจัดผัง บริเวณอาคารที่เป็นเขตกุฏิสงฆ์ซึ่งเป็นอาคารสมัยใหม่ชั้นเดียวอยู่นอกเขตศาลารายและพระวิหารหลวง จึงไม่ทำให้สภาพแวดล้อมเสียหายมากนัก อย่างไรก็ตาม การวางสายไฟฟ้าเพื่อให้แสงสว่างบริเวณวัดยังอยู่ในตำแหน่งที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะการจัดวางตำแหน่งของเสาที่ติดตั้งหม้อแปลงไฟฟ้า รวมทั้งอาคารหอระฆังที่สร้างด้วยรูปทรงสมัยใหม่มีความขัดแย้งกับศาลารายโบราณ และมีความสูงปิดบังทัศนียภาพก่อให้เกิดภาพที่ไม่น่าชม และมีการเดินสายไฟฟ้าติดกับกำแพงศาลาราย ซึ่งถือว่าเป็นการทำลายตัวสถาปัตยกรรมโดยตรง

5) **วัดท่าล้อ**

ภาพที่ 4.48 **วิหารวัดท่าล้อ**

ภาพที่ 4.49 **เจดีย์ทรงน้ำเต้าวัดท่าล้อ**

ที่ตั้ง เลขที่ 68 บ้านท่าล้อ หมู่ 1 ตำบลฝายแก้ว กิ่งอำเภอภูเพียง

สถานภาพทางกฎหมาย ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อ 24 ตุลาคม พ.ศ.2487 ประกาศกำหนดขอบเขตเมื่อ 14 ตุลาคม พ.ศ.2523 ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 5 ไร่ 72 ตารางวา

ความสำคัญ สร้างเมื่อ พ.ศ.1890 พระวิหารเป็นแบบโบราณ หลังคามุงด้วยไม้แป้นเกล็ด มีคุณค่าในการศึกษาการวางโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของช่างท้องถิ่น

อาคาร สิ่งก่อสร้าง และงานศิลปกรรมที่สำคัญ ได้แก่ พระวิหาร และเจดีย์ทรงน้ำเต้า

สภาพปัจจุบัน อยู่ในสภาพทรุดโทรมทั้งพระวิหารและอุโบสถ ขาดการเอาใจใส่ดูแลเท่าที่ควร สภาพแวดล้อมทางศิลปกรรมจัดอยู่ในขั้นดี สามารถปรับภูมิทัศน์ได้ง่าย สมควรได้รับการอนุรักษ์เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสถาปัตยกรรมท้องถิ่นสืบไป

6) **วัดมหาโพธิ์**

ภาพที่ 4.50 **วัดมหาโพธิ์**

ที่ตั้ง เลขที่ 2 บ้านมหาโพธิ์ ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

สถานภาพทางกฎหมาย สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 5 ไร่ 3 งาน 94 ตารางวา

ความสำคัญ วัดมหาโพธิ์สร้างเมื่อ พ.ศ. 2217 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาวันที่ 21 ธันวาคม 2522 เขตวิสุงคามสีมากว้าง 15 เมตร ยาว 25 เมตร เป็นศูนย์กลางของชุมชนดงพระเนตร

สภาพปัจจุบัน ได้รับการดูแลรักษาอย่างดี

7) แนวคูเมืองกำแพงเมืองเวียงวัดพญาวัด

ภาพที่ 4.51 แนวคูเมือง - กำแพงเมืองบริเวณเวียงวัดพญาวัด

ที่ตั้ง บ้านดู่ใต้ หมู่ 6 ตำบลดู่ใต้ อำเภอเมืองน่าน

สถานภาพทางกฎหมาย ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อ 14 ตุลาคม พ.ศ.2523 และประกาศเป็นเขตที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ตามผังเมืองรวมจังหวัดน่าน พ.ศ.2543

ความสำคัญ เวียงวัดพญาวัดสันนิษฐานว่าอาจสร้างพร้อมหรือก่อนสร้างเมืองน่าน เมื่อ พ.ศ.1911 หรืออาจเป็นเมืองในสมัยหลังสงคราม ที่ลดขนาดเมืองลงเนื่องจากผู้คนอพยพออกไป ตัวเมืองมีคูน้ำ 3 ด้าน ส่วนด้านตะวันออกเป็นลำน้ำน่าน มีคันดิน 4 ด้าน ทั้งคูน้ำและคันดินคดโค้งไปตามสภาพภูมิประเทศ

สภาพปัจจุบัน ปรากฏร่องรอยแนวคูเมืองและกำแพงเมืองเหลืออยู่ทางด้านทิศตะวันตกของวัดพญาวัด คูเมืองด้านเหนือจนจรดลำน้ำน่าน และกำแพงเมืองด้านทิศใต้ สภาพกำแพงมีลักษณะเป็นเนินดินลาดลงไปยังแนวคูซึ่งมีต้นไม้ขึ้นปกคลุม และบางช่วงมีอาคารปลูกสร้างรุกล้ำ

8) แนวคูเมืองเวียงดงพระเนตร

ภาพที่ 4.52 **แนวคูเมือง-กำแพงเมืองบริเวณเวียงดงพระเนตร**

ที่ตั้ง บ้านมหาโพธิ์ ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

ความสำคัญ ใน พ.ศ.2362 พระยาสุมนเทวราช เจ้าผู้ครองนครน่าน ให้ย้ายเมืองมาสร้าง *เวียงดงพระเนตร* ขึ้น เนื่องจากเมืองน่านถูกน้ำท่วม และอยู่ที่เมืองนี้เป็นเวลา 36 ปี จึงย้ายกลับไปที่เมืองน่านเดิม ตัวเมืองมีการสร้างคูเมืองและกำแพงเมืองโดยรอบทั้ง 4 ด้าน เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตลอดจนสร้างประตูเมือง และวัดวาอารามภายในเขตกำแพงเมือง

สภาพปัจจุบัน ปรากฏร่องรอยแนวคูเมืองเหลืออยู่ทางด้านทิศใต้และทิศตะวันตก บางช่วงมีลักษณะเหมือนคูระบายน้ำ บางช่วงมีต้นไม้ขึ้นปกคลุม และบางช่วงมีอาคารปลูกสร้างรุกล้ำ ส่วนกำแพงเมือง ไม่หลงเหลือสภาพแล้ว

4.1.5 การวิเคราะห์และประเมินศักยภาพโบราณสถานและสถานที่สำคัญ

การประเมินคุณค่าความสำคัญของสถาปัตยกรรมในพื้นที่ศึกษา เพื่อแยกระดับความสำคัญของกลุ่มสถาปัตยกรรมในบริเวณพื้นที่ พิจารณาประกอบกับเนื้อหาส่วนอื่น ๆ ให้ได้พื้นที่ที่มีความเข้มข้นในการควบคุมและการเร่งรัดดำเนินการในขั้นตอนที่แตกต่างกัน โดยแยกแยะหัวข้อในการพิจารณาในด้านต่าง ๆ คือ

1) คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์
2) คุณค่าด้านอายุ
3) คุณค่าด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม
4) คุณค่าทางด้านองค์ประกอบของเมือง
5) คุณค่าทางด้านสภาพอาคารโบราณสถาน

1) คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์

เป็นการพิจารณาคุณค่าของสถาปัตยกรรมดังกล่าว ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญหรือบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ของเมือง เช่น การบูรณะโดยพระมหากษัตริย์ หรือขุนนาง หรือเป็นหลักฐานแสดงวิวัฒนาการของเมืองเป็นต้น หากเกี่ยวข้องมากก็ได้รับค่าคะแนนมากตามลำดับ โดยมีค่าคะแนนสูงสุด 3 คะแนน

2) คุณค่าด้านอายุ

เป็นการพิจารณาคุณค่าโบราณสถานและสถานที่สำคัญนั้น ๆ ว่ามีอายุเก่าแก่มากน้อยเพียงใด โดยหากสถาปัตยกรรมตั้งอยู่เป็นกลุ่มเป็นบริเวณก็จะคำนึงถึงโบราณสถาน และสถานที่ที่เก่าแก่ที่สุดในกลุ่มบริเวณนั้น ซึ่งถ้ามีอายุมากก็จะมีคุณค่ามากตาม การกำหนดคะแนนจะแบ่งช่วงตามช่วงสมัยของประวัติศาสตร์ ดังนี้

2.1)	ช่วงสมัยสุโขทัย	3	คะแนน
2.2)	ช่วงสมัยอยุธยา	2	คะแนน
2.3)	ช่วงสมัยธนบุรีถึงรัตนโกสินทร์ตอนกลาง (สมเด็จพระเจ้าตากสิน – รัชกาลที่ 6)	1.5	คะแนน
2.4)	ช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ปัจจุบัน (รัชกาลที่ 7 – รัชกาลปัจจุบัน)	1	คะแนน

3) คุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม

เป็นการพิจารณาคุณค่าโบราณสถานและสถานที่สำคัญนั้น ๆ มีลักษณะรูปทรงทางสถาปัตยกรรม การประดับตกแต่งอาคารด้วยลวดลายปูนปั้นและการแกะสลักไม้ การประดับกระจกสี หรือมีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่งดงามเป็นเอกลักษณ์ของโบราณสถานนั้น เป็นลักษณะเฉพาะทาง

สถาปัตยกรรมของพื้นที่นั้น ๆ ที่หาไม่ได้ในพื้นที่อื่นในระดับชาติ หรือมีลักษณะโครงสร้าง การก่อสร้างเฉพาะอย่างพิเศษ ซึ่งจะได้รับค่าคะแนนมากน้อยตามลำดับ โดยให้ค่าคะแนนสูงสุด 3 คะแนน

4) คุณค่าด้านองค์ประกอบของเมือง

เป็นการประเมินคุณค่าทางด้านที่ตั้ง โดยถือว่าตัวสถาปัตยกรรมหรือกลุ่มสถาปัตยกรรม นั้น ๆ มีความสัมพันธ์ต่อส่วนอื่น ๆ ของเมืองมากน้อยไม่เท่ากัน เช่น ลักษณะของการเป็นที่หมายตา ในระดับต่าง ๆ จากระดับเมืองถึงระดับบริเวณ เป็นต้น การพิจารณาดังกล่าวต้องสัมพันธ์กับเส้นทางสัญจรหลักและรองในปัจจุบันของเมืองเก่าน่านด้วย หรืออาจเป็นโบราณสถานที่เป็นองค์ประกอบสำคัญส่วนหนึ่งของถนนหลัก หรือทำให้เห็นร่องรอยรูปแบบผังเมืองเก่า หรือแสดงถึงการใช้พื้นที่ ขนาดสัดส่วนที่ว่างเฉพาะอย่างภายในเมืองเก่า เป็นต้น ให้ค่าคะแนนของโบราณสถานหรือสถานที่สำคัญมากน้อยตามลักษณะสำคัญข้างต้น ค่าคะแนนสูงสุดเท่ากับ 3 คะแนน

5) คุณค่าทางด้านสภาพอาคารโบราณสถาน

เป็นการพิจารณาคุณค่าของสภาพอาคารโบราณสถานและสถานที่สำคัญ การดูแลรักษาความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย มั่นคงแข็งแรง การประดับประดาตกแต่งยังคงความงดงามและมีคุณค่า หรืออาจเป็นการดัดแปลงทางกายภาพที่ยังคงรูปแบบดั้งเดิมอยู่ในปริมาณมากพอสมควร และอยู่ในสภาพที่ดีจะได้รับค่าคะแนนมากน้อยตามลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏ โดยมีค่าคะแนนสูงสุดเท่ากับ 3 คะแนน

การพิจารณาโบราณสถานที่สำคัญที่จะทำการประเมินนี้ จะเน้นโบราณสถานในบริเวณพื้นที่ 3 เมือง และบริเวณที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างเมืองทั้ง 3 แห่ง โดยเน้นแหล่งโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลและประเมินศักยภาพแล้ว จะนำเสนอในรูปแบบตารางเพื่อดูศักยภาพด้านต่าง ๆ โดยมีการกำหนดค่าน้ำหนักของคุณค่าด้านต่าง ๆ นำมาคูณกับค่าศักยภาพด้านต่าง ๆ ค่าน้ำหนักที่กำหนดให้น้ำหนักต่างกันดังนี้

1) ด้านประวัติศาสตร์ให้ค่าน้ำหนักมากที่สุด = 5
2) ด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมรองลงมา = 4
3) ด้านสภาพอาคารทางประวัติศาสตร์ = 3
4) ด้านองค์ประกอบของเมือง = 2
5) ด้านอายุ = 1

ค่าคะแนนศักยภาพที่ได้แบ่งเป็น 3 กลุ่ม

- โบราณสถานหรือสถานที่มีศักยภาพสูง มีค่าคะแนน 45 - 35
- โบราณสถานหรือสถานที่ที่มีศักยภาพปานกลาง มีค่าคะแนน 34 - 25
- โบราณสถานหรือสถานที่มีศักยภาพต่ำ มีค่าคะแนน 24 - 0

ผลรวมค่าคะแนนและศักยภาพที่ได้ เพื่อจะนำมาพิจารณาคัดเลือกพื้นที่เมืองเก่าน่านซึ่งมีโบราณสถานหรือสถานที่สำคัญในการศึกษา และกำหนดแผนแม่บทและผังแม่บทในการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน

ตารางที่ 4.1 ประเมินศักยภาพโบราณสถานและสถานที่สำคัญในพื้นที่ศึกษา

ลำดับที่	สถานที่	คุณค่าด้านต่าง ๆ										คะแนน	ศักยภาพ
		1. ประวัติศาสตร์		2. อายุ		3. สถาปัตย์ฯ		4. องค์ประกอบเมือง		5. สภาพอาคาร			
	ค่าน้ำหนัก	5		1		4		2		3			
1.	<u>เวียงพระธาตุแช่แห้ง</u>												
	วัดพระธาตุแช่แห้ง*	3	15	3	3	3	12	3	6	3	9	45	สูง
2.	<u>เมืองน่าน</u>												
	วัดพระธาตุช้างค้ำ-วรวิหาร*	3	15	3	3	3	12	3	6	3	9	45	สูง
	วัดภูมินทร์*	3	15	2	2	3	12	3	6	3	9	44	สูง
	วัดพญาวัด*	3	15	2	2	3	12	3	6	3	9	44	สูง
	วัดกู่คำ*	3	15	3	3	3	12	3	6	3	9	45	สูง
	วัดหัวข่วง*	3	15	2	2	3	12	3	6	3	9	44	สูง
	วัดพญาภู*	3	15	3	3	3	12	3	6	2	6	42	สูง
	กำแพงเมืองน่าน*	3	15	2	2	2	8	3	6	2	6	37	สูง
	พิพิธภัณฑสถาน-แห่งชาติน่าน (หอคำ)	2	10	1.5	1.5	3	12	3	6	3	9	38.5	สูง
	คุ้มเจ้าราชบุตร	2	10	1.5	1.5	3	12	3	6	1	3	28	ปานกลาง

ตารางที่ 4.1 (ต่อ) ประเมินศักยภาพโบราณสถานและสถานที่สำคัญในพื้นที่ศึกษา

ลำดับที่	สถานที่	คุณค่าด้านต่าง ๆ										คะแนน	ศักยภาพ
		1. ประวัติศาสตร์		2. อายุ		3. สถาปัตย์ฯ		4. องค์ประกอบเมือง		5. สภาพอาคาร			
	ค่าน้ำหนัก	5		1		4		2		3			
	วัดอภัย	2	10	1	1	1	4	2	4	3	9	28	ปานกลาง
	วัดศรีพันต้น	3	15	1.5	1.5	1	4	3	6	2	6	32.5	ปานกลาง
	วัดไผ่เหลือง	1	5	1	1	1	4	3	6	3	9	25	ปานกลาง
	วัดมงคล	1	5	1	1	1	4	3	6	2	6	22	ต่ำ
	วัดมณเฑียร	1	5	1	1	2	8	1	2	2	6	22	ต่ำ
	วัดมิ่งเมือง	3	15	1.5	1.5	2	8	3	6	2	6	36.5	สูง
	กำแพงเมืองคูเมือง-เวียงวัดพญาวัด	3	15	2	2	1	4	3	6	2	6	33	ปานกลาง
3.	<u>เวียงดงพระเนตร (วัดมหาโพธิ์)</u>												
	วัดมหาโพธิ์	3	15	1.5	1.5	2	8	2	4	2	6	34.5	ปานกลาง
4.	<u>บริเวณติดต่อระหว่าง 3 พื้นที่</u>												
	วัดพระธาตุเขาน้อย*	3	15	2	2	3	12	3	6	3	9	44	สูง
	วัดท่าล้อ*	2	10	1.5	1.5	2	8	1	2	2	6	27.5	ปานกลาง
	วัดสวนตาล*	3	15	2	2	3	12	3	6	3	9	44	สูง

จากผลการประเมินศักยภาพโบราณสถานและสถานที่สำคัญตามตารางที่ 4.1 สรุปได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 โบราณสถานหรือสถานที่ที่มีศักยภาพสูง

1. ***เวียงพระธาตุแช่แห้ง***

   วัดพระธาตุแช่แห้งวรวิหาร

2. ***เมืองน่าน***

   วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร วัดภูมินทร์ วัดพญาวัด วัดกู่คำ วัดหัวข่วง วัดพญาภู วัดมิ่งเมือง กำแพงเมืองน่าน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน (หอคำ)

3. ***บริเวณติดต่อระหว่าง 3 พื้นที่***

   วัดพระธาตุเขาน้อย วัดสวนตาล

กลุ่มที่ 2 โบราณสถานหรือสถานที่ที่มีศักยภาพปานกลาง

1. ***เมืองน่าน***

   คุ้มเจ้าราชบุตร วัดอภัย วัดศรีพันต้น วัดไผ่เหลือง คูเมืองกำแพงเมืองเวียงวัดพญาวัด

2. ***เวียงดงพระเนตร***

   วัดมหาโพธิ์

3. ***บริเวณติดต่อระหว่าง 3 พื้นที่***

   วัดท่าล้อ

กลุ่มที่ 3 โบราณสถานหรือสถานที่ที่มีศักยภาพต่ำ

1. ***เมืองน่าน***

   วัดมงคล วัดมณเฑียร

4.2 การพิจารณาพื้นที่เมืองเก่าเพื่อประกอบการจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บท

4.2.1 เกณฑ์การพิจารณาเพื่อกำหนดขอบเขต "เมืองเก่า"

4.2.1.1 คุณลักษณะเด่นของเมือง และสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงสิ่งที่มีอยู่เฉพาะในพื้นที่ และยังคงเป็นของแท้และดั้งเดิมของบริเวณแวดล้อม

จากผลการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพโบราณสถานและสถานที่สำคัญในบริเวณเมืองเก่าน่านทั้ง 3 เมืองได้เป็น

1) **เวียงพระธาตุแช่แห้ง** ยังคงมีวัดพระธาตุแช่แห้งเป็นแหล่งศิลปกรรมเพียงแห่งเดียว โดยองค์พระธาตุแช่แห้งเป็นโบราณสถานที่สำคัญของพื้นที่

2) **เมืองน่าน** ยังปรากฏลักษณะดั้งเดิมของพื้นที่อยู่มาก มีโบราณสถานและแหล่งศิลปกรรมที่มีศักยภาพสูงเกาะกลุ่มกัน และครอบคลุมพื้นที่ในเขตกลางใจเมืองน่าน และยังมีแนวกำแพงที่ปรากฏอยู่บางส่วน

3) **เวียงดงพระเนตร** พื้นที่ส่วนใหญ่ของเมืองคงเหลือร่องรอยคูเมืองเป็นลักษณะคูน้ำอยู่บางส่วน ทำให้คุณลักษณะดั้งเดิมของความเป็นเมืองเก่าขาดความชัดเจน และมีโบราณสถาน (ศักยภาพปานกลาง) เพียงแห่งเดียวเท่านั้นคือ "วัดมหาโพธิ์"

4.2.1.2 ความหมายของ "เมืองเก่า" ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2546

จากเกณฑ์ข้างต้นพบว่าบริเวณที่ยังคงมีลักษณะของ "เมืองเก่า" ที่ยังคงมีลักษณะเด่นและมีคุณค่า ตามความหมายของ "เมืองเก่า" ที่ชัดเจนมี 2 เมืองคือ

1) **เวียงพระธาตุแช่แห้ง** (เมืองน่านสมัยประวัติศาสตร์ครั้งที่ 1) ซึ่งสอดคล้องกับ "เมืองเก่า" ข้อ (3) **เมืองหรือบริเวณของเมืองที่เคยเป็นตัวเมืองดั้งเดิมในสมัยหนึ่งและยังคงมีลักษณะเด่นประกอบด้วยโบราณสถาน**

2) **เมืองน่าน** (เมืองน่านในสมัยประวัติศาสตร์ครั้งที่ 2 และครั้งที่ 4) ซึ่งสอดคล้องกับ "เมืองเก่า" ข้อ (4) **เมืองหรือบริเวณของเมืองซึ่งโดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือโดยอายุ หรือโดยลักษณะแห่งสถาปัตยกรรม มีคุณค่าในทางศิลปะ โบราณคดี หรือประวัติศาสตร์**

4.2.1.3 การยอมรับของประชาคมในพื้นที่

จังหวัดน่านและประชาคมจังหวัดน่าน ได้เห็นชอบให้ประกาศพื้นที่ "เมืองเก่าน่าน" ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2546 กำหนดไว้เป็น 2 พื้นที่ ดังนี้

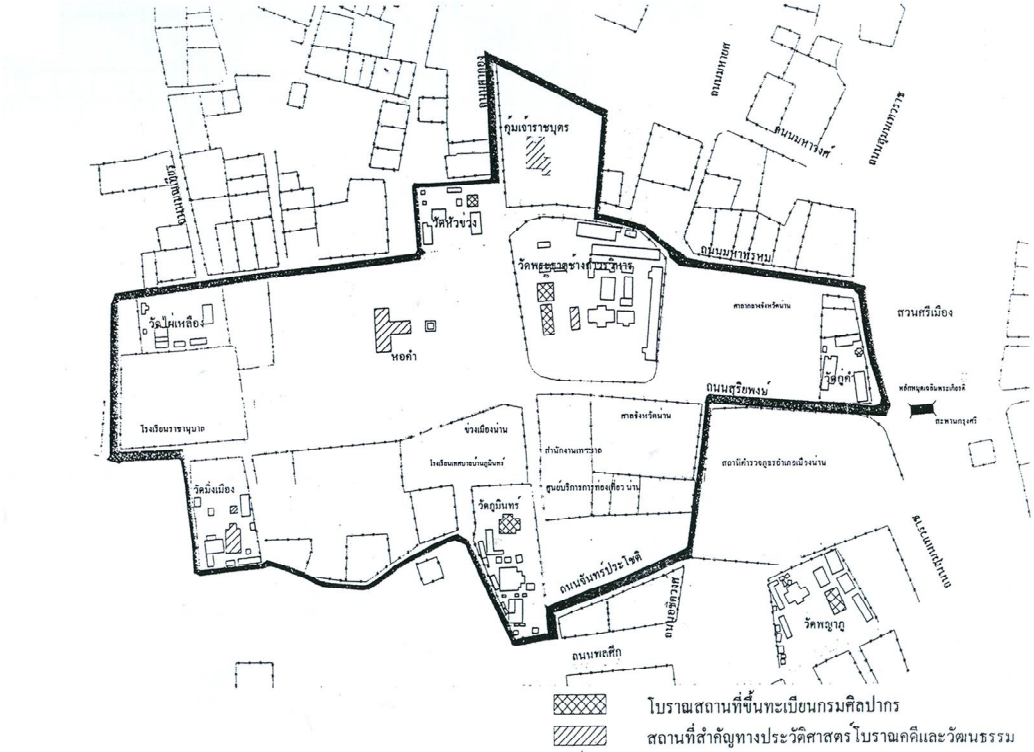
1) **เมืองน่าน**

เดิมจังหวัดน่านได้ประกาศกำหนดขอบเขตเมืองประวัติศาสตร์น่านชั้นในตามประกาศจังหวัดน่าน (หัวแหวนเมืองน่าน) ลงวันที่ 13 มกราคม พ.ศ.2546 ต่อมามติที่ประชุมสัมมนารับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ โครงการศึกษาและจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2547 เห็นชอบให้เปลี่ยนคำว่า**หัวแหวนเมืองน่าน**เป็น**ใจเมืองน่าน**[1] และกำหนดขอบเขตดังรายละเอียด (แผนที่ที่ 4.6)

> ***ด้านเหนือ เริ่มจากแนวกำแพงด้านหลังของคุ้มเจ้าราชบุตรลงมาตามแนวกำแพงด้านทิศตะวันออกจนจดถนนมหาพรหม ไปทางทิศตะวันออกจนจดสวนศรีเมือง ลงมาตามถนนสุมนเทวราชจนจดถนนสุริยพงษ์บริเวณสะพานกรุงศรี ไปทางทิศตะวันตกตามถนนสุริยพงษ์จนบรรจบถนนอชิตวงศ์ ลงมาทางทิศใต้ จนจดถนนจันทร์ประโชติ ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้จนจดถนนผากอง ลงมาทางทิศใต้จดแนวกำแพงวัดภูมินทร์ ไปทางทิศตะวันตกและขึ้นไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือไปจนจดด้านใต้ถนนของวัดมิ่งเมือง สุดแนวกำแพงวัดมิ่งเมืองด้านใต้ ขึ้นไปทางทิศเหนือจนจดถนนสุริยพงษ์ไปทางทิศตะวันตกจนบรรจบถนนอริยวงศ์บริเวณสี่แยกโรงเรียนราชานุบาล ขึ้นไปทางทิศเหนือตามถนนอริยวงศ์บรรจบถนนมหาพรหม ไปทางทิศตะวันออกจนถึงกำแพงวัดหัวข่วง ขึ้นไปทางทิศเหนือตามแนวกำแพงวัดหัวข่วงด้านตะวันตก จนจดแนวกำแพงวัดหัวข่วงด้านเหนือ ไปทางตะวันออกตามแนวกำแพงวัดหัวข่วงจน***

[1] ใจเมืองน่านใช้คำภาษาอังกฤษว่า Heart of the city

บรรจบถนนผากอง ขึ้นไปทางทิศเหนือตามแนวกำแพงคุ้มเจ้าราชบุตรจนบรรจบแนวกำแพงคุ้มเจ้าราชบุตรด้านเหนือ

แผนที่ที่ 4.6 แผนที่แนบท้ายประกาศจังหวัดน่าน เรื่อง กำหนดขอบเขตเมืองประวัติศาสตร์น่านชั้นใน

2) ***เวียงพระธาตุแช่แห้ง***

มติที่ประชุมสัมมนารับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ โครงการศึกษาและจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2547 เห็นชอบให้ประกาศ ***กำหนดเขตพื้นที่เวียงพระธาตุแช่แห้ง กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน*** เป็นพื้นที่เมืองเก่า

4.2.2 ขอบเขตพื้นที่ "เมืองเก่า"

ด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวมาตามข้อ 4.2.1 ข้างต้น จึงกำหนดขอบเขตพื้นที่ **"เมืองเก่า" ที่มีความสำคัญที่ต้องเร่งวางแผนอนุรักษ์และพัฒนา ตามโครงการศึกษาและจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน** เป็น 2 พื้นที่ ดังนี้

4.2.2.1 พื้นที่ใจเมืองน่าน คือ ***เมืองประวัติศาสตร์น่านชั้นใน*** เนื้อที่รวม 0.18 ตารางกิโลเมตร (แผนที่ที่ 4.7)

4.2.2.2 พื้นที่เวียงพระธาตุแช่แห้ง คือ พื้นที่ธรณีสงฆ์ของวัดพระธาตุแช่แห้ง เนื้อที่รวม 0.13 ตารางกิโลเมตร (แผนที่ที่ 4.8)

4.2.3 การกำหนดเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม "เมืองเก่า"

เพื่อให้สามารถควบคุมพื้นที่เมืองเก่าให้ได้ผลทางด้านการอนุรักษ์และพัฒนาในทิศทางที่เหมาะสม จำเป็นต้องกำหนดพื้นที่ขอบเขตการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอันได้แก่ พื้นที่โดยรอบพื้นที่เมืองเก่า เพื่อออกกฎกระทรวงในการกำหนดให้พื้นที่ขอบเขตฯ ดังกล่าวเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 43 และกำหนดมาตรการคุ้มครองตามมาตรา 44 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม[2] หมายถึง สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศรอบ ๆ ตัวศิลปกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่อง และมีความสัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อม และมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะเป็นสิ่งที่ส่งเสริมและรักษาคุณค่า ตลอดจนคุณภาพของศิลปกรรมให้ดำรงอยู่และมีความหมายยิ่งขึ้น ในทางกลับกันหากสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวเนื่องกับศิลปกรรมถูกทำลายหรือเสื่อมโทรมลงไป ย่อมส่งผลกระทบให้คุณภาพและคุณค่าของศิลปกรรมด้อยลงจนหมดความหมายในที่สุด และต้นเหตุที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่สำคัญ มีดังนี้

1. *วิกฤตการณ์การทางธรรมชาติ* อันเกิดจากสภาพดินฟ้าอากาศและภัยธรรมชาติต่าง ๆ
2. *การกระทำของมนุษย์* ซึ่งพอจำแนกออกได้ 2 ทาง ประกอบด้วย
   - **ทางตรง** เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดผลเสียหายโดยตรงต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและตัวศิลปกรรม
   - **ทางอ้อม** เป็นการกระทำที่ส่งผลกระทบทำให้สิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบขอบเขตของแหล่งศิลปกรรมเสื่อมโทรมและก่อให้เกิดมลทัศน์ (Visual Pollution) ไม่อยู่ในสภาพที่จะส่งเสริมคุณค่าและความสง่างามของแหล่งศิลปกรรมนั้นได้

ปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ มีประเด็นสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

1. *การใช้ที่ดิน* จากสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเมืองที่เติบโตอย่างรวดเร็ว ทำให้ที่ดินในเมืองมีราคาสูงขึ้น ประชากรหนาแน่น จึงทำให้มีการใช้ที่ดินอย่างขาดการคำนึงถึงการเว้นที่ว่าง โดยเฉพาะในบริเวณโดยรอบแหล่งศิลปกรรม
2. *การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและรูปแบบ* หากสังคมยอมรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาย่อมเกิดลักษณะที่เรียกว่า "การสูญหาย" ทางวัฒนธรรม (Cultural Loss) คือการเกิดวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้ามาแทนที่ของเก่า ซึ่งบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงรสนิยมในเรื่องรูปแบบเดิม (ของเก่า) ที่สังคมปัจจุบันคิดว่าล้าสมัยทำให้เกิดการ

[2] สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พิมพ์ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2541, หน้า 9-18

สร้างสิ่งแวดล้อมใหม่ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางด้านภูมิทัศน์ เป็นการทำลายแหล่งศิลปกรรมให้เสื่อมคุณค่าในที่สุด

3. *การขาดความสำนึกต่อส่วนรวม* ความเสียหายที่เกิดจากพฤติกรรมของมนุษย์ในกรณีนี้ เช่น การรื้อหรือนำอิฐ หรือหินจากซากปรักหักพังของโบราณสถานที่อยู่ใกล้เคียงไปสร้างหรือต่อเติมที่พักอาศัย หรือนำไปปูทางเดิน ใช้ส่วนของโบราณสถานเป็นที่อยู่อาศัยหรือพักสินค้า วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ หากปล่อยให้มีการใช้ประโยชน์ผิดประเภทเช่นนี้ต่อไป ตัวศิลปกรรมนั้นอาจพังทลายลงได้ และก่อให้เกิดทัศนอุจาดรกรุงรัง ทำลายสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมโดยสิ้นเชิง
4. *การพัฒนาทางด้านสาธารณูปโภค* การพัฒนาที่ขาดการวางแผนป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จะเป็นการทำลายตัวศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบได้
5. *ภาวะมลพิษ*
   ภาวะมลพิษที่เกิดทั้งในเมืองและชนบท มีผลทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเสื่อมโทรมได้

แนวคิดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (Cultural Heritage Conservation) คือ การควบคุมสภาพแวดล้อมที่อยู่โดยรอบแหล่งศิลปกรรมอย่างเหมาะสม มีระดับความเข้มงวดในการควบคุม โดยแบ่งเป็น

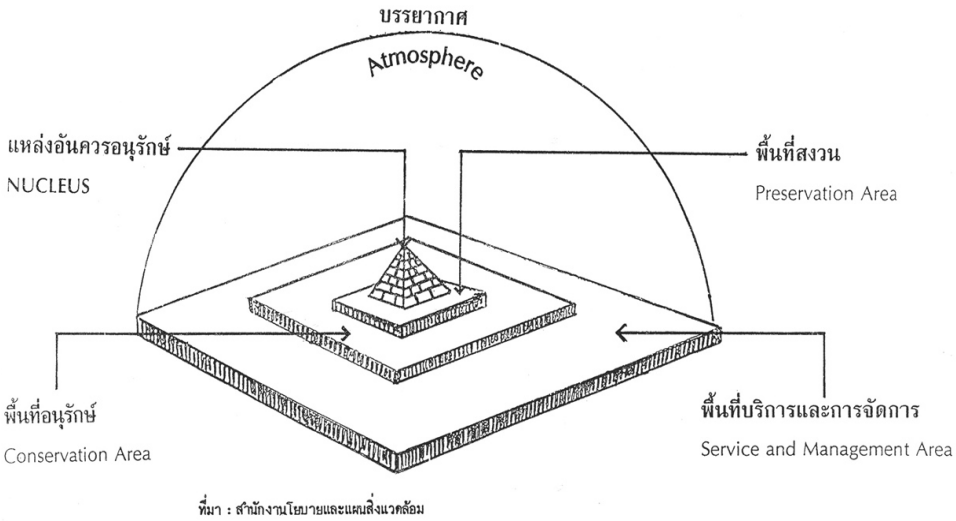
แหล่งศิลปกรรมอันควรอนุรักษ์ *(Nucleus)* หมายถึง ตัวศิลปกรรมซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องอนุรักษ์ไว้

บรรยากาศ *(Atmosphere)* หมายถึง ตัวศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมโดยรอบที่มีความสอดคล้อง ส่งเสริมซึ่งกันและกัน

พื้นที่สงวน *(Preservation Area)* หมายถึง พื้นที่ที่มีคุณค่ามากทางด้านวิชาการและมีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบทำให้ถูกทำลายได้ง่าย ในพื้นที่นี้ห้ามการกระทำใด ๆ ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพดั้งเดิมของศิลปกรรมโดยเด็ดขาด

พื้นที่อนุรักษ์ *(Conservation Area)* หมายถึง พื้นที่ใกล้เคียง หรือบริเวณโดยรอบตัวศิลปกรรม ซึ่งเมื่อพื้นที่นี้ถูกทำลายย่อมมีผลกระทบต่อการคงอยู่ของตัวศิลปกรรมด้วย ในบริเวณนี้ยินยอมให้ทำกิจกรรมได้บางประการ ที่ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่นี้มากนัก

พื้นที่บริการและการจัดการหรือพัฒนา *(Service and Management Area)* หมายถึง พื้นที่ข้างเคียงหรือโดยรอบแหล่งศิลปกรรมที่มีความเกี่ยวพันกับตัวศิลปกรรมน้อยมาก จึงยินยอมให้มีการพัฒนาได้ แต่ต้องอยู่ในความควบคุมของหน่วยงานรับผิดชอบว่า กิจกรรมที่จะเกิดขึ้นจะไม่ส่งผลกระทบให้เกิดการทำลายคุณค่าของศิลปกรรม

ภาพที่ 4.53 แสดงการกำหนดขอบเขตการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

สำหรับชุมชนเมืองเก่าน่านสามารถกำหนดพื้นที่สงวน พื้นที่อนุรักษ์ และพื้นที่บริการและการจัดการหรือพัฒนาตามแนวคิดข้างต้น โดยกำหนด**เขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม** ประกอบด้วย "**พื้นที่สงวน**" และ "**พื้นที่อนุรักษ์**" คณะผู้ศึกษาได้กำหนดเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมเมืองเก่าน่านทั้ง 2 พื้นที่ ดังนี้

4.2.3.1 เขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม "ใจเมืองน่าน" (แผนที่ที่ 4.9)

- **พื้นที่สงวน** คือ พื้นที่ใจเมืองน่าน (พื้นที่ตามประกาศจังหวัดน่าน เรื่อง กำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์น่านชั้นใน)
- **พื้นที่อนุรักษ์** คือ พื้นที่ภายในแนวกำแพงเมือง คูเมือง เมืองน่าน เลขที่ทะเบียน 25-1 บ้านเมืองน่าน ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นขอบเขตที่ดินกำแพงเมือง-คูเมือง เมืองน่าน จังหวัดน่าน ตามที่คณะกรรมการพิจารณากำหนดขอบเขตที่ดินกำแพงเมืองคูเมือง กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ให้ความเห็นชอบตามมติที่ประชุมครั้งที่ 2/2542 เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2542 อันเป็นบริเวณรอบพื้นที่สงวน ด้านทิศเหนือ / ทิศใต้และทิศตะวันตก ผนวกกับพื้นที่ด้านทิศตะวันออกของพื้นที่สงวน ซึ่งเป็นที่ดินราชพัสดุทั้งหมด ในบริเวณระหว่างถนนสุมนเทวราชและถนน

ข้าหลวงเชื่อมต่อกับถนนมหาวงศ์มาทางทิศตะวันออกจนจรดเชิงสะพานพัฒนาภาคเหนือ ด้านทิศเหนือคั่นด้วยถนนสาธารณะที่เชื่อมต่อจากถนนอนันตวรฤทธิเดช และด้านทิศใต้คั่นด้วยถนนท่าลี่ (โดยพื้นที่บริเวณนี้สันนิษฐานว่าเป็นแนวแม่น้ำน่านสายเก่าในอดีต)

4.2.3.2 ***เขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม "เวียงพระธาตุแช่แห้ง"*** (แผนที่ที่ 4.10)

- **พื้นที่สงวน** คือ พื้นที่ธรณีสงฆ์ของวัดพระธาตุแช่แห้งทั้งบริเวณ
- **พื้นที่อนุรักษ์** คือ พื้นที่รอบพื้นที่สงวนเวียงพระธาตุแช่แห้ง มีขอบเขตพื้นที่ดังนี้

1) ทิศตะวันออกเฉียงเหนือและทิศตะวันตกเฉียงใต้ (แนวเขตผังเมืองรวม) เป็นบริเวณขนานกับสองฝั่งถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168 วัดจากกึ่งกลางถนนระยะด้านละ 500 เมตร

2) ทิศตะวันออกเฉียงใต้ เป็นแนวเส้นตั้งฉากกับแนวเขตของข้อ 1) โดยวัดจากกึ่งกลางองค์พระธาตุแช่แห้ง ระยะ 500 เมตร (แนวห่างจากเขตผังเมืองรวม 200 เมตร)

3) ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นแนวเส้นตั้งฉากกับแนวเขตของข้อ 1) เช่นกัน และห่างจากกึ่งกลางถนน รพช. นน.11008 ระยะ 500 เมตร (แนวเดียวกับแนวคั่นระหว่างพื้นที่ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรมกับที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อยส่วนด้านใต้ของผังเมืองรวม)

5.1 คุณค่าความสำคัญของ “เมืองเก่าน่าน”

ขอบเขตพื้นที่ “เมืองเก่าน่าน” ในเบื้องต้นสำหรับการศึกษาเพื่อวางแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนากำหนดเป็น 2 พื้นที่ คือ ใจเมืองน่าน และเวียงพระธาตุแช่แห้ง ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ของอดีตที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์อันยาวนานของจังหวัดน่านมาจนถึงปัจจุบัน เป็นพื้นที่ที่แสดงให้เห็นเค้าโครงของชุมชนเมืองในอดีตต่อเนื่องกันมา โดยเวียงพระธาตุแช่แห้งมีความต่อเนื่องกันมานานถึง 646 ปี ส่วนใจเมืองน่านยาวนานถึง 637 ปี ดังนั้น จึงเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าในการอนุรักษ์และพัฒนาหลายด้าน ได้แก่

5.1.1 **คุณค่าทางวัฒนธรรม** (Cultural Value) คุณค่าของพื้นที่บริเวณใจเมืองน่านและพื้นที่โดยรอบ รวมทั้งเวียงพระธาตุแช่แห้ง สามารถเห็นได้จากเอกลักษณ์ของพื้นที่ทั้งริมสองฝั่งแม่น้ำน่าน ซึ่งประกอบด้วยสถานที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นคุ้มเจ้า วัด ย่านการค้า ชุมชนที่พักอาศัยเก่าแก่ รวมทั้งกำแพงเมือง คูคลอง สะพาน ที่โล่งและที่ว่างที่สำคัญ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นของแท้และดั้งเดิม ที่มีมาตั้งแต่เริ่มสร้างเมืองน่านครั้งแรกเมื่อ ปี พ.ศ.1902 แม้สภาพจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่ก็ยังคงคุณค่าทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ด้านแนวคิดการสร้างเมือง ด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงไปถึงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนล้านนา จากลักษณะการสร้างเมืองตามทักษาเมืองที่มีคุ้มเจ้าผู้ครองนครเป็นแกน และต่อเนื่องไปยังองค์ประกอบเมืองอื่น ๆ ตามลำดับ นอกจากนี้การก่อสร้างและตกแต่งศาสนสถานต่าง ๆ เช่น วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร วัดภูมินทร์ วัดหัวข่วง วัดไผ่เหลือง วัดพระธาตุแช่แห้ง ล้วนแสดงถึงแนวคิดทางศิลปะ และสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของคนน่านในอดีต

5.1.2 **คุณค่าทางเศรษฐกิจ** (Value Added) บริเวณใจเมืองน่านและพื้นที่โดยรอบ รวมทั้งเวียงพระธาตุแช่แห้ง เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงในการส่งเสริมคุณค่าทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน ด้วยการส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของเมืองน่าน และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงอนุรักษ์ โดยอนุรักษ์พื้นที่ ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมอันดีงามที่มีอยู่เดิม รวมทั้งโบราณสถานประเภทศาสนสถาน คุ้มเจ้า และย่านเก่าที่กระจายอยู่ตามจุดต่าง ๆ สนับสนุนการจัดภูมิทัศน์เมืองในพื้นที่ประวัติศาสตร์ จัดระบบคมนาคมที่เหมาะสม สนับสนุนให้มีถนนคนเดินในลักษณะที่เป็นถนนค้าขาย กิจกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้เมืองมีบทบาทในด้านเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น ผลที่ได้จากการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่ การค้าขายสินค้าพื้นบ้าน ผลผลิตจากสวนผลไม้ ผลผลิตจากอุตสาหกรรมในครัวเรือนและอุตสาหกรรมขนาดย่อย ซึ่งมีผลทำให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง เกิดการจ้างงานเป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นดีขึ้น

5.1.3 **คุณค่าด้านการใช้งาน** (Functional Value) แม้ว่าบางส่วนของโบราณสถาน ศาสนสถาน ดั้งเดิม ชุมชนเดิมในอดีต หรือสาธารณูปโภคดั้งเดิม เช่น คู คลอง ถนน สะพาน ได้เสื่อมสภาพลงตามกาลเวลาที่ยาวนาน บางส่วนอาจขาดการใช้สอย เนื่องจากบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และบริบทของเมืองน่านที่เปลี่ยนแปลงไป แต่การบูรณะปรับปรุงให้นำมาใช้ใหม่ หรือการปรับเปลี่ยนประโยชน์การใช้สอยให้เข้ากับยุคสมัย ก็นับว่าเป็นหนทางหนึ่งในการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ในขณะที่ยังคงตอบสนองประโยชน์การใช้สอยร่วมสมัยได้ในเวลาเดียวกัน เช่น การปรับเปลี่ยนอาคารเก่าให้เป็นพิพิธภัณฑ์ การจัดระเบียบถนนสายประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวถนนคนเดิน เป็นต้น

5.1.4 **คุณค่าด้านการศึกษา** (Educational Value) พื้นที่ใจเมืองน่านและพื้นที่โดยรอบ รวมทั้งเวียงพระธาตุแช่แห้ง นอกจากจะเป็นแหล่งที่มีศักยภาพสูงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์แล้ว ยังถือได้ว่ามีจุดแข็งในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งความรู้เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมโดยไม่จำเป็นจะต้องละทิ้งการพัฒนาเพื่อรองรับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการสร้างจุดขายให้บริเวณใจเมืองน่านและพื้นที่โดยรอบ รวมทั้งเวียงพระธาตุแช่แห้งให้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต (Living Museum) โดยการพัฒนาและส่งเสริมบางส่วนของพื้นที่ประวัติศาสตร์ในด้านการสื่อความหมาย แสดงที่มาและเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ให้ผสมกลมกลืนไปกับบริเวณต่อเนื่องที่ยังมีคนใช้ชีวิตอยู่ในปัจจุบัน

5.1.5 **คุณค่าด้านสังคม** (Social Value) ในความเป็นมรดกที่มีคุณค่าของจังหวัดและประเทศนั้น ความเกี่ยวเนื่องของกิจกรรมประเพณีทางสังคมถูกนำมาเชื่อมโยงกับการใช้สอยในยุคปัจจุบัน พื้นที่บริเวณใจเมืองน่าน และเวียงพระธาตุแช่แห้งยังถือเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ศิลปกรรมประเภทต่าง ๆ ผู้คนที่อยู่ในชุมชนยังคงใช้สอยอย่างต่อเนื่องทำกิจกรรมทางประเพณี ทางสังคมต่าง ๆ ทั้งในระดับชุมชนและจังหวัด ตลอดจนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการช่วยกันดูแลรักษาและใช้สอยให้สมกับคุณค่าที่บรรพบุรุษได้ใช้ภูมิปัญญาสร้างมา เชื่อมโยงปัจจุบันกับอดีตได้อย่างต่อเนื่องและผสมกลมกลืน

5.2 “เมืองเก่าน่าน” กับการพัฒนาภาค

ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคที่ส่งผลกระทบต่อ “เมืองเก่าน่าน” ได้แก่

- **ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคเหนือ**
- **ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคเหนือตอนบน**

ดังนั้น การพัฒนาจังหวัดจะต้องกำหนดยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องและสนับสนุนยุทธศาสตร์หลักการพัฒนาดังกล่าว โดยจังหวัดต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

5.2.1 **สร้างฐานเศรษฐกิจใหม่เป็นยุทธศาสตร์เชิงรุก** โดยจังหวัดต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในกลุ่มจังหวัด โดยสร้างถนนเชื่อมอำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่–ห้วยโก๋น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน ควบคู่กับการสร้างฐานเศรษฐกิจใหม่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและความรู้ใหม่

5.2.2 **เพิ่มมูลค่าฐานเศรษฐกิจเดิมเพื่อการปรับตัว** จังหวัดจะสร้างสินค้าที่มีเอกลักษณ์และความเป็นเลิศในระดับนานาชาติสำหรับตลาดเฉพาะ (Niche Market) โดยการนำวัฒนธรรมล้านนามาสร้างเรื่องราวเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า เช่น

1) การจัดตั้งศูนย์ศึกษาศิลปวัฒนธรรมล้านนา

2) การกำหนดเขตเพื่อการอนุรักษ์โดยใช้ระบบผังเมือง การออกแบบวางผังเมืองและชนบทให้มีภูมิสถาปัตยกรรมที่ส่งเสริมเอกลักษณ์ความเขียวขจี สะอาด และสวยงาม (Green, Clean & Beautiful)

3) การพัฒนาหมู่บ้านชนชาติไทยในเขตภาคเหนือ

4) การจัดทำสารสนเทศเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ศิลปวัฒนธรรมล้านนา

5) การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวภายในกลุ่มจังหวัดและกลุ่มประเทศในระดับอนุภูมิภาค เช่น การเชื่อมโยงเส้นทางธรรมชาติในกลุ่มจังหวัด ได้แก่ ภูคา(น่าน) ดอยผากรอง(แพร่) ภูชี้ฟ้า(เชียงราย) และภูลังกา(พะเยา) (3 ภู หนึ่งดอย) การจัดทำ Home Stay การปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เชิงอนุรักษ์ เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

6) โครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์และผลักดันให้เป็นมรดกโลก การเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนประเพณีวัฒนธรรมกับเพื่อนบ้านในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน การส่งเสริมการตลาดด้านท่องเที่ยว

7) การปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตทางด้านการเกษตร โดยสร้างความหลากหลายและการบริหารจัดการสมัยใหม่

5.2.3 **สนับสนุนฐานเศรษฐกิจเดิมและฐานเศรษฐกิจใหม่เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน** ดังนี้

1) จัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นประจำจังหวัด พัฒนาและบริหารจัดการลุ่มแม่น้ำน่านและแม่น้ำสาขา การพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง ฟื้นฟูพื้นที่ป่าอนุรักษ์และส่งเสริมการบริหารจัดการป่าชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

2) สร้างความมั่นคงปลอดภัยในพื้นที่ชายแดน ตลอดจนความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและนักท่องเที่ยว

5.2.4 **กำหนดให้พื้นที่ “ใจเมืองน่าน” และ “เวียงพระธาตุแช่แห้ง” เป็นพื้นที่สงวน** เพื่อให้คงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมอันโดดเด่น และเชื่อมโยงกับเมืองเก่าอื่น ๆ เช่น เมืองวรนคร (ปัว) ส่งเสริมให้เป็นเมืองท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรม โดยอนุรักษ์ “ใจเมืองน่าน” และ “เวียงพระธาตุแช่แห้ง” ให้เป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีเอกลักษณ์และยังคงไว้ซึ่งความเป็นของแท้ดั้งเดิม โดยยึดแนวทางการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการพัฒนาดังต่อไปนี้

1) ท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) ในลักษณะการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน

2) สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรมต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของเมือง รวมทั้งการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมกันรื้อฟื้นประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวเมืองน่าน

3) รักษาเมืองให้เป็นแหล่งเรียนรู้รากฐานประวัติศาสตร์ความเป็นมา เพื่อสร้างความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตของตนเองสืบทอดไปสู่ลูกหลานและผู้ที่สนใจจะศึกษา

4) ใช้ผังเมืองเฉพาะในพื้นที่ใจเมืองน่าน เวียงพระธาตุแช่แห้ง และพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในการกำหนดเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับแนวทางการอนุรักษ์เมืองเก่าและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวไม่ให้ส่งผลกระทบต่อโบราณสถาน ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิต สร้างสิ่งแวดล้อมของเมืองให้มีทัศนียภาพสวยงาม น่าอยู่และคงความเป็นเอกลักษณ์ของเมืองเก่าที่มีชีวิตอย่างสมบูรณ์ที่สุด

5.3 ผลการวิเคราะห์ด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ

5.3.1 ด้านประชากร

5.3.1.1 ประชากรในเขตเทศบาลเมืองน่าน

จำนวนประชากรในเขตเทศบาลซึ่งเป็นที่ตั้งของใจเมืองน่าน ในปีพ.ศ.2546 ตามทะเบียนราษฎร์รวมทั้งสิ้น 21,650 คน คิดเป็นร้อยละ 4.49 ของประชากรจังหวัดน่าน ความหนาแน่นของประชากรในเขตเทศบาลเฉลี่ย 4,009 คน/ตารางกิโลเมตร อัตราส่วนระหว่างเพศชายต่อเพศหญิงเท่ากับ 1:1 การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรระหว่างปี พ.ศ.2536 – 2541 มีลักษณะลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยมีอัตราลดลงเฉลี่ยร้อยละ 0.93 ต่อปี และมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นในปี พ.ศ.2542 และพ.ศ.2545 จากนั้นระหว่างปี พ.ศ.2543 - 2544 และพ.ศ. 2546 จำนวนประชากรมีจำนวนลดลง โดยมีอัตราลดลงเฉลี่ยร้อยละ 0.01 ต่อปี อย่างไรก็ตามจำนวนบ้านกลับมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อาจเป็นเพราะมีการแยกครอบครัวในลักษณะครอบครัวเดี่ยวเพิ่มขึ้น

การเปลี่ยนแปลงประชากรในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองน่าน ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.2536 - 2546) มีรูปแบบไม่แน่นอน นอกจากช่วงปี พ.ศ.2538–2540 เท่านั้นที่มีอัตราการเพิ่มทางประชากรต่อเนื่อง เมื่อพิจารณาประชากรโดยรวมในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.2536–2546) การเปลี่ยนแปลงประชากรมีลักษณะหดตัว นับจากปี พ.ศ.2539 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ และมีการหดตัวมากอีกครั้งในปี พ.ศ.2543 เนื่องจากการย้ายค่ายทหารออกจากพื้นที่เขตเทศบาลเมืองน่าน

ระหว่างปี พ.ศ.2538 - 2540 มีอัตราการเพิ่มประชากรเฉลี่ยร้อยละ –0.36 หรือคิดเป็นร้อยละ -0.18 ต่อปี การคาดประมาณประชากรในอนาคตจึงใช้อัตราเพิ่มประชากรช่วงนี้เป็นเกณฑ์ เมื่อนำมาพิจารณาประกอบกับผลกระทบจากการพัฒนาตามแผนงานและโครงการของจังหวัดน่าน และเทศบาลเมืองน่านในอนาคตแล้ว คาดว่าจะไม่ส่งผลให้จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นมากนัก เนื่องจากมีการวางแนวทางในการขยายเมืองไปตั้งเมืองใหม่รองรับ ดังนั้นการเพิ่มจำนวนประชากรจึงมีแนวโน้มที่จะคงที่ โดยจะเพิ่มประมาณร้อยละ 0.2 - 0.5 ต่อปี ซึ่งจะทำให้จำนวนประชากรในเขตเทศบาลเมืองน่านในอีก 20 ปีข้างหน้า เพิ่มขึ้นจาก 21,650 คน เป็น 22,516 – 23,815 คน (พ.ศ.2546 – พ.ศ.2566)

สำหรับในพื้นที่ใจเมืองน่านจากการสำรวจอาคารและการใช้ประโยชน์ที่ดินในปี 2544[1] ปรากฏว่ามีจำนวนผู้พักอาศัยในเขตใจเมืองน่าน เพียง 90 คน คิดเป็นร้อยละ 0.4 ของประชากรในเขตเทศบาลเมืองน่าน และคาดประมาณว่ามีประชากรอยู่อาศัยในพื้นที่ภายในแนวกำแพงเมืองน่านเป็นร้อยละ 30 ของประชากรในเขตเทศบาลเมืองน่าน ซึ่งถ้าหากผลของการประกาศเป็นเมืองเก่าสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ คาดว่าจำนวนประชากรในใจเมืองน่านจะยังคงมีจำนวนไม่เกินร้อยละ 0.4 ของประชากรในเขตเทศบาลในแต่ละปี ดังนั้นประชากรในใจเมืองน่านในปี พ.ศ.2566 จะมีจำนวนประมาณ 90 – 95 คน และในพื้นที่โดยรอบจนจรดกำแพงเมืองเก่าน่าน จะมีประชากรเพิ่มจาก 6,495 คน เป็นจำนวนประมาณ 6,755 – 7,144 คน (พ.ศ.2546 – พ.ศ.2566)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตประชากรในใจเมืองน่านจะมีจำนวนน้อยมาก แต่เนื่องจากยังมีหน่วยงานราชการและสถานศึกษาอยู่หลายแห่ง จึงทำให้ยังมีประชากรเข้ามาในพื้นที่ในช่วงกลางวัน ประมาณ 2,000 คนต่อวัน และยังมีประชากรนักท่องเที่ยว ซึ่งพบว่ามีจำนวนประมาณ 160 คน ต่อวัน[2] นั่นคือจำนวนประชากรในพื้นที่ในเวลากลางวันจะมีประมาณ 2,000 – 2,200 คนต่อวัน อย่างไรก็ตามส่วนใหญ่ไม่ได้พักค้างหรืออยู่อาศัยในเมือง

นอกจากนี้จากการศึกษาของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย คาดว่าในปี พ.ศ.2549 จำนวนนักท่องเที่ยวมาจังหวัดน่านจะมีประมาณ 350,000 คน และดลนภา มณียม ศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวจังหวัดน่านประมาณร้อยละ 17-20 จะเดินทางมาท่องเที่ยวในใจเมืองน่าน จึงคาดว่าในปี พ.ศ.2549 จะมีนักท่องเที่ยวต่อวันในใจเมืองน่านประมาณ 200 คนต่อวัน จะเห็นว่าจำนวนประชากรในพื้นที่และประชากรนักท่องเที่ยวจากการคาดการณ์ในอนาคตไม่แตกต่างจากปัจจุบันมากนัก ดังนั้นเมื่อพิจารณาผลกระทบต่อการจัดสิ่งบริการในอนาคต จะไม่ก่อให้เกิดปัญหาหรือผลกระทบเนื่องจากเทศบาลเมืองน่านได้พัฒนาด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการรองรับการขยายตัวในอนาคตไว้แล้ว

[1] มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สถาบันวิจัยสังคม, รายงานฉบับสุดท้าย โครงการศึกษา สำรวจ ออกแบบเพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมเมือง บริเวณพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์น่านชั้นใน, 2545, หน้า 3-98

[2] ดลนภา มณียม, การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจังหวัดน่าน, (เชียงใหม่ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543)

5.3.1.2 ประชากรในเขตพื้นที่โดยรอบเวียงพระธาตุแช่แห้ง กิ่งอำเภอภูเพียง

จำนวนประชากรในเขตกิ่งอำเภอภูเพียง ในปี พ.ศ.2546 มีจำนวน 35,006 คน โดยแบ่งเป็นประชากรตำบลม่วงตึ๊ด จำนวน 4,406 คน และตำบลฝายแก้ว 10,665 คน จำนวนประชากรทั้ง 2 ตำบลคิดเป็นร้อยละ 43 ของประชากรกิ่งอำเภอภูเพียง และร้อยละ 3.13 ของประชากรจังหวัดน่าน อัตราส่วนระหว่างเพศชายต่อเพศหญิงเท่ากับ 1:1.02

จำนวนประชากรตำบลม่วงตึ๊ดในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.2536 – พ.ศ.2546) ประชากรเพิ่มขึ้นจาก 4,187 คน เป็น 4,406 คน โดยสามารถแจกแจงการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรได้เป็น 2 ระยะ ดังนี้

- ปี 2541 – 2546 จำนวนประชากรลดลงในอัตราเฉลี่ย ร้อยละ 0.02 ต่อปี
- ปี 2536 – 2539 จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ย ร้อยละ 0.52 ต่อปี

ดังนั้น การคาดประมาณประชากรในอนาคตจึงใช้อัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรช่วงปี 2536 – 2539 เป็นฐานมาพิจารณาประกอบกับผลกระทบจากการพัฒนาตามแผนงานและโครงการของจังหวัดน่าน กิ่งอำเภอภูเพียง และองค์การบริหารส่วนตำบลม่วงตึ๊ดในอนาคต การเพิ่มประชากรจึงมีแนวโน้มเพิ่มค่อนข้างคงที่ โดยจะเพิ่มประมาณร้อยละ 0.2 - 0.5 ต่อปี ซึ่งจะทำให้ประชากรในเขตตำบลม่วงตึ๊ดในอีก 20 ปีข้างหน้า เพิ่มขึ้นจาก 4,406 คน เป็น 4,415 – 4,428 คน (พ.ศ.2546 – พ.ศ. 2566)

จำนวนประชากรตำบลฝายแก้ว ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.2536 – พ.ศ.2546) ประชากรเพิ่มขึ้นจาก 10,592 คน เป็น 10,665 คน โดยสามารถแจกแจงการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรได้เป็น 2 ระยะ ดังนี้

- ปี 2541 – 2546 จำนวนประชากรลดลงในอัตราเฉลี่ย ร้อยละ 0.14 ต่อปี
- ปี 2536 – 2539 จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ย ร้อยละ 0.69 ต่อปี

ดังนั้น การคาดประมาณประชากรในอนาคตจึงใช้อัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรช่วงปี พ.ศ.2536 – พ.ศ.2539 เป็นฐานในการพิจารณาประกอบกับผลกระทบจากการพัฒนาตามแผนงานและโครงการของจังหวัดน่าน กิ่งอำเภอภูเพียง และองค์การบริหารส่วนตำบลฝายแก้วในอนาคต การเพิ่มประชากรจึงมีแนวโน้มเพิ่มค่อนข้างคงที่ โดยจะเพิ่มประมาณร้อยละ 0.6 - 0.7 ต่อปี ซึ่งจะทำให้ประชากรในเขตตำบลฝายแก้วในอีก 20 ปีข้างหน้า เพิ่มขึ้นจาก 10,665 คน เป็น 10,729 – 10,740 คน (พ.ศ.2546 – พ.ศ.2566)

ในช่วงกลางวันมีนักท่องเที่ยวมานมัสการวัดพระธาตุแช่แห้งเฉลี่ยต่อวันเท่ากับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าไปชมใจเมืองน่าน ประมาณ 160 – 200 คน โดยไม่ได้พักค้าง เมื่อพิจารณาผลกระทบต่อการจัดสิ่งบริการในอนาคต จะไม่ก่อให้เกิดปัญหาหรือผลกระทบเนื่องจากกิ่งอำเภอภูเพียง

และองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 2 แห่งได้พัฒนาด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการรองรับการขยายตัวในอนาคตไว้แล้ว

เมื่อพิจารณาสถิติประชากรด้านการเกิด การตาย และการย้ายถิ่น พบว่า การเกิดในจังหวัดน่าน มีแนวโน้มลดลง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2536 – 2545 ไม่ว่าจะเป็นระดับจังหวัด อำเภอเมืองน่าน และเทศบาลเมืองน่าน สำหรับจำนวนการย้ายถิ่น นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2536 – 2545 จำนวนการย้ายเข้ามีจำนวนลดลง และย้ายออกก็มีแนวโน้มลดลง แต่เมื่อเทียบสัดส่วนการย้ายเข้าและย้ายออก จำนวนการย้ายออกในเขตเทศบาลเมืองน่านกลับมีจำนวนมากกว่าย้ายเข้า ในขณะที่การย้ายเข้าในเขตตำบลฝายแก้วและตำบลม่วงตึ๊ด กิ่งอำเภอภูเพียงกลับมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

สำหรับลักษณะครัวเรือนของประชากรในพื้นที่ที่ตั้งเมืองเก่าน่านทั้ง 2 แห่ง พบว่า ร้อยละ 60 เป็นครัวเรือนเดี่ยว และร้อยละ 40 เป็นครัวเรือนขยาย ซึ่งแสดงให้เห็นสภาพการดำเนินชีวิตที่มีลักษณะเป็นสังคมเมืองเด่นชัด คนในครัวเรือนเดี่ยวมักจะมีเพียงพ่อ แม่ และลูก 1-2 คน เนื่องมาจากผลการวางแผนครอบครัวที่ประสบผลสำเร็จ และผลมาจากสภาพเศรษฐกิจที่ต้องมีค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูและให้การศึกษา ในขณะที่ครอบครัวขยายจะมีจำนวนคนในครัวเรือนประมาณ 5 คนต่อครอบครัว

5.3.2 ด้านสังคม

5.3.2.1 สภาพสังคมและการมีส่วนร่วม

1) การอยู่ร่วมกันของคนหลายชาติพันธุ์ หลากหลายศิลปวัฒนธรรม ภายใต้ทรัพยากรทางธรรมชาติเดียวกันของคนน่าน เป็นเวลายาวนานเกือบศตวรรษ ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนกันทั้งด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีความตระหนักถึงความสำคัญของการที่จะร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ทำให้มีกลุ่มและองค์กรทางสังคมมากมาย กระจายทั่วทั้งจังหวัด แต่ละกลุ่มต่างมีเป้าหมายในการทำกิจกรรมที่ชัดเจนและมีกิจกรรมต่อเนื่อง ตลอดจนมีการทำงานในลักษณะเป็นเครือข่าย มี “ศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน” ทำหน้าที่เสมือนที่ปรึกษา

กลุ่มทางสังคมในพื้นที่ “เมืองเก่าน่าน” ทั้ง 2 แห่ง ส่วนใหญ่เป็นคนไทยเป็นกลุ่มทางสังคมชุมชนตามศรัทธาวัดต่าง ๆ อันเป็นโครงสร้างทางสังคมของชาวไทยล้านนาที่ปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน และเมื่อกระทรวงมหาดไทยมีนโยบายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดตั้งชุมชนในเขตปกครองท้องถิ่น จึงได้จัดตั้งกลุ่มศรัทธาวัดเป็นชุมชนตามนโยบายดังกล่าว

นอกจากนี้ กลุ่มพระสงฆ์ยังเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสูงในสังคมเพราะแต่ก่อนจะเป็นครูถ่ายทอดวิชา ความรู้ทางธรรม ประเพณี พิธีกรรม ซึ่งมีความสำคัญและคุณค่าตามวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย พิธีกรรมไม่ว่าจะเป็นพิธีสู่ขวัญ ส่งเคราะห์ สืบชะตา ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่มีพลังต่อชุมชนล้วนได้ร่ำเรียนจากวัดทั้งสิ้น รวมทั้งความรู้ด้านสมุนไพรและเวทมนต์คาถา เป็นต้น

การดำเนินการดังกล่าวเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น ถือเป็นทุนทางสังคม (Social Capital) ที่มีศักยภาพสูงยิ่ง และเป็นเรี่ยวแรงที่สำคัญในการศึกษา ค้นคว้า สร้างความรู้ในด้านเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม, วิถีชีวิต, ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของเมืองน่าน สืบทอดให้แก่เยาวชนในอนาคต เพื่อให้รากฐานทุนทางสังคมคงอยู่อย่างยั่งยืน

2) จากการสำรวจจัดอันดับของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) รายงานว่า ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของประชาชนชาวน่านเป็นอันดับหนึ่งของประเทศไทย ด้วยความเข้มแข็งดังกล่าวจึงทำให้ยังมีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ และรักษาประเพณีล้านนาตะวันออกที่มีคุณค่าไว้ได้จนถึงปัจจุบัน และหากยังรักษาสิ่งเหล่านี้ไว้ได้ก็จะทำให้รักษาเมืองเก่าน่านให้ทรงคุณค่าไว้อย่างยั่งยืน

3) ความเข้มแข็งของชุมชนและการจัดการความรู้ของชุมชนเป็นจุดเด่นของประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่เมืองเก่า ดังนั้นการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าจะประสบผลสำเร็จจำเป็นต้องใช้ศักยภาพที่เข้มแข็งของพลังชุมชนเป็นฐานที่มั่นคงในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เมืองเก่าไปสู่ความเป็นเมืองน่าอยู่ทางวัฒนธรรมร่วมกับองค์กรภาคราชการ ภาคธุรกิจ และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น บนพื้นฐานการเลือกวิถีการดำรงชีวิตในเมืองด้วยตนเอง

5.3.2.2 ความเข้มแข็งของภาคประชาสังคม

ประชาคมชาวน่านเป็นองค์กรสังคมที่มีเครือข่ายเข้มแข็งโดยมี “ศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน” ทำหน้าที่เสมือนที่ปรึกษา มีความตั้งใจสูงที่จะพิทักษ์รักษาสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและศิลปกรรม ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นเอกลักษณ์ของชาวน่าน และสืบทอดให้กับลูกหลานไว้อย่างยั่งยืน ผลสรุปจากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ทรงคุณวุฒิ ภูมิปัญญา ผู้นำ และหัวหน้าส่วนราชการ มีความเห็นตรงกันและยืนยันว่า

1) จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี โบราณสถาน โบราณวัตถุ และธรรมชาติ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ คงความเป็นน่าน และความเป็นล้านนา

2) รักษาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบน่าน

3) ไม่ให้มีสถานบันเทิงเริงรมย์ในจังหวัด

4) สืบทอดความเป็นน่านทั้งวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง ผ่านทางโรงเรียน ประชาคม

5) การพัฒนาที่สมดุล โดยมุ่งเน้นสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมให้ยังคงรักษาสภาพและบรรยากาศของความเป็นเมืองเก่าที่ยั่งยืน

แนวคิดเหล่านี้ต้องเกิดจากแรงผลักดันของการมีส่วนร่วมจากส่วนราชการ องค์กรปกครองท้องถิ่น ภาคีประชาคม ประชาชน การศึกษาวิจัย เพื่อสร้างการจัดการความรู้ที่ถูกต้อง และความรักชุมชน

5.3.2.3 การบริการสังคม ในพื้นที่ใจเมืองน่านและพื้นที่โดยรอบ รวมทั้งเวียงพระธาตุแช่แห้ง มีสิ่งบริการด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่สมบูรณ์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของจังหวัด เพียงพอสำหรับการให้บริการประชาชนทั้งในช่วงกลางวันและผู้ที่พักอาศัยในพื้นที่

5.3.2.4 ทัศนคติของผู้นำ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประชาชนในเขตเมืองเก่าน่าน

คณะผู้ศึกษาได้สำรวจทัศนคติของผู้นำ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก การใช้เทคนิคเดลฟายในการศึกษาแนวคิดทิศทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าในอนาคต และสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในเขตพื้นที่เมืองเก่า จำนวน 27 ชุมชน ในเขตเทศบาลเมืองน่าน ชุมชนวัดพญาวัด และชุมชนรอบเวียงพระธาตุแช่แห้ง กิ่งอำเภอภูเพียง จำนวน 651 ครัวเรือน สรุปเป็นแนวคิดต่าง ๆ ได้ดังนี้

1) อนุรักษ์เมืองเก่าน่านให้เป็นเมืองน่าอยู่ที่มีชีวิต มีความเชื่อมโยงทั้งทางด้านกายภาพและจิตวิญญาณ ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกับแหล่งโบราณสถาน โบราณคดี และสามารถใช้ประโยชน์จากเมืองเก่าได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ต้องมีความสมดุลทั้งการอนุรักษ์และพัฒนา โดย

1.1) ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

1.2) สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่สมดุลและยั่งยืน

1.3) ประชาชนมีวิถีชีวิตที่พัฒนาไปอย่างเหมาะสมกับทิศทางชุมชน

1.4) ทุกภาคส่วนร่วมกันบริหารจัดการชุมชน

1.5) ประชาชนมีวิถีชีวิตตามกรอบวัฒนธรรมอันดีงาม

1.6) ความสมดุล เกื้อกูลระหว่างเมืองเก่ากับเมืองโดยรอบ เพื่อไม่ให้คนมาแออัดและกระจุกตัวในเมืองเก่า จนขาดความสมดุลกับเมืองโดยรอบ

2) กำหนดผังเมืองเฉพาะ เพื่อใช้กลไกทางผังเมืองในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าอย่างเหมาะสม โดย

2.1) กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินและสิ่งแวดล้อมสำหรับพื้นที่อนุรักษ์ขอบเขตเมืองเก่าน่านใน 3 พื้นที่ ครอบคลุมแหล่งศิลปกรรม และสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเวียงพระธาตุแช่แห้ง เมืองน่าน และเวียงดงพระเนตร (บ้านมหาโพธิ) เช่น สิ่งปลูกสร้าง สาธารณูปโภค สาธารณูปการ พื้นที่สีเขียว ให้เหมาะสมกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม โดยก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนของชุมชนน้อยที่สุด และประชาชนสามารถอยู่ร่วมกับโบราณสถานโดยมีจิตสำนึกรักหวงแหนบำรุงรักษา

2.2) ฟื้นฟูกำแพงเมือง ขุดลอกคูเมือง ปรับปรุงภูมิทัศน์ บูรณะวัด ประตู โขง ซุ้มประตูในพื้นที่เมืองเก่าและบริเวณใกล้เคียง

2.3) วางแผนการคมนาคมเข้าสู่เมืองเก่าและส่วนเชื่อมต่อกับเส้นทางการท่องเที่ยวและเส้นทางทางเศรษฐกิจ เช่น จัดทำถนนเลี่ยงเมือง เพื่อไม่ให้รถขนาดใหญ่เข้ามาในเมืองเก่า กำหนดการคมนาคมเชื่อมต่อพื้นที่เมืองและทางเลี่ยงเมืองให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันและทิศทางในอนาคต

3) ใช้ประโยชน์จากเมืองเก่าในลักษณะเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงนิเวศน์ นำไปสู่การสร้างรายได้แก่ประชาชนในเขตเมืองเก่า โดยผู้ประกอบการการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มองค์กรประชาชน ต้องประชุมร่วมกันกำหนดกฎเกณฑ์การดูแลจัดการเพื่อจะรักษาโบราณสถาน, วัฒนธรรม, ประเพณี, วิถีชีวิต, ภูมิปัญญาท้องถิ่น และธรรมชาติให้คงอยู่อย่างสมดุล

4) ปลุกจิตสำนึกการมีส่วนร่วมแก่คนในพื้นที่ เพื่อจะรักษาจุดแข็ง ต้นทุนของเมืองน่าน เช่น ต้นทุนทางธรรมชาติ ประชาคมเข้มแข็ง โบราณสถาน โบราณวัตถุ ความเป็นเมืองสงบน่าอยู่ เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของ เป็นต้น

5) ส่งเสริมให้เป็นเมืองการศึกษาศิลปวัฒนธรรม ศูนย์การเรียนรู้ศิลป-วัฒนธรรมแบบล้านนาตะวันออก โดยใช้กลไกสถาบันการศึกษากลุ่มต่าง ๆ เป็นแหล่งถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม เช่น ภาษาและวรรณกรรม ดนตรี การละเล่น ประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น

6) เตรียมพื้นที่รองรับการขยายตัวของเมือง และกำหนดมาตรการควบคุม ป้องกัน และพัฒนาศักยภาพเมืองเก่า โดยไม่ก่อให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

ผลการศึกษา ที่เป็นประเด็นสำคัญที่นำมาสู่การร่างแผนและผังการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน คือการอนุรักษ์เมืองเก่าให้เป็น***เมืองน่าอยู่ ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติสมดุลยั่งยืน มีวิถีชีวิตที่พัฒนาไปอย่างเหมาะสมกับทิศทางชุมชน ตามกรอบวัฒนธรรมอันดีงาม ร่วมกันบริหารจัดการชุมชน*** ทั้งนี้ ให้คนอยู่ร่วมกับเมืองเก่า โดยประชาชน ภาคเอกชน ภาคราชการ ช่วยกันดูแลรักษาเมืองเก่า

5.3.3 ด้านเศรษฐกิจ

เวียงพระธาตุแช่แห้ง เป็นพื้นที่ที่เคยอยู่ในเขตอำเภอเมืองน่าน และแยกจากอำเภอเมืองน่าน เมื่อปีพ.ศ.2540 โดยอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลฝายแก้ว และตำบลม่วงตึ๊ด กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เป็นชุมชนศูนย์กลางลำดับที่ 3[3] ตามผังโครงสร้าง มีบทบาทเป็นศูนย์กลางการบริหาร การ

[3] สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดน่าน, การสัมมนาเชิงปฏิบัติการผังเมืองรวมจังหวัดน่านครั้งที่ 2 วันที่ 23 มิถุนายน 2547, หน้า50

บริการการเกษตร ตลอดจนบริการทางเศรษฐกิจและสังคมพื้นฐานที่จำเป็นแก่ประชาชนภายในพื้นที่อำเภอและเขตติดต่อใกล้เคียง

ใจเมืองน่าน เป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองน่าน อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เป็นชุมชนศูนย์กลางลำดับที่ 1[4] ตามผังโครงสร้าง มีบทบาทเป็นเมืองศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและการศึกษาของจังหวัด ตลอดจนเป็นแหล่งรวบรวมและซื้อขายผลผลิตทางการเกษตร การท่องเที่ยวภายในจังหวัดน่าน ที่เชื่อมโยงกับจังหวัดแพร่ พะเยา เชียงราย

นอกจากนี้พื้นที่ “เมืองเก่าน่าน” ทั้ง 2 แห่ง และพื้นที่ต่อเนื่องใกล้เคียง เป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในเขตผังเมืองรวมเมืองน่าน ตามประกาศผังเมืองรวมเมืองน่าน ฉบับที่ 445 (พ.ศ.2543) ดังนั้นสภาพเศรษฐกิจของพื้นที่ดังกล่าวจึงมีลักษณะที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจของพื้นที่ผังเมืองรวมและจังหวัดน่านดังต่อไปนี้

1) **สาขาอุตสาหกรรม** กิจการด้านอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กและให้บริการภายในชุมชน ในระหว่างปี พ.ศ.2542 – 2546 ในเขตเทศบาลมีโรงงานประเภทบริการ ซ่อมจักรยานยนต์ รถยนต์ และบริการเกี่ยวเนื่อง โรงงานผลิตวัสดุก่อสร้าง โรงงานผลิตสินค้าบริโภค เป็นโรงงานผลิตเพื่อสนองความต้องการของชุมชนในเขตเทศบาลหรือเป็นสินค้าท้องถิ่น โรงงานในเขตเทศบาลเมืองน่านที่ต้องระวังจะก่อให้เกิดมลภาวะแก่เมือง ได้แก่ โรงงานทำเส้นก๋วยเตี๋ยว โรงงานซ่อมปะยางนอกยางใน โรงงานซ่อมรถยนต์ โรงงานซ่อมทำสีรถยนต์ โรงงานตั้งศูนย์ถ่วงล้อ โรงงานผลิตเสาคอนกรีต โรงงานอัดเศษโลหะและเศษกระดาษ และโรงงานกลึงเชื่อมโลหะเป็นต้น[5]

สำหรับในเขตตำบลฝายแก้ว และตำบลม่วงตึ๊ด กิ่งอำเภอภูเพียง มีโรงงานรวม 25 แห่ง[6]

2) **สาขาพาณิชยกรรม** กิจการด้านพาณิชยกรรมในเขตผังเมืองรวมเมืองน่าน ร้อยละ 83.61 อยู่ในเขตเทศบาลเมืองน่าน ร้อยละ 16.39 อยู่นอกเขตเทศบาลเมืองน่าน ประเภทกิจการส่วนใหญ่จำนวนร้อยละ 40 เป็นกิจการค้าปลีก การค้าและบริการ ระยะเวลาเปิดดำเนินกิจการต่ำกว่า 5 ปีมากที่สุดร้อยละ 57 รองลงมาอยู่ระหว่าง 6-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 26[7] ซึ่งแสดงว่ากิจการค้าในเขตเทศบาลมีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้น

สำหรับกิ่งอำเภอภูเพียง กิจการด้านพาณิชยกรรม มีสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิงขนาดเล็ก จำนวน 4 แห่ง และสหกรณ์การเกษตรกิ่งอำเภอภูเพียง 1 แห่ง[8]

[4] อ้างแล้วในหน้า 5-10.

[5] ทำเนียบโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดน่าน, 2543.

[6] แผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (พ.ศ. 2545-2549), กิ่งอำเภอภูเพียง.

[7] กระทรวงมหาดไทย. สำนักผังเมือง, 2537.

[8] แผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (พ.ศ. 2545-2549), กิ่งอำเภอภูเพียง.

3) **สาขาเกษตรกรรม** เนื่องจากพื้นที่ในเขตเทศบาลส่วนใหญ่เป็นศูนย์กลางด้านพาณิชยกรรมมากกว่าด้านเกษตรกรรม ดังนั้นภาคเกษตรในพื้นที่ศึกษาจึงเน้นในเขตกิ่งอำเภอภูเพียงและตำบลอื่นโดยรอบในเขตผังเมืองรวมเมืองน่าน ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

- มีพื้นที่การเกษตรทั้งสิ้น 55,925 ไร่ ครอบครัวเกษตรกรจำนวน 8,141 ครอบครัว พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ๆ ได้แก่ ส้ม มะขาม ลิ้นจี่ มะม่วง ไม้ดอกไม้ประดับ ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม มะไฟจีน
- มีศูนย์บริการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร 7 ศูนย์ ใน 7 ตำบล
- มีกลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มยุวเกษตรกร โครงการเกษตรก้าวหน้า โครงการกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร กลุ่มอาชีพ / กลุ่มเกษตรกรที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มมะไฟจีน กลุ่มลำไย ตำบลท่าน้าว กลุ่มไม้ดอกไม้ประดับ ตำบลม่วงตึ๊ด กลุ่มจักสาน ตำบลฝายแก้ว

5.3.3.1 **สภาพเศรษฐกิจของชุมชน**ใน “เมืองเก่าน่าน” เศรษฐกิจยังคงเป็นเศรษฐกิจขนาดเล็ก พึ่งพาการค้าขายและการบริการการท่องเที่ยว ลักษณะการเติบโตเป็นไปอย่างช้าๆ เนื่องจากเป็นเมืองเล็ก หลบตัวอยู่ในพื้นที่ที่มีเขาล้อมรอบของล้านนาตะวันออก จึงมีสภาพเสมือนเป็นเมืองปิด

5.3.3.2 **แนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจ** ทั้งภาครัฐและเอกชนของจังหวัดน่าน มีความต้องการที่จะเห็น**การพัฒนาเมืองน่านให้เป็นเมืองที่มีเศรษฐกิจพอเพียง มีการพัฒนาที่ยั่งยืนและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป ด้วยแนวคิดดังกล่าวสิ่งที่เป็นจุดแข็งของพื้นที่คือความได้เปรียบด้านที่ตั้ง ความอุดมสมบูรณ์ และความบริสุทธิ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ตลอดจนโบราณสถานเก่าแก่ ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ที่ดีงาม ที่สำคัญที่สุดคือความเข้มแข็งของชุมชนที่มีเจตนาแน่วแน่และมุ่งมั่นยึดเศรษฐกิจแบบยั่งยืน** ไม่หลงใหลด้านวัตถุ ยึดแนวอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะต้องเป็นการเติบโตที่สมดุลกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม

5.3.3.3 **โอกาสทางเศรษฐกิจ** พื้นที่เมืองเก่าและบริเวณโดยรอบทั้งจังหวัด มีโอกาสการ**เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้วยศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติที่บริสุทธิ์** ถือเป็นเสน่ห์ที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวระดับสูงที่ชื่นชมและแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะนี้จริง ๆ เป็นการสร้างรายได้ และสร้างงานของเมืองในอนาคต

จังหวัดน่านโดยรวมมีความสมบูรณ์ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม จากการศึกษาของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยพบว่า แม้ในสายตานักท่องเที่ยวจะเห็นว่าจังหวัดน่านมีศักยภาพการท่องเที่ยวในระดับปานกลาง แต่ก็มีความได้เปรียบจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูงบางประการ คือ**นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจวัด สถานที่สำคัญทางศาสนา และวัฒนธรรมประเพณีของจังหวัดน่านมากกว่าจังหวัดเชียงใหม่**

ที่สำคัญที่สุดประชาชนชาวน่านมีทัศนคติที่ดีต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว มีความชัดเจนในการพัฒนาการท่องเที่ยว ในการเป็นเมืองท่องเที่ยวที่ยังคงเอกลักษณ์ไทยในมาตรฐานระดับสากล **ความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีความชัดเจนและเป็นไปในทางเดียวกันของประชาชนจังหวัดน่าน เป็นสิ่งสะท้อนถึงความพร้อมของประชาชนในการรับมือกับการท่องเที่ยวทั้งในเชิงบวกและลบ จนอาจกล่าวได้ว่า ประชาชนจังหวัดน่านให้ความสำคัญกับท้องถิ่นของตนเป็นอย่างมาก** อันเป็นผลมาจากชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนเหล่านี้สามารถมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นตนได้[9]

นอกจากนี้ความได้เปรียบในด้านที่ตั้งทางภูมิศาสตร์โดยมีด่านการค้าถาวรซึ่งได้แก่ ด่านห้วยโก๋น เป็นเสมือนประตูที่เปิดไปสู่ประเทศในกลุ่มอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปเยือนเมืองหลวงพระบางมรดกโลกของประเทศลาวได้ และถือเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวสายวัฒนธรรมเชื่อมจากกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนออกสู่ประเทศในกลุ่มอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขงอีกด้วย จึงควรมีการปรับตัวและวางแผนตระเตรียมสำหรับการลงทุนให้เหมาะสม ไม่ให้เกิดการสูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่เลือกสรรไว้

5.4 ศักยภาพด้านกายภาพ

5.4.1 ระดับเมือง

5.4.1.1 นิเวศวิทยา

สภาพสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนเมืองน่าน ได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมของเมืองน่านที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ โอบล้อมด้วยแนวเทือกเขา มีแหล่งน้ำขนาดน้อยใหญ่มากมาย โดยเฉพาะแม่น้ำน่านซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักที่ไหลผ่านชุมชนเมือง รวมถึงมีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพภายในบริเวณชุมชนไม่มากนัก จึงทำให้คุณภาพของสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนเมืองน่านยังคงอยู่ในระดับที่ดี ไม่ว่าจะเป็น น้ำ ดิน หรืออากาศ

ภาพที่ 5.1 ที่ว่างบริเวณเขตชุมชนเป็นพื้นคอนกรีต

[9] ศิโรรัตน์ บุญถนอม, ทัศนคติของคนน่านที่มีต่อนโยบาย “Amazing Thailand 1998 – 1999”, (เชียงใหม่ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544)

อย่างไรก็ตาม พบว่าภายในเขตชุมชนโดยเฉพาะย่านพาณิชยกรรมขาดแคลนพื้นที่สีเขียว ที่ว่างส่วนใหญ่เป็นพื้นคอนกรีต เช่น ลานจอดรถ ถนน ฯลฯ ซึ่งพื้นผิววัสดุดังกล่าวสะท้อนความร้อนและสะสมฝุ่นควัน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ จึงควรปรับปรุงโดยการเพิ่มพื้นที่สีเขียวภายในเมืองให้มากขึ้น นอกจากนั้นควรมีการแก้ไขปัญหาด้านการจราจรควบคู่กันไป โดยจูงใจให้ยานพาหนะที่ปัจจุบันใช้ถนนในเมืองเป็นทางผ่านไปยังชุมชนอื่น เปลี่ยนไปใช้ถนนเลี่ยงเมือง เพื่อเดินทางไปยังจุดหมายที่ต้องการโดยตรง เพื่อบรรเทามลพิษและรักษานิเวศเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ

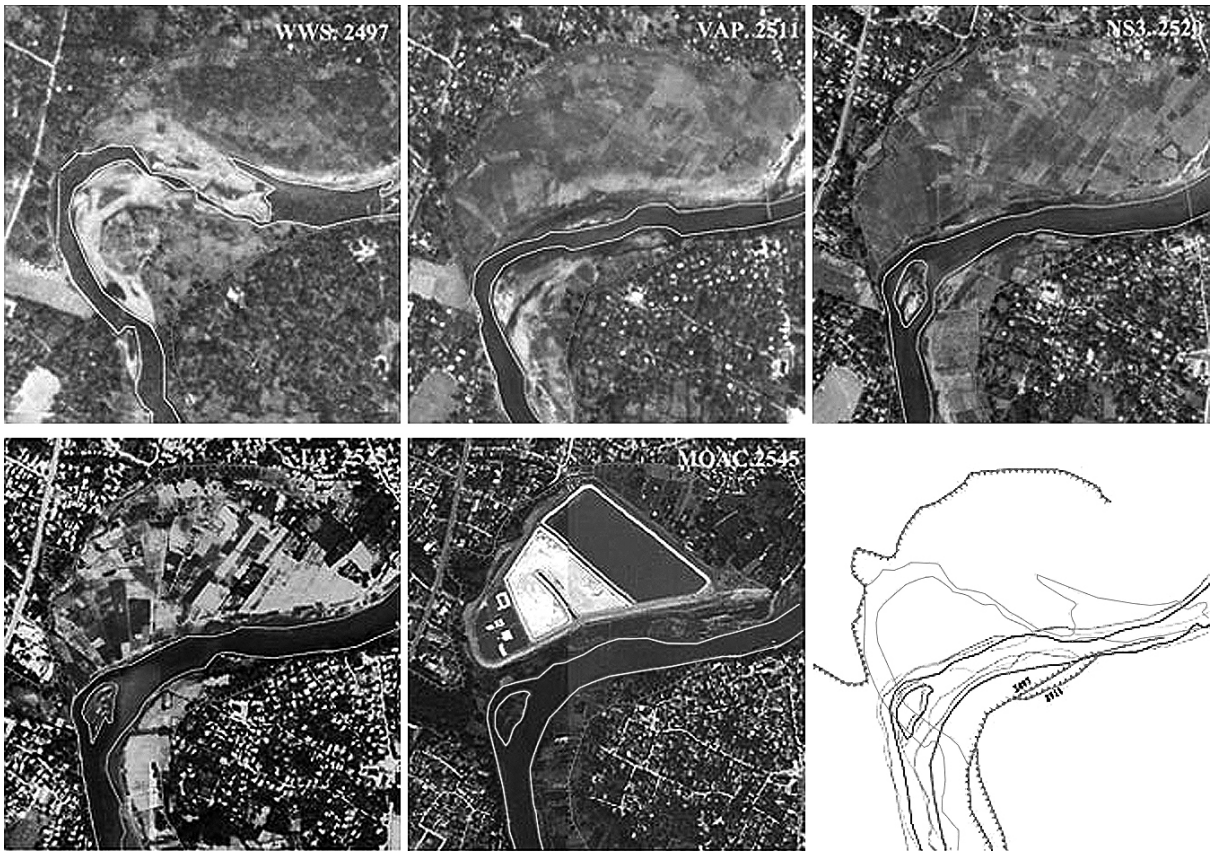
แม่น้ำน่าน เป็นนิเวศวิทยาที่สำคัญที่สุดของเมืองน่าน เพราะชาวน่านมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำ ไม่ว่าจะเป็นการดำรงชีพด้วยการทำการเกษตร การบริโภคอุปโภคซึ่งใช้น้ำจากแม่น้ำน่านมาผลิตเป็นน้ำประปา ไปจนถึงการนันทนาการ ซึ่งมีประเพณีการแข่งเรือเป็นประเพณีที่สำคัญของจังหวัด ปัจจุบันคุณภาพของน้ำในแม่น้ำอยู่ในระดับดี ข้อมูลการตรวจวัดคุณภาพน้ำพบปริมาณออกซิเจนละลายน้ำ (Dissolved Oxygen) ทั้ง 3 ฤดูมีค่าอยู่ระหว่าง 5.2 – 9.2 มิลลิกรัมต่อลิตร ปริมาณความสกปรกในรูป BOD มีค่าระหว่าง 0.6 – 2.2 มิลลิกรัมต่อลิตร การปนเปื้อนของ Focal Coliform Bacteria อยู่ระหว่าง 2-160,000 MPN/100ml กล่าวคือ มีความสะอาดปลอดภัย สามารถใช้อุปโภคบริโภคได้ อย่างไรก็ตาม แนวลำน้ำน่านจะมีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งอยู่เสมอ (แผนที่ที่ 5.1) ดังนั้น **หากมีการพัฒนาใด ๆ ในอนาคต ก็ควรมีการตระหนักถึงแม่น้ำน่านควบคู่กันด้วยเสมอ เพราะหากนิเวศแม่น้ำเสีย คุณค่าของเมืองน่านย่อมเสื่อมลงตามไปด้วย**

ภาพที่ 5.2 ป่าไม้และแหล่งน้ำของเมืองน่าน

ภาพที่ 5.3 ประเพณีการแข่งเรือบริเวณแม่น้ำน่าน

แผนที่ที่ 5.1 แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศแสดงการเปลี่ยนแปลงของแนวลำน้ำน่าน

5.4.1.2 ที่โล่งและที่ว่าง

ที่โล่งทางธรรมชาติของเมือง ได้แก่ แม่น้ำน่าน และป่าไม้ที่โอบล้อมเมืองทางด้านตะวันตก ส่วนที่โล่งตามที่ได้ระบุไว้ในผังเมืองรวมโดยเป็นที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม มีบริเวณที่สำคัญ ได้แก่ สนามกีฬาจังหวัดน่าน สวนศรีเมือง สวนสาธารณะริมแม่น้ำน่าน และสวนรุกขชาติ (สวนสัตว์) แช่แห้ง เมื่อพิจารณาจากข้อกำหนดหลักเกณฑ์และมาตรฐานการวางและจัดทำผังเมืองรวม[10] นับได้ว่า**เมืองน่านมีพื้นที่สวนสาธารณะอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่ามาตรฐาน**

สำหรับที่ว่างที่มีอยู่ ที่ว่างส่วนใหญ่เป็นที่เอกชนถือครองกรรมสิทธิ์ จึงทำให้การกำกับการใช้ประโยชน์ที่ดินกระทำไม่ได้อย่างเต็มที่ ที่ว่างที่สำคัญของเมืองเก่าน่าน ได้แก่ **ที่ว่างสองข้างทางของถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101 และถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1025** เป็นที่ว่างที่สังเกตได้ชัดเจนเมื่อเข้าเมือง สภาพในปัจจุบันเป็นทุ่งนา มีความโล่งจนสามารถมองเห็นพระธาตุเขาน้อยซึ่งประดิษฐานอยู่บนเนินเขาน้อยได้ แต่ช่วงที่ใกล้กับทางเข้าเมือง เริ่มมีกลุ่มที่พักอาศัยและร้านค้าขึ้น

[10] กำหนดว่าต้องมีสวนสาธารณะหรือสวนป่า 0.5–1.8 ไร่ / ประชากร 1,000 คน, เมืองน่านมีประชากร 121,650 คน จึงควรมีสวนสาธารณะ 10.83 ไร่ เป็นอย่างต่ำ

เป็นหย่อม ๆ ริมถนน และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวหนาแน่นขึ้นในอนาคต เนื่องจากมีการลงทุนทำห้างสรรพสินค้า และโครงการบ้านพักอาศัยของรัฐบาล

ที่ว่างที่สำคัญอีกแห่งคือ **ทุ่งนาตลอดแนวถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข** 1168 ซึ่งเป็นเส้นทางที่เชื่อมโยงการสัญจรจากใจเมืองไปยังเวียงพระธาตุแช่แห้ง สภาพปัจจุบัน ทุ่งนามีความกว้างไกลขนานกับแนวแม่น้ำน่านไปตลอดจนจรดแนวป่าไม้ มีความโล่งกว่าบริเวณทางเข้าเมืองมาก และมีบ้านพักอาศัยขึ้นเพียงประปราย นับได้ว่าเป็นพื้นที่สีเขียวที่มีคุณภาพดี แต่ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาบริเวณดังกล่าวเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์เพื่อการอยู่อาศัย พาณิชยกรรม สถาบันของรัฐ ฯลฯ มากขึ้น หากขาดมาตรการควบคุมที่เหมาะสม สภาพแวดล้อมที่ดีของเมืองอาจสูญหายไป

ภาพที่ 5.4 **พื้นที่สีเขียวริมถนนทางหลวงหมายเลข** 101

ภาพที่ 5.5 **กลุ่มที่พักอาศัยและร้านค้าริมถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข** 101

ภาพที่ 5.6 **ที่ว่างสองข้างถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข** 1025

ภาพที่ 5.7 **ที่ว่างสองข้างถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข** 1168

แผนที่ที่ 5.2

5.4.1.3 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ย่านราชการ

ย่านราชการที่สำคัญของเมืองน่านแบ่งได้เป็น 2 บริเวณ คือ **บริเวณใจเมืองน่าน** กลุ่มอาคารราชการจะเกาะตัวอยู่ใกล้ ๆ กัน ประกอบด้วย ศาลากลางจังหวัด ศาลจังหวัด สำนักงานเทศบาลเมืองน่าน สำนักงานป่าไม้ สาธารณสุข และเรือนจำกลางจังหวัด **บริเวณเวียงดงพระเนตร** ประกอบด้วย โรงพยาบาลน่าน และค่ายสุริยพงษ์ ซึ่งเป็นค่ายทหารครอบคลุมพื้นที่ขนาดใหญ่

ย่านพาณิชยกรรม

ย่านพาณิชยกรรมที่สำคัญของเมืองน่านได้แก่ **ถนนสุมนเทวราช ถนนอนันตวรฤทธิเดช ถนนข้าหลวง และถนนมหายศ** ซึ่งในอดีตเป็นถนนนอกเวียง ล้อมรอบแนวกำแพงเมืองคูเมืองน่านด้านทิศเหนือและทิศตะวันออก (แนวแม่น้ำน่านเก่า) สภาพปัจจุบัน ปรากฏตึกแถว 3-4 ชั้น ค้าขายตลอดแนวสองฝั่งของถนน

ย่านนันทนาการและพักผ่อนหย่อนใจ

ย่านนันทนาการที่สำคัญ ได้แก่ บริเวณที่ว่างยาวตลอดริมแม่น้ำน่านทั้งสองฝั่ง โดยเฉพาะช่วงสะพานพัฒนาภาคเหนือ มีสวนสาธารณะและลานออกกำลังกายที่มีคนมาใช้มาก ส่วนสนามกีฬาจังหวัดน่านและสวนรุกขชาติ(สวนสัตว์)แช่แห้ง ไม่ค่อยมีผู้ใช้บริการ เนื่องจากอยู่ไกลแหล่งชุมชน

ย่านพักอาศัย

ย่านพักอาศัยในเมืองน่านเป็นย่านพักอาศัยที่มีความหนาแน่นน้อย โดยเกาะกลุ่มอยู่ในเขตเทศบาล **บริเวณในเวียง**(ภายในกำแพงเมืองน่าน) **บริเวณดงพระเนตร และบริเวณถนนเชื่อมโยงระหว่างในเวียงกับดงพระเนตร** เช่น ถนนสุมนเทวราช และถนนมหายศ ส่วนนอกเขตเทศบาลที่พักอาศัยจะกระจายตัวเป็นหมู่บ้านขนาดกลางห่าง ๆ กัน แต่ไม่มีความเป็นย่านพักอาศัยเด่นชัดเท่าในเขตเทศบาล เนื่องจากในผังเมืองรวมกำหนดการใช้ที่ดินเป็นประเภทชนบทและเกษตรกรรม

ย่านการศึกษา

สถาบันการศึกษาจะกระจายตัวไปตามจุดต่าง ๆ ภายในเขตพื้นที่เมืองเก่าน่าน โดยสถาบันที่มีขนาดใหญ่ ได้แก่ วิทยาลัยเทคนิคน่าน โรงเรียนน่านคริสเตียนศึกษา วิทยาลัยสารพัดช่างน่าน และโรงเรียนสตรีศรีน่าน

ย่านศิลปกรรม

ย่านศิลปกรรมที่มีความสำคัญ ได้แก่ **พื้นที่ใจเมืองน่าน** ซึ่งถือว่าเป็นบริเวณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุดของเมืองน่าน เพราะมีทั้งวัดวาอารามและโบราณสถานที่สำคัญ เช่น วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร วัดภูมินทร์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน (หอคำ) วัดหัวข่วง คุ้มเจ้าราชบุตร รวมถึงข่วงหลวง (ที่ว่างหน้าหอคำ) ที่ใช้ในการประกอบพระราชพิธี รัฐพิธี และงานประเพณี

แผนที่ที่ 5.3

ต่าง ๆ และ**พื้นที่เวียงพระธาตุแช่แห้ง** ซึ่งมี*พระธาตุแช่แห้ง* ปูชนียสถานที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวน่าน และมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์สูง

ข้อสังเกตด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินปัจจุบัน

ภาพรวมการใช้ที่ดินในปัจจุบันมีความสอดคล้องกับผังเมืองรวมจังหวัด ยกเว้นบริเวณนอกเขตเทศบาล **มีการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรมเป็นที่ดินประเภทที่พักอาศัยและพาณิชยกรรมมากขึ้น** ทั้งนี้ควรมีการคำนึงถึงและอนุรักษ์พื้นที่ดังกล่าว ให้คงความเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและป่าไม้ เพราะสิ่งนี้คือคุณค่าและเอกลักษณ์ของเมืองน่าน นอกจากนี้ **บริเวณใจเมืองน่านและพื้นที่เวียงพระธาตุแช่แห้ง ซึ่งได้มีการกำหนดเป็นเมืองเก่า จากมติประชาคมและผลการศึกษาทางวิชาการ (บทที่ 4) ควรมีการกำหนดเป็นพื้นที่อนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย**

แผนที่ที่ 5.4

5.4.1.4 การกำหนดเขตปลอดภัยในการเดินอากาศ

มีการควบคุมความสูงของอาคารและสิ่งปลูกสร้างภายในเขตปลอดภัย บริเวณใกล้เคียงสนามบินน่าน (ประกาศกระทรวงคมนาคม พ.ศ.2535) ซึ่งแนวเขตปลอดภัยในการเดินอากาศได้ครอบคลุมเมืองเก่าน่านทั้งเมือง ดังนั้นการจะสร้างอาคารใด ๆ หรือออกมาตรการเพื่อควบคุมอาคารใด ๆ ภายในบริเวณนี้ต้องคำนึงถึงข้อบังคับนี้ด้วย (แผนที่ที่ 5.5)

บริเวณที่มีผลกระทบมากที่สุด คือ บริเวณตอนเหนือของเมืองในเขตเวียงดงพระเนตร เนื่องจากมีพื้นที่ที่อยู่ในช่วงควบคุมความสูงอาคารช่วง 0.00 - 20.00 เมตร หมายถึง การจะสร้างอาคาร 1-2 ชั้น ซึ่งเป็นที่พักอาศัยขนาดทั่วไป และอาคารสูงไม่เกิน 4 ชั้น ตามมติประชาคมชาวน่าน ก็ยังจำเป็นต้องตรวจสอบกับประกาศกระทรวงข้อนี้ ว่าสามารถทำได้หรือไม่ในแปลงที่ดินนั้น ๆ

5.4.1.5 กรรมสิทธิ์ที่ดิน

การศึกษากรรมสิทธิ์ที่ดิน มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ที่ดินที่อยู่ในวิสัยที่จะทำการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไข ว่ามีโอกาสเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด หากเป็นที่ดินของรัฐก็มีความเป็นไปได้สูง แต่หากพบว่าเป็นที่ดินเอกชน ก็อาจจะเปลี่ยนแปลงพื้นที่หรือเลื่อนแนว หรือแม้แต่จำเป็นต้องปรับวิธีเสนอให้เป็นการพัฒนาโดยเอกชน แล้วรัฐคอยกำกับดูแลเท่านั้น ซึ่งในที่นี้จะวิเคราะห์ในระดับเมือง เพื่อให้ได้ภาพรวมต่อการวางแผนแก้ไขปัญหาในระดับชุมชนเมืองที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน การพัฒนาระบบขนส่งและทิศทางการขยายตัวของเมือง **ปัจจุบันมีพื้นที่ที่ยังไม่มีการใช้ให้เป็นประโยชน์กับเมือง ได้แก่ ที่ว่างระหว่างเวียงดงพระเนตรและเมืองน่าน** ซึ่งมีระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการครบถ้วน จากการศึกษาแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของประชากร คาดว่าที่ว่างบริเวณนี้สามารถรองรับการขยายตัวของชุมชนเมืองภายในเขตใจเมืองได้มากกว่า 20 ปี

แผนที่ที่ 5.5

แผนที่ที่ 5.6

แผนที่ที่ 5.7

5.4.1.6 โครงข่ายคมนาคมขนส่ง

1) ระบบถนนตามผังเมืองรวม

หลักการวางระบบถนนตามผังเมืองรวมเน้นความสอดคล้องกับการใช้ที่ดินในอนาคต โดยใช้ถนนเดิมที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เช่น โครงการขยายเขตทางให้กว้างขึ้น โครงการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำทางด้านใต้ของสะพานพัฒนาภาคเหนือ (ประมาณ 3 กิโลเมตรตามแนวแม่น้ำ) เพื่อเชื่อมต่อถนนผากองไปยังชุมชนวัดศรีบุญเรือง และมีถนนโครงการสายสำคัญคือถนนเขตทาง 30.00 เมตร ลักษณะเป็นกึ่งทางเลี่ยงเมือง ทำหน้าที่เป็นทางเลี่ยงเมืองด้านตะวันตกและเป็นถนนสายหลักให้ตัวเมืองขยายไปเกาะในอนาคต

การวางระบบถนนตามผังเมืองรวมจะจำแนกประเภทของถนนตามลักษณะหน้าที่การใช้งานและขนาดเขตทาง เพื่อให้การออกแบบรายละเอียดของถนนแต่ละสายทำได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยป้องกันความสับสนด้านการจราจร และแยกการจราจรในเมืองออกจากการจราจรระหว่างเมืองด้วยถนนประเภทต่าง ๆ โดยในผังเมืองรวมจังหวัดน่าน ได้จำแนกถนนออกเป็น 4 ประเภท (แผนที่ที่ 5.8) คือ

1.1) **ถนนสายประธาน** ทำหน้าที่เป็นถนนสายสำคัญที่เชื่อมต่อชุมชนต่าง ๆ ในระดับภาค ถนนประเภทนี้จะรับการจราจรประเภทผ่านเมือง ซึ่งมีปริมาณการจราจรและความเร็วสูง ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลขต่าง ๆ

1.2) **ถนนสายหลัก** ทำหน้าที่เป็นถนนเชื่อมระหว่างชุมชนและรับการจราจรจากถนนสายประธาน เพื่อกระจายไปตามถนนสายรอง ถนนเหล่านี้เป็นถนนที่ใช้ประโยชน์ในการเชื่อมต่อบริเวณต่าง ๆ ของเมืองเข้าด้วยกัน ได้แก่ ถนนที่มีเขตทาง 20.00 เมตร

1.3) **ถนนสายรอง** เป็นถนนที่รองรับการจราจรจากถนนสายหลักกระจายเข้าสู่ถนนสายย่อย ทำหน้าที่เป็นถนนที่บริการเฉพาะในแต่ละย่านการใช้ที่ดินหรือในบางกรณีอาจเชื่อมต่อไปยังย่านการใช้ที่ดินใกล้เคียง และรับการจราจรในเมืองที่มีความเร็วค่อนข้างต่ำเท่านั้น ถนนประเภทนี้ ได้แก่ ถนนที่มีเขตทาง 16.00 เมตร และ 14.00 เมตร

1.4) **ถนนสายย่อย** ถนนประเภทนี้คือถนนที่มีอยู่เดิมหรือที่จะสร้างใหม่ แต่ไม่แสดงรายละเอียดในผังฯ ทำหน้าที่บริการจราจรจากอาคารหรือกลุ่มอาคารให้เข้าสู่ถนนสายรอง โดยทั่วไปจะรับการจราจรที่มีความเร็วต่ำ แต่ก็เป็นถนนที่จำเป็น เนื่องจากทำให้พื้นที่ส่วนย่อยของชุมชนสามารถติดต่อเข้าถึงได้สะดวก

2) **ระบบถนนในเมือง**

จากการที่มีแม่น้ำน่านไหลผ่านตัวเมือง ทำให้เมืองถูกแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ด้านตะวันออกและด้านตะวันตกของแม่น้ำ มีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเพื่อเชื่อมต่อระหว่างด้านตะวันออกกับด้านตะวันตก ได้แก่ สะพานพัฒนาภาคเหนือ สะพานบริเวณหน้าโรงพยาบาลน่าน และสะพานตามโครงการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน (เชื่อมถนนผากอง-ถนนเข้าวัดศรีบุญเรือง)

เมื่อเมืองมีการเติบโตขนานไปตามลำน้ำ ลักษณะถนนสายหลักทั้งสองฝั่งจึงมีลักษณะยาวขนานไปกับแม่น้ำ โดยทางฝั่งตะวันออกของเมืองไม่หนาแน่น ถนนจะเป็นถนนสายเล็ก ๆที่แยกจากถนนสายหลักลงไปฝั่งแม่น้ำ สำหรับทางด้านตะวันตกซึ่งเป็นศูนย์กลางความเจริญ มีถนนสายหลักที่ขนานไปกับแม่น้ำ และมีถนนรองเชื่อมระหว่างถนนสายหลักเหล่านี้ ส่วนถนนสายย่อยจะเป็นตรอกและซอยต่าง ๆ ที่เชื่อมกับถนนสายหลักและสายรอง เมื่อมองในภาพรวมระบบถนนจะเป็นรูปตารางเหลี่ยม

ถนนสายประธาน ได้แก่ ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101, ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1025, ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1091, ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168, ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1169 และถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1080

ถนนสายหลักที่สำคัญ ได้แก่ ถนนมหายศ ถนนผากอง ถนนสุมนเทวราช ถนนสุริยพงษ์ ถนนมหาวงศ์ เป็นต้น

ถนนสายรองที่สำคัญ ได้แก่ ถนนอนันตวรฤทธิเดช ถนนสวนตาล ถนนคำยอด ถนนเปรมประชาราษฎร์ ถนนราษฎร์อำนวย และ ถนนวรวิชัย

ถนนส่วนใหญ่แต่เดิมมักไม่มีทางเท้าหรือมีทางเท้าขนาดเล็ก จนเมื่อมีการปรับปรุงถนนจึงได้เผื่อพื้นที่สำหรับทำทางเท้า อย่างไรก็ตามก็ยังมีถนนที่ยังไม่มีทางเท้าอยู่อีกหลายสาย

แผนที่ที่ 5.8

3) **โครงการด้านการคมนาคมในอนาคต**

กรมทางหลวงมีโครงการก่อสร้างทางเลี่ยงเมืองทางทิศตะวันตกของตัวเมือง ซึ่งปัจจุบันอยู่ในระหว่างขั้นตอนการศึกษา

4) **การรองรับการจราจร**

จากสถิติของฝ่ายวิชาการ ขนส่งจังหวัดน่าน ซึ่งทำการนับปริมาณรถที่เข้าสู่ตัวเมืองน่านในปี 2545 และ 2546 บนทางหลวงสายต่าง ๆ เส้นทางที่มีปริมาณรถมากที่สุดคือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1091 รองลงมาคือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101 เมื่อพิจารณาประกอบกับการสังเกตปริมาณการจราจรในตัวเมือง พบว่าถนนที่มีปริมาณการจราจรคับคั่ง ได้แก่ ถนนสุริยพงษ์ ถนนผากอง ถนนมหายศ ถนนอนันตวรฤทธิเดช และถนนสุมนเทวราช ซึ่งถนนเหล่านี้เป็นถนนที่สามารถเชื่อมต่อมาจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1091 และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101 ในการใช้สัญจรไปทางด้านทิศเหนือของเมือง และใช้ติดต่อข้ามไปยังด้านตะวันออกของแม่น้ำ

5) **สภาพการจราจร**

สภาพการจราจรโดยเฉลี่ยในเขตตัวเมืองและรอบตัวเมืองไม่หนาแน่น ถึงแม้จะอยู่ในช่วงเวลาเร่งด่วน เนื่องจากในตัวเมืองมีถนนสายหลักและถนนโครงข่ายเชื่อมโยงถึงกัน ซึ่งถนนเหล่านี้ยังสามารถรับปริมาณการจราจรในปัจจุบันได้ ปริมาณการจราจรสูงสุดอยู่ในช่วงเวลา 8.00-9.00 น. และ 16.00-17.00 น. และปริมาณการจราจรในวันธรรมดาจะมากกว่าวันหยุด นอกจากนี้ตัวเมืองน่านยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่คนยังไม่รู้จักมากนัก การจราจรจากการท่องเที่ยวจึงไม่ส่งผลกระทบต่อการจราจรในเมือง สำหรับประเภทยานพาหนะในเขตเมืองมีปริมาณรถยนต์และรถจักรยานยนต์เกือบเท่าๆ กัน โดยอาจจะมีปริมาณรถจักรยานยนต์มากกว่าเล็กน้อย (ที่มา : กรมการขนส่งทางบก กระทรวงคมนาคม : จำนวนยานยนต์ในจังหวัดน่านที่จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติรถยนต์ จำแนกตามประเภท พ.ศ.2543-2546)

แผนที่ที่ 5.9

แผนที่ที่ 5.10

แผนที่ที่ 5.11

6) **ระบบรถโดยสารสาธารณะ**

6.1) **รถประจำทางระหว่างจังหวัด** มีรถโดยสารระดับจังหวัด ในเส้นทางดังต่อไปนี้ : กรุงเทพฯ – ทุ่งช้าง, กรุงเทพฯ – น่าน, เชียงใหม่ – น่าน, เชียงใหม่ – ทุ่งช้าง, พะเยา – น่าน, เด่นชัย (ลำปาง) – น่าน, เชียงราย – น่าน, พิษณุโลก – น่าน และนครสวรรค์ - น่าน

6.2) **รถประจำทางระหว่างอำเภอเมืองน่านกับชุมชนอื่นภายในจังหวัด** มีรถโดยสารประจำทางในสายต่อไปนี้ น่าน–เวียงสา, น่าน–นาหมื่น, น่าน–บ้านน้ำปูน, น่าน–บ้านปอน–ห้วยโก๋น, น่าน–บ้านหลวง,น่าน–สันติสุข,น่าน–บ้านฮวก–ท่าวังผา และน่าน–บ้านตาลชุม

6.3) **รถประจำทางภายในเขตชุมชนเมือง** มีรถสองแถวบริการในเส้นทางดังต่อไปนี้ (ที่มา: ขนส่งจังหวัดน่าน)

1. ค่ายสุริยพงษ์ – ขนส่งจังหวัด เดินรถ 70 เที่ยว/วัน
2. โรงเรียนศรีสวัสดิ์วิทยาคาร – สนามบินน่าน เดินรถ 82 เที่ยว/วัน
3. วิทยาเขตเกษตรน่าน – ปากทางวัดอภัย เดินรถ 128 เที่ยว/วัน
4. หน้าวัดหัวเวียงเหนือ – ปากทางวัดอภัย เดินรถ 32 เที่ยว/วัน

ในอนาคตมีโครงการจะยุบรวมรถโดยสารภายในเมืองทั้ง 4 สาย ให้เหลือเพียงสายเดียว โดยวิ่งในเส้นทาง โรงเรียนศรีสวัสดิ์วิทยาคาร-ขนส่งจังหวัด-ถนนรอบเมืองทิศตะวันตก-ถนนอนันตวรฤทธิเดช-ถนนสุมนเทวราช-โรงพยาบาลน่าน-ถนนมหายศ-วิทยาเขตเกษตรน่าน

แผนที่ที่ 5.12

แผนที่ที่ 5.13

แผนที่ที่ 5.14

ข้อสังเกตด้านโครงข่ายคมนาคมขนส่ง

ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นสรุปได้ ดังนี้

1) **ขาดถนนเลี่ยงเมือง** ปัจจุบันยานพาหนะทุกชนิด ทั้งรถส่วนบุคคล รถโดยสาร และรถขนส่ง ต้องผ่านเข้ามาในเขตเมือง โดยเฉพาะบริเวณใจเมือง เพื่อเดินทางต่อไปยังพื้นที่ทางด้านเหนือและตะวันออกของตัวเมือง

2) **ถนนสายหลักมีปริมาณการจราจรมาก** ได้แก่ ถนนสุริยพงษ์ ถนนผากอง ถนนมหายศ และถนนสุมนเทวราช ล้วนอยู่ในเขตใจเมือง ทำให้การจราจรในเขตใจเมืองมีความพลุกพล่าน อย่างไรก็ตาม โดยรวมแล้วไม่พบปัญหาด้านการจราจรติดขัดที่รุนแรง จุดที่เป็นปัญหาอยู่บ้างก็คือบริเวณย่านการค้า เนื่องจากมีการจอดรถทั้งสองฝั่งและการจอดรถซ้อนคัน

3) **เส้นทางของรถโดยสารประจำทางผ่านใจเมือง** รถโดยสารสายที่วิ่งระหว่างจังหวัด ขึ้นไปอำเภอทุ่งช้าง และสายที่วิ่งระหว่างอำเภอเมืองน่านกับเวียงสา มีเส้นทางผ่านใจเมือง

4) **ท่าจอดรถประจำทาง** มีท่าจอดรับส่งผู้โดยสารรถประจำทางถึง 3 แห่ง ทำให้เกิดความซ้ำซ้อน และบางแห่งใช้ผิวจราจรเป็นที่จอดรถ ทำให้การจราจรไม่คล่องตัว

5) **เส้นทางของรถโดยสารประจำทางไม่ทั่วถึง** รถโดยสารที่วิ่งภายในเขตเมือง ไม่วิ่งวนรอบเมือง ทำให้ผู้ที่ต้องการเข้าสู่เขตใจเมืองและพื้นที่โดยรอบ นิยมใช้ยานพาหนะส่วนตัว ปริมาณการจราจรจึงเพิ่มมากขึ้น

6) **ขาดทางเท้าบนถนนหลายสาย** ทำให้การเดินเท้าไม่สะดวกและอาจเกิดอันตรายจากยานพาหนะต่าง ๆ

ภาพที่ 5.8 **ทางเท้าบริเวณถนนสุริยพงษ์**

5.4.1.7 สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ในพื้นที่ศึกษามีพอเพียงบริการประชาชนในพื้นที่ มีเพียงเรื่องการระบายน้ำเท่านั้นที่ควรปรับปรุงเพิ่มเติม

การระบายน้ำมักประสบปัญหาในช่วงเดือนสิงหาคมหรือกันยายน โดยน้ำจะท่วมขังประมาณ 3 วัน สูงจากพื้นถนนประมาณ 0.50-3.00 เมตร ตามลักษณะสูงต่ำของถนนแต่ละสาย (ที่มา : กองช่างสุขาภิบาล, เทศบาลเมืองน่าน 2547) บริเวณที่ประสบปัญหาหนัก คือ ด้านตะวันตกเฉียงเหนือของเมือง บริเวณถนนอนันตวรฤทธิเดช ซึ่งรับน้ำป่าที่ไหลมาจากฝายห้วยลี่ ทั้งนี้เดิมมีหนองห้าเป็นพื้นที่รับน้ำและระบายสู่ลำห้วยที่มุ่งสู่ใจเมือง ปัจจุบันลำห้วยตื้นเขินจึงเกิดปัญหาน้ำท่วม พื้นที่ที่ประสบปัญหารองลงมา คือ ชุมชนวัดพวงพะยอมซึ่งอยู่ใกล้บ่อบำบัดน้ำเสีย

ปัจจุบันเทศบาลเมืองน่านมีการแก้ไขปัญหาด้วยการตั้งสถานีสูบน้ำและทำเขื่อนกันน้ำล้นแล้ว แต่เพื่อให้การแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ควรมีการปรับปรุงพื้นที่รับน้ำป่าควบคู่กันด้วย

ภาพที่ 5.9 น้ำหลากในช่วงฤดูฝน บริเวณริมฝั่งแม่น้ำน่าน

ภาพที่ 5.10 พื้นที่บริเวณถนนอนันตวรฤทธิเดช

5.4.1.8 ภูมิทัศน์เมือง (TOWN SCAPE)

1) **จินตภาพของเมือง** (The Image of the City)

จากการพิจารณาบริเวณพื้นที่เมืองเก่าน่าน ตามองค์ประกอบต่างๆที่ช่วยในการจดจำสภาพแวดล้อมของเมืองทั้ง 5 ประเภท จากทฤษฎีจินตภาพของเมือง ของ Kelvin Lynch[11] สรุปได้ดังนี้

1.1) **เส้นทาง** (Path) เส้นทางหลักที่สำคัญ ได้แก่ **ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข** 101 ซึ่งเป็นถนนเข้าสู่เมืองน่าน **ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข** 1168 ซึ่งเชื่อมโยงใจเมืองไปยังเวียงพระธาตุแช่แห้ง **ถนนสุมนเทวราช ถนนมหายศ** ซึ่งเชื่อมโยงพื้นที่ใจเมืองไปยังเวียงดงพระเนตร และ**ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข** 1025 ซึ่งเชื่อมโยงไปยังวัดพระธาตุเขาน้อย และยังรวมถึง**ถนนสุริยพงษ์** ในฐานะที่เป็นถนนหลักนำสายตาไปยังพื้นที่ใจเมือง

1.2) **ขอบ** (Edge) ขอบหลักที่สำคัญ ได้แก่ **แม่น้ำน่าน** ซึ่งแบ่งเมืองน่านออกเป็นสองฝั่ง **พื้นที่เกษตรกรรมรอบเมือง** ซึ่งแยกพื้นที่ชุมชนเมืองน่านออกจากชุมชนเวียงพระธาตุแช่แห้งและชุมชนต่างๆทางด้านตะวันตกของเมือง ส่วนขอบในระดับรองลงมาคือ **กำแพงเมืองเก่า** ที่ปรากฏบริเวณหัวถนนอนันตวรฤทธิเดช และถนนรอบเมืองด้านทิศใต้ และ**แนวคูคลองเปรมประชาราษฎร์**

1.3) **ที่หมายตา** (Landmark) ที่หมายตาที่สำคัญ ได้แก่ **วัดพระธาตุเขาน้อย วัดพระธาตุแช่แห้ง และกลุ่มโบราณสถานรอบข่วงเมือง** วัดพระธาตุเขาน้อยประดิษฐานอยู่บนเนินเขาน้อย เป็นจุดหมายตาให้ทราบว่ากำลังเข้าสู่เมืองน่าน ชาวน่านเชื่อว่าพระธาตุเขาน้อยถูกสร้างให้เล็งกับพระธาตุแช่แห้ง ซึ่งเป็นจุดหมายตาให้ทราบถึงเมืองเก่าเวียงพระธาตุแช่แห้ง ส่วนกลุ่มโบราณสถานรอบข่วงเมืองทำให้จดจำพื้นที่ใจเมืองน่านได้

---

[11] ทฤษฎีจินตภาพของเมือง โดย Kevin Lynch ที่ได้กล่าวไว้ว่า สิ่งแวดล้อมของชุมชนเมืองมีองค์ประกอบหลัก 5 ประการ ดังนี้

1. *เส้นทาง (Path)* คือ ทางสัญจรของผู้คนในเมืองทั่ว ๆ ไป ถนนหลักที่กว้างมีการจราจรที่หนาแน่นและมีกิจกรรมที่สำคัญ หรือมุ่งไปสู่จุดสำคัญของเมือง ย่อมจะเป็นเส้นทางที่สำคัญในจิตใจของคน
2. *ขอบ (Edge)* คือ แนวเชื่อมต่อระหว่างสองบริเวณของเมืองที่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนทั้งด้านกายภาพ กิจกรรม หรือแนวที่เส้นทางการพัฒนาจะข้ามผ่านไปได้ยาก
3. *ที่หมายตา (Landmark)* คือ วัตถุที่มีความเด่น ซึ่งสามารถใช้เป็นจุดอ้างอิงได้ทั้งระยะไกลและในระยะใกล้ นอกจากนี้อาคารที่มีหน้าตาพิเศษโดดเด่นกว่าอาคารในละแวกข้างเคียง หรือแม้แต่ต้นไม้ใหญ่ หรือที่เปิดโล่งในบริเวณที่มีอาคารหนาแน่นก็สามารถใช้เป็นที่หมายตาในระยะใกล้ได้เช่นกัน
4. *ที่รวมกิจกรรม (Node)* คือ บริเวณที่เป็นจุดรวมของกิจกรรม มักเกิดขึ้นในบริเวณที่ทางสัญจรตัดกัน ซึ่งที่รวมกิจกรรมนี้มักมีคนพลุกพล่าน กิจกรรมและการจราจรหนาแน่น
5. *ย่าน (District)* คือ บริเวณที่มีลักษณะทางกายภาพและกิจกรรมคล้ายคลึงกันจนคนทั่วไปสามารถรับรู้ได้ว่าเป็นบริเวณเดียวกัน

ทฤษฎีจินตภาพของเมืองมีสาระสำคัญสรุปได้ว่า เมืองที่สวยงามจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหลักที่ประสานเป็นโครงสร้างที่ชัดเจน เป็นโครงข่ายที่แข็งแรงและเป็นระเบียบ เมืองที่มีลักษณะดังกล่าวย่อมทำให้ผู้พบเห็นเกิดความเข้าใจในโครงสร้างของเมืองโดยรวมและส่วนต่าง ๆ ของเมืองได้ง่ายและรวดเร็ว สามารถจะใช้ชีวิตหรือประกอบกิจการใด ๆ ในเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่สับสน ลักษณะทางกายภาพของเมืองจะตราตรึงอยู่ในจิตใจของประชาชนอย่างรวดเร็วและชัดเจน อันเป็นผลต่อเนื่องให้เกิดความประทับใจในความสวยงามของเมืองส่วนนั้น ๆ

1.4) **ที่รวมกิจกรรม** (Node) ชุมชนเมืองในพื้นที่ศึกษามีที่รวมกิจกรรมหลักที่สำคัญ ได้แก่ **บริเวณหน้าโรงแรมเทวราช ถนนสุมนเทวราช** เป็นศูนย์รวมกิจกรรมค้าขาย **ที่โล่งใต้สะพานพัฒนาภาคเหนือ** ใช้เล่นกีฬาและนันทนาการ **ข่วงเมือง (วัดภูมินทร์)** ใช้ทำกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม และ**สถานีขนส่งจังหวัด** เป็นศูนย์กลางการคมนาคมระหว่างจังหวัด

1.5) **ย่าน** (District) ย่านหลักที่สำคัญ แบ่งประเภทได้ดังนี้

ย่านศิลปกรรม	ได้แก่ บริเวณใจเมืองน่าน และวัดพระธาตุแช่แห้ง
ย่านพาณิชยกรรม	ได้แก่ บริเวณถนนอนันตวรฤทธิเดช และถนนสุมนเทวราช
ย่านราชการ	ได้แก่ บริเวณกลุ่มอาคารราชการด้านตะวันออกของใจเมือง ค่ายสุริยพงษ์ และโรงพยาบาลน่าน เขตเวียงดงพระเนตร
ย่านเกษตรกรรม	ได้แก่ บริเวณทุ่งนาด้านตะวันออกของแม่น้ำน่าน และสองฝั่งถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101 และถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1025

2) **ภูมิทัศน์และคุณภาพทางสายตา** (Visual Quality)

ช่องมองและมุมมองที่สำคัญในระดับเมือง ได้แก่ ช่องมองและมุมมองจากแนวถนนทางหลวงสายสำคัญของเมือง เช่น ช่องมองและมุมมองจากถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101 สู่พื้นที่เขตเมืองน่าน โดยบริเวณถนนทางหลวงสายนี้ สามารถสร้างช่องมองและมุมมองสู่วัดพระธาตุเขาน้อย ซึ่งตั้งอยู่บนเนินเขาบริเวณด้านทิศตะวันตกของถนนทางหลวง, ช่องมองและมุมมองจากถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168 สู่พื้นที่เวียงพระธาตุแช่แห้ง และช่องมองและมุมมองจากถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1025 สู่พื้นที่วัดพระธาตุเขาน้อย เป็นต้น ทั้งนี้ ภายในเขตชุมชนเมืองยังประกอบด้วยถนนสายสำคัญ ได้แก่ ถนนมหายศและถนนสุมนเทวราช ซึ่งสามารถสร้างช่องมองและมุมมองในระดับเมืองสู่พื้นที่บริเวณด้านทิศเหนือของถนน คือบริเวณชุมชนเวียงดงพระเนตร (บ้านมหาโพธิ)

นอกเหนือจากช่องมองและมุมมองจากถนนสายสำคัญแล้ว มุมมองจากแม่น้ำน่านก็เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยส่งเสริมภูมิทัศน์เมือง โดยพื้นที่บริเวณสองฝั่งแม่น้ำน่านเป็นพื้นที่สามารถเปิดมุมมองกว้างสู่พื้นที่ฝั่งตรงข้ามของแม่น้ำ เพื่อแสดงทัศนียภาพและบรรยากาศของเมืองได้

ข้อสังเกตด้านภูมิทัศน์เมือง

เมื่อพิจารณาภาพรวมของเมืองเก่าน่านแล้ว พบว่าบางพื้นที่ยังมีช่องมองมุมมอง หรือจินตภาพที่ไม่ชัดเจน หรือมีโอกาสและศักยภาพที่จะพัฒนาให้มีคุณภาพดีขึ้นได้ เช่น

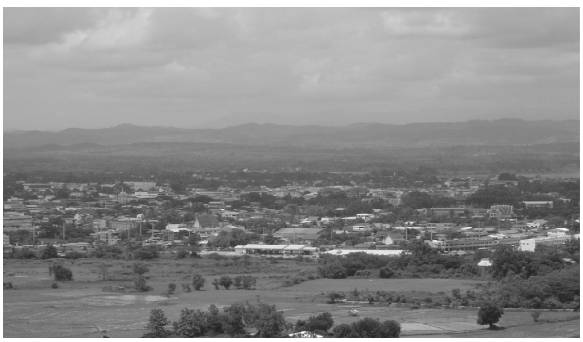
1) **พื้นที่สองฟากถนนสายสำคัญและสองฝั่งแม่น้ำน่าน** บริเวณพื้นที่สองฟากถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101, ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168, ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1025, ถนนมหายศ และถนนสุมนเทวราช ควรควบคุมลักษณะทางกายภาพของอาคารหรือสิ่งก่อสร้างสองฟากถนน เพื่อให้เกิดช่องมองและมุมมองที่ชัดเจนในระดับเมือง ตลอดจนควบคุมบริเวณพื้นที่สองฝั่งแม่น้ำน่านเพื่อส่งเสริมให้เกิดมุมมองที่ดีสู่พื้นที่ในเขตเมืองเก่าน่านและพื้นที่โดยรอบ

2) **กำแพงเมืองคูเมืองขาดความต่อเนื่อง** โดยบริเวณที่กำแพงยังคงสภาพและมีความเป็นขอบ (Edge) ชัดเจน คือ หัวถนนอนันตวรฤทธิเดช (ภาพที่ 5.11) และถนนรอบเมืองด้านทิศใต้ ส่วนบริเวณที่เหลือมีลักษณะเป็นเพียงเนินดิน และมีการบุกรุกก่อสร้างอาคารทับ ส่งผลให้ขอบเขตของเมืองเก่าไม่ชัดเจน ควรมีการรื้อฟื้นและปรับปรุงสภาพ

3) **การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมรอบเมือง** พื้นที่เกษตรกรรมรอบเมือง (ภาพที่ 5.12) ควรมีลักษณะเป็นผืนแผ่นเดียวกันเพื่อแสดงความเป็นขอบ แต่ปัจจุบันมีการสร้างที่พักอาศัยขึ้นแทรกเป็นหย่อม ๆ ทำให้ลักษณะความเป็นขอบในระดับเมืองค่อยๆลดลง หากไม่มีการป้องกันหรือแก้ไขจะส่งผลให้เมืองเก่าน่านกลืนไปกับชุมชนเมืองในที่สุด

ภาพที่ 5.11 **กำแพงเมืองเก่าบริเวณถนนอนันตวรฤทธิเดช**

ภาพที่ 5.12 **พื้นที่การเกษตรรอบเมือง**

4) **ขาดการจัดลำดับความสำคัญ** (Hierarchy) **ของถนน** ถนนที่มีความสำคัญในระดับเมือง มีความเป็นเส้นทางในจิตใจ เช่น ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101, ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168, ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1025, ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1091, ถนนสุริยพงษ์, ถนนสุมนเทวราช และถนนมหายศ ควรมีการเน้นลักษณะทางกายภาพให้ทราบว่าเป็นถนนสำคัญ แตกต่างจากถนนอื่น ๆ แต่ในสภาพเป็นจริงถนนเหล่านี้กลับมีความกว้าง และการใส่ใจสภาพแวดล้อมริมถนนน้อยกว่าถนนบางสายในเมือง เช่น ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101 ซึ่งเป็นทางเข้าเมือง แต่มีการจัดสภาพแวดล้อมเหมือนถนนย่อย เป็นต้น

ภาพที่ 5.13 – 5.14 **ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข** 101 **มุ่งออกนอกเมือง และมุ่งเข้าพื้นที่ใจเมืองน่าน**

5) **การพัฒนาภูมิทัศน์เมือง** การพัฒนาเมืองด้านใด ๆ ก็ตาม ต้องมีการตระหนักถึงที่หมายตาระดับเมืองควบคู่ด้วยเสมอ และรักษามุมมองช่องมองของที่หมายตาเหล่านี้ให้ได้ตลอดไป

ภาพที่ 5.15 – 5.16 **พระธาตุเขาน้อย และพระธาตุแช่แห้ง** : **ที่หมายตาของเมือง**

แผนที่ที่ 5.15

แผนที่ที่ 5.16

5.4.2 ระดับพื้นที่

ระดับพื้นที่เป็นการศึกษาบริเวณเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมเมืองเก่า 2 บริเวณ ดังนี้

5.4.2.1 เขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมใจเมืองน่าน

1) การใช้ประโยชน์ที่ดิน

การใช้ที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยปะปนกับศาสนสถานและสถานที่ราชการ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน ลักษณะชุมชนแบ่งตามศรัทธาวัด จากการสำรวจการใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบันมีรายละเอียด ดังนี้ (แผนที่ที่ 5.18)

1.1) **ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย**[12] ได้แก่ บริเวณใจเมืองและบริเวณโดยรอบทางทิศเหนือ ตะวันตก และใต้ของใจเมือง ต่อเนื่องไปจนถึงบริเวณวัดพญาวัด ซึ่งพื้นที่บางส่วนที่เป็นกำแพงเมืองคูเมืองเดิมก็ถูกจับจองเป็นพื้นที่พักอาศัยด้วย ลักษณะอาคารมีทั้งบ้านปูน บ้านไม้ และบ้านกึ่งปูนกึ่งไม้ โดยจะพบบ้านไม้ลักษณะดั้งเดิมรวมกลุ่มกันอยู่ค่อนข้างมากบริเวณริมถนนสุมนเทวราช สามารถจัดกลุ่มบ้านพักอาศัยเป็น 2 บริเวณได้ดังนี้ :

- **บริเวณใจเมือง** อาคารมีความสูงประมาณ 1-2 ชั้น สัดส่วนพื้นที่อาคารปกคลุมดินโดยเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 40 ของพื้นที่ดิน และสัดส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดิน (FAR) อยู่ที่ประมาณ 0.4 – 0.8

- **บริเวณโดยรอบและบริเวณต่อเนื่องไปยังวัดพญาวัด** อาคารมีความสูงประมาณ 1-2 ชั้น สัดส่วนพื้นที่อาคารปกคลุมดินโดยเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 50 ของพื้นที่ดิน และสัดส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดิน (FAR) อยู่ที่ประมาณ 0.5 – 1.0

ภาพที่ 5.17 กลุ่มอาคารพักอาศัย บริเวณใจเมืองน่าน

ภาพที่ 5.18 กลุ่มอาคารพักอาศัยบริเวณถนนสุมนเทวราช

[12] ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย กำหนดความหนาแน่นประชากรอยู่ระหว่าง 6,250-18,750 คน / ต.ร.กม. หรือ FAR 1-2, ความหนาแน่นประชากรในเขตเทศบาล 4,009 คน/ ต.ร.กม. ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานของที่พักอาศัยหนาแน่นน้อย

1.2) **พาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง**[13] ได้แก่ กลุ่มอาคารพาณิชยกรรมและที่พักอาศัยตามแนวถนนที่เคยเป็นถนนนอกเวียงในอดีต คือ ถนนอนันตวรฤทธิเดช ถนนผากอง ถนนมหาวงศ์ และถนนสุมนเทวราช และกินขอบเขตขึ้นไปทางด้านทิศเหนือของเมือง สอดคล้องกับการกำหนดย่านตามผังเมืองรวม พื้นที่พาณิชยกรรมที่มีความสำคัญและมีการใช้สอยเข้มข้นในบริเวณนี้ ได้แก่ ย่านการค้าบนถนนอนันตวรฤทธิเดช และย่านการค้าบนถนนสุมนเทวราช โดยมีตลาดสดราชพัสดุและตลาดตั้งจิตนุสรณ์เป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ ลักษณะอาคารแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ บริเวณริมถนนเป็นตึกแถวสูงเฉลี่ย 3-4 ชั้น ติดเขตทางเท้าสาธารณะ ส่วนอาคารที่อยู่บริเวณด้านใน(ไม่ติดถนน) ส่วนใหญ่เป็นบ้านเดี่ยวหรือตึกขนาดกลาง มีพื้นที่เปิดโล่งมากกว่า โดยเฉลี่ยอาคารมีความสูง 3-4 ชั้น และมีสัดส่วนพื้นที่อาคารปกคลุมดินโดยเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 80 ของพื้นที่ดิน และสัดส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดิน (FAR) อยู่ที่ประมาณ 2.4 – 3.2

1.3) **โบราณสถานและบริเวณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์**

โบราณสถานและบริเวณซึ่งทรงคุณค่าของเมืองเก่าน่าน ตั้งรวมกลุ่มกันอยู่บริเวณใจเมือง บนถนนสุริยพงษ์และถนนผากอง ประกอบด้วย วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร วัดภูมินทร์ วัดหัวข่วง วัดมิ่งเมือง วัดกู่คำหอคำ (คุ้มหลวง) ข่วงเมือง (ข่วงหลวง) คุ้มเจ้าราชบุตร และสะพานกรุงศรี นอกจากนี้ยังมีกำแพงเมืองคูเมือง โดยส่วนกำแพงที่ยังมีร่อยรอยหลงเหลือจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ บริเวณทิศเหนือ (หัวถนนอนันตวรฤทธิเดช) และทิศใต้ (ถนนท่าลี่) ส่วนบริเวณวัดพญาวัด ปรากฏร่องรอยกำแพงเมืองเป็นเนินดินและคูเมืองอยู่เฉพาะด้านทิศใต้ของวัด

กำแพงเมือง คูเมืองที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันเป็นเพียงซากส่วนหนึ่งของกำแพงเมืองที่มีอยู่ทั้งหมด **ดังนั้นจึงมีการสำรวจและกำหนดขอบเขตที่ดินกำแพงเมือง คูเมือง โดยคณะกรรมการพิจารณากำหนดขอบเขตที่ดินกำแพงเมืองคูเมือง กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ได้ให้ความเห็นชอบตามมติที่ประชุมครั้งที่** 2/2542 **ไว้เมื่อวันที่** 3 **พฤศจิกายน** 2542 (แผนที่ที่ 5.19) สภาพปัจจุบันของกำแพงเมืองส่วนที่ได้กำหนดเขตเพิ่มเติมนี้เป็นเนินดินเตี้ย ๆ บางส่วนกลายสภาพเป็นที่ราบ มีการบุกรุกสร้างอาคารและใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นอย่างอื่น

[13] ที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง กำหนดความหนาแน่นประชากรอยู่ระหว่าง 18,750-31,250 คน / ต.ร.กม. หรือ FAR 3-5

แผนที่ที่ 5.17

1.4) **สถานที่ราชการ** อาคารราชการที่สำคัญจะรวมกลุ่มกันอยู่เป็นบริเวณใหญ่ทางด้านตะวันออกของใจเมือง ตั้งแต่ช่วงถนนผากองไปจนจรดแม่น้ำน่าน โดยมีถนนสุริยพงษ์เป็นแนวแกน ประกอบด้วย ศาลากลางจังหวัด ศาลจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานเทศบาลเมืองน่าน สาธารณสุขจังหวัด สำนักงานป่าไม้ และกลุ่มบ้านพักข้าราชการ โดยมีเรือนจำกลางจังหวัดแยกส่วนออกมาตั้งอยู่ใกล้แนวกำแพงเมืองทิศใต้ ส่วนสถานที่ราชการขนาดเล็ก เช่น ไปรษณีย์ สถานีดับเพลิง โรงเรียน ฯลฯ จะกระจายอยู่ทั่วไป

ภาพที่ 5.19 **อาคารศาลากลางจังหวัดน่าน**

ภาพที่ 5.20 **อาคารศาลจังหวัด**

ภาพที่ 5.21 **อาคารเทศบาลจังหวัดน่าน**

แผนที่ที่ 5.18

แผนที่ที่ 5.19

ข้อสังเกตด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินปัจจุบัน

1) มีการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรวมเต็มพื้นที่ แทบไม่มีพื้นที่รกร้าง หรือที่ว่างที่ไม่มีการใช้ประโยชน์ที่ดิน

2) ตามผังเมืองรวม กำหนดให้ที่อยู่อาศัยในบริเวณนี้เป็นที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง แต่สภาพการใช้งานจริงยังเป็นที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย

3) พื้นที่ใจเมืองน่านมีการใช้ประโยชน์ที่ดินหลากหลายประเภทปะปนกัน มีการปลูกสร้างอาคารต่าง ๆ มากมาย โดยไม่มีการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบโบราณสถานให้เหมาะสม ทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ขัดแย้งกับพื้นที่โบราณสถาน หรือมีอาคารสิ่งก่อสร้างที่รุกล้ำบดบัง ทำลาย ทัศนียภาพของโบราณสถาน เช่น ห้างสรรพสินค้าดีเบส (ภาพที่ 5.22) ซึ่งอยู่ระหว่างวัดมิ่งเมืองกับวัดภูมินทร์ มีลักษณะขัดแย้งกับการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบ ซึ่งปัจจุบันเป็นย่านที่พักอาศัยและศาสนสถาน ต้องการความเงียบสงบ เป็นต้น

4) แนวกำแพงเมืองบางช่วงบนถนนรอบเมืองทิศใต้ (ภาพที่ 5.23) ซึ่งเหลือลักษณะทางกายภาพเป็นเพียงเนิน มีการตัดถนนข้าม หากในอนาคตมีการพัฒนาโดยไม่ทราบความสำคัญของพื้นที่ อาจมีการยกระดับถนนบริเวณต่อเนื่องให้ขึ้นมาสูงเท่ากำแพงเมือง ทำให้ขอบเขตกำแพงเมืองสูญหายได้ ตลอดจนพื้นที่บริเวณโดยรอบกำแพงเมืองบริเวณถนนอนันตวรฤทธิเดช (ภาพที่ 5.24) เป็นอาคารพาณิชย์ ซึ่งตั้งรุกล้ำและประชิดพื้นที่แนวกำแพง สามารถทำให้ขอบเขตกำแพงเมืองสูญหายเช่นกัน

ภาพที่ 5.22 ห้างสรรพสินค้าดีเบส

ภาพที่ 5.23 แนวกำแพงเมืองบริเวณถนนรอบเมืองทิศใต้

ภาพที่ 5.24 สภาพแวดล้อมโดยรอบกำแพงเมืองที่เป็นอาคารพาณิชย์หนาแน่น

2) กรรมสิทธิ์ที่ดิน

ที่ธรณีสงฆ์ ได้แก่ ศาสนสถานต่าง ๆ ดังนี้ วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร วัดภูมินทร์ วัดหัวข่วง วัดมิ่งเมือง วัดกู่คำ วัดศรีพันต้น วัดอภัย และโรงเรียนที่อยู่รวมกับวัด ได้แก่ โรงเรียนนันทบุรีวิทยา

ที่ราชพัสดุ ได้แก่ ศาลากลางจังหวัด ศาลจังหวัด เรือนจำจังหวัด บ้านพักข้าราชการ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน (หอคำ) บริเวณอาคารพาณิชย์บนถนนสุมนเทวราช ตลาดสดราชพัสดุ สวนสาธารณะศรีเมือง พื้นที่ริมแม่น้ำน่าน และแนวกำแพงเมือง-คูเมือง (บริเวณถนนอนันตวรฤทธิเดชและถนนท่าลี่) และสถาบันการศึกษาจำนวนหนึ่ง ซึ่งในอดีตเคยเป็นคุ้ม แต่มีการบริจาคให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น วิทยาลัยเทคนิคน่าน โรงเรียนบ้านดอน โรงเรียนสตรีศรีน่าน

นอกจากนี้ กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ได้มีการสำรวจและกำหนดขอบเขตที่ดินกำแพงเมือง คูเมืองเมืองน่านและวัดพญาวัด เมื่อปี พ.ศ.2542 ซึ่งในอนาคตเมื่อมีการประกาศขอบเขตกำแพงเมือง คูเมืองส่วนนี้แล้ว ย่อมถือเป็นที่ดินในกรรมสิทธิ์ของกรมธนารักษ์ หรือเป็นที่ราชพัสดุด้วย

ที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของเทศบาล ได้แก่ สำนักงานเทศบาลเมืองน่าน โรงเรียนจุมปีวนิดาภรณ์ (โรงเรียนชุมชนบ้านภูมินทร์) และข่วงเมืองวัดภูมินทร์

ข้อสังเกตด้านกรรมสิทธิ์ที่ดิน

1) เนื่องจากพื้นที่เมืองน่าน เป็นศูนย์กลางความเจริญด้านเศรษฐกิจและการบริหารส่วนราชการของเมืองและจังหวัด จึงมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเต็มทั้งบริเวณ รวมทั้งขาดพื้นที่ว่างสำหรับการขยายตัว เป็นสาเหตุให้เกิดการใช้ประโยชน์พื้นที่ในเขตที่ดินธรณีสงฆ์ และการบุกรุกพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะแนวกำแพงเมือง คูเมืองเมืองน่าน ทำให้ขาดความเด่นชัดทางกายภาพ นอกจากนี้กรมธนารักษ์ยังมิได้วางหมุดที่ดินแนวขอบเขตกำแพงเมือง คูเมืองให้ครบทั้งเมือง รวมถึงยังมิได้มีการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานจากกรมศิลปากร

2) เนื่องจากจังหวัดน่านเป็นจังหวัดหนึ่งใน **โครงการจัดตั้งศูนย์ราชการระดับจังหวัด ปีงบประมาณ 2540 จังหวัดน่าน จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสมุทรสงคราม ของกรมโยธาธิการ กระทรวงมหาดไทย** ที่ดินที่เป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการในพื้นที่ใจเมืองน่าน ซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของกรมธนารักษ์จำนวนมากจะว่างลง น่าจะสามารถนำมาใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ในการบริการชุมชนด้านต่าง ๆ ได้

แผนที่ที่ 5.20

แผนที่ที่ 5.21

*3) **ที่โล่งและที่ว่าง***

3.1) **ที่โล่ง** ที่โล่งตามที่ได้ระบุในผังเมืองรวมในพื้นที่ใจเมืองน่าน โดยเป็นที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม มีอยู่ 3 บริเวณ ดังนี้

สวนสาธารณะศรีเมือง ได้แก่ พื้นที่สวนสาธารณะบริเวณสี่แยกถนนสุมนเทวราช – ถนนสุริยพงษ์ เป็นสวนสาธารณะเพียงแห่งเดียวในใจเมืองน่าน แต่เนื่องจากมีขนาดเล็ก และตำแหน่งที่ตั้งอยู่ใกล้ย่านพาณิชยกรรมและย่านพักอาศัยข้าราชการ ทำให้การประกอบกิจกรรมรบกวนซึ่งกันและกัน ประชาชนจึงไม่นิยมใช้

สวนสาธารณะริมแม่น้ำน่าน ได้แก่ บริเวณด้านล่างของสะพานพัฒนาภาคเหนือ และที่ว่างริมแม่น้ำน่านที่ต่อเนื่อง โดยแบ่งเป็นสนามกีฬาอเนกประสงค์ขนาดเล็กและสวนสุขภาพขนาดเล็ก บริการชุมชนโดยรอบประมาณ 8 ชุมชน แม้ที่ว่างริมแม่น้ำจะมีบรรยากาศดีและประชาชนนิยมใช้สอย แต่เนื่องจากถูกขนาบด้วยกลุ่มบ้านพักอาศัยข้าราชการ จึงขาดการเชื่อมโยงกับเมือง ไม่สามารถส่งเสริมคุณภาพให้แก่ชุมชนในเมืองได้ นอกจากนั้นพื้นที่บริเวณนี้ยังมีรูปร่างและขนาดจำกัด สามารถประกอบกิจกรรมได้เพียงบางประเภท

ข่วงเมือง (สวนสาธารณะเทศบาลเมืองน่าน) ได้แก่ พื้นที่ลานโล่งด้านหน้าวัดภูมินทร์ ซึ่งเป็นข่วงเมืองที่เทศบาลได้รื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ เพื่อสืบสานกิจกรรมด้านประเพณีวัฒนธรรม พระราชพิธี และรัฐพิธี เช่น การทำบุญตักบาตรเนื่องในวันปีใหม่ การทำธรรมทานฟังเทศน์ การแห่ครัวทาน พิธีพุทธาภิเษก การต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง และพิธีสวนสนามจัดกระบวนทัพ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ข่วงเมืองนี้มิใช่ข่วงเมืองที่มีมาแต่ดั้งเดิม ข่วงเมืองดั้งเดิมหรือที่เรียกว่า *ข่วงหลวง* ตั้งอยู่หน้าหอคำ ต่อเนื่องกับข่วงเมืองปัจจุบันโดยมีถนนสุริยพงษ์คั่น

ภาพที่ 5.25
สวนสาธารณะศรีเมือง

ภาพที่ 5.26
สวนสาธารณะริมแม่น้ำน่าน

ภาพที่ 5.27
ข่วงเมือง

3.2) **ที่ว่าง** หมายถึงที่ว่างซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์หน่วยงานราชการหรือของเอกชน บริเวณใจเมืองน่านมีที่ว่างที่มีความสำคัญ 2 บริเวณ ดังนี้

ข่วงหลวง ได้แก่ ที่ว่างระหว่างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน (หอคำ) และวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหารต่อเนื่องกับข่วงเมืองปัจจุบันโดยมีถนนสุริยพงษ์คั่น มีลักษณะเป็นสนามหญ้ากว้างและล้อมรั้ว เป็นที่ว่างที่เปิดให้เข้าใช้สอยได้เฉพาะในวาระที่สำคัญ ๆ ความสำคัญของข่วงหลวงก็คือ เคยเป็นข่วงเมืองในอดีต เป็นลานแข็งและสนามหญ้าเปิดให้ประชาชนนำสินค้ามาค้าขายและทำกิจกรรมอเนกประสงค์คล้ายสนามหลวงสมัยก่อน ข่วงหลวงเป็นที่ว่างในกรรมสิทธิ์ของกรมธนารักษ์ โดยทายาทเจ้าผู้ครองนครน่านบริจาคให้แก่ทางราชการ ปัจจุบันข่วงหลวงไม่สามารถสร้างความเชื่อมโยงกับที่ว่างสาธารณะโดยรอบได้ เนื่องจากมีแนวรั้วสูงกั้นพื้นที่ออกจากเขตทางสาธารณะ และมีป้ายต่าง ๆ ติดตั้งบดบังตามแนวรั้ว โดยเฉพาะบริเวณแนวรั้วด้านทิศใต้ซึ่งต่อเนื่องกับพื้นที่ข่วงเมืองและวัดภูมินทร์

ภาพที่ 5.28 ข่วงหลวง

ภาพที่ 5.29 ข่วงหลวง ซึ่งถูกบดบังจากป้ายบริเวณแนวรั้ว

คุ้มเจ้าราชบุตร ตั้งอยู่บริเวณทิศเหนือของวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร เป็นที่ว่างเอกชนที่มีขนาดใหญ่ แต่มีลักษณะกึ่งสาธารณะ เนื่องจากเจ้าของอนุญาตให้ประชาชนเข้าชมสถานที่ได้ คุ้มเจ้าราชบุตรอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับกลุ่มโบราณสถาน จึงเป็นพื้นที่สีเขียวที่มีสำคัญต่อภูมิทัศน์บริเวณใจเมือง

ภาพที่ 5.30 คุ้มเจ้าราชบุตร

ข้อสังเกตด้านที่โล่งและที่ว่าง

ที่โล่งตามผังเมืองรวมในเขตเทศบาลเมืองน่านปัจจุบัน ยังมีอัตราส่วนของพื้นที่เทียบกับจำนวนประชากรอยู่ในขั้นต่ำ หากมีการบริหารที่ว่างที่จะมีขึ้นในอนาคตจากการย้ายศูนย์ราชการออกนอกพื้นที่ใจเมือง เช่น ในบริเวณศาลากลางจังหวัดและศาลจังหวัด ควรพิจารณาให้ใช้ประโยชน์พื้นที่เป็นที่โล่งเพื่อการนันทนาการและส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นลำดับแรก

แผนที่ที่ 5.22

4) ภูมิทัศน์เมือง (TOWN SCAPE)

4.1) จินตภาพของเมือง

จากการพิจารณาเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “ใจเมืองน่าน” ตามองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ช่วยในการจดจำสภาพแวดล้อมของเมืองทั้ง 5 ประเภท จากทฤษฎีจินตภาพของเมืองของ Kelvin Lynch[14] สรุปได้ดังนี้

1) **เส้นทาง** (Path) ได้แก่ **ถนนสุริยพงษ์** ในฐานะเป็นถนนเข้าสู่ใจเมือง **ถนนอนันตวรฤทธิเดช ถนนสุมนเทวราช** ในฐานะที่เป็นถนนสองสายที่กว้างที่สุดในเมือง (11.00 เมตร) และมีกิจกรรมที่หลากหลาย **ถนนมหาวงศ์ ถนนผากอง และถนนรอบเมืองทิศตะวันตก** ซึ่งเป็นเส้นทางหลักในการสัญจร และมีความกว้างในระดับรองลงมา

อย่างไรก็ตาม เส้นทางบางเส้นยังมีจินตภาพไม่ชัดเจนตามที่ควรจะเป็น หรือยังมีโอกาสและศักยภาพที่จะพัฒนาให้มีคุณภาพดีขึ้นได้อีก เช่น

- **ถนนเจ้าฟ้า** มีจินตภาพไม่ชัดเจน ควรจะเป็นถนนที่มีการแสดงลำดับศักดิ์ (Hierarchy) มากที่สุด เพราะเป็นถนนหลักเข้าเมือง แต่กลับมีลักษณะเหมือนถนนย่อย เนื่องจากขาดระยะถอยร่น (Set Back) และมีความกว้างน้อยกว่าถนนในระดับรอง ได้แก่ ถนนอนันตวรฤทธิเดช และถนนสุมนเทวราช
- **ถนนสุริยพงษ์** ซึ่งเป็นถนนหลักเข้าสู่ใจเมือง ควรมีการเน้นเส้นนำสายตาเข้าไปสู่กลุ่มโบราณสถานมากขึ้น
- **ถนนอนันตวรฤทธิเดช ถนนสุมนเทวราช** เนื่องจากไม่ใช่เส้นทาง (Path) หลัก แต่มีความกว้างมาก นอกจากจะสร้างความเข้าใจผิดในลำดับศักดิ์ (Hierarchy) ของถนนแล้ว ผิวจราจรยังกักเก็บฝุ่น จึงควรมีการปรับปรุงแก้ไข

2) **ขอบ** (Edge) ปัจจุบันขอบของเมือง ได้แก่ ร่องรอยของแนวกำแพงเมืองที่ปรากฏ เนื่องจากแนวกำแพงเมืองที่คงเหลือขาดความต่อเนื่อง มีเพียง 2 ช่วงสั้น ๆ บน**ถนนอนันตวรฤทธิเดช** และ**ถนนท่าลี่** เท่านั้น จินตภาพของขอบจึงอ่อน ควรมีการรื้อฟื้นแนวกำแพงเมืองคูเมืองเดิมให้ครบ หรือให้ได้มากที่สุด เพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เห็นความเป็นขอบชัดเจนยิ่งขึ้น

ภาพที่ 5.31 กำแพงเมืองบริเวณถนนอนันตวรฤทธิเดช

ภาพที่ 5.32 ร่องรอยกำแพงเมืองบริเวณถนนท่าลี่

[14] อ้างแล้วในหน้า 5-39.

3) **ที่หมายตา** (Landmark) ได้แก่ **ข่วงเมือง วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร วัดภูมินทร์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน คุ้มเจ้าราชบุตร วัดมิ่งเมือง** ซึ่งโบราณสถานเหล่านี้เกาะกลุ่มรวมกันอยู่บนถนนสุริยพงษ์และถนนผากอง นอกจากนี้ยังมี **วัดสวนตาล** และ**วัดพญาวัด** ซึ่งเป็นที่หมายตาที่สำคัญนอกพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “ใจเมืองน่าน”

ภาพที่ 5.33 **พื้นที่ใจเมืองน่าน**

ภาพที่ 5.34 **วัดสวนตาล**

ภาพที่ 5.35 **วัดพญาวัด**

4) **ที่รวมกิจกรรม** (Node) สามารถแบ่งได้ดังนี้

- **ที่รวมกิจกรรมขนส่ง** พื้นที่ใจเมืองน่านมี **สถานีขนส่งจังหวัดน่าน** เป็นศูนย์รวมรถโดยสารสาธารณะในระดับจังหวัดและระดับอำเภอ และมี**ตลาดสดเทศบาล** และ**ตลาดตั้งจิตนุสรณ์** เป็นศูนย์รวมรถโดยสารสาธารณะในระดับอำเภอและระดับพื้นที่ จะเห็นได้ว่าประโยชน์ใช้สอยของ Node ซ้อนทับกัน ทำให้เกิดปัญหาด้านการรับรู้สำหรับคนนอกพื้นที่
- **ที่รวมกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณี** ได้แก่ **ข่วงเมือง** และ**ถนนสุมนเทวราช บริเวณหน้าโรงแรมเทวราช** หากมีกิจกรรมระดับเมืองทางเทศบาลจะปิดถนนบริเวณนี้ เพื่อทำกิจกรรม
- **ที่รวมกิจกรรมนันทนาการ** ได้แก่ **สวนสาธารณะริมแม่น้ำน่าน**

ภาพที่ 5.36 **สถานีขนส่งจังหวัดน่าน**

ภาพที่ 5.37 **ถนนสุมนเทวราช บริเวณหน้าโรงแรมเทวราช**

ภาพที่ 5.38 **สวนสาธารณะริมแม่น้ำน่าน**

5) **ย่าน** (District) พื้นที่ใจเมืองน่านมีย่านที่สำคัญ ดังนี้ **ย่านโบราณสถาน** ได้แก่บริเวณใจเมือง **ย่านค้าขาย** ได้แก่ บริเวณถนนสุมนเทวราช และถนนอนัตวรฤทธิเดช

ภาพที่ 5.39 **ย่านการค้าบริเวณถนนสุมนเทวราช**

ภาพที่ 5.40 **ย่านการค้าบริเวณถนนอนัตวรฤทธิเดช**

4.2) **ภูมิทัศน์และคุณภาพทางสายตา** (Visual Quality)

โบราณสถานที่สำคัญบริเวณใจเมืองน่านส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณริมถนนสาธารณะ เช่น ถนนสุริยพงษ์ ถนนผากอง เป็นต้น ดังนั้นแนวถนนดังกล่าวจึงเป็นตัวกำหนดมุมมองและช่องมองบริเวณใจเมืองน่าน โดยเฉพาะถนนสุริยพงษ์จัดเป็นช่องมองที่สำคัญ เนื่องจากประกอบด้วยโบราณสถานและสถานที่สำคัญหลายแห่ง เช่น วัดศรีพันต้น หอคำ ข่วงเมือง วัดภูมินทร์ วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร สวนสาธารณะศรีเมือง โดยกลุ่มโบราณสถานและสถานที่สำคัญจะเรียงไปตามแนวถนนตั้งแต่บริเวณถนนสุริยพงษ์ที่ตัดกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1091 ไปจรดสะพานพัฒนาภาคเหนือ ทั้งนี้ การมองเห็นและการรับรู้ภายในบริเวณใจเมืองจะสัมพันธ์กับระยะการมองเห็นโบราณสถานจากแนวเขตทางสาธารณะและความเร็วของการมองเห็น ซึ่งแบ่งได้เป็นสองลักษณะ คือจากการเดินเท้า และจากการเดินทางโดยยานพาหนะ ปัจจุบันเทศบาลเมืองน่านและการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ได้มีการดำเนินการฝังท่อร้อยสายไฟลงใต้ดินบนถนนสายสำคัญในบริเวณใจเมืองน่าน ได้แก่ ถนนสุริยพงษ์ ถนนผากอง ถนนมหา-ยศ และถนนสุมนเทวราช เพื่อลดมลทัศน์จากสายไฟและเสาไฟฟ้ารอบ ๆ โบราณสถานที่สำคัญในบริเวณใจเมือง เช่น วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร วัดภูมินทร์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน วัดกู่คำ วัดมิ่งเมือง ฯลฯ เมื่อแล้วเสร็จในปี 2548 จะทำให้บริเวณเขตทางสาธารณะไม่ปรากฏเสาไฟฟ้าและสายไฟบดบังมุมมองและช่องมองจากพื้นที่ถนนสาธารณะสู่พื้นที่บริเวณใจเมืองน่าน

โบราณสถานหลายแห่งบริเวณใจเมืองน่านตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน ทำให้เกิดมุมมองและช่องมองที่สำคัญระหว่างโบราณสถาน เช่น มุมมองและช่องมองระหว่างหอคำกับวัดพระธาตุช้างค้ำ, หอคำกับวัดภูมินทร์, วัดภูมินทร์กับวัดพระธาตุช้างค้ำ และคุ้มเจ้าราชบุตรกับวัดพระธาตุช้างค้ำ เป็นต้น และพื้นที่บริเวณด้านทิศตะวันออกของใจเมืองน่านเป็นพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำน่าน เกิดเป็นมุมมองที่สำคัญจากพื้นที่ดังกล่าวสู่แม่น้ำน่าน จึงต้องเน้นการเปิดพื้นที่โล่ง หรือช่องมองที่มีความชัดเจน

อนึ่ง มุมมองและช่องมองที่สำคัญซึ่งอยู่นอกเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมใจเมืองน่าน แต่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ใจเมืองน่าน ได้แก่ บริเวณถนนเจ้าฟ้า ซึ่งเป็นเส้นทางเข้าหลักสู่ใจเมืองน่าน จัดเป็นมุมมองและช่องมองที่สำคัญ และเป็นความเร็วของการมองเห็นในลักษณะการเดินทางโดยยานพาหนะ และบริเวณวัดสวนตาลและวัดพญาวัด ซึ่งเป็นวัดที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน นับเป็นทัศนียภาพแวดล้อมที่ดีแก่พื้นที่ใจเมืองน่าน

ข้อสังเกตด้านภูมิทัศน์เมือง

ในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมใจเมืองน่าน มีองค์ประกอบทางจินตภาพของเมืองเป็นโครงข่ายที่ค่อนข้างชัดเจน โดยเฉพาะในบริเวณพื้นที่ใจเมืองสามารถสร้างการรับรู้และจดจำเมืองได้ง่าย แต่ยังขาดบรรยากาศ มุมมองและช่องมองที่ส่งเสริมการเข้าถึง จึงจำเป็นต้องสร้างบรรยากาศเส้นทางสัญจรในเขตพื้นที่ ซึ่งจะทำให้เกิดคุณลักษณะและเอกลักษณ์ที่ดีให้กับเมืองได้

แผนที่ที่ 5.23

แผนที่ที่ 5.24

5.4.2.2 เขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมเวียงพระธาตุแช่แห้ง

1) การใช้ประโยชน์ที่ดิน

เวียงพระธาตุแช่แห้ง เป็นศูนย์กลางการตั้งถิ่นฐานของเมืองน่านในยุคเริ่มต้น มีที่ตั้งอยู่บนเนินเขา เดิมมีกำแพงเมือง คูเมืองล้อมรอบในลักษณะเมืองป้อมภูเขา มีพื้นที่เชิงเนินลาดลงสู่ระดับพื้นที่ทำนา แต่ปัจจุบันคูน้ำคันดินที่เป็นคูเมืองและกำแพงเมืองส่วนใหญ่ถูกทำลาย ไม่หลงเหลือสภาพ

การใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่ของบริเวณเวียงพระธาตุแช่แห้ง (แผนที่ที่ 5.26) เป็นที่ดินประเภทการเกษตรกรรม ได้แก่ **บริเวณทุ่งนาสองฝั่งถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168** มีการใช้ที่ดินประเภทที่พักอาศัยเพียงเล็กน้อย ได้แก่ **บริเวณโดยรอบด้านข้างและด้านหลังวัดพระธาตุแช่แห้ง** ซึ่งสอดคล้องกับการกำหนดในผังเมืองรวม โดยรวมแล้วที่พักอาศัยในพื้นที่นี้ถือว่ามีความหนาแน่นน้อยจนถึงเบาบาง ความสูงอาคารโดยเฉลี่ย 1-2 ชั้น สัดส่วนพื้นที่อาคารปกคลุมดินคิดเป็นร้อยละ 30 ของพื้นที่ดิน

ศาสนสถานที่สำคัญได้แก่ **วัดพระธาตุแช่แห้ง** สถานที่ราชการและสถานศึกษามีจำนวนน้อย และกระจายตัวปะปนกับย่านพักอาศัย โดยมี**โรงเรียนวัดพระธาตุแช่แห้งและมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย** เป็นสถานศึกษาที่สำคัญ

ข้อสังเกตด้านการใช้ที่ดินปัจจุบัน

1) มีการสร้างอาคารจัดสรรสูงประมาณ 1-2 ชั้น แทรกพื้นที่เกษตรกรรมอยู่ 1 หมู่บ้าน บริเวณริมถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168 ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งกับสภาพพื้นที่โดยรอบ และบดบังมุมมองที่นำไปสู่พระธาตุแช่แห้ง มีความเป็นไปได้ว่าชุมชนพักอาศัยจะขยายตัวเพิ่มมากขึ้นในบริเวณนี้ เนื่องจากปัจจุบันยังไม่มีมาตรการควบคุมการพัฒนา

2) พื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่า และเป็นเอกลักษณ์ของเมืองน่าน ควรมีการคำนึงถึงควบคู่กับการพัฒนาเมือง ให้อนุรักษ์ความเป็นพื้นที่เกษตรกรรมไว้

3) ยังไม่มีการสำรวจขุดค้นกำแพงเมือง-คูเมืองเพื่อกำหนดแนวขอบเขตจึงไม่สามารถป้องกันการบุกรุกและรุกล้ำของชุมชนโดยรอบได้

แผนที่ที่ 5.25

*2) **กรรมสิทธิ์ที่ดิน***

กรรมสิทธิ์ที่ดินส่วนใหญ่เป็นของเอกชน ที่ดินธรณีสงฆ์มีเพียงบริเวณเดียว คือ วัดพระธาตุแช่แห้ง และไม่มีที่ราชพัสดุ

ข้อสังเกตด้านกรรมสิทธิ์ที่ดิน

เนื่องจากกรรมสิทธิ์ที่ดินของเอกชนในพื้นที่เป็นแปลงขนาดไม่เกิน 2 ไร่เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น โอกาสในการพัฒนาเป็นโครงการจึงมีความเป็นไปได้น้อย

*3) **ที่โล่งและที่ว่าง***

3.1) **ที่โล่ง** ที่โล่งตามที่ระบุในผังเมืองรวม โดยเป็นที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สวนรุกขชาติ (สวนสัตว์) แช่แห้ง ซึ่งปัจจุบันไม่ค่อยมีผู้มาเยี่ยมชม องค์การบริหารส่วนตำบลม่วงตื๊ดจึงมีโครงการจะปรับปรุงพื้นที่และภูมิทัศน์

3.2) **ที่ว่าง** นอกเหนือจากที่ว่างภายในบริเวณวัดพระธาตุแช่แห้ง ซึ่งปัจจุบันมีการจัดภูมิทัศน์ที่ดี พื้นที่ประมาณร้อยละ 80 ของบริเวณเวียงพระธาตุแช่แห้ง ตลอดสองข้างทางของถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168 เป็นที่ว่างเพื่อการเกษตรกรรม เนื่องจากเป็นบริเวณพื้นที่ที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ จึงมีความสำคัญส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมของเมืองน่าน

ภาพที่ 5.41 **ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข** 1168

ภาพที่ 5.42 **พื้นที่เกษตรกรรมริมถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข** 1168

ภาพที่ 5.43 **ทัศนียภาพพื้นที่เกษตรกรรมจากบริเวณวัดพระธาตุแช่แห้ง**

ข้อสังเกตด้านที่โล่งและที่ว่าง

ที่ว่างบริเวณสองฟากถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168 ควรมีการสงวนรักษาพื้นที่การเกษตรกรรมไว้ เพื่อเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่แสดงความต่อเนื่องระหว่างเมืองน่านกับวัดพระธาตุแช่แห้ง

แผนที่ที่ 5.26

แผนที่ที่ 5.27

แผนที่ที่ 5.28

แผนที่ที่ 5.29

4) ภูมิทัศน์เมือง (TOWN SCAPE)

4.1) **จินตภาพของเมือง**

จากการพิจารณาเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “เวียงพระธาตุแช่แห้ง” ตามองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ช่วยในการจดจำสภาพแวดล้อมของเมืองทั้ง 5 ประการ จากทฤษฎีจินตภาพของเมืองของ Kelvin Lynch[15] สรุปได้ดังนี้

1) **เส้นทาง** (Path) ได้แก่ **ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข** 1168 ซึ่งเป็นเส้นทางในระดับเมืองด้วย

2) **ขอบ** (Edge) ได้แก่ บริเวณเชิงเขา ความลาดชันของพื้นที่เป็นขอบกั้นแบ่งระหว่างพื้นที่เกษตรซึ่งเป็นที่ราบ และชุมชนซึ่งอยู่บนเนินเขา

3) **ที่หมายตา** (Landmark) ได้แก่ วัดท่าล้อ และพระธาตุแช่แห้ง ซึ่งเป็นจุดหมายตาในระดับเมืองด้วย

4) **ที่รวมกิจกรรม** (Node) สามารถแบ่งได้ดังนี้

- ที่รวมกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรมประเพณี และการท่องเที่ยว ได้แก่ บริเวณพื้นที่วัดพระธาตุแช่แห้ง
- ที่รวมกิจกรรมการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนวัดพระธาตุแช่แห้ง และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ที่รวมกิจกรรมนันทนาการ ได้แก่ บริเวณสวนรุกขชาติ (สวนสัตว์) แช่แห้ง และบริเวณลานด้านหน้าวัดพระธาตุแช่แห้ง

5) **ย่าน** (District) แบ่งได้เป็น**ย่านเกษตรกรรม** บริเวณริมถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168 และ**ย่านที่พักอาศัย** บริเวณชุมชนแช่แห้งและชุมชนม่วงตื๊ด ซึ่งอยู่บนเนินเขา

4.2) **ภูมิทัศน์และคุณภาพทางสายตา** (Visual Quality)

ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168 เป็นเส้นทางสัญจรหลักเพื่อเข้าสู่พื้นที่เวียงพระธาตุแช่แห้งซึ่งตั้งอยู่บนเนินเขา แนวถนนทางหลวงนี้เป็นตัวกำหนดมุมมองและช่องมองที่สำคัญสู่เวียงพระธาตุแช่แห้ง โดยสามารถเปิดมุมมองจากถนนสู่พื้นที่วัดพระธาตุแช่แห้งบริเวณเนินเขาและสู่พื้นที่ทุ่งนาซึ่งเป็นพื้นที่โล่งสีเขียวสองฟากถนน ความเร็วของการมองเห็นจากถนนสู่พื้นที่วัดและทุ่งนาเป็นลักษณะการเดินทางโดยยานพาหนะเป็นส่วนใหญ่

[15] อ้างแล้วในหน้า 5-39

เนื่องจากวัดพระธาตุแช่แห้งตั้งอยู่บนพื้นที่สูง ทำให้สามารถเปิดมุมมองเป็นมุมกว้างจากบริเวณวัดสู่พื้นที่เบื้องล่างอันประกอบด้วยพื้นที่โล่งสีเขียวขนาดใหญ่และถนนเข้าสู่วัด (ถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168) โดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องความเร็วของการมองเห็น สามารถเปิดมุมมองได้จากการเข้าถึงพื้นที่ด้วยการเดินเท้าเนื่องจากไม่สามารถนำยานพาหนะเข้าสู่พื้นที่วัดได้ และการที่วัดพระธาตุแช่แห้งตั้งอยู่ในระดับสูงจากพื้นที่โดยรอบ ทำให้มีระยะการมองเห็นไกล จึงต้องคำนึงถึงการควบคุมภูมิทัศน์โดยรอบที่ครอบคลุมพื้นที่เป็นบริเวณกว้าง

ข้อสังเกตด้านภูมิทัศน์เมือง

1) ที่ว่างบริเวณสองฟากถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168 มีความสำคัญทางด้านมุมมองและแนวนำสายตาหลักของพื้นที่ รวมถึงส่งเสริมจินตภาพของเมืองปรากฏเด่นชัด จึงต้องคำนึงถึงการควบคุมภูมิทัศน์โดยรอบที่ครอบคลุมพื้นที่เป็นบริเวณกว้าง

2) มีการติดตั้งเสาโทรคมนาคมบริเวณด้านข้างวัดพระธาตุแช่แห้ง ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางภูมิทัศน์ต่อโบราณสถาน โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณนี้กำหนดให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์เวียงพระธาตุแช่แห้ง กล่าวคือการก่อสร้างอาคารหรือทำกิจกรรมใด ๆ ก็ตามในบริเวณนี้ ต้องระวังเป็นพิเศษไม่ให้ส่งผลกระทบต่อพระธาตุแช่แห้ง จึงควรมีการพิจารณาแก้ไขและออกมาตรการควบคุมการติดตั้งอุปกรณ์ส่งสัญญาณอื่น ๆ ในอนาคต เนื่องจากเป็นสาธารณูปโภคที่จำเป็นต่อชุมชนประเภทหนึ่ง

แผนที่ที่ 5.30

แผนที่ที่ 5.31

5.5 ภาพอนาคตการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

"เมืองเก่าน่าน" เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพและความสำคัญ ทั้งด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรม รวมทั้งธรรมชาติที่สมบูรณ์และสวยงาม เป็นตัวแทนของเมืองล้านนาโบราณที่มีการจัดวางตำแหน่งโครงสร้าง องค์ประกอบเมืองครบถ้วน ประกอบด้วย คุ้ม วัด ข่วงเมือง และประตูเมือง เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนั้น ภาพอนาคตการอนุรักษ์และพัฒนาจะต้องรักษาสมดุล การอยู่ร่วมกันระหว่างคน ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และศิลปกรรม โดยคณะผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ศักยภาพของสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกเมืองเก่า ปรากฏข้อสรุป ดังนี้

5.5.1 ข้อจำกัด

5.5.1.1 ความสมดุลของเมือง เนื่องจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติโดยรอบเมืองเก่า สิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม และการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนเป็นระบบที่มีความอ่อนไหว และอาจถูกทำลายให้เสียดุลยภาพได้ง่าย ถ้าหากการพัฒนาของเมือง ดำเนินไปโดยขาดความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและศิลปกรรม ที่มีต่อการดำรงอยู่ของ "เมืองเก่าน่าน"

5.5.1.2 ท้องถิ่นยังมีข้อจำกัดในด้านทรัพยากรบุคคล งบประมาณ และด้านเทคนิคในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และการเตรียมการในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าและพื้นที่โดยรอบอย่างเหมาะสม

5.5.1.3 ถึงแม้จังหวัดน่านจะมีความเข้มแข็งทางสังคมสูง แต่แนวทางการมีส่วนร่วมเพื่อการสร้างพันธกิจร่วมของทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการอนุรักษ์เมืองเก่าควบคู่ไปกับการพัฒนาที่เหมาะสมกลับยังไม่ชัดเจนและต่อเนื่อง อาจเป็นเพราะยังขาดหน่วยงานหรือองค์กรที่เป็นกลไกประสานให้เกิดการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม

5.5.1.4 พื้นที่ยังขาดความต่อเนื่องในนโยบายการอนุรักษ์และพัฒนา อาจเนื่องมาจากผู้นำภาคราชการปรับเปลี่ยนบ่อย นอกจากนี้จุดเน้นของการพัฒนาในแต่ละครั้งเปลี่ยนแปลงไปจึงทำให้การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าไม่ต่อเนื่อง

5.5.1.5 เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจในพื้นที่ยังเป็นเศรษฐกิจขนาดเล็กจึงทำให้ไม่มีการสร้างงานสำหรับคนหนุ่มสาวในพื้นที่ ทำให้ต้องออกไปหางานในพื้นที่จังหวัดอื่นที่มีโอกาสทางการทำงานมากกว่า

5.5.2 โอกาส

5.5.2.1 การใช้ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อการนันทนาการและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ใจเมืองน่านยังมีจำนวนน้อย (คิดเป็นร้อยละ 3 ของเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม "ใจเมืองน่าน") อย่างไรก็ตามเนื่องจากอาคารสิ่งก่อสร้างจำนวนมากในใจเมืองและพื้นที่โดยรอบเป็นกรรมสิทธิ์ของหน่วยงานราชการและศาสนสถาน (ที่ดินกรรมสิทธิ์ของหน่วยงานราชการและศาสนสถานในเขตพื้นที่

คุ้มครองสิ่งแวดล้อม "ใจเมืองน่าน" คิดเป็นร้อยละ17 และร้อยละ 8 ตามลำดับ) ประกอบกับมีแนวโน้มที่หน่วยราชการในพื้นที่จะย้ายออกไปตั้งที่อื่น[16] จึงมีความเป็นไปได้สูงที่จะกำหนดแนวทางการจัดการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารที่ว่างลงให้ชัดเจนและเป็นประโยชน์ต่อการจัดทำแผนการอนุรักษ์และพัฒนาในพื้นที่ ในการจัดภูมิทัศน์เมืองและการใช้ประโยชน์ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ต่อไป

5.5.2.2 ชาวน่านมีความเข้มแข็งทางสังคม ความเข้มแข็งของชุมชนร่วมกันแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้

1) สิ่งก่อสร้าง อาคารทั้งของทางราชการและเอกชนบนร่องรอยกำแพงเมืองโบราณ เพื่อเปิดมุมมองและฟื้นฟูร่องรอยในอดีตให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

2) การสร้างบรรยากาศเมืองโบราณ เมืองประวัติศาสตร์ และแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต โดยการควบคุมความหนาแน่นของอาคาร ความสูง และรูปร่างลักษณะของอาคาร ทั้งที่จะเกิดขึ้นใหม่ในอนาคต และที่จะมีการปรับปรุงดัดแปลงอาคารเดิม

5.5.2.3 องค์ประกอบของเมืองเก่าล้านนาที่ค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นความสมดุลของเมืองที่ยังคงความงามทั้งทางธรรมชาติ ศิลปกรรมและการใช้ประโยชน์ของเมืองตามวิถีชีวิตของคนน่าน ตำแหน่งของที่หมายตาที่เป็นโบราณสถาน ศาสนสถานล้วนสัมพันธ์กับโครงข่ายของเส้นทางและธรรมชาติของเมือง ซึ่งเป็นโอกาสที่จะส่งเสริมพื้นที่เมืองเก่าน่านให้เป็นเมืองที่มีโครงสร้างสมบูรณ์สวยงามของล้านนาตะวันออก

5.5.2.4 ศักยภาพในการกำจัดของเสียเนื่องจากน้ำเสีย และการจัดการขยะมูลฝอย เทศบาลเมืองน่านได้จัดทำระบบระบายน้ำและระบบบำบัดน้ำเสียที่มีขนาดใหญ่เพื่อรองรับน้ำเสียปัจจุบันและในอนาคต 20 ปีข้างหน้า โดยสัมพันธ์กับการใช้ที่ดินในอนาคต การขยายตัวของชุมชน และความหนาแน่นของประชากร ซึ่งเป็นโอกาสในการพัฒนาพื้นที่เมืองเก่า ให้เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม

5.5.2.5 โอกาสที่สำคัญของเมืองเก่าคือจำนวนประชากรในเขตเมืองที่ยังมีจำนวนไม่มากนักและด้วยความสำเร็จในการวางแผนครอบครัวจึงส่งผลให้การวางผังเมืองและการบริหารจัดการเมืองสามารถทำได้ง่าย

5.5.3 ประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการอนุรักษ์และพัฒนา

5.5.3.1 ด้านกายภาพ

1) ความหนาแน่นของเมือง บริเวณพื้นที่เมืองเก่าเป็นเมืองศูนย์กลางการปกครอง การศึกษาและการพาณิชยกรรม จึงทำให้จำนวนประชากรในเขตเมืองมีความหนาแน่น ถึงแม้ว่าการเพิ่มจำนวนประชากรในพื้นที่จากการเกิดจะมีอัตราค่อนข้างต่ำ แต่กลับพบว่าจำนวนประชากรที่ย้าย

[16] มติคณะกรรมการอำนวยการจัดระบบศูนย์ราชการที่ กศร 2/2540 วันที่ 2 กค. 2540

เข้าสู่พื้นที่เมืองเพื่อประกอบอาชีพมีจำนวนสูงขึ้นเรื่อย ๆ เกิดปัญหาการบุกรุกเข้าไปในเขตที่ควรอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ที่ดินและกิจกรรมบางประเภทที่ไม่เหมาะสม การก่อสร้างอาคารที่บดบังหรือไม่ส่งเสริมทัศนียภาพของพื้นที่และอาคาร และปัญหาการจราจรที่เริ่มหนาแน่นส่งผลกระทบกับแหล่งศิลปกรรมและโบราณสถาน

2) ***สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำน่าน*** แม่น้ำน่านเป็นแม่น้ำสายหลักของพื้นที่จังหวัดน่าน เป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สำคัญที่ต้องได้รับการอนุรักษ์คุ้มครอง ไม่ปล่อยให้มีการระบายน้ำเสียลงสู่แม่น้ำ รักษาทัศนียภาพริมฝั่งที่เป็นเอกลักษณ์ของเมือง และป้องกันการรุกล้ำพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำเพื่อใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ หากความเจริญของเมืองยังเป็นไปอย่างไร้ทิศทางและมุ่งที่จะเอาประโยชน์จากธรรมชาติมากกว่าการอนุรักษ์ จะส่งผลต่อคุณภาพน้ำ และระบบนิเวศวิทยาของเมือง ก่อให้เกิดการสูญเสียสมดุลธรรมชาติ ทำให้คุณค่าของเมืองเสื่อมลง

3) ***ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ*** การที่จะรักษาสมดุลของพื้นที่เมืองเก่าให้สามารถรักษาความเป็นเมืองเก่าไว้ให้ยั่งยืน จำเป็นจะต้องจำกัดการเจริญเติบโตของเมืองเก่าที่เป็นศูนย์กลางต่าง ๆ ลง ให้เหลือบทบาทเป็นเมืองศูนย์กลางทางวัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้ของศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาล้านนาตะวันออก ที่มีความสวยงามทั้งทางธรรมชาติและโบราณสถาน ให้คนอยู่ร่วมกับเมืองได้อย่างสมดุลไม่มากจนเกินไป ดังนั้นระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการจึงควรจัดให้พอเหมาะและไม่ขยายมากจนเกินจำเป็น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความหนาแน่นในพื้นที่ และสร้างระบบจูงใจและทดแทนแก่ผู้ที่อยู่ในเมือง เพื่อให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า

4) ***ภัยธรรมชาติ*** เนื่องจากพื้นที่เมืองเก่าน่าน โดยเฉพาะในเขตเทศบาลเป็นพื้นที่ราบลุ่มต่ำ มีน้ำท่วมถึง เมื่อถึงฤดูฝนมักจะเกิดน้ำท่วมซึ่งจะส่งผลกระทบต่อโบราณสถานที่อยู่ในพื้นที่ที่จะถูกทำลาย จึงต้องมีการวางระบบป้องกัน และรณรงค์สนับสนุนให้รักษาป่าต้นน้ำ และเพิ่มพื้นที่ป่าไม้

5) ***ปัญหาการจราจรในพื้นที่เมืองเก่า*** การใช้ถนนในพื้นที่ใจเมืองน่านเป็นทางผ่าน เช่น ถนนสุริยพงษ์ และถนนผากอง ซึ่งเป็นถนนสายหลักที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ส่วนอื่น ๆ ของเมือง และเชื่อมกับเมืองอื่นๆ ด้วย ปริมาณการจราจรที่เพิ่มขึ้นและการขาดมาตรการควบคุมเกี่ยวกับรถบรรทุกขนาดใหญ่เข้าเมือง จะส่งผลให้เกิดความสั่นสะเทือนทำลายโบราณสถาน และทำลายความงดงามของพื้นที่

6) ***ปัญหาในการพัฒนาระบบสิ่งแวดล้อมของเมืองในด้านระบบระบายน้ำและการบำบัดน้ำเสีย*** ในอนาคตเทศบาลต้องทำความเข้าใจกับผู้ที่อยู่ในพื้นที่ในการจัดเก็บค่าบริการการกำจัดน้ำเสียในชุมชน เพื่อเทศบาลจะสามารถดูแลระบบการกำจัดน้ำเสียด้วยตัวเองอย่างเต็มที่ สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ ในเรื่องผู้ใดเป็นผู้ทำให้เกิดมลพิษผู้นั้นต้องจ่าย อย่างไรก็ตามเทศบาลต้องเก็บข้อมูลลักษณะการไหลของน้ำ ประสิทธิภาพการไหลในท่อระบายน้ำ ประสิทธิภาพจริงของการบำบัดน้ำเสียปัจจุบัน เพื่อสามารถจัดทำแผนการขยายหรือแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องด้วย

ในส่วนของการจัดการขยะมูลฝอย เนื่องจากทางเทศบาลได้ให้บริการกับองค์การบริหารส่วนตำบลโดยรอบนำขยะมากำจัดในสถานที่ของเทศบาลด้วย จะมีผลให้ระยะเวลาในการใช้พื้นที่กำจัดขยะที่คำนวณออกแบบไว้ลดลง นอกจากนี้เทศบาลต้องเพิ่มประสิทธิภาพในการบดอัดขยะ ประสิทธิภาพของการกลบขยะชั้นบน ๆ การรณรงค์ให้มีการคัดแยกขยะ การนำขยะกลับมาใช้ใหม่ และการศึกษาเพื่อหาวิธีการกำจัดขยะในอนาคต

7) ***สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ*** ในช่วงระยะ 20 ปีที่ผ่านมา จำนวนพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ศึกษาเมืองเก่าลดลงเนื่องจากการขยายตัวของที่อยู่อาศัยในเมือง แม่น้ำน่านซึ่งเป็นสายน้ำหลัก มีคุณภาพเปลี่ยนแปลงไป ต้นไม้พรรณไม้พื้นถิ่น และพันธุ์สัตว์ เช่นพันธุ์ปลาพื้นถิ่นเริ่มลดลง ส่งผลต่อคุณภาพของสิ่งแวดล้อมในเมือง ซึ่งหากไม่มีการวางระบบจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติให้สมดุล คุณภาพอากาศ และคุณภาพน้ำก็จะเสียไป

8) ***ภูมิทัศน์เมือง*** เพื่อให้พื้นที่ใจเมืองน่าน และพื้นที่เวียงพระธาตุแช่แห้งสามารถดำรงความเป็นเมืองเก่าไว้อย่างมีคุณค่า ภูมิทัศน์ของเมืองจะต้องได้รับการจัดให้เหมาะสม ซึ่งหน่วยงานในพื้นที่เทศบาลเมืองน่านได้มีนโยบายในการจัดภูมิทัศน์ของเมือง โดยได้รับความร่วมมือของชุมชน และหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ความตื่นตัวของชุมชนในการบูรณะซ่อมแซมโบราณสถาน นับเป็นจุดเด่นของพื้นที่ศึกษา สิ่งสำคัญที่สุดคือจะต้องมีการศึกษาอย่างรอบคอบในการบูรณะให้ยังคงคุณค่าของแท้ดั้งเดิมไว้ นอกจากนี้ยังพบว่ามีการก่อสร้างอาคารทั้งของราชการและเอกชนบนร่องรอยกำแพงเมืองโบราณด้านใต้ ซึ่งหากจะอนุรักษ์ไว้ต้องมีมาตรการจูงใจและขอความร่วมมือที่เหมาะสมประกอบกับมาตรการทางด้านกฎหมาย สำหรับอาคารสิ่งก่อสร้างบางหลังที่มีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับลักษณะสถาปัตยกรรมท้องถิ่น และอยู่ในตำแหน่งใกล้เคียงกับอาคารที่มีคุณค่า ควรมีการดัดแปลงรื้อถอน จุดเด่นที่เป็นศักยภาพอันเข้มแข็งของเมืองในเรื่องนี้คือการที่ชุมชน เทศบาล และจังหวัดร่วมกันออกประกาศควบคุมความสูงของอาคาร[17] ไม่ให้เกิน 4 ชั้นรวมทั้งรูปร่าง ลักษณะอาคารที่จะเกิดในอนาคต และที่จะเกิดจากการต่อเติมอาคาร

สำหรับต้นไม้หรือพันธุ์ไม้ที่ใช้ในการตกแต่งควรเลือก**ต้นไม้พื้นถิ่น**ที่มีความหมายและมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น ขณะนี้เทศบาลได้บรรจุแผนงานปรับภูมิทัศน์โดยนำสายไฟฟ้า สายโทรศัพท์ที่มีส่วนทำลายมุมมองที่สวยงามของพื้นที่ ร้อยสายลงท่อไว้ใต้ดิน สิ่งที่จะเสริมให้ภูมิทัศน์ของพื้นที่เมืองเก่าคงคุณค่าคือการขยายทางเท้าเพื่อให้เป็นพื้นที่คนเดินเพิ่มขึ้น ถนนในพื้นที่ให้แคบลงเพื่อไม่ให้มีการสัญจรโดยใช้พาหนะขนาดใหญ่ สนับสนุนการสัญจรเบา จัดหาถังขยะให้เพียงพอ จัดทำป้ายถนนที่มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของเมือง ป้ายโฆษณาให้มีน้อยที่สุดและมีขนาดเล็กเพื่อป้องกันการสร้างมลทัศน์ทางสายตาทำให้คุณค่าเมืองลดลง

[17] ฉันทามติของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองน่าน

5.5.3.2 ด้านสังคม

*1) **ความไม่เข้าใจของประชาชนในพื้นที่*** ถึงแม้ว่าประชาคมในจังหวัดน่านจะได้รับการยกย่องว่ามีความเข้มแข็ง และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ อย่างมากจนได้รับการจัดอันดับจาก UNDP ว่าเป็นระดับหนึ่งของประเทศ แต่ก็อาจจะมีประชาชนอีกจำนวนหนึ่งที่ยังไม่เข้าใจในเรื่องการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ผู้ที่สูญเสียผลประโยชน์จากการดำเนินการตามนโยบายอนุรักษ์เมืองเก่า ซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดการต่อต้านไม่ยอมรับ และทำให้การดำเนินงานด้านการอนุรักษ์สะดุดลง จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องมีการประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนอย่างต่อเนื่อง โดยหน่วยงานราชการ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ประชาคม และผู้นำชุมชน

*2) **ความร่วมมือ*** เนื่องจากพื้นที่บริเวณใจเมืองน่าน และเวียงพระธาตุแช่แห้ง รวมทั้งพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของคูเมือง กำแพงเมืองเก่าในบริเวณโดยรอบ ถือเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญสูงมากในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรม จึงต้องได้รับการควบคุมอย่างเข้มงวด ซึ่งจะมีผลกระทบต่อผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่โดยรอบ จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในชุมชนนั้น ๆ โดยการสร้างแรงจูงใจในด้านต่าง ๆ และการชี้ให้เห็นประโยชน์และคุณค่าของเมืองที่มีต่อทุกคน

5.5.3.3 ด้านแผนพัฒนาจากภาครัฐ

1) การพัฒนาตามนโยบายรัฐบาล

- **กรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน** รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง 6 ประเทศ คือ เมียนมาร์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จีนตอนใต้ ไทย เวียดนาม และกัมพูชา ซึ่งได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 ในการส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวทางด้านการค้า การลงทุน และการคมนาคมขนส่ง ระหว่างประเทศในกลุ่มมากขึ้น

- **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่** 9 (พ.ศ.2545 – 2549) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน ขยายโอกาสด้านการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว โดยสนับสนุนการพัฒนาด้านการตลาดและโครงข่ายคมนาคมให้เชื่อมโยงเป็นพื้นที่เศรษฐกิจที่สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งเป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวในระยะยาว

- **ยุทธศาสตร์การจัดระบบเศรษฐกิจตามแนวชายแดนระหว่างกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และไทย** (Economic Cooperation Strategy Between Cambodia, Lao PDR, Myanmar and Thailand : ECS) ระบุความร่วมมือใน 5 สาขา ได้แก่ การอำนวยความสะดวกการค้าการลงทุน ความร่วมมือด้านการเกษตรอุตสาหกรรม การเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคม การท่องเที่ยว และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

- **ยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคเหนือ** จัดตั้งเขตเศรษฐกิจรวม ทั้งด้านอุตสาหกรรมและด้านบริการที่จังหวัดเชียงราย และอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก โดยเร่งรัดพัฒนาเมืองชายแดนต่างๆ ได้แก่ อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงของ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน ส่งเสริมการเป็นประตูการค้าและฐานการผลิตร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน

- **ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน** (กลุ่มล้านนา) ผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2546 กำหนดให้มีการพัฒนาเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (GMS) และเอเชียใต้ พัฒนาประตูเศรษฐกิจเพื่อเป็นช่องทางการค้าและการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเพื่อเป็นพลังดึงดูดใหม่จากทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งภายในกลุ่มจังหวัดและเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศลุ่มแม่น้ำโขง

- **ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดน่าน** ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่เมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรม เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว เป็นประตูนำไปสู่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เวียดนาม และจีนตอนใต้ มีจุดเน้นในการพัฒนาเศรษฐกิจ เพิ่มศักยภาพการผลิต โดยมีตัวชี้วัดที่ชัดเจนสามารถประเมินผลได้ในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งแผนยุทธศาสตร์จะส่งผลให้จังหวัดน่าน เป็นจังหวัดที่มีระบบนิเวศน์ที่ยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ

ผลการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ดังกล่าวจะทำให้เกิดการขยายเส้นทางคมนาคมเข้าสู่เมืองน่านให้มีความสะดวก และมีการพัฒนาเศรษฐกิจในลักษณะทุนนิยมมากขึ้น ในด้านการท่องเที่ยวอาจจะส่งผลดีต่อรายได้ของประชาชนในจังหวัด ในขณะเดียวกันอาจจะมีผลกระทบต่อเมืองเก่า หากไม่มีการวางแนวทางเตรียมรับการพัฒนาตามยุทธศาสตร์พัฒนาประเทศ เพราะความต้องการพัฒนาประเทศและนโยบายของรัฐบาล อาจจะทำให้ทิศทางการพัฒนาเมืองที่วางไว้เปลี่ยนแปลงไปเพื่อรองรับกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศและระหว่างประเทศ

จังหวัดและพลังชุมชนต้องร่วมกันคิดตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- การใช้**ระบบผังเมือง**ในการกำหนดทิศทางการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสมเพื่อสร้างสมดุลของธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม วางเขตการตัดถนนเลี่ยงเมืองให้ห่างจากบริเวณพื้นที่เมืองเก่า เพื่อป้องกันรักษาพื้นที่สงวนและพื้นที่กันชน รวมทั้งพื้นที่นา พื้นที่ป่า
- กำหนดนโยบายการท่องเที่ยวของจังหวัดในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

- ใช้พลังชุมชนช่วยกันวางแผนอนุรักษ์และพัฒนาเมืองให้ไปในทิศทางที่เหมาะสม และนำยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าเมืองศิลปวัฒนธรรมสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

2) ***นโยบายการพัฒนาเมืองสมัยใหม่*** จนทำให้ความเจริญที่พัฒนาเกินกำลังที่เมืองจะรองรับ ทำให้เกิดปัญหาจินตภาพของเมือง ซึ่งเกิดจากความแออัด การสร้างอาคารรองรับกิจกรรมเชิงพาณิชย์ในลักษณะอาคารสูง การสูญเสียสภาพธรรมชาติเพื่อเป็นแหล่งพาณิชยกรรม และที่อยู่อาศัยโดยขาดการควบคุมและวางผังเมืองที่เหมาะสม

3) ***การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฯ และการวางแผนพัฒนาเมือง*** ไม่ได้ให้ความสำคัญกับข้อเท็จจริงของศิลปวัฒนธรรมของเมือง รวมทั้งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน นอกจากนี้ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศยังขาดการบริหารจัดการที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ทั้งการควบคุมและชี้นำจากภาครัฐ

5.5.4 สรุปสภาพแวดล้อมภายนอกและภายในที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์และพัฒนา

จุดแข็ง	จุดอ่อน
1) พื้นที่ใจเมืองน่านเป็นชุมชนศูนย์กลางลำดับที่ 1 ทางเศรษฐกิจและสังคม การบริหารการปกครอง การเกษตร การท่องเที่ยวภายในจังหวัด เชื่อมโยงกับจังหวัดแพร่ พะเยา และเชียงราย	1) การมีส่วนร่วมและการสร้างพันธกิจของทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการเมืองเก่าควบคู่ไปกับการพัฒนาที่เหมาะสมยังไม่ชัดเจนและต่อเนื่อง
2) พื้นที่เมืองเก่าน่านเป็นศูนย์กลางของชุมชนสามารถเข้าถึงได้สะดวก	2) ขาดกลไกที่ใช้ในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน
3) องค์การบริหารส่วนจังหวัด และเทศบาลเมืองน่านเป็นองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นที่เข้มแข็ง พร้อมสนับสนุนการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน	3) ชุมชนและประชาชนในพื้นที่บางส่วนขาดความรู้ ความเข้าใจในประโยชน์ของการอนุรักษ์ที่จะมีต่อชุมชน และเห็นว่าการอนุรักษ์อาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา
4) กลุ่มประชาคมมีความเข้มแข็ง พร้อมและตื่นตัวต่อการอนุรักษ์และบริหารจัดการเมืองเก่าน่าน	4) ขาดโอกาสการสร้างงานแก่คนหนุ่มสาว จึงเกิดการย้ายถิ่น
5) ระบบนิเวศทางธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อวิถีชีวิตของคนเมืองน่าน	5) ผู้นำภาคราชการเปลี่ยนบ่อย จึงทำให้ขาดความต่อเนื่องทางนโยบาย
6) สภาพภูมิประเทศของเมืองเอื้อต่อการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม	
7) ประชาชนยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีและดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมไว้อย่างดี	

โอกาส	อุปสรรค
1) มีการกำหนดแผนและผังเมืองเฉพาะสำหรับพื้นที่	1) นโยบายการพัฒนาเมืองสมัยใหม่ ส่งผลกระทบต่อการทำลายสิ่งก่อสร้างและองค์ประกอบเมืองที่สำคัญ
2) มีกลไกที่สนับสนุนการดำเนินการจากรัฐบาลส่วนกลาง ได้แก่ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ.2546	2) การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคมและการพัฒนาเมืองไม่ได้ให้ความสำคัญกับข้อเท็จจริงของศิลปวัฒนธรรมของเมือง รวมถึงผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชน
3) มีกระแสความเคลื่อนไหวทางสังคม เช่น องค์กรกลุ่มต่าง ๆ สนับสนุนการอนุรักษ์และพัฒนาในพื้นที่เมืองเก่าน่านที่เหมาะสม	3) ยุทธศาสตร์ของประเทศขาดการบริหารจัดการที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าทั้งในส่วนการควบคุม การชี้นำ และการสนับสนุนจากภาครัฐ
4) น่านเป็นจังหวัดที่มีค่าดัชนีการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคมสูงที่สุดในประเทศไทย จากรายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย 2546 โดยสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP)	

5.5.5 ภาพอนาคต

เมืองเก่าน่าน เป็นเมืองน่าอยู่ เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิตที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก ที่ยังคงมีการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับเมืองเก่าอย่างสมดุล ประชาชนมีวิถีชีวิตตามกรอบวัฒนธรรมอันดีงามและมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเมืองและสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรมไปในทิศทางที่เหมาะสม เพื่อรักษาเอกลักษณ์และคุณลักษณะเฉพาะของเมืองเก่าให้ดำรงอยู่และส่งผลให้เกิดคุณค่าความสำคัญและความเป็นของแท้ดั้งเดิมไว้อย่างสมบูรณ์ ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมบริหารจัดการชุมชนภายใต้ยุทธศาสตร์พื้นฐานการบริหารจัดการเชิงบูรณาการ การเรียนรู้การอนุรักษ์ธรรมชาติศิลปกรรม การใช้ประโยชน์จากชุมชน และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรม ที่ได้มาตรฐานสากลที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ตลอดปี โดยมีลำน้ำน่านเป็นแม่น้ำสำคัญคู่เมืองตลอดไป

ผลจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน-ภายนอกเมืองเก่าน่าน ได้ข้อสรุปสำคัญคือ ข้อจำกัด โอกาส และประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน ดังปรากฏในบทที่ 5 ประกอบกับความสำเร็จที่ได้จากกระบวนการมีส่วนร่วมในการประชุมสัมมนารับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแผนและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาได้ร่วมกันพิจารณาร่างยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน และกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน ดังนี้

6.1 วิสัยทัศน์ "เมืองเก่าน่าน"

เมืองภูมิปัญญา เอกลักษณ์ล้านนาตะวันออก ผูกพันวิถีชีวิตกับธรรมชาติ แหล่งศิลปวัฒนธรรมในแอ่งที่ราบลุ่มน้ำน่าน

6.2 พันธกิจ

6.2.1 กำหนดและประกาศเป็นพื้นที่ "เมืองเก่า" ภายใต้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ.2546

6.2.2 ส่งเสริมให้เป็นเมืองศูนย์กลางการบริหารจัดการระดับท้องถิ่นที่ภาครัฐ ประชาชน ภาคธุรกิจ และกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ร่วมกันวางแผนการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านตามความต้องการที่เหมาะสม

6.2.3 พัฒนากลไกและกระบวนการบริหารจัดการ ที่รักษาคุณค่าของเมืองเก่าจากต้นทุนทางด้านศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

6.2.4 สนับสนุนให้มีมาตรการทางผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะที่เอื้อต่อการอนุรักษ์และพัฒนาแบบบูรณาการ โดยสามารถใช้พื้นที่ตามประเภทของการพัฒนา และสามารถกำหนดขอบเขตการขยายชุมชนได้อย่างเหมาะสม ไม่ก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม

6.2.5 สนับสนุนให้มีการรักษาระบบนิเวศน์ของพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมเมืองเก่าและพื้นที่ต่อเนื่องโดยรอบ เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาที่สมดุล

6.2.6 รักษาจินตภาพของเมืองให้มีเอกลักษณ์และคุณลักษณะเฉพาะ และยังคงมีความเป็นของแท้ดั้งเดิม

6.2.7 พัฒนาให้เป็นเมืองน่าอยู่ของชุมชนชาวน่าน มีระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการครบถ้วน มีพื้นที่สีเขียวอย่างเพียงพอ ประชาชนอยู่ดีมีสุข มีระบบการศึกษาที่เอื้อต่อการดูแล รักษา สืบทอดทั้งภูมิปัญญาของน่าน และการจัดการความรู้ที่คนน่านสามารถนำไปใช้เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของตนเอง ครอบครัว ชุมชน มีการใช้เทคโนโลยีที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เมืองสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนมีความพร้อมเตรียมรับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงในระดับภูมิภาคได้

6.2.8 พัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของล้านนาตะวันออก รวมทั้งรักษาสืบทอดศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาของเมืองเก่าน่านให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

6.3 วัตถุประสงค์

6.3.1 วัตถุประสงค์เร่งด่วน

1) เพื่อกำหนดพื้นที่ นโยบาย และแนวทางการดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าเป็นโครงการนำร่อง

2) เพื่อประกาศขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าภายใต้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ.2546 และบริเวณพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมเมืองเก่าเป็นโครงการนำร่อง

3) เพื่อให้มีการกำหนดหน่วยงานหลักรับผิดชอบการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์และผลักดันให้สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย

4) เพื่อให้มีมาตรการทางผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการพื้นที่อย่างเหมาะสม โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และบูรณาการข้อมูลของเมืองเก่าและพื้นที่โดยรอบเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการวางแผน

5) เพื่อสร้างกลไกและมาตรการที่สร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์และพัฒนาเมือง รวมทั้งกลไกการใช้ประโยชน์ของเมืองเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ชุมชนเมือง ตลอดจนการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าที่เหมาะสม

6) เพื่อพัฒนาขีดความสามารถของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการอนุรักษ์และการบริหารจัดการเมืองเก่า

6.3.2 วัตถุประสงค์ระยะยาว

1) เพื่อให้การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นไปอย่างยั่งยืน โดยการให้คนน่านมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และการอนุรักษ์พัฒนาจะต้องแสดงถึงความเชื่อมโยงอย่างสมดุลระหว่างคนกับคน คนกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม คนกับความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติและวิถีชีวิตตามแบบล้านนาตะวันออก

2) เพื่อคุ้มครอง ปกป้องรักษา และส่งเสริมการดำรงอยู่ของเมืองเก่าน่านในความเป็นของแท้ดั้งเดิม ทั้งส่วนที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

3) เพื่อสร้างจิตสำนึกของการสืบทอด การดูแลรักษา และพัฒนาจากรากเหง้าเดิม โดยเมืองสามารถรักษาตนเองอยู่ได้แม้ว่าจะต้องรับผลกระทบจากกระแสการพัฒนาใด ๆ โดยใช้ทุนของเมืองที่มีอยู่ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม บริหารจัดการความรู้ที่มีให้เกิดแนวทางและระบบที่เหมาะสม

เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ภายใต้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ.2546 คณะผู้ศึกษาร่วมกับหน่วยงานทุกภาคส่วนและประชาคมน่าน ได้กำหนดยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ในการดำเนินงานไว้ดังนี้

6.4 ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์การพัฒนาเมืองเก่าน่าน

6.4.1 **ยุทธศาสตร์ที่** 1 การกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า

กลยุทธ์ 1 ประเมินคุณค่าความสำคัญและลักษณะเฉพาะของความเป็นเมืองเก่า

กลยุทธ์ 2 กำหนดและประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่า

กุลยุทธ์ 3 กำหนดและประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมเมืองเก่าน่าน และเวียงพระธาตุแช่แห้ง

6.4.2 **ยุทธศาสตร์ที่** 2 การสร้างกลไกการบริหารจัดการเมืองเก่าน่านและพื้นที่โดยรอบเชิงบูรณาการ

กลยุทธ์ 1 กำหนดรูปแบบโครงสร้างองค์กรการบริหารจัดการเมืองเก่าน่าน

กลยุทธ์ 2 จัดทำแผนบริหารจัดการเมืองเก่าแบบบูรณาการ

กลยุทธ์ 3 ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

กลยุทธ์ 4 ส่งเสริมและสนับสนุน การสืบทอดศิลปวัฒนธรรม/ภูมิปัญญาสู่เยาวชน

กลยุทธ์ 5 ส่งเสริมพลังชุมชนเข้มแข็งในการรักษา ปกป้องคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม

กลยุทธ์ 6 กำหนดมาตรการจูงใจ ส่งเสริมและเร่งรัดการใช้กฎเกณฑ์ ข้อบังคับเพื่อให้มีการดำเนินการตามแผนแม่บทอย่างเป็นรูปธรรม

กลยุทธ์ 7 ใช้กลไกการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

กลยุทธ์ 8 ติดตามประเมินผลการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

6.4.3 **ยุทธศาสตร์ที่** 3 การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างธรรมชาติ ศิลปกรรม และคุณภาพชีวิต

กลยุทธ์ 1 ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างสมดุลของระบบนิเวศเมือง

6.4.4 **ยุทธศาสตร์ที่** 4 การใช้ประโยชน์เมืองเก่าน่านอย่างรู้คุณค่า เพื่อประชาชนในเขตเมืองเก่า

กลยุทธ์ 1 ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากเมืองเก่าที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมและธรรมชาติ

กลยุทธ์ 2 จัดการเมืองเก่าน่านให้เป็นเมืองน่าอยู่ตามวิถีของคนน่าน โดยการปรับปรุงภูมิทัศน์ กำหนดมาตรการควบคุมสภาพแวดล้อม และมาตรการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน รวมทั้งจัดให้มีสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และระบบคมนาคมขนส่งที่เหมาะสม

กลยุทธ์ 3 ส่งเสริมให้องค์ประกอบเมืองเก่าปรากฏครบถ้วน

กลยุทธ์ 4 ควบคุมการพัฒนาให้เกิดการรักษาและส่งเสริมเอกลักษณ์ของเมืองน่าน

6.4.5 **ยุทธศาสตร์ที่** 5 ส่งเสริมการเป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก

กลยุทธ์ 1 ส่งเสริมสนับสนุนให้พื้นที่เมืองเก่าน่านเป็นศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก

กลยุทธ์ 2 ส่งเสริมการศึกษาวิจัยองค์ความรู้ และจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก

6.4.6 **ยุทธศาสตร์ที่** 6 ส่งเสริมการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

กลยุทธ์ 1 การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

กลยุทธ์ 2 จัดทำระบบข้อมูลการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โดยใช้ระบบสารสนเทศ

7.1 นโยบาย เป้าหมาย และมาตรการ ในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

จากหลักฐานสำคัญด้านต่าง ๆ แสดงถึงวิวัฒนาการการตั้งเมืองน่านที่มีความต่อเนื่องมาแต่อดีตนับพันปีจนถึงปัจจุบัน เช่น สภาพภูมิศาสตร์ แหล่งที่ตั้งเมือง องค์ประกอบหลักฐานด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม และธรรมชาติ ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญในการกำหนดพื้นที่เมืองเก่าน่านครอบคลุม 3 พื้นที่ ประกอบด้วย **เวียงพระธาตุแช่แห้ง เมืองน่าน** และ**เวียงดงพระเนตร**

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของพื้นที่ศึกษาพบว่าทั้ง 3 พื้นที่ดังกล่าวมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อการอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นเมืองเก่า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง**พื้นที่ใจเมืองน่าน**[1] และ**เวียงพระธาตุแช่แห้ง** ซึ่งมีรูปแบบโครงสร้าง องค์ประกอบของเมืองเป็นเอกลักษณ์ล้านนา ประชาชนยังใช้ชีวิตประจำวันโดยยึดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม

การอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ศึกษาเมืองเก่าน่าน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรม มีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงหรือถูกกระทบทำลายง่าย ดังนั้น การพัฒนาหรือจัดกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม ตลอดจนวิถีชีวิตดั้งเดิม ควรใช้มาตรการทางผังเมืองในการอนุรักษ์เมืองน่าน โดยกำหนดเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมเพื่อสามารถควบคุมพื้นที่การพัฒนาอย่างเคร่งครัด

จากข้อคิดเห็นของประชาคมเมืองน่านต่อการอนุรักษ์เมืองเก่าน่าน ได้แสดงถึงนโยบาย ทิศทางที่เอื้อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนคุณภาพของเมืองและชุมชน ยึดหลักการพัฒนาให้เป็นเมืองน่าอยู่ และดูแลรักษาโบราณสถานให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชน สืบทอดจิตสำนึกรักชุมชนไปสู่ลูกหลาน ฯลฯ

จากวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน ดังรายละเอียดปรากฏในบทที่ 6 ดังนั้น เพื่อให้การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านบรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิผล ภายใต้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ.2546 จึงได้กำหนดนโยบาย เป้าหมาย และมาตรการในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน ตลอดจนการอนุรักษ์โบราณสถานและการพัฒนาบริเวณไว้ดังต่อไปนี้

7.1.1 นโยบาย

7.1.1.1 พัฒนาเมืองเก่าน่านให้มีความสอดคล้องขององค์ประกอบหลักคือการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรมและธรรมชาติ และการพัฒนาคน

[1] มติที่ประชุมสัมมนารับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ โครงการศึกษาและจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2547 เห็นชอบให้เปลี่ยนคำว่า *หัวแหวนเมืองน่าน* เป็น *ใจเมืองน่าน (Heart of the city)*

7.1.1.2 พัฒนาเมืองเก่าน่าน ให้เป็นเมืองที่มีเอกลักษณ์ทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรมและวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก โดยการปรับปรุง ฟื้นฟูองค์ประกอบเมืองเก่า เนื้อเมืองเก่า และสภาพแวดล้อมเมืองเก่าน่าน เช่น คูเมือง กำแพงเมือง ป้อมปราการ อาคารที่ทรงคุณค่า และจินตภาพของเมืองเก่าให้ดำรงอยู่

7.1.1.3 ชี้นำการอนุรักษ์และพัฒนาโดยหน่วยราชการส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น และชุมชนเป็นผู้ดำเนินการพัฒนากิจการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และการบริการสาธารณะ เอกชนและชุมชนเป็นผู้พัฒนาที่ดินของตนไปในทางทิศทางเดียวกันอย่างถูกต้อง

7.1.1.4 พัฒนาเมืองเก่าน่านให้เป็นเมืองน่าอยู่ ประชาชนเจ้าของเมืองมีความสุข มีความพอใจ มีคุณภาพชีวิตที่ดี ผู้มาเยือนได้รับความสุข ความพอใจในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวน่าน

7.1.1.5 พัฒนาให้เมืองเก่าน่านเป็นเมืองท่องเที่ยวที่ได้ระดับมาตรฐานสากล โดยใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น

7.1.1.6 ปลูกฝังให้มีการสืบทอดและอนุรักษ์ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม และภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

7.1.1.7 ให้ชาวน่านมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น พร้อมทั้งภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของชาติ

7.1.2 เป้าหมาย

7.1.2.1 เป้าหมายระยะสั้น

กำหนดเป้าหมายระยะสั้นมีระยะเวลา 5 ปี เท่ากับหนึ่งช่วงเวลาของแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีรายละเอียดเป้าหมายระยะสั้น ดังนี้

1) สามารถควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารในแต่ละบริเวณได้

2) สามารถพัฒนากิจการสาธารณูปโภคและการบริการสาธารณะได้ทั้งประเภทและปริมาณในแต่ละบริเวณได้

3) สามารถควบคุมความหนาแน่น ที่ว่าง พื้นที่อาคาร ขนาดและความสูง และลักษณะต่าง ๆ ของอาคารในแต่ละบริเวณได้

4) สามารถกำหนดแนวทางและตั้งงบประมาณในแต่ละปีได้

5) สามารถใช้แผนการบริหารจัดการเป็นแนวทางในการจัดการประชาสัมพันธ์เพื่อนำไปสู่การสร้างความร่วมมือของหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในชุมชน

7.1.2.2 เป้าหมายระยะยาว

กำหนดเป้าหมายระยะยาวมีระยะเวลา 10 ปี เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระดับต่าง ๆ ซึ่งจะแบ่งช่วงระยะพัฒนาช่วงละ 5 ปี โดยให้แผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน มีหน้าที่ ดังนี้

1) เป็นเครื่องมือชี้นำการพัฒนา เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม และธรรมชาติ ของเมืองเก่าน่าน ตามนโยบายที่กำหนดไว้

2) สามารถกำหนดประเภทและปริมาณของกิจการสาธารณูปโภค ในบริเวณต่าง ๆ ได้

3) สามารถแบ่งช่วงระยะเวลาการพัฒนาเป็นวาระ และรายปีได้

4) สามารถกำหนดงบประมาณได้ตามช่วงเวลาการพัฒนา

7.1.3 มาตรการ

7.1.3.1 ให้มีองค์กรกลางในการบริหารจัดการเมืองเก่าน่านที่เป็นรูปธรรม มีบทบาทหน้าที่ชัดเจน สามารถประสานการดำเนินงานกับคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยรูปแบบขององค์กรมีความเหมาะสม ยืดหยุ่น คล่องตัว มีการบริหารจัดการที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

7.1.3.2 ให้องค์กรรับผิดชอบบริหารจัดการเมืองเก่าน่าน มีบทบาทในการขอจัดตั้งงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนงานโครงการที่กำหนดไว้ในแผนและผังแม่บทฯ โดยบูรณาการการของบประมาณร่วมกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ในระหว่างรอกระบวนการจัดตั้งองค์กรรับผิดชอบให้ผู้ว่าราชการจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลเมืองน่าน รวมทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลที่เกี่ยวข้อง ถือเป็นนโยบายที่จะต้องบูรณาการการจัดทำแผนงบประมาณในส่วนนี้เข้าไว้ในแผนยุทธศาสตร์การจัดคำของบประมาณในแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินการทางด้านต่าง ๆ สามารถดำเนินการได้ทันในช่วงเวลาที่กำหนด

7.1.3.3 ใช้มาตรการทางด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และกฎหมาย ปกป้องคุ้มครองบริเวณต่าง ๆ ในพื้นที่เมืองเก่า เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

7.1.3.4 ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในท้องถิ่นทราบ สร้างแรงจูงใจให้เห็นความสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ในท้องถิ่นของตน

7.2 นโยบาย เป้าหมาย และมาตรการ การอนุรักษ์โบราณสถานและการพัฒนาบริเวณ

7.2.1 นโยบาย

7.2.1.1 ดูแลรักษาโบราณสถานที่มีหลักฐานอันทรงคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี และศิลปกรรมไว้ให้ได้มากที่สุด และเปิดเผยโบราณสถานให้ปรากฏชัดเจนครบถ้วน เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้และส่งเสริมวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าให้กับประชาชนได้ศึกษาเรียนรู้และสืบทอดคุณค่าไปชั่วลูกหลาน

7.2.1.2 จัดพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างโบราณสถานที่มีคุณค่าในบริเวณเมืองเก่าน่านอย่างระมัดระวัง มีความสอดคล้องกลมกลืนและได้บรรยากาศของความเป็นเมืองเก่า

7.2.2 เป้าหมาย

7.2.2.1 ให้โบราณสถานและองค์ประกอบของเมืองเก่าล้านนาตะวันออก ที่ยังคงมีสภาพสมบูรณ์มากที่สุด เป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของเมือง และบริเวณที่เกี่ยวข้องเป็นแหล่งเรียนรู้และส่งเสริมวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า

7.2.2.2 ให้โบราณสถานและแหล่งที่โบราณสถานตั้งอยู่ ได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาเป็นลำดับสำคัญ

7.2.2.3 มิให้มีการบุกรุกทำลายโบราณสถานและองค์ประกอบเมืองเก่าในทุกวิธี

7.2.2.4 นำพื้นที่ที่เป็นองค์ประกอบเมืองเก่า เช่น คูเมือง กำแพงเมือง ป้อม และประตูเมือง ที่ถูกบุกรุกทำลายกลับคืนเป็นสมบัติของชาติ

7.2.2.5 ควบคุมบริเวณต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกับโบราณสถานและองค์ประกอบของเมืองเก่า ให้มีการพัฒนาไปในทิศทางที่มีบรรยากาศสอดคล้องกับความเป็นเมืองเก่า

7.2.3 มาตรการ

7.2.3.1 ใช้มาตรการทางกฎหมายระงับยับยั้งการบุกรุกทำลายโบราณสถาน และองค์ประกอบเมืองเก่าน่าน

7.2.3.2 ใช้มาตรการจูงใจให้ผู้บุกรุกเขตโบราณสถานต่าง ๆ ย้ายออกจากบริเวณที่บุกรุก มีการกำหนดระยะเวลาในการโยกย้ายที่แน่นอน และหากยังมีผู้บุกรุกเขตโบราณสถานเหลืออยู่ให้ใช้มาตรการทางกฎหมายบังคับให้ออกไป

7.2.3.4 ปรับปรุงเมืองเก่าโดยเริ่มที่องค์ประกอบของเมืองเก่า และโบราณสถานที่สำคัญ

7.2.3.5 ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคในเขตเมืองเก่า โดยภาครัฐเป็นผู้ริเริ่มปรับปรุง และขอความร่วมมือจากองค์กรต่าง ๆ รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่น

7.2.3.6 ใช้มาตรการจูงใจให้มีการพัฒนาที่ดินในเขตเมืองเก่าตามกรอบแนวทางการพัฒนาเมือง

7.2.3.7 ออกกฎระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ควบคุมการพัฒนาเมืองเก่าและเขตโบราณสถาน ทั้งหน่วยงานของรัฐบาล เอกชน และประชาชน ให้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

7.2.3.8 ส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐร่วมกับหน่วยงานภาคเอกชนและประชาชนในท้องถิ่นจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นคุณค่าของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี เพื่อสร้างจิตสำนึกในการปกปักรักษาโบราณสถานและองค์ประกอบของเมืองเก่าให้อยู่ในสภาพที่ดีตลอดไป

8.1 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

8.1.1 การดำเนินการตามแผนพัฒนาระดับภาค

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อการแข่งขัน ยุทธศาสตร์เขตจังหวัดภาคเหนือตอนบน และแผนพัฒนาจังหวัด ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในลักษณะทุนนิยม ทั้งด้านการค้า การลงทุน อุตสาหกรรม และการบริการ ตลอดจนการขยายเส้นทางคมนาคมให้สะดวกในการเข้าถึงเมืองน่าน รวมทั้งการเชื่อมโยงเครือข่ายคมนาคม ตามความต้องการในการพัฒนาประเทศตามนโยบายภาครัฐ ดังนั้น ควรกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าดังต่อไปนี้

1) กำหนดกรอบการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านให้เป็นเมืองประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม

2) ใช้มาตรการทางผังเมืองในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของเมือง ให้มีความสมดุลทางระบบนิเวศน์ ธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

3) จัดเตรียมพื้นที่รองรับการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

8.1.2 การดำเนินการตามแผนพัฒนาระดับพื้นที่

การอนุรักษ์และพัฒนาในพื้นที่เมืองเก่าและบริเวณโดยรอบ นอกจากคำนึงถึงแผนพัฒนาระดับภาคแล้ว ยังต้องคำนึงถึงแผนพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนาเทศบาลเมืองน่าน ตลอดจนผังเมืองรวมเมืองน่าน รวมถึงพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร กฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง และข้อตกลงของประชาคมน่านดังต่อไปนี้

8.1.2.1 แผนพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนาเทศบาลเมืองน่าน ได้ดำเนินการโครงการตามแผนที่กำหนดไว้ ได้แก่

1) **โครงการโยกย้ายศูนย์ราชการและบ้านพักข้าราชการภายในเขตเมืองเก่าน่าน ไปทางทิศตะวันตก**บนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1091 เส้นทางไปอำเภอบ้านหลวง ซึ่งจะทำให้พื้นที่ราชการบริเวณใหญ่ในใจเมืองว่างลง

2) **โครงการย้ายเรือนจำกลางจังหวัดไปที่เรือนจำชั่วคราวเขาน้อย** อาคารเรือนจำจะว่างลง

3) **โครงการศึกษาสำรวจออกแบบเพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมบริเวณพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์น่านชั้นใน** โดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ.2545 เพื่อเป็นแผนพัฒนาพื้นที่ให้เป็นไปอย่างเหมาะสมและยั่งยืน โดยการฟื้นฟูบรรยากาศและโครงสร้างองค์ประกอบเมืองโบราณล้านนา ซึ่งได้สูญเสียไปหมดแล้วจากเมืองอื่น ๆ ที่ตั้งอยู่ในดินแดนล้านนา

8.1.2.2 การกำหนดขอบเขตที่ดินกำแพงเมือง คูเมือง เมืองน่าน จังหวัดน่าน

คณะกรรมการพิจารณากำหนดขอบเขตที่ดินกำแพงเมืองคูเมือง กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ได้ให้ความเห็นชอบตามมติที่ประชุม ครั้งที่ 2/2542 เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2542 ซึ่งจำเป็นต้องนำขอบเขตที่ดินข้างต้นมาพิจารณาประกอบการกำหนดแผนอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

8.1.2.3 การควบคุมการก่อสร้างอาคารตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และ กฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีการประกาศใช้บังคับในพื้นที่เขตผังเมืองรวมเมืองน่าน มาตั้งแต่พฤศจิกายน 2534 ใช้ควบคุมลักษณะอาคารที่อนุญาตให้ก่อสร้างหรือดัดแปลงได้ในบริเวณต่าง ๆ เช่น ความสูง ขนาดอาคาร สัดส่วนพื้นที่อาคารปกคลุมดิน รูปทรง ฯลฯ

8.1.2.4 ข้อตกลงร่วมกันของประชาคมน่าน ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองน่านมีมติร่วมกันว่า การพัฒนาใด ๆ ในอนาคต อนุญาตให้ก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารเก่าได้สูงสุดไม่เกิน 4 ชั้น หรือ 16.00 เมตร เพื่อควบคุมขนาดของเมือง

ดังนั้น คณะผู้ศึกษาจะยึดถือผังเมืองรวมเมืองน่านตามประกาศท้ายกฎกระทรวง ฉบับที่ 445 (พ.ศ.2543) ออกตามความในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 และการสำรวจขุดค้นแนวกำแพงเมือง โดยกรมธนารักษ์ เป็นแนวทางชี้นำการอนุรักษ์และพัฒนาด้านต่าง ๆ ประกอบพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร กฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง และข้อตกลงของประชาคม เป็นกรอบควบคุมการพัฒนาบริเวณต่าง ๆ และพิจารณาแผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาเทศบาล

8.1.3 การพัฒนาในฐานะเป็นเมืองประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวทางการพัฒนาเน้นให้เป็นเมืองเพื่อการทัศนศึกษา หรือการท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม วัฒนธรรม และภูมิปัญญา เนื่องจากเมืองน่านมีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน จึงทำให้เขตใจเมืองน่านและพื้นที่เวียงพระธาตุแช่แห้ง เป็นสถานที่ที่เป็นแหล่งรวมหลักฐานด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่สำคัญจำนวนมาก อีกทั้งชุมชนยังมีการสืบทอดประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นจากอดีตมาถึงปัจจุบัน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา

8.1.4 การพัฒนาในฐานะเป็นเมืองต้นกำเนิดของแม่น้ำน่าน

ควรจะอนุรักษ์แม่น้ำและป่าไม้ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำเหล่านี้ไว้ เพื่อเป็นเอกลักษณ์ของเมือง หล่อเลี้ยงวิถีชีวิตผู้คน และเป็นการสงวนทรัพยากรสำคัญให้อยู่คู่จังหวัดและประเทศชาติตลอดไป ทั้งนี้ยังส่งผลเอื้อต่อการพัฒนาน่านให้เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมควบคู่กัน เพราะจังหวัดน่านประกอบด้วยพื้นที่เทือกเขาและป่าไม้ประมาณร้อยละ 85 พื้นที่ราบเพียงร้อยละ 15 มีลักษณะแอ่งที่ราบอยู่ 2 บริเวณ คือ *แอ่งที่ราบอำเภอเชียงกลาง– อำเภอปัว–อำเภอท่าวังผา* และ *แอ่งที่ราบอำเภอเมืองน่าน–อำเภอเวียงสา* ซึ่งเป็นแอ่งที่ราบที่มีขนาดใหญ่กว่าและเป็นที่ตั้งของเมืองเก่าน่าน มีแม่น้ำน่านซึ่งเป็นแม่น้ำที่สำคัญของประเทศ ไหลผ่านกลางแอ่งที่ราบ ทำให้เมืองเก่าน่านมีธรรมชาติและทิวทัศน์ที่อุดมสมบูรณ์

สวยงาม มีที่ราบลุ่มทำการเกษตรล้อมรอบเมือง และรอบนอกพื้นที่ทำการเกษตรเป็นทิวเขาและป่าไม้ และส่งผลให้วิถีชีวิตของผู้คนชาวน่านผูกพันกับแม่น้ำน่านเป็นอันหนึ่งอันเดียว ทั้งการอุปโภคบริโภค การเกษตร ไปจนถึงการละเล่น และประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีแข่งเรือ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวน่าน

8.2 หลักการพัฒนาเมืองเก่าน่าน

8.2.1 **ป้องกันการทำลายองค์ประกอบของเมืองเก่า** การพัฒนาเมืองเก่าต้องป้องกันมิให้มีการทำลายองค์ประกอบของเมืองเก่าในทุกด้าน โดย**มิให้มีการทำกิจกรรมที่ทำลาย บุกรุก รบกวน หรือสร้างผลกระทบให้แก่องค์ประกอบของเมืองเก่า** ได้แก่ คูเมือง กำแพงเมือง ป้อม ประตู อาคารที่เป็นโบราณสถาน เส้นทางสัญจรหลัก สิ่งแวดล้อม และบรรยากาศของความเป็นเมืองเก่า

8.2.2 "**การพัฒนาเชิงอนุรักษ์**" หมายถึงการพัฒนาที่ไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อเมืองเก่า โดย**ผลักดันให้ศูนย์กลางความเจริญด้านต่าง ๆ ออกไปอยู่ภายนอกบริเวณที่ควรอนุรักษ์** ทั้งการอนุรักษ์ทางธรรมชาติหรือศิลปกรรม แต่ยังคงแสดงให้เห็นความเชื่อมต่อของการพัฒนาทั้งสองบริเวณที่ค่อย ๆ คลี่คลายจากบริเวณที่ควรอนุรักษ์ โดยเฉพาะบริเวณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ไปสู่บริเวณที่มีการพัฒนาทางเทคโนโลยีเพิ่มขึ้น

8.2.3 **จัดให้มีพื้นที่ว่างหรือพื้นที่สีเขียวของเมือง** เพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชนในอนาคต ได้อีก คือ **บริเวณทิศเหนือรอบนอกแนวกำแพงเมือง** และมีความเหมาะสมที่จะเป็นศูนย์กลางความเจริญใหม่ เนื่องจากอยู่ภายนอกรัศมีพื้นที่คุ้มครองเมืองเก่า และมีสาธารณูปโภคสาธารณูปการบริการเพียงพอ นอกจากนี้ยัง**มีการเตรียมพื้นที่รองรับโครงการศูนย์ราชการจังหวัดน่านแห่งใหม่ บริเวณติดเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข** 1091 จึงควรมีการส่งเสริมจูงใจ ให้การพัฒนาไปสู่สองบริเวณนี้ พร้อมควบคุมการพัฒนาในเมืองเก่าให้เป็นการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ประกอบกัน

8.3 วิธีการพัฒนาเมืองเก่าน่าน

8.3.1 สนับสนุนให้มีการย้ายศูนย์ราชการตามโครงการของจังหวัด และจูงใจให้มีการย้ายศูนย์กลางความเจริญด้านอื่น ๆ ออกไปภายนอกเขตเมืองเก่า โดยอาจกำหนดราคาที่ดินบริเวณภายนอกเขตเมืองเก่าให้ต่ำในระยะแรก หรือลดภาษีค่าโอนที่ดิน หรือกำหนดประเภทการใช้ที่ดินและควบคุมอาคารเข้มข้นน้อยกว่าภายในเมืองเก่า เพื่อจูงใจให้การพัฒนาด้านต่าง ๆ ในอนาคต เกิดขึ้นบริเวณนี้

8.3.2 จัดระบบโครงข่ายคมนาคมให้เหมาะสมสำหรับการอนุรักษ์เมืองเก่าและการใช้งานตามความจำเป็นของชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น เส้นทางเลี่ยงเมือง เส้นทางสัญจรขนาดเบา จุดจอดรถ สิ่งอำนวยความสะดวก ฯลฯ ทั้งนี้การดำเนินการต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณค่าของเมืองเก่าด้านต่าง ๆ หรือวิถีชีวิตดั้งเดิมของผู้คน

8.3.3 ควบคุมการพัฒนาในเขตเมืองเก่าไม่ให้มีความหนาแน่นมากเกินไป โดยกำหนดมาตรการควบคุมการใช้ที่ดิน และมาตรการควบคุมอาคาร เช่น ความสูง ระยะถอยร่น สัดส่วนพื้นที่อาคารคลุมดิน ประเภทอาคาร ฯลฯ อย่างเข้มข้น

8.3.4 ขึ้นทะเบียนโบราณสถานที่เป็นองค์ประกอบของเมืองเก่าให้ครบถ้วน และกำหนดเขตคุ้มครองโบราณสถานเหล่านี้ ซึ่งเป็นบริเวณที่ต้องมีการกำหนดระยะถอยร่น และควบคุมลักษณะอาคารมิให้เกิดความขัดแย้ง ทั้งทางทัศนียภาพและกิจกรรมต่อโบราณสถานนั้น ๆ

8.3.5 แก้ปัญหาการบุกรุกโบราณสถาน โดยจัดเตรียมพื้นที่รองรับการโยกย้ายชุมชนซึ่งตั้งถิ่นฐานรุกล้ำเขตโบราณสถาน เพื่อลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการโยกย้ายชุมชนดังกล่าว

8.3.6 พัฒนาพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างโบราณสถานต่าง ๆ เน้นการเปิดมุมมองให้เห็นโบราณสถานตามที่กำหนดจุดมอง มุมมอง และช่องมอง ตลอดจนส่งเสริมโครงข่ายจินตภาพเมืองให้แข็งแรง ชัดเจน เพื่อให้จดจำความเป็นเมืองเก่าน่านได้ง่าย

8.3.7 แนวทางการอนุรักษ์พัฒนาที่เหมาะสมในพื้นที่เมืองเก่าน่าน ภายในระยะ 5 – 10 ปีข้างหน้า คณะผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ผลกระทบจากการพัฒนาตามแผนพัฒนาในระดับภาค ระดับจังหวัด ในระยะเวลาที่ผ่านมา และในขณะดำเนินการการศึกษาพบว่า สภาพความเป็นอยู่ และสภาพแวดล้อมในพื้นที่จังหวัดน่านได้รับผลกระทบไม่มากนัก เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ของเมืองที่พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขายากแก่การเข้าถึง นอกจากนี้ประชาชนยังคงยึดมั่นในวัฒนธรรมประเพณี และดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมไว้ได้เป็นอย่างดี

แต่ในระยะเวลา 5 – 10 ปีข้างหน้า แนวโน้มจากนโยบายภาครัฐที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ โดยส่งเสริมการพัฒนาการค้าชายแดน การส่งเสริมการท่องเที่ยวของพื้นที่ในกลุ่มจังหวัด จะทำให้การพัฒนาด้านเศรษฐกิจของจังหวัดขยายตัว อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทั้งเชิงบวก และเชิงลบ

คณะผู้ศึกษาขอเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ในระยะเวลา 5–10 ปีข้างหน้าที่เหมาะสมไว้ ดังนี้

1) ให้คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน ทำหน้าที่บริหารแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านอย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพ สามารถให้คำแนะนำเชิงบูรณาการแก่หน่วยงานภาครัฐ องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการตามแผนพัฒนาต่าง ๆ ในระดับภาคและระดับจังหวัด ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

2) ให้คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน ติดตามและประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้น วิเคราะห์ประกอบกับกลยุทธ์การดำเนินงานพัฒนาตามแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน เพื่อปรับแผนกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ภายใต้เงื่อนไข **“เมืองเก่าน่านเป็น**

เมืองประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม มีความสมดุลทางระบบนิเวศน์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน"

8.4 มาตรการด้านกฎหมายกำกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

การที่แผนและผังแม่บทตลอดจนแผนงานโครงการต่าง ๆ จะบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ได้นั้น ต้องอาศัยมาตรการทางกฎหมายมากำกับดูแล ซึ่งกฎหมายและระเบียบราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องนั้นมีอยู่หลายฉบับ แต่ละฉบับมีเนื้อหาสาระความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการกำหนดมาตรการที่แตกต่างกัน ดังนั้นการกำหนดมาตรการจึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ เป้าหมาย หรือเจตนารมณ์ของการใช้กฎหมาย ตลอดจนถึงขอบเขตของตัวบทกฎหมายที่ให้อำนาจไว้เป็นสำคัญ ในมาตรการนี้จะขอกล่าวรายละเอียดเฉพาะกฎหมายและระเบียบราชการที่สำคัญ ที่มีผลต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าโดยตรง ประกอบด้วย

8.4.1 พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535

กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายที่เน้นการอนุรักษ์ในเชิงสงวนรักษา โดยให้อำนาจอธิบดีกรมศิลปากรสามารถประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานและกำหนดเขตโบราณสถาน พร้อมทั้งมีมาตรการควบคุม ทำให้อาคาร สิ่งก่อสร้าง และพื้นที่ที่มีคุณค่า ได้รับการอนุรักษ์และคุ้มครองให้คงสภาพอยู่ได้ อย่างไรก็ตาม ในพื้นที่เมืองเก่าน่านก็ยังมีอาคารและพื้นที่ที่มีคุณค่าอีกหลายแห่ง เช่น ขอบเขตที่ดินแนวกำแพงเมือง คูเมืองน่าน ที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน ทำให้มีการปลูกสร้างอาคารรุกล้ำและปล่อยให้ทรุดโทรมจนสูญเสียคุณค่าไป ตลอดจนคุ้มเจ้าต่าง ๆ ที่มีคุณค่า หรือแม้แต่โบราณสถานในพื้นที่ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนและประกาศเขตโบราณสถานแล้ว แต่เขตโบราณสถานยังขาดการประกาศมาตรการควบคุมจึงไม่สามารถป้องกัน ควบคุม และคุ้มครองสภาพแวดล้อมโบราณสถาน ทำให้เกิดปัญหาทั้งทางด้านมุมมองทัศนียภาพ และความโดดเด่นของสถานที่

8.4.2 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535

กฎหมายฉบับนี้โดยภาพรวมสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม ตลอดจนสิ่งแวดล้อมของเมืองได้เป็นอย่างดี เนื่องจากสามารถใช้ในกรณีเร่งด่วนที่ต้องการคุ้มครองพื้นที่ที่มีคุณค่า โดยมีคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติทำหน้าที่เป็นองค์กรบริหารสิ่งแวดล้อมระดับชาติ ซึ่งมติหรือข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการฯ เสมือนเป็นมติเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานจึงมีอำนาจในการออกประกาศให้พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ก่อนให้หน่วยงานท้องถิ่นใช้เป็นแนวทางในการออกข้อบัญญัติหรือข้อบังคับควบคุมต่อไป กฎหมายฉบับนี้จึงถือได้ว่ามีระดับศักดิ์สูงกว่ากฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้กฎหมายฉบับนี้ยังได้กำหนดการ

ใช้เงินจากกองทุนสิ่งแวดล้อม ทำให้ท้องถิ่นสามารถขอรับการสนับสนุนจากกองทุนฯ ในการรักษาสภาพแวดล้อมในพื้นที่ได้

8.4.3 พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.2518 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2525

พระราชบัญญัติฉบับนี้ เป็นการวางและจัดทำผังเมืองรวมหรือผังเมืองเฉพาะในบริเวณเมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบท เพื่อสร้างหรือพัฒนาเมืองหรือส่วนของเมืองขึ้นมาใหม่ หรือแทนเมืองหรือส่วนของเมืองที่ได้รับความเสียหายให้มีสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ มีการดำรงรักษาหรือบูรณะสถานที่และวัตถุที่มีคุณค่าทางด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี หรือการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งภูมิประเทศที่งดงามหรือมีคุณค่าทางธรรมชาติ ซึ่งในภาพรวมจะมีบทบาทสำคัญมากต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาเมือง เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนส่วนรวมในด้านต่าง ๆ อย่างเป็นระเบียบแบบแผน โดยผังเมืองรวมจะกำหนดกรอบการพัฒนาเมืองทางด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน โครงข่ายการคมนาคมขนส่ง การสาธารณูปโภคเอาไว้อย่างกว้าง ๆ ส่วนผังเมืองเฉพาะจะเน้นรายละเอียดของแผนผังโครงการพัฒนา ตลอดจนการกำหนดมาตรการอื่น ๆ เพื่อใช้ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินและกิจกรรมที่ละเอียดกว่าผังเมืองรวม

8.4.4 กฎกระทรวง ฉบับที่ 445 (พ.ศ.2543) ออกตามความในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.2518

ผังเมืองรวมเมืองน่าน จังหวัดน่าน มีผลต่อการควบคุมการใช้ที่ดินในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมของเมืองเก่าทั้ง 2 บริเวณ ซึ่งยังขาดการส่งเสริม ปกป้อง ฟื้นฟู และรักษาอาคารหรือสถานที่ที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ โดยมีการกำหนดให้พื้นที่อนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทยเฉพาะพื้นที่ที่สำคัญบางบริเวณเท่านั้น ซึ่งยังไม่เพียงพอต่อการอนุรักษ์โบราณสถานที่มีอยู่ในเขตเมือง แต่อย่างไรก็ตามการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทต่าง ๆ โดยรอบเมืองเก่า ปัจจุบันยังมีแบบแผนที่เป็นระบบและใกล้เคียงกับข้อกำหนดในกฎกระทรวงฉบับนี้ นับเป็นข้อดีในการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในอนาคตที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าได้เป็นอย่างดี จึงจำเป็นต้องออกข้อกำหนดเพื่อสร้างความต่อเนื่องด้านขนาด และลักษณะอาคาร รวมทั้งที่ว่างในการปกป้องพื้นที่สำคัญ ๆ โดยเป็นมาตรการควบคุมที่ละเอียดและครอบคลุมมากกว่าผังเมืองรวม ให้สามารถปกป้องการใช้ที่ดินที่ไม่พึงประสงค์ซึ่งอาจเกิดขึ้น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการวางผังเมืองเฉพาะในพื้นที่สำคัญให้เหมาะสมต่อไป สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดน่านจะเป็นผู้ดำเนินการขอขยายพื้นที่อนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทยให้ครอบคลุมพื้นที่ต่าง ๆ ให้เกิดความสอดคล้องกับแผนและผังแม่บทฉบับนี้ได้

8.4.5 พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2543

พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นประโยชน์ต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบของเมือง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอาคารและการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อปลูกสร้างอาคาร เพื่อให้เมืองเกิดความเป็นระเบียบและมีความน่าอยู่ ซึ่งย่อมทำให้ประชาชนส่วนรวมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมีอำนาจออกประกาศกระทรวงมหาดไทยและกฎกระทรวงเพื่อควบคุมรายละเอียดการก่อสร้าง ดัดแปลง เคลื่อนย้าย รื้อถอน ใช้หรือเปลี่ยนการใช้อาคาร และกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้างดัดแปลง เคลื่อนย้าย รื้อถอน ใช้หรือเปลี่ยนการใช้อาคาร รวมถึงยังให้หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นสามารถออกข้อบัญญัติเพิ่มเติม เพื่อควบคุมกำกับดูแลการก่อสร้างอาคารในเขตพื้นที่ปกครองของตนเองได้

8.4.6 กฎกระทรวง ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2528) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522

กฎหมายฉบับนี้กำหนดให้อาคารของทางราชการ, ศาสนสถาน และอาคารขององค์กรที่เกี่ยวกับกิจการระหว่างประเทศ ได้รับสิทธิโดยอาศัยอำนาจจากมติคณะรัฐมนตรี ไม่ต้องอยู่ภายใต้มาตรการควบคุมทางกายภาพ อาคารดังกล่าวเหล่านี้จึงมักมีลักษณะแปลกแยกจากอาคารโดยรอบ อย่างไรก็ตาม ในพื้นที่พิเศษ เช่น พื้นที่ในเขตกฎหมายฉบับนี้ควรถูกยกเว้นโดยนโยบายของคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า ตามมาตรการกำหนดหลักเกณฑ์การควบคุมการก่อสร้างอาคาร และมาตรการชั่วคราวในการควบคุมการก่อสร้างอาคารของภาครัฐ ทำให้หน่วยงานที่มีโครงการก่อสร้างในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ต้องส่งแบบและรายการให้คณะกรรมการฯ พิจารณาก่อนเพื่อป้องกันการเปลี่ยนแปลงที่อาจกระทบต่อลักษณะของบริเวณ

8.4.7 กฎกระทรวง ฉบับที่ 55 (พ.ศ.2543) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522

หลักการของกฎหมายฉบับนี้เป็นการกำหนดลักษณะ แบบ รูปทรง สัดส่วน เนื้อที่ ที่ตั้งของอาคาร ระดับ เนื้อที่ของที่ว่างภายนอกอาคาร หรือแนวอาคารและระยะหรือระดับ ระหว่างอาคารกับอาคารหรือเขตที่ดินของผู้อื่น หรือระหว่างอาคารกับถนน ทางเท้า หรือที่สาธารณะ ประเด็นที่น่าสนใจคือการมีมาตรการควบคุมเรื่องป้ายที่มีรายละเอียดมากขึ้น และการเพิ่มมาตรการเกี่ยวกับที่ว่างริมแหล่งน้ำสาธารณะ ในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมก็มีย่านการค้าสำคัญ ซึ่งต้องการการควบคุมป้ายโฆษณาต่างๆ ภายในย่าน รวมถึงการมีแม่น้ำน่านไหลผ่านบริเวณพื้นที่เมืองเก่าทั้งสอง กฎหมายฉบับนี้จึงน่าจะช่วยให้อาคารที่จะเกิดขึ้นมีลักษณะที่ช่วยส่งเสริมสภาพแวดล้อมในพื้นที่เมืองเก่าได้ดียิ่งขึ้น

8.4.8 กฎหมายฉบับอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540
2) พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496
3) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505
4) พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ.2509
5) พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2515
6) พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518
7) ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการจัดผลประโยชน์และควบคุมสิ่งก่อสร้างในเขตโบราณสถานของกรมศิลปากร พ.ศ.2523
8) ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยศูนย์วัฒนธรรม พ.ศ.2526
9) พระราชบัญญัติทางหลวง พ.ศ.2535
10) พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535
11) พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ.2535
12) กฎกระทรวง ฉบับที่ 33 (พ.ศ.2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522
13) ข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดสรรที่ดิน พ.ศ.2535
14) ประกาศกระทรวงคมนาคม เรื่อง กำหนดขอบเขตบริเวณใกล้เคียงสนามบินน่าน ในท้องที่อำเภอเมืองน่าน ในท้องที่อำเภอเมืองน่านกิ่งอำเภอสันติสุข อำเภอเมืองน่าน และอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน เป็นเขตปลอดภัยในการเดินอากาศ พ.ศ.2535
15) พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537
16) พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542
17) พระราชบัญญัติขุดและถมที่ดิน พ.ศ.2543
18) พระราชกฤษฎีกา กำหนดเขตจังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดชัยนาท จังหวัดชุมพร จังหวัดนนทบุรี จังหวัดน่าน จังหวัดปทุมธานี จังหวัดปัตตานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพะเยา จังหวัดพังงา จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดยโสธร จังหวัดระนอง จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสกลนคร จังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดหนองคาย จังหวัดหนองบัวลำภู และจังหวัดอุทัยธานี เป็นท้องที่งดอนุญาตให้ตั้งสถานบริการ พ.ศ.2545

9.1 แนวคิด หลักในการจัดทำแผนและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

การจัดทำแผนและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน มีเป้าหมายสำคัญคือ

1) ประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่าน่าน
2) การกำหนดและประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม
3) กำหนดกลไกการบริหารจัดการเพิ่มสมดุลระบบนิเวศเมือง
4) กำหนดการใช้ประโยชน์จากเมืองเก่าให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้
5) รูปแบบการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านจะต้องคำนึงถึงการบริหารจัดการที่มีคน มีบรรยากาศไร้มลพิษ มีธรรมชาติงดงาม มีความเขียวขจีของต้นไม้ แม่น้ำลำคลองที่สะอาด
6) เสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนทุกระดับ มีความเชื่อในหลักพุทธศาสนา และรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ
7) จัดระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่เหมาะสมและตามความจำเป็น
8) อนุรักษ์ฟื้นฟู ดูแลรักษาโบราณสถาน ให้ดำรงคุณค่าและความงดงาม รวมทั้งสืบทอดศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

ดังนั้น จึงกำหนดแผนและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน โดยมีมาตรการและกลไกของแผนฯที่ผูกยึดกับองค์ประกอบสำคัญคือ **คน สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ** ทั้งสามส่วนนี้ให้เกิดความสมดุล **รูปแบบการอนุรักษ์และพัฒนาจะเป็นไปอย่างสมดุลและเหมาะสม ในการที่จะรักษาบรรยากาศของเมืองเก่าน่านให้เป็นเมืองแห่งภูมิปัญญาไว้ได้อย่างยั่งยืน มีศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ล้านนาตะวันออก** ต้องคำนึงถึงพื้นที่รองรับเขตเศรษฐกิจให้ไปอยู่บริเวณใหม่ เมื่อมีการพัฒนาจังหวัดตามนโยบายของภาครัฐ

คน คือกลไกที่สำคัญที่สุด ที่สามารถส่งเสริมและสนับสนุนให้เมืองเก่าน่านเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก ศูนย์กลางการบริหารจัดการ โดย**ยึดหลักแนวคิดและแนวทางการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศน์ในแอ่งที่ราบลุ่มแม่น้ำน่าน รักษาพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำ และพื้นที่การเกษตรกรรมรอบเมือง** เพื่อ**ดำรงความเป็นธรรมชาติได้อย่างสมดุลและเหมาะสม** ตลอดจน**ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินได้อย่างเหมาะสม มีการจัดระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการให้ครบถ้วนเพียงพอ** เพื่อนำไปสู่ความเป็นเมืองที่น่าอยู่ มีคุณภาพชีวิตที่ดีในส่วนของตน ครอบครัว ชุมชน และรู้จักเลือกใช้เทคโนโลยีที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สามารถพัฒนาที่อยู่อาศัยให้คงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงในระดับภูมิภาคได้

ผลการประชุมสัมมนารับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ผลจากการจัดประชุมสัมมนา เรื่อง “แผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน” เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2547 ณ โรงแรมซิตี้ปาร์ค จังหวัดน่าน ได้ข้อสรุป ดังนี้ **ทุกภาคส่วนทั้งราชการ**

เอกชน ประชาชน และองค์กรท้องถิ่น มีพลังความตั้งใจและปรารถนาให้เมืองน่านดำรงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของเมืองโบราณล้านนาตะวันออก รวมทั้งแสดงความร่วมมือร่วมใจ พร้อมที่จะนำแผนงานโครงการต่าง ๆ สู่การปฏิบัติให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ และยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน เพื่อให้เป็นเมืองน่าอยู่ตลอดไป

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ.2546 เป็นกลไกที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่สามารถนำมาใช้ในการกำหนดและประกาศพื้นที่ “เมืองเก่า” โดยกำหนดนโยบาย แนวทาง มาตรการการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ภายใต้ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า (พ.ศ.2547 – 2551)

การจัดทำแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารจัดการ ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และการบูรณาการข้อมูลเมืองและพื้นที่โดยรอบ เป็นพื้นฐานในกระบวนการวางแผน โดยกำหนดไว้ 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. **แผนด้านบริหารจัดการองค์กร**
   เจตนารมณ์ของแผนด้านบริหารจัดการ มีเป้าหมายที่จะ**กำหนดรูปแบบโครงสร้างองค์กรการบริหารและคณะกรรมการบริหารจัดการงานอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านที่เป็นเอกภาพ** ประกอบด้วยบุคลากรจากทุกภาคส่วนทั้งราชการ เอกชน ประชาคมและประชาชน เพื่อให้เกิดความร่วมมือและรับผิดชอบต่องานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและธรรมชาติอย่างจริงจัง ตลอดจนดำเนินงานตามแผนและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านให้สำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ
2. **แผนด้านกายภาพ**
   เจตนารมณ์ของแผนด้านกายภาพ มีเป้าหมายที่จะ**อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ โดยยึดหลักความสัมพันธ์ทางด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์โบราณคดี และวิวัฒนาการของเมืองและชุมชน** เพื่อ**รักษาความเป็นเอกลักษณ์ของศิลปสถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของเมืองเก่าน่าน รวมทั้งมีรูปแบบการพัฒนาที่เป็นไปในลักษณะที่สอดคล้องและสมดุล** โดยมีระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการพอเพียง มีพื้นที่รองรับการขยายความเจริญเติบโตของเมืองที่เหมาะสม **มีภูมิทัศน์ของเมืองที่เสริมคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี** รวมถึงการ**อนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศน์ รังสรรค์ให้น่านเป็นเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน**
3. **แผนด้านสังคม**
   เจตนารมณ์ของแผนด้านสังคม มีเป้าหมายที่จะ**พัฒนาให้เมืองเก่าน่านเป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของล้านนาตะวันออก ที่สืบทอดประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนเป็นศูนย์การศึกษา ค้นคว้า วิจัย รวบรวมวิทยาการ**

ด้านศิลปวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก ทุกแขนงในลักษณะของพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต (Living Museum)

4. **แผนด้านเศรษฐกิจ**

เจตนารมณ์ของแผนด้านเศรษฐกิจ มีเป้าหมายที่จะ**พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตพื้นที่เมืองเก่าน่านให้เกิดความเชื่อมโยงและสมดุลกันระหว่างทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจตามยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศกับการรักษาสภาพแวดล้อมเมืองเก่า** ทั้งในด้านการผลิต การค้า และการท่องเที่ยว ซึ่งต้องไม่ทำลายเอกลักษณ์และคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่ รวมทั้งสินค้าต่าง ๆ ยังคงรูปแบบของพื้นบ้านที่มีศิลปวัฒนธรรมน่าน ในขณะเดียวกันจะเกิดการจ้างงานนำไปสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็งและมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยการจัดตั้งศูนย์เสริมสร้างศักยภาพชุมชนด้านเศรษฐกิจ

9.2 แผนและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

9.2.1 แผนด้านการบริหารจัดการองค์กร

9.2.1.1 หลักการ

เพื่อให้การกำหนดนโยบาย แผนงาน มาตรการและแนวทางเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน ดำเนินไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมให้ภาคเอกชนและประชาชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปวัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ของชาติตลอดไป สาระสำคัญของแผนด้านการบริหารจัดการองค์กร จึงกำหนดให้มีโครงการ***จัดตั้งองค์กรการบริหารงานอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน*** ขึ้น โดยมีแนวทางการจัดตั้ง องค์ประกอบ และอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

1) ให้คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า อาศัยอำนาจตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ.2546 ข้อ 9 (9) แต่งตั้ง**คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน** ขึ้นมา 1 คณะหลังจากได้มีการประกาศเขตเมืองเก่าน่านแล้ว และให้มีสำนักงานคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านเป็นสำนักงานเลขานุการ ที่มีความเป็นเอกภาพ มีอิสระในการดำเนินงาน ภายใต้การกำกับของคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า

2) ให้คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านมีองค์ประกอบไม่น้อยกว่า 11 คน และไม่เกิน 19 คน ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน เป็นประธานกรรมการ ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองน่าน หัวหน้ากิ่งอำเภอภูเพียง หัวหน้าสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดน่าน หัวหน้าสำนักงานศิลปากรที่ 7 นายกองค์การบริหารส่วนตำบลม่วงตึ๊ด เป็นต้น โดยให้มีสัดส่วนขององค์ประกอบของ **ราชการ** : **เอกชน** : **ผู้ทรงคุณวุฒิ เท่ากับ** 8 : 4 : 7 โดย

ให้หัวหน้าหน่วยงานสำนักงานคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านเป็นกรรมการและเลขานุการ หรือหากยังไม่มีสำนักงานดังกล่าวให้คณะกรรมการพิจารณาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำหน้าที่กรรมการและเลขานุการตามความเหมาะสม

3) สำหรับวาระการดำรงตำแหน่งของกรรมการภาคเอกชนและผู้ทรงคุณวุฒิ และวาระการพ้นจากตำแหน่งเนื่องจากกรณีอื่น ๆ ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า กำหนด

4) **ให้คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้**

4.1) กำหนดนโยบาย แผน และมาตรการในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน เพื่อขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า

4.2) จัดทำแผนบริหารจัดการเมืองเก่าแบบบูรณาการ แนวทาง แผนปฏิบัติการ เพื่อดำเนินการในพื้นที่รับผิดชอบ

4.3) ให้คำปรึกษาและพิจารณาให้ความเห็นชอบต่อโครงการของรัฐที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่รับผิดชอบ

4.4) เสนอมาตรการด้านการเงิน การคลัง และสนับสนุนการจัดสรรงบประมาณให้แก่หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบ เพื่อปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

4.5) พิจารณาระเบียบปฏิบัติและข้อกำหนดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน ที่ไม่ขัดแย้งกับกฎหมาย เพื่อขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า

4.6) สนับสนุนให้ประชาชนและภาคเอกชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

4.7) ประสานงาน ติดตาม ตรวจสอบ และกำกับดูแล รวมทั้งเร่งรัดการใช้กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ ระเบียบปฏิบัติ ให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

4.8) เชิญผู้แทนหน่วยราชการและภาคเอกชน หรือบุคคลอื่นๆที่เกี่ยวข้องให้คำชี้แจงและให้ข้อมูลประกอบการพิจารณา

4.9) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานตามความจำเป็นและเหมาะสมเพื่อทำการแทนคณะกรรมการในเรื่องที่ได้รับมอบหมาย

4.10) ติดตามประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงานให้ คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า ทราบตามที่เห็นสมควร

4.11) ดำเนินการอื่นใดที่จำเป็นตามที่ได้รับมอบหมายจาก คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า เพื่อให้การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านประสบความสำเร็จ

4.12) หากการดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านเรื่องใดไม่เป็นไปตามที่กำหนด หรือไม่สอดคล้องกับนโยบาย แผนแม่บท แนวทาง แผนปฏิบัติงาน หรือมาตรการที่กำหนดขึ้น ให้รายงานปัญหา อุปสรรค ให้คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า ทราบเพื่อวินิจฉัยและหาแนวทางดำเนินการตามที่เห็นสมควร

4.13) ประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านให้สาธารณชนได้รับทราบอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง

9.2.1.2 มาตรการ

1) การจัดตั้งองค์กรการบริหารงาน

เป็นองค์กรมีลักษณะการดำเนินงานที่คล่องตัวและเป็นอิสระภายใต้การกำกับ ดูแลของคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า

2) การสร้างกลไกการบริหารงาน

2.1) เป็นองค์กรหลักประสานงานให้เกิดการบูรณาการในการทำงานของทุกภาคส่วน

2.2) ใช้แผนและผังแม่บทซึ่งเป็นแผนกลยุทธ์ในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน และเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุผลตามนโยบายรัฐ

2.3) สร้างแรงจูงใจให้เกิดกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมของเมืองเก่าน่าน โดยประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารงานอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าให้รับรู้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง

9.2.2 แผนด้านกายภาพ

9.2.2.1 ระดับเมือง

1) การใช้ประโยชน์ที่ดิน

1.1) หลักการ

(1) ใช้ระบบการจัดทำผังเมืองรวมเป็นเครื่องมือหนึ่งในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน เพื่อปกป้องคุ้มครองกลุ่มโบราณสถาน ที่โล่ง และแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ ลดความหนาแน่นของการใช้ประโยชน์พื้นที่และกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม ป้องกันมิให้มีการพัฒนาที่ดินผิดประเภทและการสร้างระบบสาธารณูปโภคเกินขนาด และให้มีการฟื้นฟูบำรุงรักษาแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น

ห้วย หนอง คลอง บึง และพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งและป้องกันน้ำท่วม ตลอดจนให้มีการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับเมืองมากขึ้น

(2) ส่งเสริมและจูงใจให้เกิดการรักษาสภาพแวดล้อมของเมืองน่านที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ ซึ่งช่วยป้องกันน้ำป่าไหลเข้าสู่เมือง รวมถึงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของเมืองน่านและรักษาระบบนิเวศน์ของแอ่งที่ราบลุ่มแม่น้ำน่าน ที่มีพื้นที่เกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์โอบล้อมเมืองทั้งด้านตะวันออกและตะวันตก เพื่อช่วยให้คุณภาพของสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนอยู่ในระดับที่ดี อันจะเป็นการสร้างสมดุลของระบบนิเวศเมือง รักษาทรัพยากรทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมเป็นสำคัญ และเอื้อต่อการพัฒนาเมืองน่านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางนิเวศวัฒนธรรม

(3) ส่งเสริม จูงใจ หรือผลักดันให้การพัฒนาด้านต่าง ๆในอนาคต การเติบโตของเมือง และศูนย์กลางความเจริญ เกิดขึ้นนอกเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม แต่ให้คงความเชื่อมต่อของพื้นที่เมืองเก่ากับพื้นที่พัฒนาใหม่

1.2) มาตรการ

(1) มาตรการด้านผังเมือง

ใช้ข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวม เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสม ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (แผนที่ที่ 9.1)

(1.1) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ให้มีการดำเนินการประกาศขอบเขตพื้นที่ในที่ดินประเภทอนุรักษ์ เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทยเพิ่มเติมในบริเวณดังต่อไปนี้

- **พื้นที่ใจเมืองน่าน** ขนาด 0.18 ตารางกิโลเมตร ซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองประวัติศาสตร์น่านชั้นใน ตามประกาศจังหวัดน่าน ลงวันที่ 13 มกราคม 2546
- **พื้นที่แนวเขตกำแพงเมือง คูเมืองน่าน** บ้านเมืองน่าน ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ตามการกำหนดขอบเขตที่ดินกำแพงเมือง คูเมือง เมืองน่าน เลขที่ทะเบียน 25-1 ของคณะกรรมการพิจารณากำหนดขอบเขตที่ดินกำแพงเมือง คูเมือง กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง
- **พื้นที่เวียงพระธาตุแช่แห้ง** ขนาด 0.13 ตารางกิโลเมตร ซึ่งเป็นที่ดินธรณีสงฆ์วัดพระธาตุแช่แห้ง

(1.2) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการ ให้มีการดำเนินการกำหนดขอบเขตพื้นที่ในที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการเพิ่มเติม ในบริเวณบ้านพักข้าราชการ สำนักงานป่าไม้จังหวัด และอาคารพาณิชย์ริมถนนด้านถนนมหาวงศ์ตัดกับถนนสุมนเทวราช

(1.3) การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม ให้มีการดำเนินการเปลี่ยนที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรมเป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรมในบริเวณดังต่อไปนี้

- **พื้นที่บริเวณห้วยร่องน้ำ** ซึ่งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของพื้นที่เมืองน่าน ต่อเนื่องตามแนวคลองเดิมและพื้นที่รอบบ่อบำบัดน้ำเสียไปจนจรดแม่น้ำน่าน **ให้กำหนดการใช้ประโยชน์เป็นที่ดินประเภทที่โล่งพักน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วม**
- **พื้นที่อนุรักษ์เวียงพระธาตุแช่แห้ง** ซึ่งเป็นพื้นที่โดยรอบเวียงพระธาตุแช่แห้งในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมเวียงพระธาตุแช่แห้ง **ให้กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม**

(2) มาตรการด้านการรักษาความเป็นธรรมชาติและระบบนิเวศน์ของเมือง

(2.1) รักษาพื้นที่ป่าไม้และพื้นที่เกษตรกรรม โดยใช้มาตรการด้านการผังเมือง และแรงจูงใจทางด้านภาษี เพื่อช่วยจำกัดการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอื่น

(2.2) รักษาความเป็นธรรมชาติและระบบนิเวศน์ โดยใช้มาตรการกำหนดพื้นที่โล่งสีเขียวหรือแนวกันชน (Buffer Zone)

(2.3) บำรุงรักษาแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง และพื้นที่ชุ่มน้ำให้สะอาด ให้สามารถเก็บกักน้ำได้ทุกฤดูกาลเพื่อใช้ประโยชน์ทั้งทางด้านชลประทานและป้องกันน้ำท่วม

(2.4) รณรงค์และเผยแพร่ให้ประชาชนตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ป่าไม้ พื้นที่เกษตรกรรม และแหล่งน้ำธรรมชาติที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในระยะยาว

(3) มาตรการด้านการขยายฐานรองรับการเติบโตของเมือง

(3.1) กำหนดทิศทางการพัฒนาเมืองให้ออกไปทางด้านทิศเหนือนอกเขตกำแพงเมือง

(3.2) ใช้มาตรการด้านกฎหมายควบคุมอาคารและสิ่งปลูกสร้าง โดยการจูงใจให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่รองรับการขยายตัวของเมือง

(3.3) สนับสนุนและผลักดันโครงการย้ายศูนย์ราชการของจังหวัด

(3.4) จัดเตรียมสาธารณูปโภคและสาธารณูปการให้เพียงพอต่อการรองรับการขยายตัวของเมืองออกไปทางด้านทิศเหนือ

(4) **มาตรการด้านอื่น ๆ ที่เอื้อต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมือง**

(4.1) **การจูงใจทางด้านภาษี**

- ลดภาษีบางประเภทแก่เจ้าของที่ดินและเจ้าของอาคารที่ถูกควบคุมด้วยมาตรการต่าง ๆ

- ลดภาษีบางประเภทแก่เจ้าของที่ดิน อาคาร ที่นำเงินไปใช้ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ เช่น การดัดแปลงอาคารให้เหมาะสมกับแนวทางที่กำหนด

- ปรับระบบการจัดเก็บภาษีบางประเภท ให้สอดคล้องกับระดับการจัดให้มีระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการในพื้นที่ เช่น ผู้อยู่ในพื้นที่ที่มีสาธารณูปโภคสาธารณูปการบริการสมบูรณ์ จะต้องเสียภาษีสูงกว่าพื้นที่ที่ยังขาดแคลนสาธารณูปโภคสาธารณูปการ

- ปรับปรุงระบบภาษีในกิจการบางประเภทให้สอดคล้องกับความเป็นจริง เพื่อผู้ก่อให้เกิดมลพิษจะต้องจ่ายภาษีในการแก้ไขปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น

(4.2) **การนำค่าธรรมเนียมมาใช้บำรุงรักษาโบราณสถาน**

ให้มีการยกเว้นภาษีหรือค่าธรรมเนียมจากผู้ประกอบการประเภทพิพิธภัณฑ์หรือกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน เพื่อนำเงินไปใช้ในการดูแลรักษาและบูรณะโบราณสถานและอาคารเก่าอันควรอนุรักษ์

(4.3) **การให้โอนสิทธิการพัฒนา**

ในกรณีผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินหรือเจ้าของอาคารอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ ได้รับผลกระทบจากมาตรการการควบคุมด้านต่าง ๆ เช่น การควบคุมการใช้พื้นที่เพื่อก่อสร้างอาคาร มาตรการควบคุมความสูงอาคาร เป็นต้น ควรมีการพิจารณาให้สิทธิพิเศษแก่บุคคลกลุ่มนี้ เช่น สิทธิในการก่อสร้างอาคารสูงหรืออาคารขนาดใหญ่ในบางบริเวณหรือพื้นที่อื่น ให้ได้สิทธิทางภาษีและค่าธรรมเนียม ในการขายหรือโอนเพื่อเป็นการชดเชยการเสียสิทธิในพื้นที่อนุรักษ์ที่ตนเองเป็นเจ้าของ และ/หรือชดเชยผลกระทบจากการถูกควบคุมด้วยมาตรการทางกฎหมาย

2) โครงข่ายการคมนาคมและขนส่ง

2.1) หลักการ

(1) ลดผลกระทบจากการก่อสร้างเส้นทางเชื่อมอำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ ไปยังอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน โดยพิจารณาแนวเส้นทางของถนนเลี่ยงเมืองที่เหมาะสมเพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อพื้นที่เมืองเก่า

(2) ลดปัญหาและความคับคั่งของการจราจรภายในเขตเมืองเก่า ทั้งที่เกิดจากปริมาณยานพาหนะในเขตเมืองเอง และยานพาหนะที่เข้าตัวเมืองเพื่อเป็นเส้นทางผ่านไปสู่เมืองหรือชุมชนอื่น ซึ่งส่งผลให้เกิดการทำลายบรรยากาศของเมืองเก่า เกิดมลภาวะ ตลอดจนสร้างความเสียหายแก่โบราณสถานจากแรงสั่นสะเทือนของการจราจร

(3) จัดระบบโครงข่ายการคมนาคมและขนส่งให้เหมาะสมกับการอนุรักษ์เมืองเก่า และการใช้งานตามความจำเป็นของชุมชน ทั้งนี้ต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณค่าของเมืองและวิถีชีวิตของชุมชน

2.2) มาตรการ

(1) ศึกษา สำรวจ และวิเคราะห์ แนวเส้นทางถนนเลี่ยงเมืองฝั่งตะวันตกและแนวเส้นทางถนนเลี่ยงเมืองฝั่งตะวันออก เพื่อลดผลกระทบจากการจราจรทั้งในและนอกเขตพื้นที่เมืองเก่า รวมทั้งการทำลายพื้นที่ป่าไม้และเกษตรกรรม

(2) กำหนดขนาดถนนในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม เพื่อควบคุมปริมาณการจราจร และหลีกเลี่ยงการผ่านเข้าออกในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ต้องระวังไม่ให้เกิดผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ กิจกรรม และวิถีชีวิตของชุมชน

(3) สนับสนุนให้มีการสัญจรขนาดเบาและการเดินเท้าในเขตเมืองเก่า

(4) กำหนดระบบขนส่งสาธารณะ โดยรวมสถานีขนส่งระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับภายในชุมชนไว้ในจุดเดียวภายนอกแนวกำแพงเมือง เพื่อให้การขนส่งสาธารณะเป็นไปอย่างมีระบบ สะดวกในการปรับเปลี่ยนเส้นทาง รวมทั้งลดปัญหาการจราจรและความแออัดในเขตชุมชนเมือง

3) การควบคุมสภาพแวดล้อม

3.1) หลักการ

(1) รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแม่น้ำน่านและลำน้ำสาขา ซึ่งเป็นนิเวศเมืองที่สำคัญของเมืองน่าน โดยการรักษาความสะอาดและคุณภาพน้ำ รวมถึงพื้นที่ริมตลิ่งทั้งสองฝั่งลำน้ำ ให้คงสภาพความเป็นธรรมชาติ ความเป็นพื้นที่สีเขียว รวมทั้งรักษาระบบนิเวศน์ของแหล่งน้ำธรรมชาติ เพื่อส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทัศนียภาพ และมุมมองของเมือง

(2) รักษาและเพิ่มพื้นที่โล่งสีเขียวตามแนวถนนสายประธานของเมืองน่าน ได้แก่

(2.1) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101 และถนนเจ้าฟ้าที่เชื่อมต่อก่อนบรรจบถนนรอบเมืองด้านใต้ ซึ่งเป็นช่องมองที่เป็นแนวนำสายตาเข้าสู่เมือง และสามารถมองเห็นพระธาตุเขาน้อยก่อนเข้าเมือง เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงการเข้าสู่เขตเมืองน่าน จึงควรรักษาและควบคุมสภาพแวดล้อมให้เปิดมุมมองและแนวนำสายตาเข้าสู่เมือง

(2.2) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1025 ซึ่งเป็นช่องมองไปยังพระธาตุเขาน้อย อันเป็นโบราณสถานที่สำคัญของเมืองน่าน จึงควรรักษาและควบคุมสภาพแวดล้อมให้เปิดมุมมองและแนวนำสายตาไปสู่โบราณสถานสำคัญ

(2.3) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1091 ซึ่งเป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างตัวเมืองน่านกับพื้นที่ศูนย์ราชการแห่งใหม่ จึงควรรักษาและควบคุมสภาพแวดล้อม เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาจราจรและเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยริมถนน

(2.4) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168 ซึ่งเป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างตัวเมืองน่านกับเวียงพระธาตุแช่แห้ง และเป็นช่องมองไปยังองค์พระธาตุแช่แห้งอันเป็นโบราณสถานที่สำคัญของเมืองน่าน จึงควรรักษาและควบคุมสภาพแวดล้อมให้เปิดมุมมองและแนวนำสายตาไปสู่โบราณสถานสำคัญ

(3) รักษาและเพิ่มพื้นที่โล่งสีเขียวตามแนวถนนสายสำคัญในเขตเมือง ได้แก่ ถนนสุมนเทวราช ถนนมหายศ และถนนผากอง และควบคุมสภาพแวดล้อม โดยใช้มาตรการกำหนดระยะถอยร่นอาคาร เพื่อรักษาแบบแผนของเนื้อเมืองไว้ ได้แก่ ชุมชนเดิม อาคารเก่าที่แสดงถึงวิวัฒนาการของเมืองในอดีต ตลอดจนแบบแผนของแนวถนนและทางเดินเดิม การพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตจะต้องไม่ทำลายวิถีชีวิตและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเดิม โดยการรักษาบูรณะอาคารเก่าไว้ให้มากที่สุด และให้มีที่โล่งสีเขียวที่ส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมของเมือง และสามารถแสดงรูปแบบวิวัฒนาการของเมืองที่ดีให้ปรากฏแก่คนรุ่นหลัง

(4) ควบคุมสภาพแวดล้อมบริเวณโดยรอบวัดที่ได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ซึ่งอยู่นอกเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ วัดสวนตาล วัดพญาวัด และวัดท่าล้อ เพื่อมิให้ความสูงอาคารบดบังและให้เกิดที่ว่างที่สามารถเน้นความสง่างามของโบราณให้เด่นชัด

3.2) มาตรการ

(1) ควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ความสะอาด และคุณภาพของน้ำในแม่น้ำน่านและแหล่งน้ำธรรมชาติในเขตผังเมืองรวมเมืองน่าน โดยควบคุมลักษณะ แบบ รูปทรงของอาคารและสิ่งก่อสร้าง ตลอดจนกำหนดระยะถอยร่นและสัดส่วนการใช้ที่ดิน ตามรายละเอียด ดังนี้

(1.1) การปรับปรุงภูมิทัศน์ริมแม่น้ำน่านและแหล่งน้ำธรรมชาติทั้งสองฝั่ง เพื่อรักษาสภาพความเป็นธรรมชาติ และไม่ทำลายระบบนิเวศน์ของลำน้ำ โดยจัดทำในลักษณะ Soft Scape

(1.2) พื้นที่ภายในระยะ 10 เมตร จากริมฝั่งแม่น้ำน่านทั้งสองฝั่ง กำหนดให้เป็นพื้นที่โล่งสีเขียวโดยห้ามก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารและสิ่งปลูกสร้างทุกประเภท ให้รักษาต้นไม้พื้นถิ่นเดิมไว้ให้คงสภาพมากที่สุด และปลูกเพิ่มเติมเพื่อรักษาความเป็นธรรมชาติและป้องกันการกัดเซาะตลิ่ง

(1.3) พื้นที่ภายในระยะ 10 เมตรออกไป แต่ไม่เกิน 20 เมตร จากริมฝั่งแม่น้ำน่านทั้งสองฝั่ง ห้ามก่อสร้างอาคารที่มีความสูงเกิน 2 ชั้น หรือ 6 เมตร ทั้งนี้จะต้องไม่เป็นอาคารประเภทห้องแถวหรือตึกแถว และอาคารพาณิชย์ โดยมีระยะห่างจากเขตที่ดินไม่น้อยกว่า 3 เมตร หรือมีระยะระหว่างอาคารห่างกันไม่น้อยกว่า 6 เมตร และให้มีที่ว่างปราศจากอาคารไม่น้อยกว่าร้อยละ 30

(2) ควบคุมสภาพแวดล้อมสองฟากถนนทางหลวงแผ่นดินที่เป็นถนนสายประธานในบริเวณเขตเมืองน่าน โดยควบคุมลักษณะ แบบ รูปทรงของอาคารและสิ่งก่อสร้างตลอดจนกำหนดระยะถอยร่นและแนวพื้นที่โล่งสีเขียวสองฝั่งถนน ตามรายละเอียด ดังนี้

(2.1) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101 (ในเขตผังเมืองรวมเมืองน่าน) รวมกับถนนเจ้าฟ้าที่เชื่อมต่อก่อนบรรจบถนนรอบเมืองด้านใต้ และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1025 ให้มีการควบคุม ดังนี้

- พื้นที่ภายในระยะ 10 เมตร จากเขตทางถนนทั้งสองฟาก ห้ามก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารใด ยกเว้นอาคารที่พักอาศัยที่มีความสูงไม่เกิน 2 ชั้น หรือ 6 เมตร ทั้งนี้จะต้องไม่เป็นอาคารประเภทห้องแถวหรือตึกแถว และอาคารพาณิชย์ โดยอาคารมีระยะห่างจากเขตที่ดินไม่น้อยกว่า 3 เมตร หรือมีระยะระหว่างอาคารห่างกันไม่น้อยกว่า 6 เมตร
- พื้นที่ภายในระยะ 10 เมตรออกไป แต่ไม่เกิน 50 เมตร จากเขตทางถนนทั้งสองฟาก ห้ามก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารใดสูงเกิน 3 ชั้นหรือ 12 เมตร อาคารขนาดใหญ่ อาคารขนาดใหญ่พิเศษ อาคารประเภทโรงมหรสพ โรงแรม ศูนย์การค้า คลังสินค้า และโรงงานอุตสาหกรรม

(2.2) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1091 (ช่วงจากถนนรอบเมืองด้านตะวันตกไปจนถึงที่ตั้งศูนย์ราชการแห่งใหม่ทางทิศตะวันตกและออกไปอีก 1 กิโลเมตร) ให้มีการควบคุม ดังนี้

- พื้นที่ภายในระยะ 10 เมตร จากเขตทางถนนทั้งสองฟาก ห้ามก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารใด ยกเว้นอาคารที่พักอาศัยที่มีความสูงไม่เกิน 2 ชั้น หรือ 6 เมตร

ทั้งนี้จะต้องไม่เป็นอาคารประเภทห้องแถวหรือตึกแถว และให้อาคารมีระยะห่างจากเขตที่ดินไม่น้อยกว่า 2 เมตร หรือมีระยะระหว่างอาคารห่างกันไม่น้อยกว่า 4 เมตร

(2.3) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168 (ช่วงจากสะพานพัฒนาภาคเหนือจนจรดเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมเวียงพระธาตุแช่แห้ง) การควบคุมประกอบด้วย

- พื้นที่ภายในระยะ 6 เมตร จากเขตทางถนนทั้งสองฟาก ห้ามก่อสร้างและดัดแปลงอาคารทุกประเภท
- พื้นที่ภายในระยะ 6 เมตรออกไป แต่ไม่เกิน 20 เมตร จากเขตทางถนนทั้งสองฟาก ห้ามก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารใด ยกเว้นอาคารที่พักอาศัยที่มีความสูงไม่เกิน 2 ชั้นหรือ 6 เมตร ทั้งนี้จะต้องไม่เป็นอาคารประเภทห้องแถวหรือตึกแถว โดยอาคารมีระยะห่างจากเขตที่ดินไม่น้อยกว่า 3 เมตร หรือมีระยะระหว่างอาคารห่างกันไม่น้อยกว่า 6 เมตร
- พื้นที่ภายในระยะ 20 เมตรออกไป แต่ไม่เกิน 100 เมตร จากเขตทางถนนทั้งสองฟาก ห้ามก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารสูงเกิน 3 ชั้นหรือ 12 เมตร ห้องแถว ตึกแถว อาคารพาณิชย์ อาคารขนาดใหญ่ อาคารขนาดใหญ่พิเศษ อาคารประเภทโรงมหรสพ โรงแรม ศูนย์การค้า คลังสินค้า และโรงงานอุตสาหกรรม

(3) ควบคุมสภาพแวดล้อมสองฟากถนนสุมนเทวราช ถนนมหายศ และถนนผากอง (ช่วงที่เชื่อมระหว่างเมืองน่านกับเวียงดงพระเนตร) โดยรักษาและเพิ่มพื้นที่สีเขียว กำหนดให้ระยะ 6 เมตร จากเขตทางถนนทั้งสองฟากของถนนข้างต้น ห้ามก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารทุกประเภท

(4) ควบคุมสภาพแวดล้อมโดยรอบวัดสวนตาล วัดพญาวัด และวัดท่าล้อ โดยให้มีการกำหนดแนวระยะถอยร่นเป็นเขตปลอดการก่อสร้างอาคารในระยะ 6 เมตร รอบแนวเขตที่วัด พื้นที่ในบริเวณรอบนอกระยะไม่เกิน 50 เมตรจากเขตปลอดอาคาร ห้ามก่อสร้างอาคารสูงเกิน 3 ชั้นหรือ 12 เมตร

หมายเหตุ : ความสูงของอาคารให้วัดแนวดิ่งจากระดับถนนหรือระดับพื้นดินที่ก่อสร้างขึ้นไปถึงส่วนของอาคารที่สูงที่สุด สำหรับอาคารทรงจั่วหรือปั้นหยาให้วัดถึงยอดผนังของชั้นสูงสุด[1]

[1] กระทรวงมหาดไทย. กฎกระทรวงฉบับที่ 55 (พ.ศ. 2543) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522. (2543). หน้า 8.

9.2.2.2 ระดับพื้นที่

1) เขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมใจเมืองน่าน

1.1) การใช้ประโยชน์ที่ดิน

(1) หลักการ

(1.1) ปกป้องคุ้มครอง**กลุ่มโบราณสถานและพื้นที่ว่างที่สำคัญในพื้นที่ใจเมืองน่าน** ให้มีการเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณใจเมืองน่าน จากที่ดินประเภทที่พักอาศัยหนาแน่นปานกลาง ที่ดินประเภทสถาบันราชการ การสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และที่ดินประเภทสถาบันศาสนา ***ให้กำหนดเป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย***

(1.2) อนุรักษ์และฟื้นฟู**แนวกำแพงเมือง คูเมืองน่าน** ให้ปรากฏต่อเนื่องโดยตลอด โดยต้องเร่งวางแผนโยกย้ายอาคารและชุมชนที่รุกล้ำ โดยเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณแนวกำแพงเมือง คูเมืองน่าน และแนวกำแพงเมือง คูเมืองเวียงวัดพญาวัด (ตามการกำหนดขอบเขตที่ดิน กำแพงเมือง คูเมือง เมืองน่าน ของคณะกรรมการพิจารณากำหนดขอบเขตที่ดิน กำแพงเมือง คูเมือง กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง) ***ให้กำหนดเป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย***

(1.3) รักษาสภาพแวดล้อมภายในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมใจเมืองน่าน โดย**กำหนดมาตรการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง และประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมากในเขตกำแพงเมืองเก่าให้เข้มข้นขึ้น** โดยคำนึงถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อส่งเสริมสภาพแวดล้อมและบรรยากาศความเป็นเมืองเก่า

(1.4) ลดความแออัดโดยสนับสนุนการดำเนินโครงการย้ายศูนย์ราชการและเรือนจำกลางจังหวัดน่าน ตามแผนพัฒนาของภาครัฐ และให้มีการปรับเปลี่ยนการใช้สอยอาคารศาลากลาง ศาลจังหวัด และเรือนจำกลาง เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณชน และให้**เปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณสถานที่ราชการเดิม** จากที่ดินประเภทสถาบันราชการ ***ให้กำหนดเป็นที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับเมือง***

(2) มาตรการ

พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมใจเมืองน่าน แบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็น 5 บริเวณ (แผนที่ที่ 9.3) ดังนี้

(2.1) **บริเวณที่** 1 *พื้นที่ใจเมืองน่าน* กำหนด**ให้เป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย** เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมท้องถิ่น ห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจกรรมตามที่กำหนดดังต่อไปนี้

- กิจกรรมประเภทโรงงานทุกจำพวก
- กิจกรรมประเภทสถานที่บรรจุก๊าซ สถานที่เก็บก๊าซและน้ำมันเชื้อเพลิง

- กิจกรรมบริการประเภทโรงแรม โรงมหรสพ ตลาด สุสาน และฌาปนสถาน
- กิจกรรมทุกประเภทที่ก่อให้เกิดมลพิษต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

(2.2) **บริเวณที่** 2 *พื้นที่แนวขอบเขตที่ดินกำแพงเมือง คูเมือง เมืองน่าน* กำหนด**ให้เป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย** ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน กำแพงเมือง คูเมือง หรือพื้นที่สีเขียวเท่านั้น

(2.3) **บริเวณที่** 3 *พื้นที่ในบริเวณที่ล้อมรอบบริเวณที่ 1* ทิศเหนือจรดแนวขอบเขตที่ดินกำแพงเมืองคูเมืองน่านฝั่งใต้ตัดกับถนนมหาวงศ์มาด้านตะวันออกถึงถนนผากองลงมาทางใต้จรดถนนมหาวงศ์มาทางด้านตะวันออกจรดถนนสุมนเทวราชทั้งบริเวณส่วนเหนือและใต้ ทิศใต้และตะวันตกจรดแนวขอบเขตที่ดินกำแพงเมืองคูเมืองน่านฝั่งเหนือและฝั่งตะวันออกตามลำดับ กำหนด**ให้เป็นที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง** ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อหัตถกรรม การท่องเที่ยว พาณิชยกรรม การอยู่อาศัย ศาสนสถาน สถานศึกษา สถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเท่านั้น และห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการตามที่กำหนดในบริเวณที่ 1

(2.4) **บริเวณที่** 4 *พื้นที่ในบริเวณด้านเหนือของบริเวณที่ 3* ด้านทิศเหนือจรดแนวขอบเขตที่ดินกำแพงเมืองคูเมืองเมืองน่านด้านเหนือ ฝั่งใต้จากมุมถนนผากองมาด้านทิศตะวันออกเชื่อมต่อถนนสาธารณะที่ต่อเนื่องจากถนนอนันตวรฤทธิเดชมาจรดถนนข้าหลวง ด้านทิศตะวันออกจรดถนนข้าหลวง ด้านทิศใต้จรดถนนมหาวงศ์ และด้านทิศตะวันตกจรดถนนผากอง กำหนด**ให้เป็นที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก** ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจกรรมตามที่กำหนดในบริเวณที่ 3

(2.5) **บริเวณที่** 5 *พื้นที่ในบริเวณด้านตะวันออกของใจเมืองน่าน* โดยทิศเหนือเริ่มจากจุดแยกถนนมหาวงศ์ตัดกับถนนสุมนเทวราช มาทางด้านตะวันออกของถนนมหาวงศ์บรรจบถนนมโนบริเวณใต้สะพานพัฒนาภาคเหนือ ด้านทิศตะวันออกมาตามถนน กำหนดให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจกรรมดังไปนี้

1) ***ที่ดินซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐ*** ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อนันทนาการหรือเกี่ยวข้องกับนันทนาการ การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสาธารณประโยชน์เท่านั้น

2) ***ที่ดินซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชน*** ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อนันทนาการ การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การอยู่อาศัย พาณิชยกรรม สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ หรือสาธารณประโยชน์เท่านั้น และห้ามใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจกรรมตามที่กำหนดในบริเวณที่ 1

1.2) โครงข่ายคมนาคมและขนส่ง

(1) หลักการ

ลดปัญหาความคับคั่งของปริมาณการจราจรในเขตพื้นที่ใจเมืองน่าน ซึ่งส่งผลให้เกิดการทำลายบรรยากาศของเมืองเก่า ตลอดจนสร้างความเสียหายแก่โบราณสถานจากแรงสั่นสะเทือนของการจราจร จึงต้อง**กำหนดมาตรการเพื่อลดปริมาณจราจรที่ใช้เส้นทางเข้าสู่ใจเมืองน่าน** โดยการ**ลดความกว้างของผิวจราจร** พร้อมทั้ง**สนับสนุนทางเดินเท้าและเส้นทางจักรยาน** รวมทั้งการจัด**ให้มีถนนเลี่ยงพื้นที่ใจเมืองน่าน** จากโครงข่ายถนนที่มีอยู่เพื่อให้สามารถรองรับ และเอื้อต่อการเข้าถึง

(2) มาตรการ

(2.1) กำหนดถนนที่จะต้องปรับช่องการเดินรถให้ลดลง จัดให้มีทางจักรยาน พร้อมทั้งขยายพื้นที่ทางเท้าและเพิ่มพื้นที่สีเขียวตลอดแนวถนนในเขตพื้นที่ใจเมืองน่าน ได้แก่ ถนนสุริยพงษ์ ถนนมหาพรหม ถนนเจ้าฟ้า ถนนผากอง และถนนสุมนเทวราช เพื่อสร้างเส้นนำสายตาและบรรยากาศของเมืองที่ดีสู่พื้นที่ใจเมือง

(2.2) กำหนดถนนรอบเมืองด้านตะวันตกและถนนมหาวงศ์เป็นถนนเลี่ยงพื้นที่ใจเมืองน่าน สำหรับรถบรรทุก

1.3) การควบคุมอาคาร

(1) หลักการ

(1.1) ใช้มาตรการควบคุมอาคารเป็นเครื่องมือในการ**ควบคุมสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมใจเมืองน่าน เพื่อให้เป็นเมืองน่าอยู่ของชาวน่านและเป็นเมืองที่มีเอกลักษณ์ทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม และวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก** โดยควบคุมความสูง สัดส่วนพื้นที่ว่างปราศจากอาคารในแปลงที่ดิน (OSR) ขนาด ลักษณะแบบ รูปทรง ฯลฯ ของอาคาร ให้มีความสอดคล้องและกลมกลืนกับลักษณะความเป็นดั้งเดิมของพื้นที่ โดยไม่ทำลายวิถีชีวิตและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเดิม

(1.2) ขึ้นทะเบียนแนวขอบเขตที่ดิน กำแพงเมือง คูเมืองเมืองน่านและเวียงวัดพญาวัดเป็นเขตโบราณสถาน เพื่อกำหนดระยะถอยร่นที่เหมาะสม สามารถ**รักษาและฟื้นฟูองค์ประกอบเมืองเก่า** อันได้แก่ แนวกำแพงเมือง คูเมือง ตำแหน่งประตูเมืองและป้อมได้ปรากฏเด่นชัด

(2) **มาตรการ**

การควบคุมอาคารแบ่งพื้นที่เป็น 5 บริเวณ (แผนที่ที่ 9.4) ดังนี้

(2.1) **บริเวณที่** 1 *พื้นที่ใจเมืองน่าน* ห้ามก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารอื่นใด เว้นแต่

1) อาคารที่มีความสูงไม่เกิน 2 ชั้น หรือ 6 เมตร และมีพื้นที่ว่างปราศจากอาคารในแปลงที่ดินไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 และมีระยะห่างจากเขตที่ดินไม่ต่ำกว่า 2 เมตร หรือมีระยะห่างระหว่างอาคารไม่ต่ำกว่า 4 เมตร ทั้งนี้ต้องมีลักษณะโครงหลังคา หรือส่วนของหลังคาเป็นทรงจั่วแบบพื้นเมืองภาคเหนือ

2) อาคารทุกประเภทให้เว้นระยะห่างจากเขตโบราณสถานโดยรอบไม่น้อยกว่า 20 เมตร

3) ป้ายชื่อสถานประกอบกิจการให้มีขนาดที่เหมาะสมและให้ติดตั้งอยู่กับตัวอาคาร ทั้งนี้จะต้องมีรูปแบบที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมเมืองเก่า ส่วนป้ายประเภทอื่นให้กำหนดที่ตั้งที่เหมาะสม โดยไม่เกิดผลกระทบต่อทัศนียภาพของเมือง

(2.2) **บริเวณที่** 2 *พื้นที่ในบริเวณที่วัดจากแนวเขตที่ดินกำแพงเมือง คูเมืองน่าน* ทั้งสองฝั่งออกไปในระยะข้างละ 20.00 เมตร ตลอดความยาวของกำแพงเมือง คูเมืองน่านโดยรอบทุกด้าน ห้ามมิให้ก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารอื่นใด เว้นแต่กำหนดให้เป็นพื้นที่โล่งสีเขียว

(2.3) **บริเวณที่** 3 *พื้นที่ในบริเวณที่ล้อมรอบบริเวณที่ 1* ทิศเหนือจรดแนวห่างจากเขตที่ดินกำแพงเมืองคูเมืองน่านฝั่งใต้ระยะ 20 เมตร ตัดกับถนนผากอง มาด้านตะวันออกถึงถนนผากองลงมาทางใต้จรดถนนมหาวงศ์มาทางด้านตะวันออกจรดถนนสุมนเทวราช ทิศตะวันออกจรดถนนสุมนเทวราชทั้งบริเวณส่วนเหนือและใต้ ทิศใต้และทิศตะวันตกจรดแนวห่างจากขอบเขตที่ดินกำแพงเมืองคูเมืองน่านฝั่งเหนือและฝั่งตะวันออกตามลำดับออกไปในระยะ 20 เมตร ห้ามมิให้ก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารอื่นใด เว้นแต่

1) อาคารที่มีความสูงไม่เกิน 3 ชั้น หรือ 12 เมตร และมีพื้นที่ว่างปราศจากอาคารในแปลงที่ดินไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 และมีระยะห่างจากเขตที่ดินไม่ต่ำกว่า 2 เมตร หรือมีระยะห่างระหว่างอาคารไม่ต่ำกว่า 4 เมตร ทั้งนี้ต้องมีลักษณะโครงหลังคา หรือส่วนของหลังคาเป็นทรงจั่วแบบพื้นเมืองภาคเหนือ

2) อาคารทุกประเภทให้เว้นระยะห่างจากเขตโบราณสถานโดยรอบไม่น้อยกว่า 20 เมตร

3) อาคารที่ใช้ประกอบกิจกรรมที่ไม่เป็นอันตรายแก่สุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อม

4) ป้ายชื่อสถานประกอบกิจการให้มีขนาดที่เหมาะสม และให้ติดตั้งอยู่กับตัวอาคาร ทั้งนี้จะต้องมีรูปแบบที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมเมืองเก่า ส่วนป้ายประเภทอื่นให้กำหนดที่ตั้งที่เหมาะสม โดยไม่เกิดผลกระทบต่อทัศนียภาพของเมือง

5) อาคารประเภทบริการและสาธารณูปการ ตามที่กำหนดในมาตรการการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทั้งนี้ให้มีพื้นที่ทุกชั้นรวมกันไม่เกิน 500 ตารางเมตร

(2.4) **บริเวณที่** 4 *พื้นที่ในบริเวณด้านเหนือของบริเวณที่ 3* โดยทิศเหนือจรดแนวห่างจากขอบเขตที่ดินกำแพงเมืองคูเมืองเมืองน่านด้านเหนือ ฝั่งใต้ระยะ 20 เมตร จากมุมถนนผากองมาด้านทิศตะวันออกเชื่อมต่อถนนสาธารณะที่ต่อเนื่องจากถนนอนันตวรฤทธิเดชมาจรดถนนข้าหลวง ด้านทิศตะวันออกจรดถนนข้าหลวง ด้านทิศใต้จรดถนนมหาวงศ์ และด้านทิศตะวันตกจรดถนนผากอง ห้ามมิให้ก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารอื่นใด เว้นแต่

1) อาคารตามข้อ 1) ถึง 4) ของบริเวณที่ 3

2) อาคารประเภทบริการและสาธารณูปการ ตามที่กำหนดในมาตรการการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทั้งนี้ให้มีพื้นที่ทุกชั้นรวมกันไม่เกิน 1000 ตารางเมตร

(2.5) **บริเวณที่** 5 *พื้นที่ในบริเวณด้านตะวันออกของใจเมืองน่าน* โดยทิศเหนือเริ่มจากจุดแยกถนนมหาวงศ์ตัดกับถนนสุมนเทวราช มาทางด้านตะวันออกของถนนมหาวงศ์บรรจบถนนมโนบริเวณใต้สะพานพัฒนาภาคเหนือ ด้านทิศตะวันออกมาตามถนนมโนบรรจบถนนท่าลี่ทางตอนใต้ของพื้นที่ และด้านทิศตะวันตกติดกับถนนสุมนเทวราชตลอดแนว ประกอบด้วย

1) ที่ดินซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐ ห้ามมิให้ก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารอื่นใด ให้ใช้ประโยชน์เพื่อนันทนาการหรือสาธารณประโยชน์เท่านั้น

2) ที่ดินซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชน หากมิได้ใช้ประโยชน์เพื่อนันทนาการหรือสาธารณประโยชน์ ห้ามก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารอื่นใด เว้นแต่อาคารประเภทที่กำหนดไว้ในบริเวณที่ 1 (พื้นที่ใจเมืองน่าน)

หมายเหตุ : ความสูงของอาคารให้วัดแนวดิ่งจากระดับถนนหรือระดับพื้นดินที่ก่อสร้างขึ้นไปถึงส่วนของอาคารที่สูงที่สุด สำหรับอาคารทรงจั่วหรือปั้นหยาให้วัดถึงยอดผนังของชั้นสูงสุด[2]

[2] เรื่องเดียวกัน.

1.4) การควบคุมสภาพแวดล้อม

(1) หลักการ

(1.1) ส่งเสริมภูมิทัศน์เมือง โดย**พัฒนาพื้นที่โล่งในส่วนของสถานที่ราชการที่เชื่อมต่อกับโบราณสถานที่สำคัญในพื้นที่ใจเมืองน่าน** และ**ฟื้นฟูบรรยากาศของข่วงเมืองในอดีต** เพื่อให้เกิดบรรยากาศของความเป็นเมืองเก่า

(1.2) รักษาและควบคุมสภาพแวดล้อมตามแนวถนนในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมใจเมืองน่าน โดยใช้มาตรการกำหนดระยะถอยร่นของอาคาร เพื่อ**รักษาแบบแผนของเนื้อเมือง ชุมชนเดิม และอาคารเก่าที่แสดงถึงวิวัฒนาการของเมืองในอดีตไว้** ให้ควบคุมการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตไม่ให้ทำลายชุมชนเดิม สามารถรักษาอาคารเก่าไว้ได้มากที่สุด และ**ให้มีพื้นที่โล่งสีเขียวที่ส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมของเมือง** และ**แสดงภาพลักษณ์ของรูปแบบวิวัฒนาการของเมืองที่ดี**

(1.3) ควบคุมสภาพแวดล้อมบริเวณโดยรอบของโบราณสถานและศาสนสถาน เพื่อมิให้มีการก่อสร้างอาคารบดบังและให้เป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญของโบราณสถานและศาสนสถาน

(1.4) ส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่มีจิตสำนึกในการรักษาความสะอาดและดูแลสิ่งแวดล้อมให้เกิดความเป็นเมืองน่าอยู่

(2) มาตรการ

(2.1) ส่งเสริมภูมิทัศน์เมืองในพื้นที่ใจเมืองน่าน โดยให้ลดความสูงของรั้วหรือมีรั้วเท่าที่จำเป็น หรือใช้รั้วที่เป็นแนวต้นไม้ เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศเมืองและให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณชน

(2.2) ควบคุมสภาพแวดล้อมตามแนวถนนในเขตพื้นที่ ให้กำหนดระยะถอยร่นและห้ามก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารทุกประเภท แยกเป็น

- พื้นที่ในระยะ 6.00 เมตร จากเขตทางสาธารณะทั้งสองฟากถนนในพื้นที่ ประกอบด้วย ถนนเจ้าฟ้า ถนนสุริยพงษ์ ถนนมหาพรหม ถนนมหาวงศ์ ถนนผากอง ถนนมหายศ ถนนสุมนเทวราช ถนนข้าหลวง และถนนมโน
- พื้นที่ในระยะ 3.00 เมตร จากเขตทางสาธารณะทั้งสองฟากของถนนในพื้นที่ ซึ่งไม่นับรวมถนนในข้อ 1.

(2.3) ควบคุมสภาพแวดล้อมโดยรอบโบราณสถานและศาสนสถานในพื้นที่ โดยกำหนดให้มีระยะถอยร่นเป็นเขตปลอดอาคารในระยะไม่น้อยกว่า 20 เมตร รอบแนวเขตที่ดินโบราณสถานและศาสนสถาน

(2.4) กำหนดมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการสาธารณสุข การรักษาสิ่งแวดล้อม ความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อย ในเขตพื้นที่เพิ่มเติม เพื่อให้เกิดหลักปฏิบัติร่วมกันที่เหมาะสม

2) **เขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมเวียงพระธาตุแช่แห้ง**

2.1) การใช้ประโยชน์ที่ดิน

(1) **หลักการ**

(1.1) ปกป้องคุ้มครองส่วนที่เป็น**แนวกำแพงเมือง คูเมือง และวัดพระธาตุแช่แห้ง** ซึ่งเป็นโบราณสถานที่สำคัญของพื้นที่ โดยให้เปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณวัดพระธาตุแช่แห้ง จากที่ดินประเภทสถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา และที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ***ให้กำหนดเป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย***

(1.2) รักษาสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมเวียงพระธาตุแช่แห้ง ควรกำหนดมาตรการ***ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบพื้นที่วัดพระธาตุแช่แห้ง และบริเวณตามแนวถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168 ให้กำหนดเป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม*** เพื่อคงความเขียวขจีของต้นไม้และพื้นที่เกษตรกรรมโดยรอบ

(1.3) ให้ใช้มาตรการทางภาษีในการสงวนรักษาพื้นที่เกษตรกรรมชั้นดีให้แก่เจ้าของที่ดิน

(2) **มาตรการ**

พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมเวียงพระธาตุแช่แห้ง แบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็น 2 บริเวณ (แผนที่ที่ 9.5) ดังนี้

(2.1) **บริเวณที่** 1 *พื้นที่เวียงพระธาตุแช่แห้ง* กำหนด**ให้เป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย** เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมท้องถิ่น ศาสนสถาน และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เท่านั้น

(2.2) **บริเวณที่** 2 *พื้นที่อนุรักษ์เวียงพระธาตุแช่แห้ง* (พื้นที่โดยรอบเวียงพระธาตุแช่แห้งในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมเวียงพระธาตุแช่แห้ง) กำหนด**ให้เป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม** เพื่อส่งเสริมเกษตรกรรมหรือเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเท่านั้น

2.2) การควบคุมอาคาร

(1) หลักการ

ให้ใช้มาตรการควบคุมอาคารเป็นเครื่องมือในการควบคุมสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมเวียงพระธาตุแช่แห้ง โดยควบคุมความสูงของอาคาร สัดส่วนพื้นที่ว่างปราศจากอาคารในแปลงที่ดิน (OSR) ขนาด ลักษณะ แบบ และรูปทรงของอาคาร เพื่อรักษาสภาพพื้นที่เกษตรกรรมให้คงสภาพเดิมไว้ให้มากที่สุด และเปิดมุมมองหรือช่องมองที่ส่งเสริมความสง่างามต่อองค์พระธาตุแช่แห้ง

(2) มาตรการ

แบ่งพื้นที่ควบคุมอาคารเป็น 3 บริเวณ (แผนที่ที่ 9.6) ดังนี้

(2.1) **บริเวณที่** 1 *พื้นที่เวียงพระธาตุแช่แห้ง* ห้ามก่อสร้างอาคารหรือดัดแปลงอาคารใดขึ้นใหม่ ยกเว้นการบูรณะซ่อมแซมอาคารโบราณสถาน ศาสนสถาน สถานศึกษาที่มีอยู่เดิมให้คงสภาพเท่านั้น

(2.2) **บริเวณที่** 2 *พื้นที่ในระยะ 100 เมตร จากริมสองฟากถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1168 และพื้นที่ในระยะ 20 เมตร จากแนวเขตพื้นที่บริเวณที่ 1* ให้เป็นพื้นที่โล่งสีเขียวโดยรอบ ห้ามก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารทุกประเภท

(2.3) **บริเวณที่** *3 พื้นที่โดยรอบในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมเวียงพระธาตุแช่แห้ง* ทั้งนี้ไม่นับรวมพื้นที่บริเวณที่ 1 และบริเวณที่ 2 ห้ามก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารอื่นใดเว้นแต่

1) อาคารที่มีความสูงไม่เกิน 2 ชั้น หรือ 6 เมตร พื้นที่อาคารรวมกันทุกชั้นไม่เกิน 200 ตารางเมตร

2) อาคารเก็บผลิตผลทางการเกษตรที่มีความสูงไม่เกิน 8 เมตร และมีพื้นที่รวมกันทุกชั้นไม่เกิน 50 ตารางเมตร

3) พื้นที่อาคารในข้อ 1) และ 2) ต้องมีพื้นที่ว่างปราศจากอาคารในแปลงที่ดินไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 และมีระยะห่างจากเขตที่ดินไม่ต่ำกว่า 2 เมตร หรือมีระยะห่างระหว่างอาคารห่างกันไม่ต่ำกว่า 4 เมตร

หมายเหตุ : ความสูงของอาคารให้วัดแนวดิ่งจากระดับถนนหรือระดับพื้นดินที่ก่อสร้างขึ้นไปถึงส่วนของอาคารที่สูงที่สุด สำหรับอาคารทรงจั่วหรือปั้นหยาให้วัดถึงยอดผนังของชั้นสูงสุด[3]

[3] เรื่องเดียวกัน.

9.2.3 แผนด้านสังคม

9.2.3.1 หลักการ

สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อมนุษยชาติในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ หากสภาพแวดล้อมเหล่านี้เสื่อมโทรมลง ย่อมส่งผลกระทบต่อพื้นฐานหลักในการดำรงชีวิตและการพัฒนาทางด้านจิตใจและก่อให้เกิดปัญหาต่อเนื่องทางสังคมตามมา ดังนั้น หากประชาชนในท้องถิ่นน่านมีความตระหนักและเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมให้เหมาะสมแล้ว จะไม่เกิดการทำลายจนสูญเสียคุณค่าทั้งทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีการสืบทอดอารยธรรมดั้งเดิมอันเป็นเอกลักษณ์มายาวนาน

สาระสำคัญของแผนด้านนี้ จึงกำหนดให้มี***โครงการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก*** เพื่อเป็นแหล่งค้นคว้า ศึกษาวิทยาการด้านนี้โดยตรง โดยกำหนดให้อยู่ภายใต้การบริหารจัดการของคณะกรรมการบริหารงานอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าที่จัดตั้งตามโครงสร้างฯ มีรูปแบบเป็น**พิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต** (Living Museum) โดยการ**ส่งเสริมและสนับสนุนให้จัดกิจกรรมด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีของชุมชน** รวมทั้งให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่นในข้อที่ว่า “**เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นมีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันในการคุ้มครองรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งศิลปกรรมของชาติ**”

9.2.3.2 มาตรการ

1) การมีส่วนร่วมของประชาชน

เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น อาสาสมัครอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม การจัดโครงการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น การประกวดอาคารอนุรักษ์ เป็นต้น

2) การพัฒนาบุคลากร

เตรียมบุคลากรให้มีพื้นฐานความรู้ ความชำนาญ ด้านการอนุรักษ์ในระดับท้องถิ่น ทั้งในส่วนราชการ ประชาคม และประชาชนทั่วไป

3) การประชาสัมพันธ์

3.1) เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแผนการอนุรักษ์และพัฒนา รวมทั้งการสร้างจิตสำนึกโดยใช้สื่อต่าง ๆ

3.2) สร้างแรงจูงใจให้ประชาชน โดยเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือได้รับผลกระทบจากการดำเนินการโครงการ เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยวิธีต่าง ๆ เช่น การประชุมสัมมนา เวทีเสวนา เป็นต้น

9.2.4 แผนด้านเศรษฐกิจ

9.2.4.1 หลักการ

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจของภาครัฐ ที่มุ่งเน้นผลการเจริญเติบโตของเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจในลักษณะทุนนิยม จะส่งผลกระทบทั้งผลดี-ผลเสียต่อเศรษฐกิจของเมืองเก่าน่าน ตัวอย่างเช่น

ผลเสีย คือ การท่องเที่ยวที่ไม่คำนึงถึงความเป็นเอกลักษณ์ทางด้านศิลปวัฒน-ธรรมและสภาพแวดล้อมดั้งเดิม จะทำลายคุณค่าสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม

ผลดี คือ การพัฒนาเมืองเก่าตามแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเมืองน่าอยู่ มีความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากขึ้น มีการจ้างงานกระจายรายได้มากขึ้น และมีการเพิ่มมูลค่าและขยายฐานเศรษฐกิจ เป็นต้น

จากผลการวิเคราะห์สรุปสภาพเศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่เมืองเก่าน่านยังคงมีลักษณะการเติบโตเป็นไปอย่างช้า ๆ เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ไม่เอื้อต่อการลงทุน จึงมีเอกลักษณ์เฉพาะและรักษาคุณค่าทางเศรษฐกิจไว้ได้ โดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและศิลปกรรม สินค้าต่าง ๆ ยังคงเป็นสินค้าพื้นบ้าน เป็นผลผลิตจากภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชยกรรมขนาดย่อม เน้นฐานเศรษฐกิจพอเพียงต่อการเลี้ยงชีพ

สาระสำคัญของแผนด้านนี้ จึงกำหนดให้มี**โครงการจัดตั้งศูนย์เสริมสร้างศักยภาพชุมชนด้านเศรษฐกิจ** เพื่อ**เป็นองค์กรส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจชุมชน** ให้มีการขยายกิจการด้านอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม เกษตรกรรม **ให้มีขนาดเหมาะสมกับการเติบโตของเมือง** เชื่อมโยงและสอดคล้องกับสภาพปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต โดยกำหนดให้อยู่ภายใต้การบริหารจัดการของคณะกรรมการบริหารงานอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านที่จัดตั้งตามโครงสร้าง ซึ่ง**เป็นองค์กรที่มีบุคลากรจากทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมในการจัดการเศรษฐกิจชุมชน จนสามารถพึ่งตนเองได้ เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง**

9.2.4.2 มาตรการ

1) จัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพชุมชนด้านเศรษฐกิจจากหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชนต่าง ๆ โดยการขอการสนับสนุนหรือบริจาคจากองค์กรของรัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์กรเอกชน ภาคธุรกิจ และประชาชน ฯลฯ นำมา**จัดตั้งกองทุน และมีหลักเกณฑ์การใช้เงินกองทุนให้เป็นไปเพื่อการสนับสนุนการอนุรักษ์เมืองเก่า**

2) จัดฝึกอบรมหลักสูตร**พัฒนาอาชีพด้านเกษตรกรรม หัตถกรรม** ฯลฯ ส่งเสริมการพัฒนาผู้ประกอบการใหม่ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ เฉลี่ยอย่างน้อยเดือนละ 2 หลักสูตร

3) สนับสนุนการ**พัฒนาวิสาหกิจชุมชน**ให้กับผู้ประกอบการเพื่อนำไปสู่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

4) ส่งเสริมการ**พัฒนาเครือข่าย (Networking)** วิสาหกิจชุมชนเพื่อพัฒนาความสามารถในเชิงการแข่งขัน

5) สนับสนุนการ**พัฒนาวิสาหกิจชุมชนทุกรูปแบบ** เช่น ให้คำแนะนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ, วิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ การสร้าง Cluster ในระดับพื้นที่และการใช้ E-Commerce เป็นต้น

9.3 แผนงาน / โครงการตามแผนและผังแม่บท

9.3.1 แผนด้านการบริหารจัดการองค์กร

9.3.1.1 โครงการจัดตั้งองค์กรการบริหารงานอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า

(สนับสนุนยุทธศาสตร์ที่ 2 กลยุทธ์ที่ 1, 2, 5, 6, 7 และ 8 และยุทธศาสตร์ที่ 6 กลยุทธ์ที่ 1 และ 2)

1) หลักการและเหตุผล

เพื่อให้นโยบายการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน ดำเนินไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมให้ภาคเอกชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน ให้**ดำรงรักษาคุณค่าจากต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน**

ดังนั้น หลังจากการดำเนินการประกาศเขตเมืองเก่าน่านแล้ว จึงกำหนดให้มีการจัดตั้งองค์กรการบริหารงานอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านขึ้น โดยมีโครงสร้างคณะกรรมการบริหารฯ บทบาทหน้าที่ และบุคลากรตามรายละเอียดในหัวข้อ 9.2.1.1 เพื่อรับผิดชอบดำเนินงานอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน ให้ผลสำเร็จตามนโยบายของรัฐอย่างเป็นรูปธรรม

2) วัตถุประสงค์

2.1) เพื่อสร้างกลไกการบริหารจัดการเมืองเก่าน่านที่มีศักยภาพ โดยนำระบบสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการ

2.2) เพื่อกำหนดวิธีการบริหารจัดการที่เป็นเอกภาพโดยทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมรับผิดชอบและดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม และเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน ดำเนินการ และติดตามประเมินผล

2.3) เพื่อเป็นองค์กรหลักในการประสานงานการอนุรักษ์และพัฒนาระหว่างส่วนท้องถิ่นกับส่วนกลาง

2.4) เพื่อเป็นองค์กรหลักในการรณรงค์เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารความเคลื่อนไหวของแผนงาน/โครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านแก่ประชาชนในท้องถิ่นและบุคคลทั่วไป

2.5) เพื่อเป็นองค์กรหลักในการจัดหางบประมาณสำหรับการบริหารจัดการพัฒนาเมืองเก่า

2.6) เป็นหน่วยงานติดตามประเมินผลตามแผนกลยุทธ์การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน เพื่อวางแผนกลยุทธ์ในการดำเนินงานต่อไป

3) **แนวทางการดำเนินงาน**

3.1) ภายหลังการแต่งตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน ให้เริ่มการดำเนินงานโดยจัดประชุมและวางแผนอย่างเป็นระบบอย่างต่อเนื่อง

3.2) สร้างกลไกและเครื่องมือในการบริหารจัดการ โดยเฉพาะการออกกฎระเบียบ โดยเน้นการแก้ไขกฎระเบียบที่มีอยู่เดิมที่เอื้อต่อการดำเนินงานอนุรักษ์และพัฒนา

3.3) ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารทุกประเภทในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความเคลื่อนไหวของโครงการหรือกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านแก่ประชาชนอย่างสม่ำเสมอ

3.4) จัดตั้งกองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านในลักษณะกองทุนคงยอดเงินต้น เพื่อใช้ดอกผลที่เกิดขึ้นจากกองทุนสนับสนุนโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน โดยคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านกำหนดโครงสร้างองค์กรการบริหารจัดการกองทุนตามที่เห็นสมควร

3.5) จัดหาแหล่งเงินทุนจากทั้งทางภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.6) ติดตามประเมินผลทุกระยะ 6 เดือน พร้อมจัดทำรายงานนำเสนอต่อคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา อุปสรรค ตลอดจนนำข้อดี ข้อเสียไปใช้ปรับปรุงแผนงานและโครงการต่อไป

4) **สถานที่ดำเนินการ**

อาคารสำนักงานตั้งอยู่ในพื้นที่ใจเมืองน่าน

5) **ระยะเวลาดำเนินงาน** 10 ปี

ระยะแรก 1-5 ปี (ช่วงปีที่ 1 จัดตั้งคณะกรรมการฯ)

(ช่วงปีที่ 2-5 ดำเนินกิจกรรมตามหัวข้อที่ 3.1-3.6)

ระยะที่สอง 6-10 ปี ปรับปรุงและพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

6) **งบประมาณ** 1.5 ล้านบาท

- ระยะแรก 1 ล้านบาท
- ระยะที่สอง 0.5 ล้านบาท

7) **แหล่งที่มาของงบประมาณ**

- ภาครัฐ
- กองทุนทางวัฒนธรรมแห่งชาติ[4]

8) **หน่วยงานรับผิดชอบ**

- **หน่วยงานหลัก**
  - สำนักงานคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน
- **หน่วยงานสนับสนุน**
  - สำนักงานจังหวัดน่าน
  - องค์การบริหารส่วนจังหวัด
  - องค์กรภาคเอกชน
  - องค์กรภาคธุรกิจ
  - สถาบันการศึกษา
  - เทศบาลเมืองน่าน
  - องค์กรภาคประชาชน

9) **ผลที่คาดว่าจะได้รับ**

9.1) มีโครงสร้างรูปแบบคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านเป็นองค์กรในการบริหารจัดการเมืองเก่าน่านที่เป็นรูปธรรม

9.2) มีมาตรการและกลไกเสริมสร้างงานอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านให้สัมฤทธิผล

9.3) มีระบบการบริหารที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนร่วมกันดำเนินงานในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การศึกษาข้อมูลจนถึงการติดตามประเมินผล

9.4) มีกองทุนสนับสนุนการบริหารจัดการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

[4] ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า พ.ศ.2548-พ.ศ.2552 หน้า 20

9.3.2 แผนด้านกายภาพ

9.3.2.1 แผนงานระดับเมือง

1) โครงการวางแผนและผังพื้นที่รองรับเมืองเพื่อรักษาเอกลักษณ์เมืองเก่าน่าน

(สนับสนุนยุทธศาสตร์ที่ 3 กลยุทธ์ 1 และยุทธศาสตร์ที่ 4 กลยุทธ์ 1, 2 และ 4)

1.1) หลักการและเหตุผล

การพัฒนาที่ดินเพื่อการอุปโภคบริโภคโดยไม่มีการวางแผนป้องกันผลกระทบต่อเมืองเก่าและพื้นที่เกษตรกรรม เช่น การพัฒนาสาธารณูปโภคสาธารณูปการเกินขนาดในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมใจเมืองน่านและเวียงพระธาตุแช่แห้ง การพัฒนาเส้นทางคมนาคมโดยการตัดถนนผ่านเขตเมืองเก่า และการรุกล้ำพื้นที่เกษตรกรรมที่โอบล้อมเมืองทั้งด้านตะวันออกและตะวันตก เหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุทำให้เมืองเก่าน่านสูญเสียเอกลักษณ์ที่สำคัญ ทำให้เมืองเก่าและโบราณสถานเกิดความเสียหายและเสื่อมโทรมในเวลาอันรวดเร็ว พื้นที่สีเขียวและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติถูกทำลาย ก่อให้เกิดการขาดสมดุลของระบบนิเวศน์ ดังนั้น เมื่อมีการพัฒนาจึงควรจูงใจให้ไปอยู่ในบริเวณที่เหมาะสมต่อการรองรับเมืองในอนาคต ได้แก่ พื้นที่บริเวณทิศเหนือรอบนอกกำแพงเมือง โดยกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณนี้ให้เอื้อต่อการพัฒนา ตลอดจนรักษาพื้นที่เกษตรกรรมที่สำคัญไว้ด้วยการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินไว้เช่นเดิม

1.2) วัตถุประสงค์

(1) เพื่อป้องกันมิให้มีการพัฒนาที่ดิน สาธารณูปโภค และสาธารณูปการที่เกินขนาดในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมใจเมืองน่าน เวียงพระธาตุแช่แห้ง และพื้นที่ต่อเนื่องโดยรอบ ที่ส่งผลกระทบต่อเขตเมืองเก่าน่าน ตลอดจนป้องกันไม่ให้มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมที่ส่งผลกระทบต่อเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมใจเมืองน่านและเวียงพระธาตุแช่แห้ง

(2) เพื่อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินและจัดสาธารณูปโภค สาธารณูปการในบริเวณที่เหมาะสมต่อการรองรับการขยายตัวของเมือง

(3) เพื่อรักษาพื้นที่เกษตรกรรมที่โอบล้อมเมืองทั้งด้านตะวันออกและตะวันตก ให้คงอยู่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองน่าน และสร้างความสมดุลให้กับระบบนิเวศน์

1.3) แนวทางการดำเนินงาน

(1) กำหนดพื้นที่รองรับการขยายตัวของเมืองในอนาคตบริเวณพื้นที่ด้านทิศเหนือรอบนอกกำแพงเมืองน่าน ศึกษาและกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เหมาะสมในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว และจัดสาธารณูปโภคสาธารณูปการรองรับให้เพียงพอ

(2) ศึกษา สำรวจ และกำหนดเส้นทางเพื่อตัดเป็นถนนเลี่ยงเมืองฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกเลี่ยงการสัญจรเข้าสู่เขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมใจเมืองน่านและเวียงพระธาตุแช่แห้ง โดยถนนเลี่ยงเมืองฝั่งตะวันออกให้สามารถเดินทางไปบริเวณฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน เชื่อมต่อ

แผนที่ 9.7

กับเส้นทางสู่อำเภอแม่จริมและอำเภอสันติสุข และถนนเลี่ยงเมืองฝั่งตะวันตกให้สามารถเดินทางไปพื้นที่ทางตอนเหนือของจังหวัดน่าน เชื่อมต่อกับเส้นทางสู่อำเภอท่าวังผา ปัว และเชียงกลาง (โดยยึดถือแนวถนนที่กรมทางหลวงทำการศึกษาเป็นเกณฑ์ในการกำหนดเส้นทาง)

(3) ส่งเสริมและจูงใจให้การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเกษตรกรรมและชนบท บริเวณพื้นที่เกษตรกรรมที่โอบล้อมเมืองทั้งด้านตะวันออกและตะวันตกคงไว้ให้มากที่สุด ตลอดจนเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในประโยชน์ของการรักษาพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่สีเขียว

1.4) **สถานที่ดำเนินการ**

- พื้นที่ในเขตอำเภอเมืองน่านและกิ่งอำเภอภูเพียง

1.5) **ระยะเวลาดำเนินงาน** 5 ปี

- ระยะแรก 1-5 ปี (ช่วงปีที่ 1-5)

1.6) **งบประมาณ**

- งบของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

1.7) **แหล่งที่มาของงบประมาณ**

- จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

1.8) **หน่วยงานรับผิดชอบ**

- **หน่วยงานหลัก**
  - สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดน่าน
- **หน่วยงานสนับสนุน**
  - องค์การบริหารส่วนจังหวัด
  - เทศบาลเมืองน่าน
  - องค์การบริหารส่วนตำบลม่วงตึ๊ด และฝายแก้ว
  - หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง
  - ประชาคมน่าน

1.9) **ผลที่คาดว่าจะได้รับ**

(1) สามารถกำหนดพื้นที่รองรับเมืองในอนาคต และมีทิศทางในการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินและการจัดสาธารณูปโภคสาธารณูปการที่เหมาะสม

(2) สามารถกำหนดแนวถนนเลี่ยงเมืองที่ไม่สร้างผลกระทบต่อเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมใจเมืองน่านและเวียงพระธาตุแช่แห้ง

(3) พื้นที่ที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองเก่าน่าน ได้แก่ พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมใจเมืองน่านและเวียงพระธาตุแช่แห้ง ตลอดจนพื้นที่เกษตรกรรมด้านตะวันออกและตะวันตกของเมือง รวมถึงสภาพแวดล้อมระบบนิเวศวิทยารอบเมืองเก่าน่านได้รับการปกป้องคุ้มครอง

2) โครงการจัดระบบขนส่งสาธารณะเอื้อต่อเมืองเก่าน่าน

(สนับสนุนยุทธศาสตร์ที่ 4 กลยุทธ์ 1 และ 2)

2.1) หลักการและเหตุผล

ปัจจุบันเส้นทางสัญจรของระบบขนส่งสาธารณะเพื่อผ่านไปสู่เมืองหรือชุมชนอื่น ทั้งในการสัญจรระดับจังหวัด อำเภอ และในเขตชุมชนเมือง ต่างสร้างความคับคั่งให้กับการสัญจรภายในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมใจเมืองน่านและเวียงพระธาตุแช่แห้ง ทำให้เขตเมืองเก่าน่านขาดความสงบ ก่อให้เกิดมลภาวะและความสั่นสะเทือนต่อโบราณสถาน อันอาจสร้างความเสียหายต่อโบราณสถาน และเป็นการทำลายบรรยากาศในเขตเมืองเก่าได้ จึงควรกำหนดระบบและเส้นทางขนส่งสาธารณะให้มีความเป็นระเบียบ สะดวก และกำหนดเส้นทางรถโดยสารไม่ให้ผ่านเข้าสู่ภายในเขตเมืองเก่า โดยเลี่ยงไปใช้เส้นทางอื่น ที่สามารถอำนวยความสะดวกให้ผู้โดยสารสามารถเดินทางไปสู่ชุมชนต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึง และรวดเร็ว

2.2) วัตถุประสงค์

(1) เพื่อลดความคับคั่งของการจราจร ลดมลพิษที่เกิดจากเครื่องยนต์ และลดปัญหาความสั่นสะเทือนจากยานพาหนะในเขตพื้นที่ใจเมืองน่านและเวียงพระธาตุแช่แห้ง

(2) เพื่อส่งเสริมให้มีศูนย์กลางการขนส่งสาธารณะอย่างเป็นระบบมีระเบียบและสะดวกในการสัญจร สามารถเชื่อมโยงพื้นที่ได้ทั่วถึงทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ และเขตชุมชนเมือง

2.3) แนวทางการดำเนินงาน

ศึกษา สำรวจ และกำหนดโครงข่ายเส้นทางเดินรถขนส่งสาธารณะระหว่างจังหวัด อำเภอ และในเขตชุมชนเมืองให้เป็นระบบ โดยกำหนดให้มีศูนย์กลางการขนส่งทางบกอยู่นอกเขตพื้นที่ใจเมืองน่านและเวียงพระธาตุแช่แห้ง สามารถเชื่อมโยงกับถนนเลี่ยงเมืองตามโครงการวางแผนและผังพื้นที่รองรับเมืองเพื่อรักษาเอกลักษณ์เมืองเก่าน่าน (แผนที่ที่ 9.8 – 9.10)

2.4) สถานที่ดำเนินการ

- พื้นที่ในเขตอำเภอเมืองน่านและกิ่งอำเภอภูเพียง

2.5) ระยะเวลาดำเนินงาน 5 ปี

- ระยะแรก 1-5 ปี (ช่วงปีที่ 2-5)

2.6) งบประมาณ

- งบของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

2.7) แหล่งที่มาของงบประมาณ

- จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

2.8) **หน่วยงานรับผิดชอบ**

- **หน่วยงานหลัก**
  - สำนักงานขนส่งจังหวัดน่าน
- **หน่วยงานสนับสนุน**
  - องค์การบริหารส่วนจังหวัด
  - เทศบาลเมืองน่าน
  - องค์การบริหารส่วนตำบลม่วงตึ๊ด
  - องค์การบริหารส่วนตำบลฝายแก้ว
  - หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง
  - ประชาคมน่าน

2.9) **ผลที่คาดว่าจะได้รับ**

(1) มีสถานีขนส่งสาธารณะที่เป็นศูนย์กลางการขนส่งทางบกในระดับต่าง ๆ นอกพื้นที่ใจเมืองน่านและเวียงพระธาตุแช่แห้ง ช่วยแก้ปัญหาการจราจรคับคั่งในเขตเมืองเก่าน่านในอนาคต

(2) โครงข่ายการขนส่งสาธารณะทุกระดับได้รับการปรับปรุง เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ มีระเบียบ และมีเส้นทางสัญจรที่สะดวกเอื้อต่อชุมชนระดับเมืองและจังหวัด

2.10) **ข้อเสนอแนะ**

เสนอให้รวมสถานีขนส่งระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับภายในชุมชนไว้ด้วยกันให้เป็นจุดเดียว คือ บริเวณสถานีขนส่งจังหวัด ถนนเจ้าฟ้า

แผนที่ 9.8

แผนที่ 9.9

แผนที่ 9.10

3) โครงการควบคุมและรักษาคุณภาพแวดล้อมและพื้นที่สีเขียวบริเวณเส้นทางสัญจรระดับเมืองและแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ

(สนับสนุนยุทธศาสตร์ที่ 2 กลยุทธ์ 6 และยุทธศาสตร์ที่ 4 กลยุทธ์ 1, 2 และ 4)

3.1) หลักการและเหตุผล

ปัจจุบันกระแสการพัฒนาส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของใจเมืองน่านและเวียงพระธาตุแช่แห้ง ตลอดจนสภาพแวดล้อมสองฟากถนนในเขตเมือง, ถนนทางหลวงแผ่นดิน, สองฝั่งแม่น้ำน่าน และแหล่งน้ำธรรมชาติอื่น ๆ เกิดเป็นสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม สร้างความหนาแน่นบดบังทัศนียภาพและคุณค่าของโบราณสถาน, เส้นทางสัญจรระดับเมืองที่สำคัญ, พื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำน่านและแหล่งน้ำธรรมชาติ จึงจำเป็นต้องอาศัยกฎหมายมากำกับการพัฒนาเมืองให้ทันต่อสถานการณ์ โดยกำหนดให้มีการปรับปรุงผังเมืองรวมและออกเทศบัญญัติท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นข้อบังคับการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน ควบคุมอาคาร และสภาพแวดล้อมเมืองที่เหมาะสม

3.2) วัตถุประสงค์

(1) เพื่อใช้มาตรการทางกฎหมายเป็นกลไกในการกำกับ ควบคุม แก้ไข และฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้เป็นไปตามแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

(2) เพื่อปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมมาตรการในกฎหมายผังเมืองรวมให้สอดคล้องกับวิธีการปฏิบัติ และหลีกเลี่ยงการปฏิบัติที่ยุ่งยากอันก่อให้เกิดปัญหากับสังคม โดยการกำหนดมาตรการจูงใจต่างๆ

(3) เพื่อปกป้อง คุ้มครอง สภาพแวดล้อมบริเวณสองฟากถนนและแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ โดยกำหนดให้มีแนวกันชน (Buffer Zone) เป็นพื้นที่สีเขียว ระหว่างเมืองแต่ละเมือง รวมทั้งพื้นที่สองฟากถนนและตลอดแนวแหล่งน้ำธรรมชาติ

3.3) แนวทางการดำเนินงาน

(1) เทศบาลเมืองน่านและโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดน่านร่วมกันจัดประชุมเพื่อพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องทุกฉบับ กฎกระทรวงฉบับต่าง ๆ เพื่อใช้ประกอบการปรับปรุงผังเมืองรวมและออกเทศบัญญัติท้องถิ่นใช้บังคับเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการควบคุมอาคารให้เหมาะสมกับการอนุรักษ์และการพัฒนาเมืองเก่าน่าน

(2) กำหนดมาตรการจูงใจในการปฏิบัติตามเทศบัญญัติและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง สำหรับประชาชนที่ได้รับผลกระทบ

(3) จัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกการปกป้อง คุ้มครองสภาพแวดล้อมบริเวณสองฟากถนนและแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ เช่น การปลูกต้นไม้พื้นถิ่นขนาดใหญ่ริมสองฟากถนนแต่ละสาย และตลอดแนวตลิ่งสองฝั่งลำน้ำธรรมชาติเป็นประจำทุกปี

3.4) **สถานที่ดำเนินการ**

- พื้นที่ในเขตผังเมืองรวมเมืองน่าน

3.5) **ระยะเวลาดำเนินงาน** 2 ปี

- ระยะแรก 1-5 ปี (ช่วงปีที่ 1-2)

3.6) **งบประมาณ**

- งบของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

3.7) **แหล่งที่มาของงบประมาณ**

- จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

3.8) **หน่วยงานรับผิดชอบ**

- **หน่วยงานหลัก**
  - สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดน่าน
- **หน่วยงานสนับสนุน**
  - องค์การบริหารส่วนจังหวัด
  - เทศบาลเมืองน่าน
  - องค์การบริหารส่วนตำบลม่วงตึ๊ด
  - องค์การบริหารส่วนตำบลฝายแก้ว
  - ประชาคมน่าน

3.9) **ผลที่คาดว่าจะได้รับ**

(1) ได้ข้อกฎหมายและมาตรการจูงใจที่ใช้ในการกำกับและควบคุมการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของเมืองเก่าน่าน

(2) สภาพแวดล้อมสองฟากถนนและแหล่งน้ำทางธรรมชาติที่สำคัญได้รับการปกป้องคุ้มครอง

4) โครงการวางแผนการใช้ที่ดินของหน่วยงานภาครัฐในเขตเมืองเก่าน่าน

(สนับสนุนยุทธศาสตร์ที่ 4 กลยุทธ์ 2)

4.1) **หลักการและเหตุผล**

ปัจจุบันพื้นที่ในเขตชุมชนเมืองน่าน มีการใช้ที่ดินของหน่วยงานภาครัฐที่ยังไม่เอื้อต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ทั้งนี้ด้านการอนุรักษ์อาคารสถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรม รวมถึงการบริหารการใช้ที่ดินของภาครัฐให้ก่อประโยชน์ต่อชุมชนเมืองและหน่วยงานของรัฐเองอย่างเหมาะสม จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในเขตชุมชนเมือง

เพื่อจัดเตรียมพื้นที่สำหรับรองรับศูนย์ราชการแห่งใหม่ และการใช้ที่ดินของภาครัฐในเขตเมืองให้มีประสิทธิภาพสูงสุดในอนาคต

4.2) วัตถุประสงค์

(1) เพื่อกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติด้านการใช้ที่ดินของหน่วยงานของรัฐให้เอื้อต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน

(2) เพื่อให้มีแผนหลักการใช้ที่ดินของหน่วยงานของรัฐในเขตชุมชนเมืองที่ส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการผังเมือง

(3) เพื่อจัดให้มีผังการใช้ที่ดินบริเวณศูนย์ราชการที่มีอยู่เดิมและศูนย์ราชการแห่งใหม่ให้เกิดประโยชน์ที่เหมาะสม

(4) เพื่อให้เป็นแนวทางในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.3) แนวทางการดำเนินงาน

(1) สำรวจสภาพการใช้ที่ดินในปัจจุบันของหน่วยงานภาครัฐ

(2) วิเคราะห์สภาพปัจจุบันของหน่วยงานภาครัฐ

(3) ศึกษาสภาพที่ตั้งและการกระจายตัวของหน่วยงานภาครัฐ รวมทั้งปัญหาการใช้ที่ดินและปัญหาการใช้พื้นที่ทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ

(4) ศึกษาความสำคัญของการเป็นศูนย์ราชการ โดยพิจารณาลักษณะความสัมพันธ์บนพื้นที่ (Spatial Relation) กับแผนยุทธศาสตร์ทั้งในระดับภาค ระดับจังหวัด และระดับเมือง

(5) วิเคราะห์ความจำเป็นในการย้ายและขยายหน่วยงานภาครัฐ

(6) เสนอแนะแนวทางการจัดทำผังแม่บทการใช้ที่ดินของศูนย์ราชการ ทั้งที่เป็นศูนย์ราชการเดิมและศูนย์ราชการที่จะเกิดใหม่

(7) จัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติด้านการใช้ที่ดินของหน่วยงานภาครัฐ

(8) ศึกษาและเสนอแนะแนวทางการจัดการด้านเคหการสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

(9) วิเคราะห์และประมาณการงบประมาณ

(10) จัดประชุมหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดแผนการตั้งศูนย์ราชการแห่งใหม่

4.4) **สถานที่ดำเนินการ**

พื้นที่เขตเทศบาลเมืองน่าน ตำบลฝายแก้วและตำบลม่วงตึ๊ด กิ่งอำเภอภูเพียงและพื้นที่ตั้งศูนย์ราชการแห่งใหม่

4.5) **ระยะเวลาดำเนินงาน** 2 ปี

- ระยะแรก 1-5 ปี (ช่วงปีที่ 1-2)

4.6) **งบประมาณ** 2 ล้านบาท

4.7) **แหล่งที่มาของงบประมาณ**

- สำนักงานจังหวัดน่าน

4.8) **หน่วยงานรับผิดชอบ**

- **หน่วยงานหลัก**
  - สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดน่าน
- **หน่วยงานสนับสนุน**
  - สำนักงานจังหวัดน่าน
  - สำนักงานธนารักษ์พื้นที่น่าน
  - องค์การบริหารส่วนจังหวัด
  - เทศบาลเมืองน่าน
  - ประชาคมน่าน

4.9) **ผลที่คาดว่าจะได้รับ**

(1) มีแผนการใช้ที่ดินของหน่วยงานภาครัฐในเขตชุมชนเมืองน่านที่มีประสิทธิภาพ

(2) มีข้อมูลสำหรับปรับปรุงผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะในอนาคต

9.3.2.2 แผนงานระดับพื้นที่

1) โครงการกำหนดและบังคับใช้มาตรการด้านกฎหมายควบคุมการใช้ที่ดินและควบคุมอาคารในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

(สนับสนุนยุทธศาสตร์ที่ 2 กลยุทธ์ 6 และยุทธศาสตร์ที่ 4 กลยุทธ์ 1, 2, 3 และ 4)

1.1) **หลักการและเหตุผล**

ปัจจุบันกระแสการพัฒนาส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมภายในใจเมืองน่านและเวียงพระธาตุแช่แห้งมากขึ้น การเติบโตของเมืองส่งผลให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินและการปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่ทำให้ความเป็นเมืองเก่าด้อยคุณค่าลง ทั้งจากกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม การ

รุกล้ำพื้นที่โบราณสถาน การรุกล้ำที่สาธารณะ การบดบังทัศนียภาพของโบราณสถานและสถานที่สำคัญ ตลอดจนการรื้อถอนอาคารที่มีคุณค่าเพื่อสร้างอาคารใหม่ จำเป็นต้องมีการควบคุมการใช้ที่ดินและการปลูกสร้างอาคารโดยอาศัยกฎหมายมาเป็นเครื่องมือ จึงควรมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายควบคุมการใช้ที่ดิน และเพิ่มเติมกฎหมายควบคุมอาคารให้เอื้อต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน รวมถึงเป็นมาตรการทางกฎหมายที่สามารถนำไปบังคับใช้ได้อย่างสัมฤทธิ์ผล

1.2) **วัตถุประสงค์**

(1) เพื่อใช้มาตรการทางกฎหมายเป็นกลไกในการกำกับ ควบคุม และแก้ไขปัญหาการใช้ที่ดินและการปลูกสร้างอาคารภายในเขตเมืองเก่า ให้เป็นไปตามแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า

(2) เพื่อให้มีการปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมมาตรการทางกฎหมายควบคุมการใช้ที่ดิน และควบคุมอาคารให้สอดคล้องกับวิธีการปฏิบัติ หลีกเลี่ยงการปฏิบัติที่ยุ่งยากและก่อให้เกิดปัญหากับสังคม โดยการกำหนดมาตรการจูงใจต่างๆ

(3) เพื่อปกป้อง คุ้มครอง สภาพแวดล้อมของแหล่งศิลปกรรมและโบราณสถาน

1.3) **แนวทางการดำเนินงาน**

(1) จัดประชุมร่วมกันทุกภาคส่วนเพื่อพิจารณาข้อกำหนดทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องทุกฉบับ เพื่อปรับปรุงและแก้ไขกฎกระทรวง ผังเมืองรวมเมืองน่าน และออกเทศบัญญัติท้องถิ่นในการควบคุมอาคารและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า

(2) กำหนดมาตรการจูงใจในการปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องสำหรับประชาชนที่ได้รับผลกระทบ

(3) จัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกการปกป้อง คุ้มครองสภาพแวดล้อมโบราณสถานและโบราณวัตถุ

(4) ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับความสำคัญและรายละเอียดของกฎหมาย และรณรงค์ให้ประชาชนเห็นความจำเป็นในการปฏิบัติตามกฎหมาย

1.4) **สถานที่ดำเนินการ**

- พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “ใจเมืองน่าน”
- พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “เวียงพระธาตุแช่แห้ง”

1.5) **ระยะเวลาดำเนินงาน** 1 ปี

- ระยะแรก 1-5 ปี (ช่วงปีที่ 1)

1.6) **งบประมาณ**

- งบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.7) **แหล่งที่มาของงบประมาณ**

- เทศบาลเมืองน่าน
- องค์การบริหารส่วนตำบลม่วงตึ๊ด
- องค์การบริหารส่วนตำบลฝายแก้ว
- สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดน่าน

1.8) **หน่วยงานรับผิดชอบ**

- **หน่วยงานหลัก**
  - สำนักงานคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน
- **หน่วยงานสนับสนุน**
  - เทศบาลเมืองน่าน
  - องค์การบริหารส่วนตำบลม่วงตึ๊ด
  - องค์การบริหารส่วนตำบลฝายแก้ว
  - สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดน่าน
  - ประชาคมน่าน

1.9) **ผลที่คาดว่าจะได้รับ**

(1) มีกฎหมายและมาตรการจูงใจที่ใช้ในการกำกับและควบคุมการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของเมือง

(2) สภาพแวดล้อมของแหล่งศิลปกรรมและโบราณสถานในเขตเมืองเก่าน่านได้รับการปกป้องคุ้มครอง

2) โครงการเสริมเส้นทางสัญจรขนาดเบาเพื่อสร้างบรรยากาศเมืองน่าน

(สนับสนุนยุทธศาสตร์ที่ 4 กลยุทธ์ 1 และ 2)

2.1) **หลักการและเหตุผล**

ถนนและทางเท้าถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในเขตพื้นที่เมืองน่าน เนื่องจากเป็นเส้นทางในการเดินทางสู่โบราณสถานและสถานที่สำคัญต่าง ๆ เช่น วัดภูมินทร์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (หอคำ) วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร ฯลฯ นอกจากนี้ถนนบางสาย ได้แก่ ถนนผากองยังใช้เป็นเส้นทางประกอบพิธีกรรมสำคัญ ๆ ของชาวน่าน เช่น พิธีเคลื่อนขบวนศพของเจ้านายและบุคคลสำคัญของท้องถิ่นไปสู่ฌาปนสถาน ณ วัดสวนตาล พิธีจัดขบวนแห่งานประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น

ในปัจจุบันถนนบางช่วงในเขตพื้นที่เมืองน่านมีผิวการจราจรกว้างถึง 4 ช่องจราจร เช่น ถนนเจ้าฟ้า ถนนสุริยพงษ์ ทำให้มีปริมาณการจราจรคับคั่ง และรถยนต์ส่วนใหญ่วิ่งด้วยความเร็วอันเกิดจากลักษณะสภาพทางกายภาพที่เป็นอยู่ก่อให้เกิดแรงสั่นสะเทือน ที่มีผลกระทบต่อ

โบราณสถานและสถานที่สำคัญในเขตใจเมืองน่าน เกิดมลพิษรวมถึงความไม่ปลอดภัยแก่ผู้เดินเท้าและผู้ใช้รถจักรยาน นอกจากนี้ถนนส่วนใหญ่ในเขตพื้นที่เมืองน่านมีขนาดทางเท้าที่แคบ (กว้างเฉลี่ย 0.80 - 1.00 เมตร) หรือบางช่วงไม่มีทางเท้า ตลอดจนยังขาดการส่งเสริมให้มีทางจักรยานและปลูกต้นไม้ที่ให้ร่มเงา จึงไม่สนับสนุนให้ประชาชนหันมาใช้การสัญจรขนาดเบาในการเดินทางระยะใกล้

ดังนั้นจึงควรควบคุมการจราจรไม่ให้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ใจเมืองน่าน โดยการส่งเสริมการสัญจรขนาดเบา และให้มีการจัดภูมิทัศน์เป็นพื้นที่สีเขียวตลอดแนวถนน สร้างพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างโบราณสถานและสถานที่สำคัญ ให้เกิดบรรยากาศที่ดีแก่เขตใจเมืองน่าน และป้องกันผลกระทบที่จะเกิดต่อโบราณสถานและสถานที่สำคัญ ตลอดจนเป็นการสร้างความประทับใจแรกพบแก่แขกผู้มาเยือน

2.2) วัตถุประสงค์

(1) เพื่อลดปริมาณการจราจรในเขตใจเมืองน่าน ซึ่งจะช่วยลดปัญหาความสั่นสะเทือนและมลพิษจากยานพาหนะ อันก่อผลกระทบต่อโบราณสถานและสถานที่สำคัญ และช่วยให้การจราจรบริเวณถนนในเขตใจเมืองน่านเกิดความปลอดภัย

(2) เพื่อส่งเสริมการสัญจรขนาดเบาในเขตใจเมืองน่าน ทั้งการเดินเท้าและการใช้จักรยาน

(3) เพื่อปรับปรุงทัศนียภาพและบรรยากาศตลอดแนวถนนเข้าสู่พื้นที่ใจเมืองน่าน ให้สวยงาม สะอาด เป็นระเบียบ และเพิ่มพื้นที่สีเขียวเน้นความเป็นเมืองธรรมชาติ ตลอดจนส่งเสริมมุมมองและช่องมองของกลุ่มโบราณสถานบริเวณใจเมืองน่านให้โดดเด่นยิ่งขึ้น

(4) เพื่ออนุรักษ์เส้นทางวัฒนธรรมของถนนสายสำคัญให้คงมีบทบาทการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนเช่นในอดีต

2.3) แนวทางการดำเนินงาน

(1) ลดขนาดช่องจราจรของถนนโดยปรับช่องการเดินรถเหลือเพียง 3 ช่องจราจร โดยจัดให้มีทางจักรยาน และขยายพื้นที่ทางเท้าให้กว้างขึ้น บริเวณถนนเจ้าฟ้า ถนนสุริยพงษ์ ถนนมหาพรหม ถนนสุมนเทวราช และถนนผากอง

(2) ปลูกต้นไม้พันธุ์พื้นถิ่น เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้เกิดความร่มรื่นและบรรยากาศที่ประทับใจในการเข้าสู่เขตใจเมืองน่านตลอดแนวสองฟากถนน

(3) ปรับปรุงและเพิ่มอุปกรณ์สาธารณูปโภคให้ครบถ้วน รวมทั้งกำหนดรูปแบบที่เหมาะสม สอดคล้องกับเอกลักษณ์ของความเป็นเมืองเก่า และจัดให้เป็นระเบียบสวยงาม ไม่กีดขวางทางสัญจร

(4) สร้างแรงจูงใจให้ผู้ใช้รถบรรทุกหรือรถขนาดใหญ่เลี่ยงการใช้เส้นทางถนนในเขตใจเมือง โดยส่งเสริมให้มีเส้นทางอื่นที่เข้าถึงได้สะดวกกว่า

2.4) **สถานที่ดำเนินการ**

- ถนนเจ้าฟ้า ตั้งแต่บริเวณที่ตัดกับถนนรอบเมืองด้านใต้ ไปจรดถนนมหาพรหม
- ถนนสุริยพงษ์ ตั้งแต่บริเวณทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1091 ไปจรดถนนข้าหลวง
- ถนนมหาพรหม ตั้งแต่บริเวณที่ตัดกับถนนเจ้าฟ้า ไปจรดถนนสุมนเทวราช
- ถนนสุมนเทวราช ตั้งแต่บริเวณที่ตัดกับถนนท่าลี่ไปจรดถนนอนันตวรฤทธิเดช
- ถนนผากอง ตั้งแต่บริเวณที่ตัดกับถนนรอบเมืองด้านใต้ (บริเวณประตูท่าลี่) ไปจรดถนนมหายศ (บริเวณวัดสวนตาล)

รวมระยะทางประมาณ 4,900 เมตร

2.5) **ระยะเวลาดำเนินงาน** 3 ปี

- ระยะแรก 1-5 ปี (ช่วงปีที่ 2-4)

2.6) **งบประมาณ** 50 ล้านบาท

2.7) **แหล่งที่มาของงบประมาณ**

- เทศบาลเมืองน่าน

2.8) **หน่วยงานรับผิดชอบ**

- **หน่วยงานหลัก**
  - เทศบาลเมืองน่าน
- **หน่วยงานสนับสนุน**
  - สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดน่าน
  - สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด
  - ประชาคมน่าน

2.9) **ผลที่คาดว่าจะได้รับ**

(1) บริเวณใจเมืองน่านมีปริมาณการจราจรลดลง

(2) ประชาชนในเขตเมืองน่านใช้การสัญจรขนาดเบามากขึ้น

(3) ทัศนียภาพและบรรยากาศตลอดแนวถนนสายหลักในเขตเมืองน่าน ช่วยส่งเสริมความเป็นเมืองเก่า

(4) บริเวณใจเมืองน่านยังคงมีเส้นทางสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนเช่นในอดีต

3) โครงการแหล่งเรียนรู้วิถีชาวน่านในอดีต ณ คุ้มเจ้าราชบุตร

(สนับสนุนยุทธศาสตร์ที่ 2 กลยุทธ์ 4 และยุทธศาสตร์ที่ 4 กลยุทธ์ 3)

3.1) หลักการและเหตุผล

คุ้มเจ้าราชบุตรสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2409 เพื่อเป็นที่อยู่ของเจ้ามหาพรหมสุรธาดา (เจ้าน้อยมหาพรหม ณ น่าน) และเจ้าหญิงศรีโสภา นับเป็นอาคารที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของเมืองน่าน สภาพปัจจุบันของตัวอาคารมีความทรุดโทรม จำเป็นต้องได้รับการบูรณะอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการโดยเร่งด่วน นอกจากนี้ควรจัดสรรพื้นที่บางส่วนภายในตัวอาคาร จัดแสดงนิทรรศการถาวร ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ เพื่อเปิดคุ้มเจ้าราชบุตรเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวน่านในอดีต

ปัจจุบันคุ้มเจ้าราชบุตรอยู่ในความดูแลของเจ้าสมปรารถนา ณ น่าน ซึ่งเป็นธิดาของเจ้าประดิษฐ์และเจ้าแม่โคมทอง ณ น่าน มีการจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ของเจ้าผู้ครองนครน่านและเจ้านายในอดีต เปิดให้ผู้สนใจเข้าชมโดยเก็บค่าใช้จ่าย สำหรับบริเวณโดยรอบตัวอาคารมีพันธุ์ไม้พื้นถิ่นโบราณที่หายาก เช่น ต้นบุนนาค จึงควรดูแลรักษาพันธุ์ไม้ดังกล่าว และจัดภูมิทัศน์บริเวณคุ้มให้สวยงามเพื่อให้เป็นที่ว่างที่ช่วยยกระดับสภาพแวดล้อมของเมือง

3.2) วัตถุประสงค์

(1) เพื่ออนุรักษ์คุ้มเจ้าราชบุตร ซึ่งเป็นบริเวณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของเมืองน่าน

(2) เพื่อพัฒนาคุ้มเจ้าราชบุตรให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมพื้นเมืองน่าน ตลอดจนวิถีชีวิตชาวน่านในอดีต และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

(3) เพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณโดยรอบคุ้มเจ้าราชบุตรให้มีความสวยงาม และเป็นที่ว่างที่มีคุณภาพดีแห่งหนึ่งของเมือง ตลอดจนอนุรักษ์พันธุ์ไม้พื้นถิ่นโบราณที่หายาก

3.3) แนวทางการดำเนินงาน

(1) จัดพิพิธภัณฑ์จำลองบรรยากาศการใช้สอยคุ้มเจ้าราชบุตรในอดีต แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตเจ้าผู้ครองนครน่าน โดยจัดแสดงหรือจำลองสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องเรือนต่างๆ ให้อยู่ในรูปแบบเดียวกับการใช้สอยในอดีต และอาจมีการจัดแสดงหุ่นขี้ผึ้งของเจ้าผู้ครองนครน่านองค์สำคัญ

(2) จัดที่ว่างบริเวณคุ้มเจ้าราชบุตรให้เป็นลานวัฒนธรรม และจุดบริการนักท่องเที่ยว

(3) ปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณที่ว่างโดยรอบคุ้ม โดยการรักษาต้นไม้เดิมไว้ และปลูกต้นไม้เพิ่มเติมตลอดจนขยายพันธุ์ไม้พื้นถิ่นโบราณที่หายาก เช่น ต้นบุนนาค

3.4) **สถานที่ดำเนินการ**

คุ้มเจ้าราชบุตร ถนนมหาพรหม อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 5,600 ตารางเมตร

3.5) **ระยะเวลาดำเนินงาน** 1 ปี

- ระยะแรก 1-5 ปี (ช่วงปีที่ 1)

3.6) **งบประมาณ** 2 ล้านบาท

3.7) **แหล่งที่มาของงบประมาณ**

- เทศบาลเมืองน่าน
- องค์การบริหารส่วนจังหวัด

3.8) **หน่วยงานรับผิดชอบ**

- **หน่วยงานหลัก**
  - เทศบาลเมืองน่าน
- **หน่วยงานสนับสนุน**
  - องค์การบริหารส่วนจังหวัด
  - สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน
  - ประชาคมน่าน
  - สภาวัฒนธรรมจังหวัดน่าน
  - ทายาทผู้ถือกรรมสิทธิ์ครอบครอง

3.9) **ผลที่คาดว่าจะได้รับ**

(1) คุ้มเจ้าราชบุตรได้รับการบูรณะให้อยู่ในสภาพใกล้เคียงของดั้งเดิมมากที่สุด และมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม

(2) มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในการเรียนรู้วิถีชีวิตชาวน่านในอดีต

(3) สามารถสร้างรายได้เพื่อใช้ในการดูแลรักษาอาคารสถานที่

4) โครงการฟื้นฟูลานวัฒนธรรม (ข่วงเมืองน่าน)

(สนับสนุนยุทธศาสตร์ที่ 2 กลยุทธ์ 4 และยุทธศาสตร์ที่ 4 กลยุทธ์ 3)

4.1) **หลักการและเหตุผล**

ข่วงเมืองน่าน (ข่วงหลวง ข่วงแก้ว หรือสนามหลวง) คือ ลานโล่งขนาดใหญ่ใจกลางเมือง ตั้งอยู่ระหว่างคุ้มหลวง (หอคำ) และวัดหลวงกลางเวียง (วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร) มีวัดหัวข่วงอยู่ทางทิศเหนือและวัดภูมินทร์อยู่ทางทิศใต้ อดีตใช้เป็นที่ประกอบพระราชพิธี รัฐพิธี

และงานประเพณีต่าง ๆ ปัจจุบันข่วงเมืองคือพื้นที่ด้านหน้าอาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน เป็นพื้นที่เปิดโล่งสีเขียวครอบคลุมพื้นที่บริเวณอาคารสำนักงานศิลปากรที่ 7น่าน ซึ่งมีโครงการย้ายไปตั้งด้านหลังพิพิธภัณฑ์ พื้นที่ข่วงเมืองทั้งหมดอยู่ภายในแนวรั้วสูงกั้นพื้นที่ออกจากทางเดินสาธารณะ จึงทำให้ไม่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างพื้นที่ข่วงเมืองกับพื้นที่ว่างสาธารณะโดยรอบ จึงไม่เกิดการใช้สอยข่วงเมืองเหมือนในอดีต ทำให้สถานที่ขาดความสำคัญ จำเป็นต้องมีการรื้อฟื้นข่วงเมือง ให้กลับมาแสดงความเป็นองค์ประกอบของเมืองเก่า

4.2) **วัตถุประสงค์**

(1) เพื่อปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมบริเวณข่วงเมืองน่านให้สวยงาม เป็นการรื้อฟื้นข่วงเมืองในอดีต

(2) เพื่อพัฒนาข่วงเมืองน่านให้เป็นลานกิจกรรมทางวัฒนธรรม และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน

4.3) **แนวทางการดำเนินงาน**

(1) ปรับปรุงพื้นที่โล่งบริเวณด้านหน้าอาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่านไว้สำหรับรองรับการประกอบกิจกรรมในเทศกาลต่าง ๆ โดยกำหนดให้มีทางเดินเท้าเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงกับพื้นที่ว่างสาธารณะโดยรอบ รื้อถอนแนวรั้วกั้นเขตพื้นที่ข่วงเมืองจากเขตทางเดินสาธารณะไม่ให้บดบังข่วงเมือง

(2) ปรับปรุงสภาพพื้นผิวถนนผากองบริเวณระหว่างวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหารและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน (ถนนผากองตั้งแต่บริเวณที่ตัดกับถนนสุริยพงษ์ ไปจรดบริเวณที่ตัดกับถนนมหาพรหม) เป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับข่วงเมือง

(3) ปรับปรุงพื้นที่ให้เป็นที่หมายตาในเขตใจเมืองให้ชัดเจน และเป็นพื้นที่สีเขียวของเมือง รวมถึงจัดให้มีอุปกรณ์สาธารณูปโภคเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้ามาใช้พื้นที่

4.4) **สถานที่ดำเนินการ**

บริเวณข่วงเมืองน่าน ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 9,000 ตารางเมตร

ทิศเหนือ จรดถนนมหาพรหม

ทิศใต้ จรดถนนสุริยพงษ์

ทิศตะวันออก จรดถนนผากอง

ทิศตะวันตก จรดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน

4.5) **ระยะเวลาดำเนินงาน** 2 ปี

- ระยะแรก 1-5 ปี (ช่วงปีที่ 2-3)

4.6) **งบประมาณ** 5 ล้านบาท

4.7) **แหล่งที่มาของงบประมาณ**

- เทศบาลเมืองน่าน
- สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน
- พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน

4.8) **หน่วยงานรับผิดชอบ**

- **หน่วยงานหลัก**
  - พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน
  - สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน
- **หน่วยงานสนับสนุน**
  - เทศบาลเมืองน่าน
  - สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน
  - ประชาคมน่าน

4.9) **ผลที่คาดว่าจะได้รับ**

(1) ข่วงเมืองน่านได้รับการฟื้นฟูให้สามารถแสดงความสำคัญในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของเมืองเก่า

(2) มีสถานที่จัดกิจกรรมซึ่งสนับสนุนวัฒนธรรมและประเพณีของชาวน่าน

5) โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์โบราณสถานและศาสนสถานภายในเขตใจเมืองน่าน

(สนับสนุนยุทธศาสตร์ที่ 2 กลยุทธ์ 4 และยุทธศาสตร์ที่ 4 กลยุทธ์ 2 และ 3)

5.1) **หลักการและเหตุผล**

ภายในเขตใจเมืองน่านมีโบราณสถานและศาสนสถานที่มีคุณค่าและความสำคัญอยู่หลายแห่ง ได้แก่ วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร วัดภูมินทร์ วัดมิ่งเมือง วัดข่วงเมือง วัดไผ่เหลือง และวัดกู่คำ ปัจจุบันสภาพภูมิทัศน์ภายในเขตโบราณสถานและศาสนสถานยังขาดความเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นของแท้ดั้งเดิม ตลอดจนขาดต้นไม้ให้ความร่มรื่นสวยงาม นอกจากนี้ภายในบริเวณวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร มีการสร้างอาคารเรียนและอาคารพลศึกษาของโรงเรียนนันทบุรีวิทยา สูงประมาณ 2-4 ชั้น ก่อให้เกิดการบดบังและทำลายทัศนียภาพโบราณสถานที่สำคัญ จึงควรปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ภายในเขตโบราณสถานและศาสนสถาน ให้อยู่ในระดับที่ดี มีความเป็นระเบียบ สะอาด ร่มรื่น และสงบ

5.2) **วัตถุประสงค์**

(1) เพื่อปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมบริเวณโบราณสถานและศาสนสถานในเขตใจเมืองน่าน ให้มีพื้นที่โล่งและพื้นที่สีเขียวมากขึ้น

(2) เพื่อป้องกันและควบคุมสิ่งที่ทำลายทัศนียภาพของโบราณสถานและศาสนสถาน

(3) เพื่อส่งเสริมให้มีการจัดการใช้ที่ดินสำหรับกิจกรรมสนับสนุนวัฒนธรรมและประเพณีของน่าน

5.3) **แนวทางการดำเนินงาน**

(1) ปรับปรุงภูมิทัศน์โดยการเพิ่มพื้นที่สีเขียวและปลูกพันธุ์ไม้พื้นถิ่นตลอดจนไม้ดอกไม้ประดับภายในพื้นที่โบราณสถานและศาสนสถานในเขตใจเมืองน่าน

(2) ลดความสูงของกำแพงโบราณสถานและศาสนสถานดังกล่าวข้างต้น และกำหนดให้มีรูปแบบที่สอดคล้องกลมกลืนกับพื้นที่โบราณสถานและศาสนสถาน

(3) รื้อถอนสิ่งก่อสร้างใหม่ที่เป็นมลทัศน์ในบริเวณวัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร เพื่อส่งเสริมภูมิทัศน์โบราณสถาน โดยลดความสูงอาคารเรียนและอาคารพลศึกษาของโรงเรียนนันทบุรีวิทยาลงให้มีความสูงไม่เกิน 2 ชั้น และควรมีโครงการย้ายโรงเรียนออกนอกเขตพื้นที่ใจเมืองน่านภายใน 5 ปี

(4) ปรับปรุงและเพิ่มอุปกรณ์สาธารณูปโภค เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้ามาใช้พื้นที่

5.4) **สถานที่ดำเนินการ**

โบราณสถานและศาสนสถานเหล่านี้ตั้งอยู่ในเขตใจเมืองน่าน โดยมีขนาดพื้นที่ดังนี้

- วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 8,328 ตารางเมตร
- วัดภูมินทร์ ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 4,992 ตารางเมตร
- วัดมิ่งเมือง ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 4,000 ตารางเมตร
- วัดหัวข่วง ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 2,000 ตารางเมตร
- วัดไผ่เหลือง ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 2,000 ตารางเมตร
- วัดกู่คำ ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 5,200 ตารางเมตร

5.5) **ระยะเวลาดำเนินงาน** 6 ปี

ระยะแรก 1-5 ปี (ช่วงปีที่ 3-5) ปรับปรุงภูมิทัศน์และรื้อถอนสิ่งก่อสร้างที่ไม่เหมาะสมในพื้นที่วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร วัดภูมินทร์ วัดมิ่งเมือง วัดหัวข่วง วัดไผ่เหลือง และวัดกู่คำ

ระยะที่สอง 6-10 ปี (ช่วงปีที่ 6-8) ลดความสูงอาคารเรียนในเขตพื้นที่วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหารให้สูงไม่เกิน 2 ชั้น และย้ายโรงเรียนออกนอกเขตใจเมืองน่าน ไปอยู่ในตำแหน่งที่ตั้งที่เหมาะสม

5.6) **งบประมาณ** 10 ล้านบาท

ระยะแรก 6 ล้านบาท

ระยะที่สอง 4 ล้านบาท

5.7) **แหล่งที่มาของงบประมาณ**

- องค์การบริหารส่วนจังหวัด
- เทศบาลเมืองน่าน

5.8) **หน่วยงานรับผิดชอบ**

- **หน่วยงานหลัก**
  - สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน
- **หน่วยงานสนับสนุน**
  - องค์การบริหารส่วนจังหวัด
  - เทศบาลเมืองน่าน
  - สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน
  - สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 1 จังหวัดน่าน
  - ประชาคมน่าน

5.9) **ผลที่คาดว่าจะได้รับ**

โบราณสถานและศาสนสถานในเขตใจเมืองน่านมีสภาพภูมิทัศน์ร่มรื่นสวยงาม ส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญของสถานที่

5.10) **ข้อเสนอแนะ**

หากมีการย้ายโรงเรียนออกจากพื้นที่วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหารได้ทั้งหมด และคงเหลือแต่กิจกรรมของสงฆ์ในพื้นที่บริเวณวัด จะทำให้เกิดทัศนียภาพและบรรยากาศที่ดีในบริเวณที่มีคุณค่าของเมือง

6) โครงการปรับปรุงสภาพแวดล้อมแนวกำแพงเมือง คูเมืองเมืองน่าน

(สนับสนุนยุทธศาสตร์ที่ 4 กลยุทธ์ 3)

6.1) หลักการและเหตุผล

เมืองน่านมีแนวกำแพงเมือง คูเมือง ที่ยังคงสภาพปรากฏอยู่ในบริเวณ *ถนนอนันตวรฤทธิเดช ถนนท่าลี่ และบริเวณวัดพญาวัด* กำแพงเมืองเหล่านี้เป็นที่ราชพัสดุ ได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน และกำหนดเป็น *พื้นที่อนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย* ในผังเมืองรวมจังหวัดแล้ว นอกจากนั้นยังคงมีกำแพงเมืองส่วนอื่นหลงเหลืออยู่อีก ดังนั้นจึงมีการดำเนินการสำรวจเขตที่ดินแนวกำแพงเมือง คูเมือง โดยคณะกรรมการพิจารณากำหนดขอบเขตที่ดินกำแพงเมืองคูเมือง กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง และมีมติเห็นชอบ ณ วันที่ 3 พฤศจิกายน 2542

สภาพปัจจุบันของกำแพงเมืองบริเวณ *ถนนอนันตวรฤทธิเดช ถนนท่าลี่และบริเวณวัดพญาวัด* บางส่วนมีการสร้างสิ่งก่อสร้างเบียดชิด ทำให้บดบังทัศนียภาพ ส่วนแนวกำแพงเมือง คูเมืองที่ยังไม่ได้รับการกำหนดแนวเขตที่ดิน รวมถึงการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ส่วนใหญ่มีลักษณะทางกายภาพเป็นเพียงเนินดินและคูน้ำตื้น ๆ หรือเป็นการสร้างถนนทับบนแนวเขตกำแพงเมือง คูเมือง หากในอนาคตมีการพัฒนาโดยไม่ทราบความสำคัญของพื้นที่ อาจทำให้ขอบเขตกำแพงเมือง คูเมืองสูญหายได้

เนื่องจากกำแพงเมือง คูเมือง เป็นสมบัติของชาติ เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเมือง จึงควรนำที่ดินกลับมาเป็นของรัฐ และเปิดเผยแนวกำแพงเมือง คูเมืองให้ปรากฏชัดเจน

6.2) วัตถุประสงค์

(1) เพื่ออนุรักษ์โบราณสถานและบริเวณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์

(2) เพื่อผลักดันให้มีการประกาศขอบเขตที่ดินแนวกำแพงเมือง คูเมือง ส่วนที่เหลือ และให้มีการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

(3) เพื่อให้ชุมชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์และตระหนักในคุณค่าของแนวกำแพงเมือง คูเมือง

6.3) แนวทางการดำเนินงาน

(1) ประกาศขอบเขตและขึ้นทะเบียนโบราณสถานแนวกำแพงเมือง คูเมืองส่วนที่เหลือให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรับทราบ เพื่อเตรียมการโยกย้ายอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่บุกรุกเขตกำแพงเมือง คูเมืองทั้งหมด และประกาศการอนุรักษ์กำแพงเมือง คูเมืองเป็นกิจกรรมเร่งด่วน

(2) หลังจากย้ายอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่รุกล้ำออกไปจากบริเวณแนวกำแพงเมือง คูเมืองแล้ว บริเวณที่ไม่หลงเหลือโครงสร้างของกำแพงเมือง ให้เปิดเป็นพื้นที่โล่ง และจัดภูมิทัศน์แสดงขอบเขตกำแพงเมือง คูเมืองให้เด่นชัด เช่น บริเวณเนินดินอาจปลูกหญ้าหรือพืชคลุมดิน

ป้องกันการชะล้างผิวหน้า บริเวณที่ยังมีสภาพเป็นคูเมืองอาจมีการขุดลอกคูคลองโดยไม่ทำลายสภาพคูเมืองเดิม และจัดภูมิทัศน์ให้สวยงามและเหมาะสม

(3) จัดเส้นทางเดินเท้าหรือทางจักรยานเพื่อชมกำแพงเมือง คูเมือง รวมทั้งรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าของโบราณสถาน เพื่อป้องกันมิให้มีการปลูกสร้างอาคารรุกล้ำแนวกำแพงเมืองในอนาคต

(4) จัดทำและกำหนดที่ตั้งป้าย แสดงประวัติกำแพงเมือง คูเมืองให้เหมาะสมเพื่อเป็นข้อมูลเผยแพร่ความรู้แก่ผู้สนใจ

(5) กำหนดระยะถอยร่นรอบแนวกำแพงเมือง คูเมืองทั้งสองฝั่งด้านละ 20.00 เมตร โดยใช้มาตรการควบคุมอาคาร เพื่อให้เป็นที่ว่างคุ้มครองและส่งเสริมโบราณสถาน ในระยะยาว (10ปี) ภายหลังมาตรการบังคับใช้ อาคารที่สร้างใหม่จะมีระยะถอยร่นจากแนวกำแพงมากขึ้น และกำหนดเป็นพื้นที่สีเขียวตลอดแนวบริเวณระยะถอยร่นรอบกำแพงเมือง คูเมือง

6.4) **สถานที่ดำเนินการ**

ขอบเขตที่ดินกำแพงเมืองคูเมือง ตามที่คณะกรรมการพิจารณากำหนดขอบเขตที่ดินกำแพงเมืองคูเมือง กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง ได้ให้มติเห็นชอบ ณ วันที่ 3 พฤศจิกายน 2542 ครอบคลุมพื้นที่ทั้งสิ้น ประมาณ 20,000 ตารางเมตร ได้แก่

(1) แนวกำแพงเมือง คูเมืองเมืองน่าน ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน

(2) แนวคูเมืองเวียงวัดพญาวัด หมู่ 6 ตำบลดู่ใต้ อำเภอเมืองน่าน

6.5) **ระยะเวลาดำเนินงาน** แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ

ระยะแรก 1 - 5 ปี (ช่วงปีที่ 3-4) ปรับปรุงพื้นที่แนวกำแพงเมือง คูเมืองที่คงสภาพอยู่ทั้งหมด

ระยะที่สอง 6 - 10 ปี (ช่วงปีที่ 6-10) ปรับปรุงพื้นที่โดยรอบแนวกำแพงเมือง คูเมืองส่วนที่เหลือทั้งหมด

6.6) **งบประมาณ** 10 ล้านบาท (ไม่รวมค่าโยกย้ายอาคารและชุมชน)

ระยะแรก 2 ล้านบาท

ระยะที่สอง 8 ล้านบาท

6.7) **แหล่งที่มาของงบประมาณ**

- เทศบาลเมืองน่าน
- องค์การบริหารส่วนตำบลดู่ใต้

6.8) **หน่วยงานรับผิดชอบ**

- **หน่วยงานหลัก**
  - สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน
  - สำนักงานธนารักษ์พื้นที่น่าน
- **หน่วยงานสนับสนุน**
  - เทศบาลเมืองน่าน
  - สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน
  - องค์การบริหารส่วนตำบลดู่ใต้
  - ประชาคมน่าน

6.9) **ผลที่คาดว่าจะได้รับ**

(1) แนวกำแพงเมือง คูเมือง ได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟู ให้คงคุณค่าและความสำคัญ รวมทั้งแสดงความเป็นองค์ประกอบของเมืองในอนาคต

(2) พื้นที่โดยรอบแนวกำแพงเมือง คูเมือง มีการจัดการอย่างเหมาะสม

7) โครงการปรับปรุงการใช้พื้นที่อาคารส่วนราชการ (ปัจจุบัน)

(สนับสนุนยุทธศาสตร์ที่ 2 กลยุทธ์ 4 และยุทธศาสตร์ที่ 4 กลยุทธ์ 1 และ 2)

7.1) **หลักการและเหตุผล**

อาคารของหน่วยงานราชการหลายแห่งในเขตใจเมือง มีแนวโน้มจะว่างลงในอนาคต ได้แก่ *เทศบาลเมืองน่าน ศาลจังหวัดน่าน และกลุ่มอาคารบริเวณศาลากลางจังหวัดน่าน* เนื่องจากหน่วยงานเหล่านี้มีโครงการจะย้ายไปอยู่ที่ศูนย์ราชการจังหวัดแห่งใหม่ โครงสร้างอาคารดังกล่าวยังไม่หมดอายุการใช้งาน ยกเว้นอาคารเทศบาลซึ่งสภาพค่อนข้างทรุดโทรม ไม่สามารถใช้งานได้ในระยะยาว นอกจากนี้บริเวณศาลจังหวัดและกลุ่มอาคารบริเวณศาลากลาง ยังมีพื้นที่ด้านหน้าเป็นที่ว่างสาธารณะขนาดใหญ่ ซึ่งปัจจุบันบางส่วนใช้เป็นที่จอดรถ และบางส่วนเป็นสนามกีฬา จึงควรปรับปรุงอาคารและพื้นที่เหล่านี้ให้ใช้ในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ที่สนองตอบต่อความต้องการของชุมชน

นอกเหนือจากอาคารราชการข้างต้น อาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน ซึ่งอดีตเป็นคุ้มเจ้าเมืองน่าน (หอคำ) นับเป็นอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม ในปัจจุบันใช้เป็นสถานที่รวบรวมและจัดแสดงโบราณวัตถุที่สำคัญ นิทรรศการกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน ฯลฯ จะเห็นได้ว่าลักษณะการใช้สอยไม่สอดคล้องกับการใช้สอยอาคารในอดีต ทำให้ไม่สามารถสะท้อนคุณค่าของอาคารได้อย่างสมบูรณ์ จึงควรปรับเปลี่ยนการใช้สอยอาคาร ให้จัดแสดงบรรยากาศการใช้สอยอาคารของเจ้าผู้ครองนครน่านในอดีต อันจะเป็นการระลึกถึงความสำคัญของอาคาร ส่วนนิทรรศการเดิมที่อยู่ในอาคารก็จัดหาสถานที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับจัดแสดงเป็นการทดแทน

7.2) วัตถุประสงค์

(1) เพื่อปรับปรุงอาคารเก่าของราชการที่ยังไม่หมดอายุการใช้งานให้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน

(2) เพื่ออนุรักษ์อาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน ซึ่งเป็นอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของเมืองน่าน พัฒนาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้เรื่องราวในอดีต และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

(3) เพื่อจัดภูมิทัศน์เมืองเก่าน่านให้มีระเบียบ สวยงาม น่าอยู่

7.3) แนวทางการดำเนินงาน

(1) สนับสนุนให้โครงการย้ายศูนย์ราชการจังหวัดน่าน ไปยังพื้นที่ตั้งแห่งใหม่บนถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1091 เพื่อลดความแออัดในพื้นที่ใจเมืองน่าน

(2) ปรับปรุงอาคารเทศบาลเมืองน่าน โดยในระยะแรกปรับปรุงให้เป็นศูนย์การศึกษาความเป็นน่าน และในระยะที่สอง รื้ออาคารเทศบาลเมืองน่านและแนวรั้ว ปรับเป็นลานโล่งและพื้นที่สีเขียวเพื่อเชื่อมโยงกับโบราณสถานโดยรอบ

(3) ปรับปรุงอาคารศาลจังหวัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก และศูนย์การศึกษาความเป็นน่าน และย้ายนิทรรศการจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่านบางส่วนที่เกี่ยวข้องมาร่วมจัดแสดงศิลปวัฒนธรรมเมืองน่าน

(4) จากนั้นดำเนินการปรับปรุงอาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่านให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่จัดแสดงบรรยากาศการใช้สอยอาคารของเจ้าผู้ครองนครน่านในอดีต

(5) ปรับปรุงอาคารศาลากลางจังหวัดเป็นที่ทำการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน และรื้อถอนอาคารองค์การบริหารส่วนจังหวัด (เดิม) ปรับเป็นลานโล่งและพื้นที่สีเขียวเพื่อส่งเสริมกลุ่มอาคารให้โดดเด่น และเชื่อมโยงกับโบราณสถานโดยรอบ

(6) จัดให้มีจุดจอดรถสาธารณะ โดยกำหนดช่องทางเข้า-ออกของรถต้องไม่อยู่บนถนนสุริยพงษ์

7.4) สถานที่ดำเนินการ

(1) อาคารเทศบาลเมืองน่านและที่ว่างโดยรอบ พื้นที่ประมาณ 2,900 ตารางเมตร

(2) อาคารศาลจังหวัดน่าน และที่ว่างโดยรอบ พื้นที่ประมาณ 7,200 ตารางเมตร

(3) อาคารศาลากลางจังหวัดน่าน และที่ว่างโดยรอบ พื้นที่ประมาณ 10,800 ตารางเมตร

(4) อาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน และที่ว่างโดยรอบ (ไม่รวมพื้นที่ข่วงเมือง) พื้นที่ประมาณ 8,400 ตารางเมตร

7.5) **ระยะเวลาดำเนินงาน** 6 ปี

ระยะแรก 1 - 5 ปี (ช่วงปีที่ 1-2) ปรับปรุงอาคารเทศบาลเมืองน่านเป็นศูนย์การศึกษาความเป็นน่าน เมื่อที่ว่าการเทศบาลเมืองน่านย้ายออกไปที่ตั้งแห่งใหม่

ระยะที่สอง 6 - 10 ปี (ช่วงปีที่7-10) ปรับปรุงการใช้สอยอาคารสถานที่ทั้งหมดหลังจากศูนย์ราชการจังหวัดน่านได้ย้ายออกไปที่ตั้งแห่งใหม่

7.6) **งบประมาณ** 25 ล้านบาท

ระยะแรก 2 ล้านบาท

ระยะที่สอง 23 ล้านบาท

7.7) **แหล่งที่มาของงบประมาณ**

- องค์การบริหารส่วนจังหวัด
- เทศบาลเมืองน่าน

7.8) **หน่วยงานรับผิดชอบ**

- **หน่วยงานหลัก**
  - สำนักงานจังหวัดน่าน
  - สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดน่าน
- **หน่วยงานสนับสนุน**
  - องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน
  - เทศบาลเมืองน่าน
  - สำนักงานธนารักษ์พื้นที่น่าน
  - ศาลจังหวัดน่าน
  - สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน
  - พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติน่าน
  - สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน
  - ประชาคมน่าน

7.9) **ผลที่คาดว่าจะได้รับ**

(1) ชุมชนมีสถานที่สำหรับกิจกรรมทางวัฒนธรรม

(2) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน (หอคำ) สามารถจัดแสดงบรรยากาศใช้สอยอาคารของเจ้าผู้ครองนครน่านในอดีต

8) โครงการปรับปรุงการใช้พื้นที่บริเวณกลุ่มบ้านพักข้าราชการ

(สนับสนุนยุทธศาสตร์ที่ 2 กลยุทธ์ 4 และยุทธศาสตร์ที่ 4 กลยุทธ์ 1 และ 2)

8.1) หลักการและเหตุผล

กลุ่มบ้านพักข้าราชการเป็นอาคาร 2 ชั้น อายุประมาณ 20–30 ปี ตั้งกระจายอยู่ในพื้นที่ท่ามกลางพรรณไม้ขนาดใหญ่ อาคารที่มีความสำคัญในพื้นที่ได้แก่ อาคารโอสถสภา ซึ่งตั้งอยู่บริเวณหัวมุมถนนมหาวงศ์ตัดกับถนนข้าหลวง ยังมีสภาพค่อนข้างดี และปัจจุบันใช้ประโยชน์เป็นสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองน่าน

ในอนาคต กลุ่มบ้านพักข้าราชการมีแนวโน้มจะว่างลง เนื่องจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ จะย้ายไปอยู่ที่ศูนย์ราชการจังหวัดแห่งใหม่ ดังนั้นจึงควรปรับปรุงอาคารและพื้นที่บริเวณนี้ ให้เป็นสวนสาธารณะเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับเขตเมืองน่าน และเป็นพื้นที่เพื่อกิจกรรมสาธารณประโยชน์

8.2) วัตถุประสงค์

(1) เพื่อปรับปรุงพื้นที่บริเวณกลุ่มบ้านพักข้าราชการ ให้เป็นพื้นที่สีเขียวที่ต่อเนื่องกับพื้นที่สีเขียวบริเวณสวนสาธารณะศรีเมือง

(2) เพื่อปรับปรุงอาคารและพื้นที่บริเวณกลุ่มบ้านพักข้าราชการให้ใช้สำหรับกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ซึ่งสนับสนุนวัฒนธรรมประเพณีของน่าน

8.3) แนวทางการดำเนินงาน

(1) ปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณกลุ่มบ้านพักอาศัยข้าราชการให้มีความร่มรื่น สวยงาม และสร้างความต่อเนื่องกับพื้นที่สีเขียวบริเวณสวนสาธารณะศรีเมือง

(2) ปรับปรุงอาคารและพื้นที่บริเวณกลุ่มบ้านพักอาศัยข้าราชการให้เป็นอุทยานการเรียนรู้

(3) ปรับปรุงและเพิ่มอุปกรณ์สาธารณูปโภคให้ครบถ้วน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้ามาใช้พื้นที่ และจัดให้มีระเบียบ สวยงาม

(4) อนุรักษ์อาคารที่มีคุณค่า ได้แก่ อาคารโอสถสภา โดยกำหนดให้มีการใช้สอยอาคารเพื่อกิจกรรมสาธารณประโยชน์ที่สัมพันธ์กับการใช้พื้นที่โดยรอบ

8.4) สถานที่ดำเนินการ

พื้นที่บริเวณกลุ่มบ้านพักข้าราชการครอบคลุมพื้นที่ 60,000 ตารางเมตร

ทิศเหนือ	จรดถนนมหาวงศ์
ทิศใต้	จรดถนนท่าลี่
ทิศตะวันออก	จรดบริเวณพื้นที่ริมแม่น้ำน่าน
ทิศตะวันตก	จรดถนนข้าหลวง

8.5) **ระยะเวลาดำเนินงาน** 2 ปี

- ระยะที่สอง 6-10 ปี (ช่วงปีที่ 9-10)

8.6) **งบประมาณ** 20 ล้านบาท

8.7) **แหล่งที่มาของงบประมาณ**

- เทศบาลเมืองน่าน
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน

8.8) **หน่วยงานรับผิดชอบ**

- **หน่วยงานหลัก**
  - สำนักงานธนารักษ์พื้นที่น่าน
  - สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดน่าน
- **หน่วยงานสนับสนุน**
  - เทศบาลเมืองน่าน
  - สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน
  - สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน

8.9) **ผลที่คาดว่าจะได้รับ**

(1) เขตเมืองน่านมีพื้นที่สีเขียวเพิ่มขึ้น และเชื่อมสวนสาธารณะศรีเมืองกับบริเวณริมแม่น้ำน่านได้อย่างดี

(2) ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองน่านมีพื้นที่สวนสาธารณะเพิ่มขึ้นและมีพื้นที่สำหรับกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีอันจะเป็นชุมชนเมืองน่าอยู่ในอนาคต

8.10) **ข้อเสนอแนะ**

อาคารโอสถสภา บริเวณหัวมุมถนนมหาวงศ์ตัดกับถนนข้าหลวง ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน เป็นอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากสร้างขึ้นเพื่ออุทิศพระกุศลถวายพระเจ้าสุริยพงษ์ผริตเดชฯ และเคยใช้เป็นโอสถสภาของรัฐบาล จึงควรได้รับการพิจารณาเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน

9) โครงการฟื้นฟูแม่น้ำน่านสายเก่าเพื่อเสริมภูมิทัศน์เมือง

(สนับสนุนยุทธศาสตร์ที่ 4 กลยุทธ์ 2 และ 3)

9.1) **หลักการและเหตุผล**

พื้นที่บริเวณด้านทิศตะวันออกของเมืองน่าน อดีตเป็นแนวแม่น้ำน่านสายเก่าและถัดเข้ามามีกำแพงเมืองซึ่งเป็นปราการด้านหน้า โดยแนวเขตกำแพงเมืองนี้จะเชื่อมต่อกับแนวกำแพงเมือง คูเมืองบริเวณถนนรอบเมือง ซึ่งปัจจุบันปรากฏสภาพแนวกำแพงเมือง คูเมือง เฉพาะบริเวณ

ด้านทิศเหนือ ทิศตะวันตก และทิศใต้ ส่วนด้านทิศตะวันออกนั้น พื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นสวนสาธารณะศรีเมือง ซึ่งยังมีร่องรอยของแนวแม่น้ำสายเก่าเหลืออยู่บ้าง พื้นที่อีกส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่ให้เช่าอยู่อาศัยของสำนักงานสรรพสามิตพื้นที่น่าน มีการปลูกสร้างอาคารทับแนวกำแพงเมืองและแนวแม่น้ำเดิมจนไม่หลงเหลือสภาพ

สำหรับสภาพปัจจุบันของพื้นที่ **สวนศรีเมือง**ขาดการดูแลรักษาที่ดี ขาดพันธุ์ไม้ขนาดใหญ่ที่ให้ร่มเงา และไม่มีการให้ความสำคัญกับร่องรอยแนวแม่น้ำเดิม ส่วน**พื้นที่ให้เช่าอยู่อาศัยของสำนักงานสรรพสามิตพื้นที่น่าน** อาคารส่วนใหญ่เป็นอาคารไม้สูง 2 ชั้น มีอายุประมาณ 20 – 30 ปี ซึ่งนับว่ามีการใช้งานมานานพอสมควร ดังนั้นจึงควรนำพื้นที่ดังกล่าวข้างต้นมาปรับปรุงแสดงให้เห็นแนวเขตแม่น้ำน่านสายเก่าโดยไม่ต่ออายุการเช่าให้แก่ผู้อยู่ทั้งหมด พร้อมทั้งนำมาเป็นที่โล่งสาธารณะและพื้นที่สีเขียวให้กับเมือง

9.2) วัตถุประสงค์

(1) เพื่อแสดงแนวเขตแม่น้ำน่านสายเก่าอันเป็นองค์ประกอบของเมืองในอดีตให้ชัดเจน

(2) เพื่อเพิ่มที่โล่งสาธารณะและพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง สำหรับใช้เป็นกิจกรรมนันทนาการ และการส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

(3) เพื่อป้องกันและควบคุมสิ่งก่อสร้างและกิจกรรมที่ทำลายทัศนียภาพของเมืองเก่า

9.3) แนวทางการดำเนินงาน

(1) ปรับปรุงภูมิทัศน์ของสวนศรีเมืองให้มีความสวยงาม ร่มรื่น และรื้อถอนอาคารพักอาศัยริมถนนมหาวงศ์บริเวณที่ติดกันปรับปรุงเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับสวนศรีเมือง

(2) รื้อถอนกลุ่มอาคารพักอาศัยบริเวณพื้นที่สำนักงานสรรพสามิตและปรับปรุงเป็นสวนสาธารณะต่อเนื่องกับสวนศรีเมือง เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและนันทนาการของชุมชน

(3) จัดภูมิทัศน์แสดงแนวเขตแม่น้ำน่านสายเก่า พร้อมทั้งจัดทำป้ายแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับแม่น้ำน่านและกำหนดที่ตั้งให้เหมาะสม

(4) บูรณะสะพานกรุงศรี เพื่อรื้อฟื้นบรรยากาศเมืองในอดีต ตลอดจนปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์โดยรอบ โดยเพิ่มพื้นที่โล่งสีเขียว

(5) ปรับปรุงและเพิ่มอุปกรณ์สาธารณูปโภคให้ครบถ้วน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้ามาใช้พื้นที่ และจัดให้มีระเบียบ สวยงาม ไม่กีดขวางทางสัญจร

9.4) **สถานที่ดำเนินการ**

พื้นที่บริเวณแนวเขตแม่น้ำน่านสายเก่าเป็นที่ราชพัสดุ ประกอบด้วยสวนสาธารณะศรีเมือง และบริเวณพื้นที่ให้เช่าเพื่อการอยู่อาศัยของสำนักงานสรรพสามิตจังหวัด ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 29,348 ตารางเมตร

9.5) **ระยะเวลาดำเนินงาน** 2 ปี

- ระยะที่สอง 6-10 ปี (ช่วงปีที่ 9-10)

9.6) **งบประมาณ** 15 ล้านบาท

9.7) **แหล่งที่มาของงบประมาณ**

- เทศบาลเมืองน่าน

9.8) **หน่วยงานรับผิดชอบ**

- **หน่วยงานหลัก**
  - เทศบาลเมืองน่าน
- **หน่วยงานสนับสนุน**
  - สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดน่าน
  - สำนักงานธนารักษ์พื้นที่น่าน
  - สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน
  - สำนักงานสรรพสามิตพื้นที่น่าน

9.9) **ผลที่คาดว่าจะได้รับ**

(1) แนวเขตแม่น้ำน่านสายเก่าได้รับการฟื้นฟูให้ปรากฏเด่นชัด สามารถบอกเล่าเรื่องราวในอดีตได้

(2) มีที่โล่งสาธารณะและพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองเพิ่มขึ้น สำหรับการพักผ่อนหย่อนใจและกิจกรรมนันทนาการของชุมชน

9.10) **ข้อเสนอแนะ**

พื้นที่บริเวณกลุ่มอาคารพาณิชย์ระหว่างถนนสุมนเทวราชและถนนข้าหลวง (ด้านเหนือของสวนศรีเมือง) เมื่อหมดอายุการเช่าจากกรมธนารักษ์ หรือหมดอายุการใช้งาน อาจพิจารณาให้เป็นพื้นที่แสดงความต่อเนื่องของแนวเขตแม่น้ำสายเก่า ให้เชื่อมต่อกับพื้นที่สวนศรีเมือง

10) โครงการห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติ

(สนับสนุนยุทธศาสตร์ที่ 4 กลยุทธ์ 2)

10.1) หลักการและเหตุผล

เรือนจำจังหวัดน่านเป็น 1 ใน 48 เรือนจำที่ถูกคัดเลือกให้เข้าโครงการห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติ สร้างชีวิตใหม่แก่ผู้ต้องขัง ในการนี้ทางเรือนจำจึงได้บูรณะปรับปรุงอาคาร*โรงเรียนผู้ใหญ่นันทานุเคราะห์* (อาคารเรียนของผู้ต้องขัง) ให้เป็น *"ห้องสมุดพร้อมปัญญา เฉลิมพระเกียรติ"* สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเปิดเมื่อปลายปี พ.ศ. 2547 ตัวอาคารเพิ่งได้รับการบูรณะจึงอยู่ในสภาพที่ดี บริเวณโดยรอบมีสวนหย่อมหลายขนาดกระจายอยู่ทั่วพื้นที่

เนื่องจากจังหวัดน่านมีโครงการย้ายเรือนจำจังหวัดตามนโยบายของภาครัฐไปที่เรือนจำชั่วคราวเขาน้อย ดังนั้นในอนาคตอาคารเรือนจำจะว่างลง จึงควรปรับปรุงอาคารให้ใช้ในกิจการสาธารณประโยชน์แก่ชุมชน โดยปรับการใช้สอยให้เป็นห้องสมุดประชาชน ที่ช่วยส่งเสริมทั้งความรู้ทั่วไปและความรู้ด้านอักษรล้านนา

10.2) วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างห้องสมุดที่ได้มาตรฐานเป็นสาธารณูปการให้แก่ชุมชนเมืองทุกระดับ

10.3) แนวทางการดำเนินงาน

(1) ปรับการใช้สอยพื้นที่อาคาร *"ห้องสมุดพร้อมปัญญา เฉลิมพระเกียรติ"* ให้เป็นห้องสมุดประชาชนที่ได้มาตรฐานในการให้บริการหนังสือทั่วไป ตำราเกี่ยวกับอักษรล้านนา และมีบริการด้านสารสนเทศ

(2) จัดให้มีส่วนเก็บรักษาและจัดแสดงเอกสารโบราณ ที่บันทึกเป็นอักษรธรรมล้านนา อักษรฝักขาม อักษรไทยนิเทศ (ขอมเมือง) เช่น ปูมโหร ตำรายา พิธีกรรม ความเชื่อ กฎหมาย และ วรรณกรรมต่างๆ ให้ประชาชนทั่วไปศึกษา

(3) ปรับปรุงภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมโดยรอบกลุ่มอาคารเรือนจำ ให้สื่อถึงความเป็นสถานที่สาธารณะ และจัดให้มีพื้นที่เพื่อการนันทนาการให้บริการแก่ผู้มาใช้บริการห้องสมุด

10.4) สถานที่ดำเนินการ

- เรือนจำจังหวัดน่าน

10.5) ระยะเวลาดำเนินงาน 2 ปี

- ระยะที่สอง 6-10 ปี (ช่วงปีที่ 6-7)

10.6) งบประมาณ 5 ล้านบาท

10.7) **แหล่งที่มาของงบประมาณ**

- เทศบาลเมืองน่าน
- องค์การบริหารส่วนจังหวัด

10.8) **หน่วยงานรับผิดชอบ**

- **หน่วยงานหลัก**
  - เทศบาลเมืองน่าน
- **หน่วยงานสนับสนุน**
  - กรมราชทัณฑ์
  - สำนักงานจังหวัดน่าน
  - สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน
  - สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
  - สำนักงานธนารักษ์พื้นที่น่าน

10.9) **ผลที่คาดว่าจะได้รับ**

ประชาชนมีห้องสมุดที่ได้มาตรฐานเป็นทั้งแหล่งความรู้ภูมิปัญญาและแหล่งนันทนาการ เพื่อเป็นบริการทางสังคมที่ช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชนเมืองให้ดีขึ้น

แผนที่ 9.11

แผนที่ 9.12

แผนที่ 9.13

แผนที่ 9.14

11) โครงการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์บริเวณเวียงพระธาตุแช่แห้ง

(สนับสนุนยุทธศาสตร์ที่ 4 กลยุทธ์ 1, 2 และ 3)

11.1) หลักการและเหตุผล

องค์พระธาตุแช่แห้ง เป็นปูชนียสถานศักดิ์สิทธิ์และสำคัญคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดน่านมาช้านาน เมื่อตัวเมืองน่านย้ายมาตั้งในบริเวณที่ปัจจุบันแล้ว องค์พระธาตุแช่แห้งก็ยังคงความเป็นศูนย์รวมจิตใจของทั้งชาวน่านและผู้คนในจังหวัดใกล้เคียงอยู่มิเสื่อมคลาย พื้นที่โดยรอบวัดพระธาตุแช่แห้งเป็นที่โล่ง โดยทางทิศเหนือของวัดมีสวนรุกชาติและสวนสัตว์แช่แห้งซึ่งรวบรวมสัตว์ป่าและพรรณไม้หายากเอาไว้จำนวนมาก ปัจจุบันสภาพแวดล้อมโดยรอบเขตโบราณสถานอยู่ในระดับที่ดี มีการตกแต่งและปลูกต้นไม้เพิ่มเติมเพื่อเพิ่มความร่มรื่นสวยงามและเป็นระเบียบ แต่ในบริเวณโดยรอบยังปรากฏสิ่งก่อสร้างที่มีรูปทรงขัดแย้งกับลักษณะสถาปัตยกรรมขององค์พระธาตุ เช่น เสาโทรคมนาคม และป้ายโฆษณา ส่วนสภาพภายในสวนรุกชาติและสวนสัตว์แช่แห้งทรุดโทรมมาก ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลม่วงตื๊ดมีโครงการปรับปรุงพื้นที่สวนรุกชาติและสวนสัตว์แช่แห้ง

ดังนั้น การจะส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญของวัดพระธาตุแช่แห้ง จึงควรป้องกันและควบคุมสิ่งทำลายทัศนียภาพของสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการรักษาบรรยากาศให้มีความสะอาด ร่มรื่น และสงบ

11.2) วัตถุประสงค์

(1) เพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมโดยรอบในบริเวณวัดพระธาตุแช่แห้งให้ร่มรื่น สวยงาม เป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับชุมชนเพื่อการนันทนาการและส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

(2) เพื่อส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญของวัดพระธาตุแช่แห้งให้เป็นโบราณสถานที่ศักดิ์สิทธิและสำคัญ เป็นที่เชิดหน้าชูตาของจังหวัดน่าน

11.3) แนวทางการดำเนินงาน

(1) จัดระเบียบพื้นที่และภูมิทัศน์โดยรอบ โดยการเพิ่มพื้นที่สีเขียว

(2) ประสานงานกับบริษัทผู้ติดตั้งเสาโทรคมนาคม เพื่อพิจารณาการย้ายไปอยู่ตำแหน่งที่ตั้งอื่นซึ่งไม่กระทบต่อทัศนียภาพวัด หรือเปลี่ยนเป็นระบบการส่งสัญญาณในแนวราบแทน

(3) ปรับปรุงและเพิ่มอุปกรณ์สาธารณูปโภค เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้ามาใช้พื้นที่

11.4) สถานที่ดำเนินการ

พื้นที่ธรณีสงฆ์วัดพระธาตุแช่แห้ง

11.5) **ระยะเวลาดำเนินงาน** 2 ปี

- ระยะแรก 1-5 ปี (ช่วงปีที่ 2-3)

11.6) **งบประมาณ** 1 ล้านบาท

11.7) **แหล่งที่มาของงบประมาณ**

- องค์การบริหารส่วนตำบลม่วงตึ๊ด
- องค์การบริหารส่วนตำบลฝายแก้ว

11.8) **หน่วยงานรับผิดชอบ**

- **หน่วยงานหลัก**
  - สำนักงานคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน
- **หน่วยงานสนับสนุน**
  - องค์การบริหารส่วนตำบลม่วงตึ๊ด
  - องค์การบริหารส่วนตำบลฝายแก้ว
  - สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน

11.9) **ผลที่คาดว่าจะได้รับ**

วัดพระธาตุแช่แห้งมีสภาพภูมิทัศน์ที่ช่วยส่งเสริมคุณค่าและความสำคัญของสถานที่ สมฐานะความเป็นโบราณสถานศักดิ์สิทธิ์และสำคัญคู่บ้านคู่เมือง

11.10) **ข้อเสนอแนะ**

(1) ควรมีการศึกษา สำรวจและขุดค้นทางด้านโบราณคดี กำหนดขอบเขตแนวกำแพงเมือง คูเมืองบริเวณโดยรอบวัดพระธาตุแช่แห้ง เพื่อหยุดการบุกรุกของชุมชนโดยรอบ

(2) ควรมีการปรับเส้นทางการเดินรถบริเวณทางหลวงแผ่นดินหมายเลข1168 ตั้งแต่บริเวณแยกสำนักงานโยธาธิการจังหวัดน่านมาจนจรดเขตพื้นที่วัดพระธาตุแช่แห้ง โดยลดช่องทางเดินรถให้เหลือสองทางจราจร ควบคู่ไปกับการส่งเสริมให้มีเส้นทางเชื่อมระหว่างตัวเมืองน่านกับอำเภอแม่จริม เพื่อเลี่ยงพื้นที่บริเวณหน้าวัดพระธาตุแช่แห้ง และปรับพื้นที่ถนนเป็นพื้นที่ทางเท้า ทางจักรยาน และพื้นที่สีเขียว เพื่อส่งเสริมภูมิทัศน์เส้นทางเข้าสู่วัดพระธาตุแช่แห้ง

แผนที่ 9.15

แผนที่ 9.16

9.3.3 แผนด้านสังคม

9.3.3.1 โครงการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก

(สนับสนุนยุทธศาสตร์ที่ 2 กลยุทธ์ที่ 4 และ 5 และยุทธศาสตร์ที่ 5 กลยุทธ์ที่ 1 และ 2)

1) หลักการและเหตุผล

พื้นที่ “เมืองเก่าน่าน” เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่บริเวณใจเมืองน่านและเวียงพระธาตุแช่แห้ง ยังคงปรากฏอาคารสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ วัด คุ้มเจ้า กำแพงเมือง คูเมือง คลอง สะพาน และย่านชุมชนที่ผู้คนยังยึดถือประเพณีวัฒนธรรมล้านนาดั้งเดิมที่ถูกนำมาเชื่อมโยงกับการใช้สอยในวิถีชีวิตปัจจุบัน จินตภาพของเมืองยังมีความเป็นของแท้ดั้งเดิมที่ชัดเจน ประกอบกับชุมชนมีความเข้มแข็งร่วมกันสร้างบรรยากาศเมืองเก่า เมืองประวัติศาสตร์และแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต นับเป็นองค์ประกอบของเมืองที่หาได้ยาก ประกอบกับนโยบายการพัฒนาทั้งภาครัฐและท้องถิ่นที่สนับสนุนและส่งเสริมให้เมืองเก่าน่านเป็นแหล่งสืบทอดศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ล้านนาตะวันออกให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

ดังนั้น จึงกำหนดให้มีโครงการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก ให้เป็น “พิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต” (Living Museum) พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยังคงรักษาและสืบทอดศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้มีระดับมาตรฐานสากลประจำจังหวัดน่าน

2) วัตถุประสงค์

2.1) เพื่อเป็นศูนย์การศึกษา ค้นคว้า วิจัย รวบรวมวิทยาการด้านศิลปวัฒนธรรมล้านนาตะวันออกที่รวบรวมข้อมูล ตำรา เอกสาร และเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเมืองน่านทุกแขนง

2.2) เพื่อสร้างพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิตด้านศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดองค์ความรู้และบรรยากาศของเมืองเก่า

2.3) เพื่อเป็นศูนย์รวมบุคลากร ผู้รู้ ภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรมล้านนา ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นทุกแขนง โดยกลุ่มบุคคลเหล่านี้จะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และสร้างจิตสำนึกของการรักษาและปกป้องคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม

2.4) เพื่อส่งเสริม เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ประชุม สัมมนา ฝึกอบรมแก่เยาวชน บุคคลผู้สนใจ และผู้เกี่ยวข้อง โดยจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก

2.5) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒน-ธรรมล้านนาตะวันออก และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่เยาวชนและกลุ่มคนทั่วไป

3) แนวทางการดำเนินงาน

3.1) ปรับปรุงอาคารหน่วยงานราชการที่มีโครงการย้ายไปตั้งที่ใหม่และบริเวณโดยรอบให้มีบรรยากาศของการเรียนรู้ที่มีเอกลักษณ์ล้านนาตะวันออก ในลักษณะพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต

3.2) จัดให้มีห้องเรียนสำหรับการศึกษา ประกอบด้วย สื่อ อุปกรณ์ที่ทันสมัย รวมทั้งห้องสมุด ห้องประชุมสัมมนา ห้องโสตทัศนศึกษา และห้องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมทั้งนำระบบข้อมูลสารสนเทศมาใช้

3.3) จัดหลักสูตรการศึกษา การฝึกอบรมเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก เรื่องราวทางประวัติศาสตร์เมืองน่าน วิถีชีวิตดั้งเดิม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณค่าของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

3.4) จัดกิจกรรมการศึกษาในรูปแบบ Edutainment ได้แก่ การจำลองสถานการณ์ การเรียนที่ให้ทั้งความรู้และความบันเทิง

3.5) แต่งตั้งบุคลากรและวิทยากรผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมทุกแขนงประจำศูนย์ฯ

3.6) ให้องค์กรภาคประชาชน หน่วยงานภาคราชการ และภาคเอกชน ใช้เป็นเวทีอภิปรายปัญหา สถานการณ์และแนวคิด / แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านอย่างยั่งยืน รวมทั้งให้บริการข้อมูล การศึกษาดูงานด้านศิลปวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก

3.7) จัดตั้งคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ โดยกำหนดโครงสร้าง และหน้าที่ รวมทั้งแต่งตั้งคณะทำงาน ประกอบด้วย บุคลากรจากองค์กรภาคประชาชน ภาคราชการ และองค์กรภาคเอกชน

4) สถานที่ดำเนินการ

อาคารศาลจังหวัดและบริเวณโดยรอบ

5) ระยะเวลาดำเนินงาน 10 ปี

- ระยะแรก 5 ปี ดำเนินกิจกรรมตามหัวข้อที่ 3.1) - 3.7)
- ระยะที่สอง 6-10 ปี ปรับปรุงและพัฒนางานให้มีศักยภาพสูงขึ้น

6) งบประมาณ 25 ล้านบาท

- ระยะแรก 15 ล้านบาท
- ระยะที่สอง 10 ล้านบาท

7) แหล่งที่มาของงบประมาณ

- กองทุนอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน
- องค์การบริหารส่วนจังหวัด
- เทศบาลเมืองน่าน

8) **หน่วยงานรับผิดชอบ**

- **หน่วยงานหลัก**
  - สำนักงานคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน
- **หน่วยงานสนับสนุน**
  - สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน
  - สถาบันการศึกษา
  - เทศบาลเมืองน่าน
  - องค์กรภาคเอกชน
  - องค์กรภาคธุรกิจ
  - องค์กรภาคประชาชน
  - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
  - ประชาคมน่าน

9) **ผลที่คาดว่าจะได้รับ**

9.1) มีศูนย์การเรียนรู้ที่รวบรวมและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ความรู้และวิทยาการด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสิ่งแวดล้อมธรรมชาติอย่างเป็นรูปธรรม

9.2) มีวิธีการถ่ายทอดความรู้และวิทยาการหลายรูปแบบ และเป็นกิจกรรมที่มีชีวิต

9.3.4 แผนด้านเศรษฐกิจ

9.3.4.1 โครงการจัดตั้งศูนย์เสริมสร้างศักยภาพชุมชนด้านเศรษฐกิจ

(สนับสนุนยุทธศาสตร์ที่ 2 กลยุทธ์ที่ 3 และ 4)

1) **หลักการและเหตุผล**

สภาพเศรษฐกิจของชุมชนใน “เมืองเก่าน่าน” ยังคงเป็นเศรษฐกิจขนาดเล็กพึ่งพาการค้าขายและการบริการท่องเที่ยว ลักษณะการเติบโตเป็นไปอย่างช้า ๆ เนื่องจากเป็นเมืองเล็กหลบตัวอยู่ในพื้นที่ที่มีเขาล้อมรอบ มีสภาพเป็นเมืองปิด การดำเนินชีวิตในครอบครัวเป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยวขนาดเล็ก ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนอยู่ในเกณฑ์ไม่สูงมากนัก มีฐานะทางเศรษฐกิจเพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ ไม่มีการสร้างงานสำหรับคนหนุ่มสาวทำให้คนกลุ่มนี้ต้องออกไปหางานในพื้นที่จังหวัดอื่น

เพื่อแก้ไขปัญหาการออกไปหางานทำต่างถิ่น จึงกำหนดโครงการจัดตั้งศูนย์เสริมสร้างศักยภาพชุมชนด้านเศรษฐกิจขึ้น เพื่อเป็นองค์กร / หน่วยงานส่งเสริมและสนับสนุนความเข้มแข็ง

ให้กับชุมชนด้านเศรษฐกิจ เกิดการจ้างงานกระจายรายได้ในชุมชนมากขึ้น มีการพัฒนาอาชีพ โดยผสมผสานกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เชื่อมโยงสอดคล้องกับสภาพปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต

2) **วัตถุประสงค์**

2.1) เพื่อเป็นศูนย์รวบรวมความรู้ ข้อมูล ข่าวสารด้านวิสาหกิจชุมชนที่ทันสมัยและครบวงจร เพื่อแก้ปัญหาด้านอาชีพของประชาชนในชุมชน

2.2) เพื่อเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร งานวิสาหกิจชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาคราชการ ภาคเอกชน ภาคธุรกิจ ผู้นำท้องถิ่น ประชาชน ได้เข้ามามีบทบาท พบปะสังสรรค์ และมีส่วนร่วมในการจัดการด้านเศรษฐกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2.3) เพื่อเป็นศูนย์กลางการจัดแสดงกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน

2.4) เพื่อเป็นศูนย์ฝึกอบรม ประชุม / สัมมนา การพัฒนาฝีมือการผลิตสินค้าพื้นถิ่นแปรรูป ที่ยังคงมีเอกลักษณ์ล้านนาตะวันออก

3) **แนวทางการดำเนินงาน**

3.1) จัดตั้งคณะกรรมการอำนวยการเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วยบุคลากรจากทุกภาคส่วน

3.2) หาเงินทุนเพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

3.3) จัดฝึกอบรมพัฒนาอาชีพ เช่น หลักสูตรการพัฒนาด้านเกษตรกรรม หัตถกรรมพื้นบ้าน การแปรรูปสินค้าเกษตร และหลักสูตรมัคคุเทศก์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นต้น

3.4) จัดหาตลาดเพื่อรองรับสินค้าพื้นถิ่น เช่น กิจกรรมถนนวัฒนธรรม งานกาชาด ตลาดสินค้าเกษตร ตลาดนัด เป็นต้น

4) **สถานที่ดำเนินการ**

ควรจัดหาอาคารที่ตั้งศูนย์ที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรม ในพื้นที่เหมาะสม

5) **ระยะเวลาดำเนินงาน** 10 ปี

- ระยะแรก 1-5 ปี ดำเนินกิจกรรมตามหัวข้อที่ 3.1) – 3.4)
- ระยะที่สอง 6-10 ปี ปรับปรุงและพัฒนางานให้มีศักยภาพสูงขึ้น

6) **งบประมาณ** 15 ล้านบาท

- ระยะแรก 10 ล้านบาท
- ระยะที่สอง 5 ล้านบาท

7) **แหล่งที่มาของงบประมาณ**

- องค์การบริหารส่วนจังหวัด
- เทศบาลเมืองน่าน

8) **หน่วยงานรับผิดชอบ**

- **หน่วยงานหลัก**
  - สำนักงานคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน
- **หน่วยงานสนับสนุน**
  - สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดน่าน
  - สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน
  - สำนักงานพาณิชย์จังหวัด
  - ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดน่าน
  - ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดน่าน
  - ศูนย์การท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดน่าน

9) **ผลที่คาดว่าจะได้รับ**

9.1) มีองค์กร / หน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่เสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง

9.2) ชุมชนมีความรู้และความเข้าใจและมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนทั้งในเชิงรุกและเชิงรับ

9.3) แก้ปัญหาการอพยพแรงงานและความยากจน

9.4) สร้างความเข้มแข็งให้ผู้ประกอบการไปสู่วิสาหกิจขนาดกลาง ขนาดย่อม

9.5) การพัฒนาเศรษฐกิจในระบบ Cluster เป็นไปในทิศทางที่สมดุลกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมเมืองเก่าน่าน

9.3.5 สรุปแผนงาน / โครงการตามแผนและผังแม่บท

แผนงาน / โครงการ	ยุทธศาสตร์ที่ 1			ยุทธศาสตร์ที่ 2								ยุทธศาสตร์ที่ 3	ยุทธศาสตร์ที่ 4				ยุทธศาสตร์ที่ 5		ยุทธศาสตร์ที่ 6		หน่วยงานรับผิดชอบหลัก								ระยะเวลาการดำเนินงาน										งบประมาณที่จะใช้แต่ละระยะ (ล้านบาท)		ลำดับความสำคัญโครงการในการดำเนินงาน	
	กลยุทธ์ที่...			กลยุทธ์ที่...								กลยุทธ์ที่...	กลยุทธ์ที่...				กลยุทธ์ที่...		กลยุทธ์ที่...										ปีที่ 1-5					ปีที่ 6-10								
	1	2	3	1	2	3	4	5	6	7	8	1	1	2	3	4	1	2	1	2	สำนักงานคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน	สำนักงานจังหวัดน่าน	สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดน่าน	สำนักงานธนารักษ์พื้นที่น่าน	สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน	องค์กรภาคประชาชน	เทศบาลเมืองน่าน	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	ปีที่ 1-5	ปีที่ 6-10	ปีที่ 1-5	ปีที่ 6-10
1. แผนด้านการบริหารจัดการองค์กร																																											
1.1 โครงการจัดตั้งองค์กรการบริหารงานอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า				●	●			●	●	●	●								●	●	●																			1.0	0.5	①	①
2. แผนด้านกายภาพ																																											
2.1 แผนงานระดับเมือง																																											
2.1.1 โครงการวางแผนและผังพื้นที่รองรับเมืองเพื่อรักษาเอกลักษณ์เมืองเก่าน่าน												●	●	●		●							●																	-	-	①	-
2.1.2 โครงการจัดระบบขนส่งสาธารณะเอื้อต่อเมืองเก่าน่าน													●	●													●													-	-	②	-
2.1.3 โครงการควบคุมและรักษาคุณภาพแวดล้อม และพื้นที่สีเขียว บริเวณเส้นทางสัญจรระดับเมือง และแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ									●				●	●		●																								-	-	①	-
2.1.4 โครงการวางแผนการใช้ที่ดินของหน่วยงานภาครัฐในเขตเมืองเก่าน่าน														●									●																	2.0	-	①	-
2.2 แผนงานระดับพื้นที่																																											
2.2.1 โครงการกำหนด และบังคับใช้มาตรการด้านกฎหมายควบคุมการใช้ที่ดินและควบคุมอาคาร ในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม									●				●	●	●	●					●																			-	-	①	-
2.2.2 โครงการเสริมเส้นทางสัญจรขนาดเบาเพื่อสร้างบรรยากาศเมืองน่าน													●	●																										50.0	-	②	-
2.2.3 โครงการแหล่งเรียนรู้วิถีชาวน่านในอดีต ณ คุ้มเจ้าราชบุตร							●								●																									2.0	-	①	-
2.2.4 โครงการฟื้นฟูลานวัฒนธรรม (ข่วงเมืองน่าน)							●								●												●	●												5.0	-	②	-
2.2.5 โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์โบราณสถาน และศาสนสถานภายในเขตใจเมืองน่าน							●							●	●												●													6.0	4.0	③	③
2.2.6 โครงการปรับปรุงสภาพแวดล้อมในเขตแนวกำแพงเมือง คูเมืองน่าน															●												●	●												2.0	8.0	③	③
2.2.7 โครงการปรับปรุงการใช้พื้นที่อาคารส่วนราชการ (ปัจจุบัน)							●						●	●								●	●																	2.0	23.0	①	③
2.2.8 โครงการปรับปรุงการใช้พื้นบริเวณกลุ่มบ้านพักข้าราชการ							●						●	●									●	●																-	20.0	-	③
2.2.9 โครงการฟื้นฟูแม่น้ำน่านสายเก่าเพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์เมือง														●	●																										-	15.0	-	③
2.2.10 โครงการห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติ														●																											-	5.0	-	③
2.2.11 โครงการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์บริเวณเวียงพระธาตุแช่แห้ง													●	●	●						●																			1.0	-	②	-
3. แผนด้านสังคม																																											
3.1 โครงการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมล้านนาตะวันออก							●	●									●	●			●						●													15.0	10.0	①	①
4. แผนด้านเศรษฐกิจ																																											
4.1 โครงการจัดตั้งศูนย์เสริมสร้างศักยภาพชุมชนด้านเศรษฐกิจ						●	●														●						●													10.0	5.0	②	②
																																									รวมงบประมาณ		96.0	90.5		

หมายเหตุ การจัดลำดับแผนงาน / โครงการ ใช้เกณฑ์ความเป็นไปได้และความจำเป็นที่ได้จากการศึกษา

① หมายถึง โครงการที่ต้องดำเนินการเร่งด่วน (ปีที่ 1 - 2)

② หมายถึง โครงการที่ต้องดำเนินการเร่งด่วนเมื่อมีความพร้อม (ปีที่ 2 - 5)

③ หมายถึง โครงการระยะยาว (ปีที่ 3 - 10 ปี)

10.1 มาตรการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนและผังแม่บท

การดำเนินการด้านการอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นไปตามข้อเสนอ ในการจัดทำแผนและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน **จะต้องมีการดำเนินการทั้งในด้านการควบคุมและด้านการพัฒนาอย่างประสานสอดคล้องกัน รวมทั้งการประสานการทำงานระหว่างพื้นที่ในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล** ที่สอดคล้องกับกรอบการอนุรักษ์และพัฒนาระดับภาคและระดับประเทศ มาตรการที่ใช้ในการควบคุมมีดังต่อไปนี้

10.1.1 มาตรการด้านกฎหมาย

1) **พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.** 2535 เป็นกฎหมายที่มีความเหมาะสมและส่งเสริมต่อการอนุรักษ์ รักษา คุ้มครอง และแก้ไขปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมทางด้านธรรมชาติ ศิลปกรรม และด้านอื่น ๆ ของเมืองน่านในปัจจุบัน โดยให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาศัยอำนาจตามมาตรา 43 ประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม และตามมาตรา 44 และมาตรา 45 กำหนดมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

การประกาศเขตพื้นที่และมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมมีความเหมาะสมต่อการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนทางด้านสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของเมืองเก่าน่าน โดยใช้มาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (มาตรา 44 และมาตรา 45) สามารถกระทำได้ในพื้นที่ที่ได้ประกาศเป็นเขตผังเมืองรวม ผังเมืองเฉพาะ เขตควบคุมอาคาร เขตนิคมอุตสาหกรรม เขตควบคุมมลพิษ และเขตอนุรักษ์ ซึ่งรวมถึงเขตโบราณสถานด้วย สำหรับข้อกำหนดมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม สามารถออกเป็นประกาศกระทรวง หรือกฎกระทรวง ซึ่งมีรายละเอียดของมาตรการเพิ่มเติมหรือควบคุมตามกฎหมายอื่น ๆ และข้อบัญญัติท้องถิ่นที่ออกข้อกำหนดสอดคล้องตามกฎหมายส่วนท้องถิ่น การใช้มาตรการโดยกฎหมายนี้ สามารถดำเนินการได้ดังนี้

1.1) อาศัยอำนาจตามมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดให้เขตพื้นที่ส่วนที่เกี่ยวข้องซึ่งอยู่ในเขตผังเมืองรวมเมืองน่าน ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 445 พ.ศ. 2543 ออกตามความในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518

1.2) อาศัยอำนาจตามมาตรา 44 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 กำหนดมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม เพื่อเสริมเพิ่มเติมจากข้อกำหนดผังเมืองรวมเมืองน่าน ข้อบัญญัติควบคุมอาคารท้องถิ่น และมาตรการด้านกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อกำหนดของมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม จะพิจารณาความเหมาะสมและความจำเป็นของการพัฒนาเมืองให้สอดคล้องกับสภาพการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และขนาดประชากร และคำนึงถึงระดับของการพัฒนาเมืองที่ไม่ทำให้เกิดผลกระทบ หรือการทำลายสภาพสิ่งแวดล้อม และรักษาคุณค่าและความสำคัญของเมืองเก่า เมืองประวัติศาสตร์ มาตรการที่กำหนดขึ้นจะพิจารณากำหนดในส่วนที่สำคัญและจำเป็นต่อ

การคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ที่มาตรการทางกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ได้กำหนดไว้ ได้แก่ มาตรการการใช้ประโยชน์ที่ดิน การควบคุมอาคาร การควบคุมการกระทำหรือกิจกรรม การกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบ ระยะเวลา เป็นต้น

2) **ใช้มาตรการควบคุมจากกฎหมายฉบับอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง** นอกจากข้อ 1) ได้แก่ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี, พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518, พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522, พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2510, พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2457 เป็นต้น เพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน การควบคุมอาคาร การปกป้องคุ้มครองโบราณสถาน และการควบคุมดูแลพื้นที่ริมตลิ่ง

10.1.2 มาตรการด้านการบริหารจัดการองค์กร

เพื่อให้การดำเนินการตามแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมบริเวณเมืองเก่าน่าน รวมทั้งการกำกับดูแลการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ควรมีการจัดตั้งองค์กรการบริหารเพื่อกำกับ ดูแล และแก้ไขปัญหาด้านต่าง ๆ อันสืบเนื่องมาจากการพัฒนาเมืองในเชิงเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบสร้างความเสียหายต่อเมืองเก่าน่าน องค์กรซึ่งทำหน้าที่บริหารจัดการและประสานงานที่มีรูปแบบโครงสร้างเป็นเอกภาพ มีลักษณะงานที่คล่องตัวจะช่วยให้งานอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านบรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนงาน / โครงการในแผนและผังแม่บท เพื่อเสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ ของเมืองและชุมชน

โครงสร้าง / รูปแบบองค์กรที่จัดตั้งนี้จะมีเอกภาพและเป็นนิติบุคคล มีคณะกรรมการบริหารที่ประกอบด้วยบุคลากรจากหลากหลายส่วน จากภาคราชการ เอกชน ธุรกิจ ประชาคม สถาบันการศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น นักปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อสำนักงานโดยการดำเนินงานภายใต้แผน / ผังการบริหารจัดการที่ชัดเจนโปร่งใส และมีการติดตามและประเมินผลการทำงานอย่างต่อเนื่อง

บทบาทและหน้าที่หลักขององค์กรฯ กำหนดได้ดังนี้

1) ประสานนโยบายและแผนของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับงานอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน เพื่อขออนุมัติงบประมาณ ระยะเวลาดำเนินการตามแผนและผังแม่บท

2) ประสานนโยบายการบริหารและวิธีการปฏิบัติให้ครอบคลุมในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับชาติเพื่อการบริหารและตัดสินใจ

3) ควบคุม กำกับ ดูแล หลังการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมบริเวณเมืองเก่าน่าน รวมทั้งกำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนและผลกระทบต่าง ๆ จากการพัฒนาที่ไม่ถูกทิศทาง

4) ช่วยตรวจสอบการละเมิดหรือการกระทำผิดกฎหมายของประชาชนและหน่วยงานภาครัฐ รวมทั้งเฝ้าระวังดูแลบุคคลและเจ้าหน้าที่เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า

5) ส่งเสริมให้ประชาชนรู้และเข้าใจถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม โดยให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่า

6) กำหนดให้มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่านอย่างต่อเนื่อง

องค์กรและคณะกรรมการที่จัดตั้งตามข้อเสนอแนะนี้ จะมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการบริหารจัดการแผนแม่บทและผังแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน ในทางปฏิบัติค่อนข้างสูง กล่าวคือ เป็นองค์กรที่มีอำนาจตามกฎหมายและทุกภาคส่วนให้ความร่วมมืออย่างจริงจัง และในที่สุดจะเกิดการยอมรับจากประชาชน

10.1.3 มาตรการด้านงบประมาณ

งบประมาณเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการนำแผนแม่บทและผังแม่บทให้บรรลุเป้าหมายอย่างเป็นรูปธรรม การกำหนดงบประมาณเป็นประมาณการในทุกโครงการที่เสนอไว้ในรายงานฉบับนี้ เมื่อนำไปปฏิบัติจริงจะต้องคำนวณงบประมาณให้ถูกต้องและเหมาะสม ควรคำนึงถึงหลักประหยัดและสมประโยชน์กับผลงานที่ได้รับดังนี้

1) วิธีการสรรหางบประมาณมาใช้บริหารและดำเนินการตามแผนงาน / โครงการในแผนและผังแม่บทได้สำเร็จตามช่วงเวลาที่กำหนด โดย

1.1) ให้ภาคราชการเป็นหน่วยงานหลักในการจัดตั้งงบประมาณ ได้แก่ เทศบาลเมืองน่าน องค์กรบริหารส่วนจังหวัด กรมศิลปากร กรมโยธาธิการและผังเมือง กรมธนารักษ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงวัฒนธรรม และกระทรวงมหาดไทย

1.2) ขอรับการสนับสนุนเงินจากกองทุนต่าง ๆ ทั้งภาคราชการ เอกชน และประชาคม ได้แก่ กองทุนโบราณคดี กองทุนสิ่งแวดล้อม กองทุนจากองค์กรระหว่างประเทศ กองทุนส่งเสริมกิจการเทศบาล กองทุนส่งเสริมกิจการองค์การบริหารส่วนจังหวัด ฯลฯ

1.3) ขอรับเงินอุดหนุนในรูปของการกู้ยืมและการใช้เงินสะสมในกรณีที่ท้องถิ่นมีความจำเป็นต้องใช้เงินเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

2) การบริหารงบประมาณ องค์กรการบริหารจัดการจะต้องจัดทำแผนอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน และจัดลำดับความสำคัญของโครงการและระยะเวลา ตลอดจนพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างแผนงานและโครงการที่ส่วนราชการอื่น ๆ เสนอแนะจัดตั้งงบประมาณในช่วงเวลาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ และสามารถจัดสรรงบประมาณดำเนินการตามโครงการเร่งด่วนมากน้อยต่างกันได้อย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง กำหนดกรอบแนวทางการติดตามและประเมินผลการดำเนินการเพื่อให้

สามารถชี้ให้เห็นความคุ้มค่าของการใช้งบประมาณ และสามารถตรวจสอบความโปร่งใสในการดำเนินงานได้

10.1.4 มาตรการด้านเวลา

ระยะเวลาการดำเนินการตามโครงสร้างการศึกษาจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน กำหนดไว้ 10 ปี โดยมีเป้าหมายในการดำเนินการดังนี้

1) ช่วงเวลากำหนดตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยแบ่งเป็นแผนรายปี แผนระยะ 5 ปี และแผนระยะ 10 ปี

2) ระยะประมาณ 5 ปี นับตั้งแต่เริ่มดำเนินการ สามารถประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่าที่เป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสามารถปกป้อง คุ้มครอง และรักษาองค์ประกอบหลักบริเวณพื้นที่ใจเมืองน่าน และเวียงพระธาตุแช่แห้งให้ปรากฏอย่างเด่นชัด และองค์ประกอบที่แสดงเอกลักษณ์เมืองเก่าน่านไว้ได้ครบถ้วน

3) ระยะประมาณ 10 ปี นับตั้งแต่เริ่มดำเนินการสามารถพัฒนาบริเวณและองค์ประกอบเมืองต่าง ๆ ของพื้นที่ ในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม “ใจเมืองน่าน” และ “เวียงพระธาตุแช่แห้ง” ได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

10.1.5 มาตรการด้านการมีส่วนร่วม

การดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่านจะใช้กระบวนการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของประชาสังคมน่านในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1) ประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มดำเนินการศึกษา เพื่อให้ข้อมูลพื้นฐาน แสดงความต้องการและความเป็นเจ้าของ โดยใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มสนใจ การประชุมสัมมนา ฯลฯ

2) ให้ประชาสังคมเห็นชอบในหลักการดำเนินการด้านการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน โครงข่ายคมนาคมขนส่ง การควบคุมอาคารและสภาพแวดล้อม เพื่อลดกระแสต้านและการไม่ให้ความร่วมมือ ตลอดระยะเวลาดำเนินการ

3) การประชาสัมพันธ์โดยวิธีต่าง ๆ เช่น การพบปะพูดคุย การประชาสัมพันธ์โดยผ่านประชาสังคม ผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบผลกระทบที่ตนเองจะได้รับจากแผนการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน และรับฟังข้อคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงให้ดีขึ้น

4) องค์กรการบริหารจัดการเมืองเก่าที่ตั้งขึ้นร่วมกับกลุ่มประชาสังคมดำเนินการร่วมกันในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็น ตลอดจนร่วมกันจัด

กิจกรรมเมืองเก่าอย่างต่อเนื่อง เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนได้เห็นคุณค่าของเมือง ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา และอื่น ๆ เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและจิตสำนึกรักถิ่นฐาน

10.2 สรุป

10.2.1 ผลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาข้อมูลและสำรวจพื้นที่เมืองเก่าน่าน

1) โครงการศึกษาและจัดทำแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน ได้กำหนดวิสัยทัศน์ในระยะเวลา 10 ปี ไว้ว่า **“เมืองภูมิปัญญา เอกลักษณ์ล้านนาตะวันออก ผูกพันวิถีชีวิตกับธรรมชาติ แหล่งศิลปวัฒนธรรมในแอ่งที่ราบลุ่มน้ำน่าน”**

2) ภาพลักษณ์ของยุทธศาสตร์ของการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าน่าน ในระยะ 10 ปี คือ **“เป็นเมืองน่าอยู่ ที่ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่สมดุลและยั่งยืน มีวิถีชีวิตตามกรอบวัฒนธรรมอันดีงามพัฒนาไปอย่างเหมาะสมกับทิศทางของชุมชน โดยทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมบริหารจัดการชุมชนภายใต้ยุทธศาสตร์พื้นฐาน การบริหารจัดการเชิงบูรณาการ การเรียนรู้การอนุรักษ์ธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากชุมชน และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง”**

3) การดำเนินการให้บรรลุถึงตำแหน่งของเมืองเก่าที่มีศักยภาพ คือการ**ดำรงอยู่ได้อย่างสมดุลระหว่างคนกับคน คนกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม รวมทั้งความเชื่อของคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติและวิถีชีวิตตามแบบล้านนาตะวันออก**

4) ปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จในการจะดำรงตำแหน่งเมืองเก่าอยู่ได้จะต้องใส่ทรัพยากรหลักในด้าน การจัดการความรู้ งบประมาณ การบริหารจัดการที่ดี การสร้างจิตสำนึกของความ “ฮัก” เมืองน่าน ซึ่งประกอบด้วย ความรักศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติ ตลอดจนรักวิถีชีวิตที่เงียบสงบ การสืบทอดประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายใต้การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของน่าน

5) ผลสำเร็จตามข้อ 1 – 4 กำหนดยุทธศาสตร์ ไว้ 6 ยุทธศาสตร์ 20 กลยุทธ์

10.2.2 ผลที่คาดว่าจะได้รับตามแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน ในระยะเวลา 5 ปี

1) การประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่าน่านเป็นเมืองแรก ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2546 เพื่อเป็นโครงการนำร่องที่เป็นตัวอย่างในการขยายขอบเขตการดำเนินการในพื้นที่เมืองเก่าอื่น ๆ ในจังหวัดน่าน ใน 2 บริเวณ คือ

1.1) ใจเมืองน่าน คือ เมืองประวัติศาสตร์น่านชั้นใน เนื้อที่รวม 0.18 ตารางกิโลเมตร

1.2) พื้นที่เวียงพระธาตุแช่แห้ง คือ พื้นที่ธรณีสงฆ์ของวัดพระธาตุแช่แห้ง เนื้อที่รวม 0.13 ตารางกิโลเมตร กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

2) มีองค์กรบริหารจัดการเมืองเก่าน่าน ที่เป็นหน่วยงานบริหารและประสานงานการดำเนินการเมืองเก่ากับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาสังคมในจังหวัดน่าน ตามแผนอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน รวมทั้งเป็นหน่วยงานจัดหาทุนเพื่อการดำเนินการ

3) องค์ประกอบของเมืองเก่าในพื้นที่ประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองโดยรอบ ได้รับการปกป้องคุ้มครอง รักษา

4) ฟื้นฟู และบูรณะ องค์ประกอบเมืองเก่าที่ปรากฏเห็นชัดเจนในปัจจุบัน รวมทั้งศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น

5) มีมาตรการด้านกฎหมายควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน ควบคุมอาคาร ในพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมบริเวณเมืองเก่าทั้ง 2 บริเวณ

6) เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต แหล่งเรียนรู้ ที่แสดงให้เห็นภูมิปัญญา ความเป็นเอกลักษณ์และคุณค่าของเมือง

7) ภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมเมืองเก่าได้รับการปรับปรุงให้เห็นองค์ประกอบเมืองชัดเจนสวยงาม

8) เป็นเมืองน่าอยู่ ที่คนอยู่กับเมืองเก่า ปกป้องรักษาเมืองเก่า และสิ่งแวดล้อมธรรมชาติของเมืองให้คงอยู่ภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน มีสภาพสังคมเศรษฐกิจที่พอเพียง

10.2.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับตามแผนแม่บทและผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่าน่าน ในระยะเวลา 10 ปี

1) เมืองเก่าทั้ง 2 บริเวณได้รับการปกป้อง คุ้มครอง รักษา อย่างเต็มรูปแบบของการเป็นเมืองน่าอยู่ ที่ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่สมดุลและยั่งยืน มีวิถีชีวิตตามกรอบวัฒนธรรมอันดีงามพัฒนาไปอย่างเหมาะสมกับทิศทางของชุมชน โดยทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมบริหารจัดการชุมชนภายใต้ยุทธศาสตร์พื้นฐาน การบริหารจัดการเชิงบูรณาการ การเรียนรู้การอนุรักษ์ธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากชุมชน และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

2) เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาของล้านนาที่สมบูรณ์แห่งแรกในกลุ่มจังหวัดล้านนาตะวันออก และเป็นตัวอย่างของการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า สำหรับพื้นที่เมืองเก่าอื่นในจังหวัดน่านและจังหวัดอื่น ๆ ที่แสดงให้เห็นสมดุลของการอยู่ร่วมกันระหว่าง คน ศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติ

10.2.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานในปัจจุบันและอนาคต

1) ให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน

2) ให้มีการประเมินการดำเนินงานในทุกระดับอย่างต่อเนื่อง เพื่อหาทางป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา และแก้ไขเมื่อมีปัญหาที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้น

3) ใช้ผลการประเมินและติดตามในการปรับแผนให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ ทั้งนี้ต้องยึดหลักการการพัฒนาเชิงอนุรักษ์อย่างเคร่งครัด

4) ให้มีการชี้แจงข้อมูล และประชาสัมพันธ์ข้อมูลต่าง ๆ ทั้งในเชิงบวก และผลกระทบให้ประชาชนได้เข้าใจอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งรับฟังข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากประชาชนเพื่อใช้เป็นแนวทางบูรณาการการดำเนินงาน

5) เมื่อดำเนินการครบ 5 ปีควรมีการประเมินแผนแม่บทในระยะครึ่งแผน และประเมินแผนแม่บทเมื่อสิ้นสุดแผน

6) ควรมีการศึกษาเพื่อวางแผนแม่บทในระยะ 10 ปีต่อไป เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการดำเนินการอย่างเป็นระบบ

บรรณานุกรม

กฎหมาย. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก http://www.kodmhai.com/main.html. (วันที่ค้นข้อมูล : 16 กุมภาพันธ์ 2548).

กรมการผังเมือง. (2539). ***การกำหนดหลักเกณฑ์และมาตรฐานการวางและจัดทำผังเมืองรวม***. ม.ป.ท.

กรมธนารักษ์. (ม.ป.ป.). ***การกำหนดขอบเขตที่ดินกำแพงเมืองคูเมือง เมืองน่าน เลขที่ทะเบียน 25-1 บ้านเมืองน่าน ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน***. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการพิจารณากำหนดขอบเขตที่ดินกำแพงเมืองคูเมือง.

กรมศิลปากร. (2525). ***การขึ้นทะเบียนโบราณสถานภาคเหนือ***. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

_____. (2527). ***จารึกสมัยสุโขทัย***. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร. (พิมพ์เนื่องในโอกาสฉลอง 700 ปี ลายสือไทย).

_____. (ม.ป.ป.). ***ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 10 พงศาวดารเมืองน่าน***. ม.ป.ท.

_____. (2539). ***เมืองน่าน โบราณคดี ประวัติศาสตร์ และศิลปะ***. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.

กองนิติการ ฝ่ายที่ดินและการจัดตั้งเรือนจำ. (2547, 21 กันยายน). ***เรื่อง ผลการประชุมพิจารณาแผนการย้ายและก่อสร้างเรือนจำแห่งใหม่***. เลขที่ ยธ0711/791.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2543). “สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวภายในเมือง” การสัมมนาระดมความคิดเห็นเรื่อง “วิถีสู่ความเป็นเมืองน่าอยู่”. หน้า 1-37.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ. (2544). ***วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดน่าน***. กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว. (จัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒).

ความหมายการได้มาของที่ราชพัสดุ. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก http://www.treasury.go.th/Webprovice/sukhothai/mean.htm. (วันที่ค้นข้อมูล : 16 กุมภาพันธ์ 2548).

จังหวัดน่าน. (2546, 13 มกราคม). ***เรื่อง กำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์น่านชั้นใน (หัวแหวนเมืองน่าน)***. ประกาศจังหวัดน่าน.

_____. (ม.ป.ป.). ***แผนพัฒนาเมืองน่าน ให้เป็นเมืองศิลปวัฒนธรรมเพื่อก้าวสู่มรดกโลก ระยะ 5 ปี (พ.ศ.2544-พ.ศ.2548)***. ม.ป.ท.

_____. (ม.ป.ป.). ***แผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (2545 – 2549)***. น่าน : อำเภอเมืองน่าน.

_____. (2545). ***ภูมิทัศน์บูรณาการทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ในเขตลุ่มน้ำน่านและว้า ของประเทศไทยภาคเหนือ***. ม.ป.ท.

ชาตรี เจริญศิริ และคณะ. (2547). ***ประชาคมน่านกับการจัดการความรู้***. กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.

ซินครอนกรุ๊ป จำกัด. (2544). ***แผนปฏิบัติการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณถนนพระอาทิตย์ และถนนพระสุเมรุ***. ม.ป.ท.

_____. (2542). ***แผนแม่บทเพื่อการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในบริเวณโครงการกรุงรัตนโกสินทร์***. กรุงเทพฯ : พิมพ์พรรณการพิมพ์.

ซินครอนกรุ๊ป จำกัด และมรดกโลก จำกัด. (2542). ***โครงการจัดทำแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณฝั่งธนบุรี ตรงข้ามบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์***. กรุงเทพฯ : เอ็น ที การพิมพ์.

ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์, ธเนศวร์ เจริญเมือง, และไพสิฐ พานิชกุล. (2541). ***รายงานฉบับสมบูรณ์ การผังเมืองของเกียวโตและนารา : บทเรียนสำหรับเชียงใหม่***. ม.ป.ท.

เดชา บุญค้ำ. (2543). "คู่มือแนวทางสำหรับเทศบาลในการทำให้เมืองน่าอยู่" การสัมมนาระดมความคิดเห็นเรื่อง "วิถีสู่ความเป็นเมืองน่าอยู่". หน้า 1-14.

ตัวบทกฎหมาย. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก http://www.krisdika.go.th/lawChar.jsp?head=3&item=3&process= displayLawlist&id=2. (วันที่ค้นข้อมูล : 15 กุมภาพันธ์ 2548).

ทีมวิจัยประชาคมจังหวัดน่าน. (ม.ป.ป.). "พัฒนาการ บทบาทและศักยภาพของกลุ่ม/องค์กรประชาคมในจังหวัดน่าน" รายงานการวิจัยในโครงการวิจัยและพัฒนาศักยภาพและองค์ความรู้พื้นฐานเพื่อการพัฒนา ชุดโครงการวิจัยประชาคมจังหวัดน่าน.

เทศบาลเมืองน่าน. (ม.ป.ป.). ***แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา ระยะเวลา 5 ปี (2548 – 2552)***. น่าน : กองวิชาการและแผนงาน.

ธีรพัฒน์ พัฒนศิษฎางกูร. (2538). ***อนาคตของพระธาตุแช่แห้งและทางเลือกของจังหวัดน่าน***. ม.ป.ท.

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์. (2543). ***โครงการกรุงรัตนโกสินทร์***. (เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษ). ม.ป.ท.

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์. (ม.ป.ป.). องค์ประกอบเมืองเก่า. ม.ป.ท.

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่าน. (2547). ***น่าน ภูมิหลังและเจ้าผู้ครองนคร***. น่าน : องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน.

_____. (2547). ***พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติน่านและโบราณวัตถุชิ้นสำคัญ***. น่าน : องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน.

_____. (2547). ***มรดกเด่น จังหวัดน่าน***. น่าน : องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน.

_____. (2547). ***อาคารเก่าเล่าขานน่านอดีต***. น่าน : องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน.

พงศาวดารเมืองน่าน. (2543). เชียงใหม่ : ธนุชพริ้นติ้ง. (อนุสรณ์งานบำเพ็ญพระราชกุศลออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ พระเทพนันทาจารย์ (บุญชู ธมฺมสารมหาเถร) อดีตเจ้าคณะจังหวัดน่าน เจ้าอาวาสวัดพญาภูพระอารามหลวง).

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สถาบันวิจัยสังคม. (2545). ***รายงานฉบับสุดท้าย (Final Report) โครงการศึกษา สำรวจ ออกแบบ เพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมเมืองบริเวณพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์น่านชั้นใน***. ม.ป.ท.

มหาวิทยาลัยมหิดล. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท, มหาวิทยาลัยมหิดล. คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์, และมหาวิทยาลัยศิลปากร. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. (2537). ***โครงการจัดทำแผนการจัดการและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมเมืองเก่าเชียงใหม่***. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.

_____. (2537). ***โครงการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์ และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าลพบุรี***. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.

_____. (2539). ***รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่านครศรีธรรมราช***. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.

มูลนิธิอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นและธรรมชาติ. (2543). ***โครงการศึกษาวิจัยแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมและเมืองโบราณในจังหวัดน่าน***. ม.ป.ท.

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่า พ.ศ.2546. (2546, 26 มีนาคม). ***ราชกิจจานุเบกษา***. เล่ม 120 ตอนพิเศษ 37ง.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2540, 11 ตุลาคม). ***ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา***. เล่ม 114 ตอนที่ 55ก. หน้า 1-99.

ศูนย์ประสานงานประชาคมจังหวัดน่าน. (2544). “การพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโบราณสถาน - วัตถุ” การประชุมเวทีประชาคมตำบลสวก. วัดม่วงเจริญราษฎร์ ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน. หน้า 1-29.

สรัสวดี อ๋องสกุล. (2539). ***ประชุมพงศาวดารฉบับราษฎร์ ภาคที่ 2 พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด***. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

_____. (2544). ***ประวัติศาสตร์ล้านนา***. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

สัคค์ รัตนสาตร์. ***คูเมือง – กำแพงเมือง ทรัพย์สินของแผ่นดิน***. ม.ป.ท.

สันทัด สมชีวิตา. (2543). "วิถีทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม" การสัมมนาระดมความคิดเห็นเรื่อง "วิถีสู่ความเป็นเมืองน่าอยู่". หน้า 1-9.

สภาวัฒนธรรมชุมชนเขตเมืองน่าน, เทศบาลเมืองน่าน, และองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน. (2548). "รายงานการประชุม" การประชุมคณะกรรมการดำเนินงานโครงการจัดแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาวน่านในอดีต ณ คุ้มเจ้าราชบุตร (หมอกฟ้า ณ น่าน). ห้องประชุมสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน. หน้า 1-8.

สมาคมสถาปนิกสยาม. (2538). ***กฎหมายอาคาร 1 อาษา 2538***. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส.

_____. (2538). ***กฎหมายอาคาร 2 อาษา 2538***. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส.

_____. (2542). ***กฎหมายอาคาร อาษา/2542***. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส.

สำนักงานคณะกรรมการประสานการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). ***โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ (กัมพูชา-ลาว-พม่า-ไทย-เวียดนาม-มณฑลยูนนาน)***. ม.ป.ท.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). ***สรุปสาระสำคัญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9***. ม.ป.ท.

สำนักงานจังหวัดน่าน. (ม.ป.ป.). ***แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดน่าน ประจำปี 2547-2550***. น่าน : กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2547). ***ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า (พ.ศ. 2548-พ.ศ. 2552)***. ม.ป.ท.

_____. (2546). "เอกสารประชุม" การประชุมคณะทำงานจัดทำแผนยุทธศาสตร์การดำเนินงานอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า. ห้องประชุม 1 ชั้น 6 อาคารสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. หน้า 1-22.

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. (2541). ***การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม***. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : คุ้มครองมรดกไทย.

สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2546). ***รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำน่านในพื้นที่รับผิดชอบของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3 (น่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตร)***. พิษณุโลก : สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3.

สำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. (2544). ***การจัดการมูลฝอยและน้ำเสีย ในพื้นที่สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 9 (จังหวัดน่าน พิษณุโลก เพชรบูรณ์ แพร่ สุโขทัย และอุตรดิตถ์)***. พิษณุโลก : สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 9.

สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดน่าน และองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน. (2547). "เอกสารประกอบการสัมมนา" การสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง ผังเมืองรวมจังหวัดน่าน ครั้งที่ 1 (การวางและจัดทำผังเมืองรวมจังหวัดโดยท้องถิ่น). ห้องแกรนด์บอลลูม โรงแรมเทวราช จังหวัดน่าน.

_____. (2547). "เอกสารประกอบการสัมมนา" การสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง ผังเมืองรวมจังหวัดน่าน ครั้งที่ 2. ห้องแกรนด์บอลลูม โรงแรมเทวราช จังหวัดน่าน. หน้า 1-60.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดน่าน. (2547). "เอกสารประกอบการสัมมนา" การบูรณาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดน่าน. ห้องแกรนด์บอลลูม โรงแรมเทวราช จังหวัดน่าน.

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดน่าน. (2540). ***สถาปัตยกรรมท้องถิ่นจังหวัดน่าน***. ม.ป.ท.

สำนักงานสถิติจังหวัดน่าน. (2546). ***สมุดรายงานสถิติจังหวัด พ.ศ.2546 น่าน***. ม.ป.ท.

สำนักผังเมือง. (2535). ***ข้อมูลด้านวิศวกรรมของผังเมืองรวมเมืองน่าน (ปรับปรุงครั้งที่ 1)***. ม.ป.ท.

_____. (2530). ***ผังเมืองรวมเมืองน่าน จังหวัดน่าน***. ม.ป.ท.

_____. (2543). ***ผังเมืองรวมเมืองน่าน จังหวัดน่าน***. ม.ป.ท.

_____. (2537). ***ผังเมืองรวมเมืองน่าน (ปรับปรุงครั้งที่ 1)***. ม.ป.ท.

สำนักพิมพ์เมืองโบราณ. (2529). ***วัดภูมินทร์และวัดหนองบัว***. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2540, 30 กรกฎาคม). ***เรื่อง มติคณะกรรมการอำนวยการจัดระบบศูนย์ราชการ ครั้งที่ กศร. 2/2540***. เลขที่ นร 0205/ว(ล).

Law & Regulations. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก http://www.asa.or.th/03media/04law/index.asp. (วันที่ค้นข้อมูล : 14 กุมภาพันธ์ 2548).

คณะผู้ดำเนินการศึกษา

คณะที่ปรึกษา	:	นายพิสิฐ	เจริญวงศ์
		นายทิวา	ศุภจรรยา
		นายจิรบุญ	เดชะเอื้ออารีย์
		นายมนตรี	สุวรรณมนตรี
		นายสมเจตน์	วิมลเกษม
คณะดำเนินงาน			
หัวหน้าโครงการ	:	นายวิทูร	ตันธนาโชติ
คณะผู้ศึกษา	:	นายวิทูร	ตันธนาโชติ
		นางสาวนิตยา	บุญทวี
		นางลัดดา	โพธิ์ประดิษฐ์
		นางสาวพัชรี	คุณะสาร
		นายไพศาล	กระสานติโภทร
		นางสาวพิณทิพย์	ศรีอ่อน
		นายอลงกรณ์	จุฑาเกตุ
		นางปราณี	ตันธนาโชติ
		นางรวีรัตน์	วงศาโรจน์
		นางสาวโสภณา	เตริยาภิรมย์
		นายยศธนา	วรวุฒางกูร
		นางสาวมายูร	โชติรัตนะศิริ
		นายฐากูร	อังกุรวัฒนานุกูล
เลขานุการ	:	นางปราณี	ตันธนาโชติ
		นางสาววิภารัตน์	กันทสังข์
		นางสาวพรวิลัย	แสงมณี

แผนภูมิแสดงกระบวนการศึกษาเมืองเก่าน่าน

